AUTHOR:

THAYER, WILLIAM MAKEPEACE, REV.

TITLE:

FLIT, KRAFT OCH KARAKTER; VAGEN ...

PLACE:

STOCKHOLM

DATE:

[1888]

Master Negative #

93-81167-5

COLUMBIA UNIVERSITY LIBRARIES
PRESERVATION DEPARTMENT

BIBLIOGRAPHIC MICROFORM TARGET

Original Material as Filmed - Existing Bibliographic Record

174 Thayer, Rev William M[akepeace] 1828-98
T33 Flit, kraft och karakter; vägen till framgång; öfversättning från Engelskan 2ra upplagan
Stockholm [1888] S 272 p

399696

Restrictions on Use:

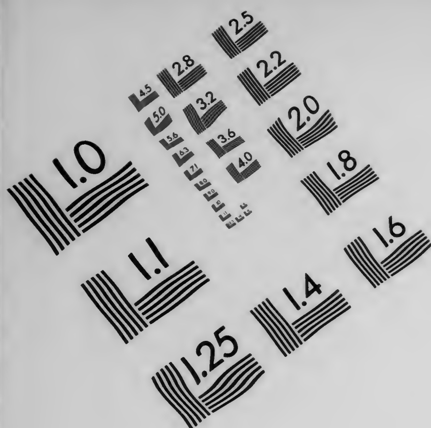
TECHNICAL MICROFORM DATA

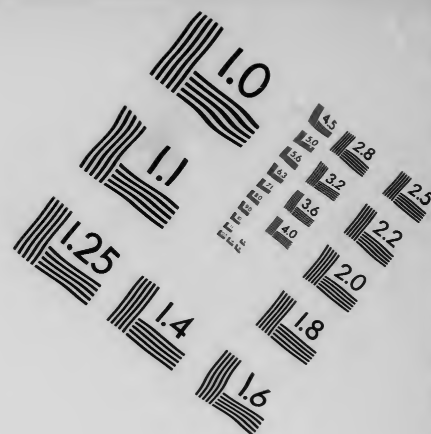
FILM SIZE: 35mm REDUCTION RATIO: 11X
IMAGE PLACEMENT: IA (IIA) IB IIB
DATE FILMED: 3-18-93 INITIALS JAMES
FILMED BY: RESEARCH PUBLICATIONS, INC WOODBRIDGE, CT

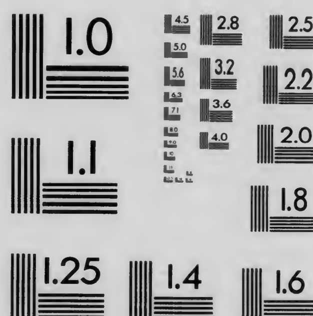
AIIM

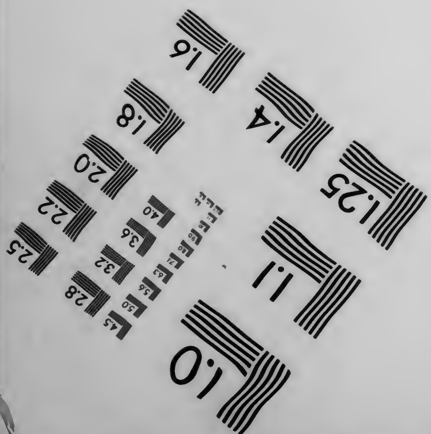
Association for Information and Image Management
1100 Wayne Avenue, Suite 1100
Silver Spring, Maryland 20910
301/587-8202

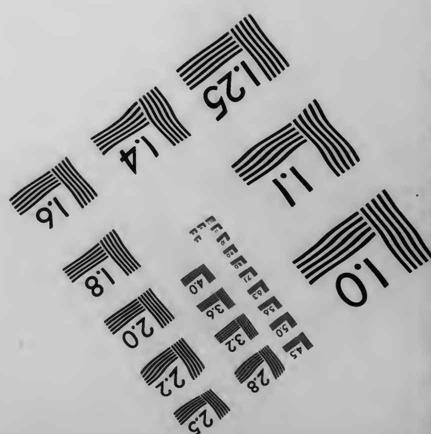

WILLIAM M. THAYER

FLIT, KRAFT OCH KARAKTER

VÄGEN TILL FRAMGÅNG.

ÖFVERSÄTTNING FRÅN ENGELSKAN.

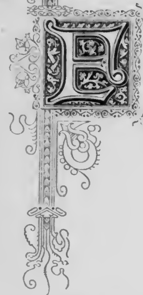
ANDRA UPPLAGAN.

STOCKHOLM
P. PALMQUISTS AKTIEBOLAG.

Pris: häft. 1: 50; kart. 2 kr.; kloth. 2: 50.

H. L. Thomas

LIT, KRAFT

OCH

KARAKTER,

VÄGEN TILL FRAMGÅNG.

AF

WILLIAM M. THAYER,

FÖRF. TILL »FRÅN KOJAN TILL PALATSET».

ÖFVERSÄTTNING FRÅN ENGELSKAN.

ANDRA UPPLAGAN.

STOCKHOLM,
P. PALMQUISTS AKTIEBOLAG.

Stockholm,
tryckt hos A. L. Normans Boktryckeri-Aktiebolag, 1888.

INNEHÅLL.

INNEHÅLL.

INLEDNING.

Under många år har författaren känt sig öfvertygad om, att det mest praktiska sättet, hvarpå unge män kunna lära sig vägen till framgång, är att studera sådana mäns lif, hvilka inom det menskliga arbetets olika områden vunnit framgång. Han har också i sina föregående arbeten hemtat rika bidrag från sådana källor både för att bevisa sin sats och belysa sitt ämne. Biografiska studier hafva derföre visat sig vara en nödvändighet vid denna art af författareskap. Näst det att sjelf se en sådan framgångens man är det af vigt att läsa en trogen teckning af hans lif. Ja, det unga sinnet torde kanske i lefnadsteckningen gifva akt på och taga intryck af ett och annat drag, som för den personliga åskådningens hastiga blick skulle gå obemärkt förbi. Och i synnerhet sådana biografier, hvilka äro skrifna i det särskilda syftet att utveckla hemligheten i denna framgång, äro för sådana sinnen i högsta grad undervisande och välsignelsebringande.

I föreliggande arbete har författaren sammanfört till nogare skärskådande och jemförelse resultaten af mångåriga och flitiga biografiska studier, i ändamål att visa huru samma karaktersegenskaper skola under liknande omständigheter leda till framgång på hvarje hederligt verksamhetsområde. Icke att en och samma person kan lyckas i alla sysselsättningar, ty menniskans själ är icke så mångsidigt utrustad, och ej heller hennes lif så långt, att hon skulle kunna uppnå så vidsträckta resultat. Det är nog, om framgång vinnes inom en enda sysselsättning eller en enda vetenskapsgren; och den som hinner derhän, gör sig väl förtjent af sina medmenniskor och må låta sig nöja.

På samma gång författaren hemtat rika bidrag från utmärkta mäns lefnadsteckningar, har han också lånat icke litet af de yttranden och åsigter, som uttalats af sådana män, hvilkas lefnadsbanor gifvit deras ord ett varaktigt värde. Föreskrifter och föredömen träda således till samman fram för läsaren, både till nöje och till lärdom. Från flera hundra framstående mäns lefnadsbanor och omdömen finnas sålunda lärdomar och tankar hopförda och sammanväfda i denna bok för unga män, både för att befästa vår sats och för att visa vägen. Bland de anförda exemplen äro Washington, John Adams, John Quincy Adams, Jefferson, Roger Sherman, Hamilton, Jay, Clay, Patrick Henry, Franklin, Bowditch, Eli Whitney, Benjamin West, Webster, Lincoln, Channing, Everett, Irving, Sumner, Wilson, Grant, Garfield, Prescott, Motley Burritt, Amos Lawrence, Abbot Lawrence, Appleton, Brooks, Chickering, Safford, Horace Mann, Samuel Budgett, Dr Arnold, Buxton, Wilberforce, Pitt, Burke, Peel, Brougham, Gladstone, Canning, Wesley, Hugh Miller, Nelson, Wellington, Lafayette, George Stephenson, Spurgeon, Chalmers, Bright, Thiers, Cobden, Burke, Alexander, Cæsar, Columbus, Luther, Newton, Arkwright, Ferguson, Watt, Pascal, Dr Johnson, Scott och många andra, som ej behöfva nämnas.

De här meddelade utdragen från utmärkta mäns lefnadshändelser och yttranden skola icke allenast i och för sig gifva de unge många vigtiga lärdomar utan äfven drifva dem att uppsöka andra och rikare källor med afseende på lifvets verksamhet och mål. Vaknar deras håg att forska än vidare i en eller flera af de rigtningar, som i detta arbete äro angifna, så kunna de här finna en nyckel till de rika skattkammare, ur hvilka vi sjelfva hemtat i den män plan och utrymme det kräfde.

FÖRSTA KAPITLET.

Om framgång.

Om vi tänka på de tusentals unga män i vårt land, hvilka trettio år härefter skola hafva folkets ledning i sin hand och bland hvilka vi i en framtid skola hafva att söka våra statsmän, domare, jurister, läkare, prester, köpmän och handtverkare, så tränger sig den frågan på oss: Huru många af dem skola vinna framgång? Huru många skola förfela sitt lif? I deras händer ligger folkets väl eller ve. Hvad är vilkoret för att de skola blifva »framstående män», dugliga att bära folkets bördor? På dessa frågor vilja följande sidor försöka att gifva ett svar.

Hvad är då framgång eller lycka? Det är icke att blott och bart vinna fördelar eller tillfredsställa sin ärelystnad. Att samla förmögenhet, att uppnå de högsta embeten, att vinna rykte för lärdom, vältalighet eller statsmannakonst, allt detta är icke nödvändigt det samma som lycka. En person kan vinna både det ena och det andra af alla dessa stycken, eller alla till samman, och ändå kan hans lif i det stora hela vara ett förfeladt lif. Om rikedom förvärfvas på ärlighetens bekostnad, om embeten vinnas med intriger och list, om lärdom och politiskt inflytande blifva medel för personliga syften i stället för det allmänna bästa, så kan man i intetdera fallet tala om verklig framgång. Det är på sin höjd en framgång i vissa delar eller på vissa punkter, men alls icke om man ser saken i stort. Att begagna förmåga och tillfällen så långt sig göra låter, se der den väg, som för en menniska till

högsta lycka. En person med bara fem pund och små tillfällen kan så begagna dem, att han blifver sitt slägte till mera verklig nytta, än den som var född med tio pund, omgifven af alla möjliga fördelar. Den förre gör mera lycka än den senare, ty genom att nå det syfte, som gifver hela lifvet dess pregel, har han vunnit sin varelses mål. Med de medel han hade, har han blifvit en bättre menniska än den andre med sina tio pund. Häruti ligger den rätta visdomen; också lärer oss den goda boken, att »visdom är bättre än renaste guld, och vishet bättre än perlor och inga dyrbarheter att jemföra med henne.»

John Jacob Astor hade en passion att förtjena penningar, som utan tvifvel var honom medfödd. Han hörde till en familj med utpregladt affärsgeni. Tjugu år gammal kom han från Tyskland till Förenta Staterna och bosatte sig i New-York. Inom sexton år hade han förtjenat 250,000 dollars; och detta var blott en ringa del af den förmögenhet han hade vid sin död. Att i hans karakter funnos många af de egenskaper, som äro vilkor för framgång, såsom flit, sparsamhet, ihärdighet och iakttagelseförmåga, är alldeles tydligt. Att blifva rik, var det enda mål han lefde för; och de nyss nämda egenskaperna satte honom också i stånd att nå sitt mål. Men trots alla sina millioner hade han icke gjort lycka i ordets fulla bemärkelse — det var en framgång, men bara i vissa hänseenden. I sjelfva verket var han bara till hälften menniska. Den ädlaste delen af hans väsende hade under denna kamp för rikedom alls icke fått tillfälle att träda fram; och det var icke heller möjligt. Till slut var han så rik, att han hade kunnat rå om ett palats af guld; men hans karakter var af jord — och detta är icke framgång. Horace Mann uttrycker sig härom sålunda: »Om en menniska hela sitt lif bara arbetar för att samla, likgiltig för välgörenhetens dagliga kraf och döf för hvardagslifvets anspråk på hans barmhertighet, men med det fasta

och bestämda uppsåtet att så mångdubbla sina tillgångar, att han vid sin död må kunna föranstalta om någon storartad välgörenhetsinrättning, som ej skulle kunna uppehållas med mindre summor eller små bidrag dag för dag, då gör han sig till en Guds sjelfbemyndigade tjenare och almosegifvare, som sätter ut sin herres penningar på ränta, men på räkenskapsdagen lemnar igen både penningar och ränta; och hvem vågar väl påstå, att en sådan man icke är en rätt och trogen förvaltare, som är värd sin lön? Men en dag skall för visso komma, då den ande, som regerade hans lif, skall bringas i ljuset. På den dagen skall det blifva klart, om den rike mannen i likhet med Stephen Girard har helsat arbetet välkommet, uthärdat försakelserna och burit försmädelserna, under det hans innersta hjerta var upptaget af vidt omfattande planer att öppna för andra en källa af välsignelser, så ymnig och outtömlig, att den skulle oförminskad flöda ända till tidens slut; eller om han i likhet med John Jacob Astor samlade i hop rikedom bara af lumpen kärlek till rikedomen, så att han i dödsstunden tryckte till sitt hjerta icke minnet af sin frälsare utan minnet af sitt guld, gripande fast i rikedomarna, till dess dödens lie i ett ögonblick högg af hans händer, så att han från att vara en af de rikaste män, som någonsin funnits i denna verld, vardt en af de fattigaste själar, som någonsin gått ut derifrån».

Ett framstående exempel, som utgör en slående motsats till Astor, möter oss i den nyligen bortgångne Amos Lawrence i Boston. Liksom Astor var han född på en landtgård och började sin köpmannabana i staden vid omkring tjugu års ålder. Båda började de utan kapital och utan vänners understöd. Båda voro de utmärkte för energi och flit, sparsamhet och företagsamhet samt ihärdighet i högsta grad. Men der var den skilnaden: penningen var icke en afgud för Lawrence som för Astor. Han hade någonting

att lefva för. »Karakter först, rikedom se'n», var hans valspråk. I sin plånbok hade han inskrifvet detta språk: »*Hvad gagnar det menniskan, om hon vinner hela verlden, men förlorar sin själ?*» Se der hemligheten. I stället för att låta allt tjena penningen, stälde han penningen i det godas tjenst. Att samla förmögenhet var för honom en bisak, vid sidan af hans egentliga lifsuppgift. En gång sände han sina kompanjoner en order på 600 dollar i små vexlar för välgörande ändamål. Några dagar derefter skref han efter mera och anförde i sin order följande citat från någon egendomlig författare: »Rikedomens värde ligger helt och hållet i dess begagnande; det är med den som med qvinnans smörjelseflaska; om den icke slås sönder, så att innehållet gjutes ut till Jesu Kristi vederqvickelse i hans lidande lemmar, så förlorar den sitt värde. Rik är icke den som *lägger i hop* mycket, utan den som *lägger ut* mycket. Jag skall derföre blifva rikare genom att i kärlekens verk lägga ut, hvaremot verldsträlen blifver fattigare genom sitt snikna samlande.»

Lawrence hade utmärkt framgång såsom köpman. Han vardt en rigtig köpmansförste, han skänkte bort *sjuhundra tusen dollars* till välgörande ändamål medan han lefde, och lemnade sina anhöriga förmögenhet då han dog. I korthet sagdt, följde han i fråga om affärer Wesleys regel: »*Förtjena allt hvad du kan; spar allt hvad du kan; gif allt hvad du kan.*» De två första satserna i denna regel följde Astor fullt ut så troget som Lawrence, men den tredje af dem försummade han alldeles. Lawrence betonade särskildt den sista satsen och lät sålunda både flit och kraft och alla de öfriga dygderna tjena det högsta och största lifsmålet — och följden deraf var den, att han vardt icke allenast rik, utan han vardt verklig menniska — och detta är att i högsta mening göra lycka.

Elihu Burritt är ett annat exempel på verklig framgång. Han fader var skomakare, och som gosse

egnade sig Elihu åt samma arbete med endast tre eller fyra månaders skolgång om året. Då han var sexton år gammal, dog fadern, och han lemnades åt sig sjelf. Han beslöt nu att blifva smed och tog tjenst hos en sådan. Från barndomen var han mycket flitig att läsa, och i brist på annan lektyr läste han bibeln och några få böcker, som funnos hos fadern och hos grannarna, — och dessa böcker läste han igenom gång på gång. Sockenbiblioteket lånade honom enligt stadgarna endast en bok i månaden, men detta bara ökade hans åtrå efter mera. Märk väl, hans hufvudsyfte var *kunskaper,* icke penningar. Med samma värme som Astor lade i dagen i fråga om att förtjena penningar, med samma värme vinnlade sig Elihu att sköta sitt yrke och förvärfva sig kunskaper. Flit och entusiasm, mod och ihärdighet hade han i lika hög grad som den ryktbare millionären. Genom den omskapande kraften af dessa egenskaper vardt han både en dugtig smed och en framstående lärd. Kommen till myndiga år, iakttog han för någon tid den ordningen, att han arbetade i sitt yrke om sommaren (hvarvid han stundom för flera veckor gjorde två mans arbete) och studerade om vintern. Mellan smedjan och böckerna och under inflytandet af kristliga grundsatser utvecklade sig sålunda hos honom det fysiska, det andliga och det sedliga lifvet i skön harmoni. Han inhemtade femtio olika språk, vardt väl hemma i naturvetenskaperna, utmärkte sig både såsom författare och filantrop och vardt utan att ana det föremål för de lärdes uppmärksamhet i nästan alla verldens delar. Hans framsteg i kunskaper, ehuru så underbara, var dock icke det märkligaste af hans framgång. På samma gång odlade han sina fysiska och moraliska krafter, så att hufvud och hjerta till samman gåfvo hans lif och hela väsen en skön och helgjuten gestalt. En gång besökte han England, och Mary Howitt sade om honom: »Han är icke allenast märkvärdig för sina språkkunskaper —

kunskaper som äro rent af häpnadsväckande och som så mycket mera måste framkalla vår förvåning och vår beundran, som han förvärfvat sig dem under omständigheter, hvilka vid första påseendet kunde synas erbjuda oöfverstigliga hinder för äfven den ovanligaste begåfning, — utan han är derjemte äfven i moraliskt hänseende i högsta måtto märkvärdig; och det är detta som i förening med hans djupa lärdom berättigar honom till vår kärlek och vördnad. ... Han har icke läst Homerus och Virgilius och nordens Gudasagor och orientens Veda-böcker, bara för att beundra och lära andra att beundra den handfaste krigaren, som genom stupade och blödande tusenden hugger sig en väg fram till ära; han har läst, bara för att så mycket djupare lära sig, att Gud skapade alla menniskor att vara bröder och att Kristus som en sammanfattning af hela sin lära inskärpte det budet, att de skulle älska hvarandra. Detta är hufvudsumman och ändamålet i allt hvad han läst och inhemtat; och vida bättre att han skaffat sig vetande så, med hårdnade händer och sotad panna, under arbete med hammare och städ, än om han studerat i beqväma universitet, burit lyra och lager och blifvit ett vidunder af lärdom men utan att hafva samlat några skatter af den kärlek som uppoffrar sig.»

Denna uppfattning af hvad lycka och framgång vill säga är icke modern ej heller tillkommen i går. För den hvardagliga uppfattningen må den synas ny, men för rätt och rättvisa är den välbekant, och lika gammal som bådadera. Det är många år sedan Osborne sade i *Merchants Magazine:* »Framgång i lifvet består i en rigtig och harmonisk utveckling af de förmögenheter Gud har gifvit oss. Vi hafva förmögenheter, som äro af mera vigt för vårt sanna väl än förmågan att samla penningar, — förmögenheter som mera bidraga till vår lycka och till vår kropps och själs helsa. Det gifves högre och bättre arter af verksamhet än de som bestå i att samla penningar i mängd.

Vi kunna lemna våra barn ett bättre arf än penningar; vi kunna lemna dem det dyrbara arfvet af ett godt exempel, goda vanor, en lefvande tro på Gud och en sund uppfattning af detta lifvets goda, en hjertats rikedom, som sprider solljus öfver motgången och gifver medgången ett särskildt behag.»

För unga män i vår tid erbjuda sig långt gynnsammare tillfällen än för deras föregångare i alla förflutna tidehvarf. Vidare dörrar af framgångsfull och nyttig verksamhet, i ordets högsta och ädlaste bemärkelse, stå dem öppna. Vi veta, att denna sak är föremål för motsägelser och att det är vanligt att tala om huru vägarne till framgång nu äro stängda för det stora flertalet af unga män. Det fins missnöjdt folk, som säga att den tid nu är förbi, då de unge kunde kämpa om priset, — att de eftersökta platserna äro öfverbefolkade och att nu för tiden måste de unge vara nöjda med sämre platser och små förtjenster. Men beskyllningen är falsk, aldrig har det funnits så godt om platser för de *bästa*, som just i vår tid.

Ehuru det torde vara mera svårt nu än förr att slå sig väl fram på lifvets olika områden, så finnas dock för de unga mycket större tillfällen nu än någonsin förut. Alla de föregående tidehvarfvens visdom, föredömen, uppfinningar, upptäckter, tankar och arbeten äro i ordets djupa betydelse deras tillhörighet. I allt detta hafva de hjelpkällor, som flydda åldrar ej visste om. Samma beslutsamhet, som vann triumfer för femtio år sedan, kan med dessa hjelpmedel öfvervinna de ännu större svårigheter, som möta i vår tid. Då man sade Napoleon, att Alperna stängde vägen för hans armé, svarade han: »Då får det ej finnas några alper mer», och så byggde han vägen öfver Simplon. För en sådan beslutsamhet är ingenting omöjligt.

De unge männen äro lätt fallne för att underskatta den stora betydelse *uppfostran* har, då det gäller

framgång. De mena att uppfostran är det samma som att gå i skola eller vid akademin, ehuru det kanske icke alls har att göra med någondera. Uppfostran är enligt Webster »en kedja af undervisning och tukt, som åsyftar att upplysa de ungas förstånd, jemna ut deras lynne, gifva gestalt åt deras seder och vanor och sätta dem i stånd att blifva till nytta på sina kommande platser.» Uppfostran är, som grundordet angifver, ett verk af *fostrande*, danande och bildande vård, *upp* till ett åsyftadt mål, likasom trädgårdsmästaren fostrar den unga plantan med gräfning, vattning, tukt och ans, att den må växa upp till ett godt träd. I begreppet uppfostran ingår allt hvad som behöfves för att dana och utveckla gossen till en rätt manlighet och flickan till en rätt qvinlighet. En student eller kandidat kan vara mycket illa uppfostrad, hvaremot en »sjelfbildad» yngling kanske är väl uppfostrad, det vill säga, han är kanske bättre utrustad att fylla väl sin kommande plats. »Affärslifvet skapar mannen», har man sagt. På ett eller annat sätt har det en förmåga att bilda både hjerta och hufvud. Det kan till och med i viss mån leda till en större kännedom om vetenskap och konst. Lawrence kunde mera matematik och filosofi sedan han vunnit förmögenhet än förut. Stephenson hade bättre reda på mekanik och fysik än någonsin förut, sedan han gjort sitt första lokomotiv. Timmermannen, som bygger ett hus, vinner genom det arbetet bättre insigt i mekanikens lagar. Handtverkaren, som väfver ett stycke tyg, förstår bättre dess qvalitet och värde än köpmannen som säljer det. Den intelligente landtbrukaren vet något mera än hur många kappar råg eller hafre gå åt till utsäde för tunnlandet; under arbetet med sina åkrar har han också lärt ett och annat i åkerbrukets kemi. Han har öfvat sig ej blott att plöja, så och skörda, utan äfven att tänka. Det ärliga och väl skötta arbetet har utvecklat honom såsom menniska, både i fysiskt, intellektuelt och moraliskt hänseende. Mycket mera framgång vore säkert att vinna i alla de olika handteringarna, om bara de som sköta dem, gjorde litet mera »affär» utaf dem. Men allt för många sköta dem bara för lefvebrödets skull, utan en enda tanke på huru de genom dem må kunna bidraga till menskligghetens lyftning.

Hvad som nu är sagdt bekräftas af det förhållandet, att alla de nyttiga handteringarne äro ömsesidigt beroende af hvarandra och arbeta den ena den andra i händerna. Handtverkaren hjelper vetenskapsmannen, och vetenskapsmannen hjelper handtverkaren. Landtbrukaren gör statsmannen icke ringa tjenst, och statsmannen gör det samma åt landtbrukaren. Grufarbetaren i den fjerran vestern gifver sin hjelp åt skolläraren österut, och denne i sin tur hjelper grufarbetaren. Sålunda äro de menskliga arbetena sammanväfda och förenade i ett enda knippe af ve eller väl. Det låter sig säga om de nyttiga konsterna och vetenskaperna, hvad som gäller om lemmarna i kroppen, att »om en lem lider, så lida alla lemmarne med, och om en lem hedras, så fröjdas alla lemmarne med.» Ett enda exempel skall göra detta klarare. Astronomien är väl, som det ser ut, så långt skild från hvardagslifvets bestyr, som någon lärdomsidkare eller vetenskapsman gerna kan vara. För den ytlige betraktaren synes han vara helt oberoende af den olärde handarbetaren. Men låt oss se. Han behöfver ett teleskop. Det förutan kan han ej göra stora framsteg i astronomiens vetenskap. Föga framsteg gjordes deruti innan uppfinningen af teleskopet. Men hur skall astronomen få sitt teleskop? Sjelf kan han icke göra det. Glasblåsaren, gelbgjutaren, snickaren, instrumentmakaren och andre handtverkare måste komma honom till hjelp. Den förstnämnde måste hafva en byggnad och en ugn; och han måste vända sig till snickaren, smeden, stenhuggaren och muraren för att få deras skicklighet och arbete till hjelp. Men desse handtverkare kunna icke heller i sin tur hjelpa honom,

förrän skogshuggaren har fält träden, och formannen kört dem till sågen, der de sågas till timmer och bräder. Och icke heller nu kan byggnaden resas upp och blifva färdig, förr än grufarbetaren gräfver upp malmen ur jordens sköte, låter den smältas och hamras och lemnar den åt grofsmed och klensmed, som förvandla den till hammare, såg, yxa, spik m. m. Men smederna hade icke sjelfva gjort kärrorna, på hvilka stångjernet fördes till dem: dem hade vagnmakaren gjort. Eller kanske stångjernet kom på jernvägen — så för oss dess historia åter till baka till råmaterialet i grufvan; till masugnen och smedjan, som gjorde jernet till skenor; till de från olika nejder sammankomna jernvägsarbetarne, hvilkas styfva armar gjorde i ordning jernvägsbanken; till de skapande snillenas krafter ända till Stephenson, lokomotivets fader; och sedan till alla vagnmakarne, maskinisterna, målarne, ingeniörerna, banmästarne och vexlarena, ända till den obetydligaste af betjeningen; men allas göromål så väfda till samman, att det är svårt att säga, hvar den enes slutar och den andres tager vid. Men vidare, muraren som bygger glasblåsarens ugn, bereder icke sjelf sina tegel, bränner icke sjelf sin kalk och hemtar icke sjelf den sand, som han blandar i murbruket; ej heller hugger tegelbrännaren sjelf sin ved eller bereder sjelf sina kol eller hemtar sjelf ettdera till ugnen, och icke heller har han sjelf gjort ett enda af de redskap han begagnar. Hans pump gjordes af en annan, hvilken åter visste litet eller intet om hur det atmosferiska trycket gaf anledning till pumpmakeri; *det* upptäcktes af Torricelli för många år sedan i Florens. Sedan så många flitiga och skickliga händer slagit sig till samman, har ändtligen glasblåsaren byggnad och ugn; och nu sedan andra händer satt verkstaden i ordning, och en ordentlig uppsättning af glasblåsare och andra nödiga biträden gripa verket an, har astronomen till slut fått bara glaset till sitt instrument.

Ingenting mera. Tjogtal och hundratal af de bästa tänkare och de flitigaste arbetare under åtta hundra års tid hafva varit i verksamhet för att skaffa honom det glaset. Men teleskopet är icke på långt när färdigt än; och utrymmet tillåter oss ej att steg för steg följa de mångfaldiga förgreningar af tankearbete och handarbete, som äro betingelser för gelbgjutarens och instrumentmakarens skicklighet, innan teleskopet sättes upp för att fara fram öfver himlarymderna. Här se vi då en vetenskapsman och tänkare, hvilken som det ser ut lefver så helt oberoende af sina medmenniskor, som om han hade sitt hemvist i de »öfre regionerna», nödgas bekänna, att han är medarbetare med den ringaste arbetare och handtverkare och helt och hållet oförmögen att bedrifva sina forskningar, om icke de skynda honom till hjelp. Det är icke möjligt att tänka sig ett mera innerligt sammanhang mellan vetenskapen, de mekaniska konsterna och det vanligaste och hårdaste handarbete.

Vi kunna i korthet tillägga, att landtbrukaren, handtverkaren, grufarbetaren, sjömannen och andra det hårda arbetets män äro i lika mån beroende af astronomen. Almanackan, som intager ett så vigtigt rum i familjen, på landtgården, i verkstäder och fabriker, öfver allt der man sätter värde på dess uppgifter om tidsindelning, himlakroppar, väderlek jemte öfriga praktiska upplysningar, den skulle icke finnas till, om icke de störste astronomer och vetenskapsmän, som någonsin lefvat, hade derpå nedlagt trägna studier. Dessa tabeller, som nu synas oss så enkla, äro resultatet af de djupaste forskningar af en lång kedja af verldsberömda vetenskapsidkare. Sjökaptenen skulle vara nära nog hjelplös på hafvet utan sin kompass och sin nautiska handbok med dess tabeller, hvilka äro en frukt endast af de djupaste studier i den astronomiska vetenskapen. Sjömannen, som tager en observation på månen för att få reda

på fartygets longitud, begagnar dervid tabeller, som i sjelfva verket endast äro en sammanställning af de märkvärdigaste upptäckter och beräkningar af sådana män som Galileo, Newton, La Place, Franklin och Bowditch. Äfven vaktkarlen, som går sin nattliga rund genom fabriken, tjenarinnan som ställer sin väckareklocka för att väckas klockan fyra på morgonen, och resenären, som öfverraskas af mörkret på de aflägsna prärierna i vestern, alla hafva de orsak att hembära astronomen och hans medhjelpare sin djupaste tacksamhet.

Detta exempel visar huru arbetet blifver en uppfostran, mägtig att bringa menniskans förmögenheter till ädlaste utveckling; att uppfostran ej är inskränkt till skolrummet eller akademien, utan att den lika väl är att hemta från hvardagslifvet och dess förhållanden. Orsaken ligger i öppen dag; ty i hela det invecklade maskineriet af arbetsförgreningar vi nu betraktat, är det själen, som är den rådande, icke blotta muskelkraften. Det må gälla vetenskapsmannens forskningar, handtverkarens arbeten eller den i jorden inträngande grufmannens svårare mödor, i allt är det *själen* som öfvar kontroll och ledning. Dess befallningar åtlydas af musklerna. Desse äro dess tjenare. Följaktligen är det *själen* som är det egentliga föremålet för uppfostran. Själen — det är menniskan. Förädla själen — lyft den till högre kraft, ljus och adel — och sjelfva menniskan förädlas. Utan att själen går framåt, är intet verkligt framåtskridande tänkbart; och medlet dertill ligger till hands — det är — *tänka,* vare sig sysselsättningen är att plöja jorden eller att observera stjernorna. Det är alla menniskors medfödda företrädesrätt — att *tänka.* Intet motstånd, ingen lag kan hindra dem att hålla på dermed; så att uppfostringsarbetet kan fortgå allt framgent, äfven om ingen annan bok finnes än naturen eller varumagasinet, och ingen annan lärare än erfarenhet och iakttagelse. Huru sant är

det icke, att »arbetaren, icke trollkarlen, är herre öfver förhållandena»!

Huru nödvändigt det är för den, som vill vinna framgång, att utveckla sin *intelligens,* derom yttrades en gång några väl sagda ord af James Hall till de unga köpmännen i Cincinnati; och ehuru hans anmärkningar allenast gälde köpmanslifvet, medgifva de dock lätt en allmännare tillämpning på andra områden. »Köpmannen», sade han, »bör uppodla sin själ och förvärfva sig kunskaper — ty kunskap är magt. Då han drifver handel med produkter från olika klimat och af alla möjliga yrken och då han personligen eller genom korrespondens står i vidsträckta förbindelser med de särskilda handelsplatserna i hela vida verlden, så följer deraf, att han behöfver göra sig väl förtrogen med hela jordklotets geografi och med alla de olika folkens produkter, tillgångar, sedvänjor, myntsystem och handelsvaror. Han behöfver hafva noga reda på alla de olika varor, med hvilka han drifver handel, deras sammansättning och historia, deras tillverkningssätt och handelsvärde och alla öfriga omständigheter, som dermed sammanhänga; och han bör vara väl bekant i synnerhet med de olika system för mynt, mått och vigt, vexelförhållanden, handelslagar och bestämmelser, som äro gällande för de olika platser, med hvilka han står i affärsförbindelse. Allt detta måste vi kraftigt betona såsom af väsentlig vigt för en aktningsvärd köpman och ett oundgängligt vilkor för kapitalets rätta tillgodogörande. En intelligent köpman bör dock ej stanna härvid. Hans ställning i samhället fordrar att han lyfter sig till jemnhöjd med de mest bildade af sina medborgare. I allmänhet taget äro köpmännen de rikaste män i samhället. I samhällslifvet hafva de umgänge med de mest bildade klasserna, med dem som stå högst i embete och intelligens. Ingen plats i samhället, ingen post i embetsverlden är stängd för köpmannen. Tvärt om

har han genom sin magt öfver penningen och genom sina affärsförbindelser ett inflytande, som kan skänka honom en framstående ställning och göra honom till en lämplig och kraftig ledare på alla den offentliga välgörenhetens olika områden och vid alla de tillfällen der vetenskap och allmän odling göra anspråk på en hjelpande hand. Med ett så vidsträckt fält öppet framför sig, bör han träda in derpå med djup känsla af dess stora betydelse och höga ansvar och genom trägen och oupphörlig odling af sitt andliga och sedliga lif göra sig redo för uppfyllandet af dess mångfaldiga uppgifter.»

Det fins olika grader af framgång. En pinne på stegen är den högsta, och näst den kommer den andra. Den som ej hinner upp till den högsta pinnen, kan möjligtvis hinna den senare. Som William Arthur säger: »Alla kunna väl icke blifva framstående, men hvarje ärlig, måttlig och driftig arbetare skall dock kunna taga sig fram.» En ung man kan blifva lycklig köpman utan att just derföre blifva en Lawrence eller en Peabody. Han kan blifva en utmärkt jurist utan att derföre komma så långt som en Webster. Han kan blifva framstående som vetenskapsman utan att blifva en Franklin. Han kan blifva en duktig arbetare utan att derföre kunna göra ett piano. Arkwright gjorde spinnmaskinen, men han kunde ej göra ett ur. Så att den som misslyckas i ett kanske lyckas i ett annat. Ett yrke kan bättre motsvara hans håg och fallenhet än ett annat. Det ärliga framåtsträfvandet gör väl i att besinna detta och minnas det franska ordspråket: »*Tel brille au second rang, qui s'éclipse au premier*». »Mången som ej synes alls i första ledet, skulle lysa i det andra».

Summan af det sagda är den, att hvarje nyttig sysselsättning skänker framgång åt hvar och en som vill betala hvad det kostar. Gud låter icke pruta med sig i sådana vigtiga saker. Han har ett fast

pris på den vara, som heter hederlig utmärkelse; den som ej vill betala får gå. Den obeslutsamme, vacklande lättingen, som hoppas att en vacker dag få se framgång och lycka annonserad till »rampris», såsom köpmännen stundom bruka slumpa bort sina varor, han blifver illa bedragen. Det pris Gud har satt på varan, är icke för högt, och den som försöker få den för bättre, är ingen karl. »Den som varit ute i bataljen», säger Carlyle, »gälde det också bara en strid mot fattigdom och mödor, skall dock i längden finnas mera stark och mera förfaren än den som höll sig hemma från bataljen, gömde sig bland proviantvagnarna eller gick och latades vid trossen.» Att bereda sig på svårigheter och hinder är kännetecknet på en verklig karl. Den som är villig att börja i smått, sakta bana sig vägen fram och rigta alla sina krafter på hufvudmålet, han vinner slaget; då deremot den yngling, som börjar der hans rike fader slutade, vanligtvis slutar der fadern började.

Hela saken fattades af Samuel Budgett helt kort, då han sade: »Vilkoren för framgång äro tre: *Takt, Kraft och Moral*».

Vi vilja ej neka att det fins menniskor, *födda* till köpmän, till fabrikanter, till uppfinnare och till vetenskapsmän, menniskor, som synes hafva framgången till arf; men sådana exempel äro icke hälften så talrika som mången menar. Så är ock möjligt att de vilkor för framgång, hvarom vi i detta arbete vilja tala, kunna likasom gå i arf till ett fåtal, men dylika fall äro alltför sällsynta för att kunna upphäfva den allmänna regeln att dessa vilkor äro att vinna genom omsorg och flit. Att Astor var född till köpman medgifves gerna. Att Burritt var född med ovanlig begåfning för att inhemta vetande, särskildt för språkstudier, ligger i öppen dag. Att Shakespeare var född till skald, är allmänt erkändt; och det samma gäller om Burns, Milton och andra. Att Alexander, Napoleon och Washington voro födde

till generaler, vilja vi ej förneka. Ännu mera torde detta gälla om Carnot, hvilken som barn togs med till en teater, der man mindre noga framstälde en belägring. Den lille pysen såg att den anfallande truppen var blottstäld för ett fiendtligt batteri, och till hela publikens förvåning skrek han till den befälhafvande officern att ändra sin position, eljest skulle hans folk blifva skjutna. Såsom man var han president för komitén för allmänna säkerheten under franska revolutionen, ledde fjorton arméers operationer och slog segrande till baka de inkräktare som rusade ned från Alperna och Pyreneerna. Att Nelson var född med mera mod än de fleste af hans jemlikar, synes af händelserna i hans barndom och ålderdom. Såsom liten gosse gick han vilse och var försvunnen. Man sökte honom flitigt, och slutligen fann man honom sittande vid ett vattendrag, som han ej kunde komma öfver. »Jag undrar på att icke hunger och rädsla dref dig hem, kära barn», sade hans mormor. »Rädsla», ropade den lille oförskräckte gossen, »jag har aldrig sett rädsla, hvad är det för slag?» Det var samme gosse som sedan blef hjelten vid Nilen och Trafalgar. Att Walter Scott fick i arf en märkvärdig inbillningskraft och ett verkligt poetiskt snille, derom vittnar hela hans lif. Aderton månader gammal skickade man honom till hans morfar vid Sandy Knowle i granskapet af några klippor af ovanlig skönhet. Till dessa klippor fördes han stundom ut, lemnad i en herdes vård, hvilken ofta brukade lägga honom bredvid fåren. En gång, då ett åskväder utbröt, glömdes han qvar ute på marken; hans tant skyndade ut efter honom och fann honom ligga der på rygg under det stormen piskade honom i synen; och den lille bara skrattade och skrek så mycket han orkade för hvarje knall och hvarje blixt: »vackert! vackert!» Detta snilledrag genomgår alla hans arbeten. Det samma gäller om Schiller; en gång under en svår storm träffade fadern

honom uppkrupen i toppen af ett träd, med sällsam förtjusning lyssnande till »himmelens artilleri». Tillfrågad hvad han hade der att göra, svarade han att han ville »*se hvarifrån åskan kom*». Men vi behöfva ej anföra flera exempel. För vårt syfte är det nog att medgifva den naturliga begåfningens tillfälliga betydelse i fråga om lycka och framgång; bevisen för att detta endast gäller undantagsfall och att den största vigten i alla händelser ligger på karakterens utveckling, lemna vi åt den vidare behandlingen af vårt ämne.

ANDRA KAPITLET.

Takt — hvad är det?

Med takt förstå vi här företagsamhet, eller en viss förmåga att göra det bästa möjliga bruk af naturgåfvor, kunskaper och tillfällen. Under det tysta inflytandet af sådan takt eller påpasslighet kan den som har ett enda pund uträtta mera än den som har fem eller tio, men saknar takt. Det är denna egenskap som gör, att äfven medelmåttiga förmågor taga försprånget framför verkligt storartade gåfvor, till bevis på sanningen af den gamla satsen, att »till kapplöpning är ej nog att vara snabb, och i krig ej nog att vara stark». Eller som Emerson uttrycker sig:

»Takt hugger sig priset,
Styr ut på det blå,
Får röst i senaten
Trots Webster också.»

Slående exempel på sanningen häraf erbjuda sig lätt för en hvar som fylt femtio år, om han åter-

kallar i minnet sina ungdomskamrater och gifver akt på deras olika banor. Kanske den, som var minst lofvande bland den ungdomliga skaran, nu är den mest framstående bland dem alla, hvaremot den som hade erkänd begåfning har lefvat ett förfeladt lif. Af den tröge ynglingen har kanske blifvit en verksam och lycklig medborgare i samhället. Den qvicke, brådmogne pojken åter har kanske förslappats och företer nu en ömklig mannaålder. Medelmåttorna bland de unge stå kanske högre i dag än de erkända talangerna. Sköldpaddan har hunnit fram. Sådana fakta möta oss åter och åter i hvarje slägtled. Historien om de tre studenterna på landtgården i Australien har sitt motstycke i alla länder. Den ene hade tagit graden i Oxford, den andre i Cambridge, och den tredje vid ett tyskt universitet, — och nu voro de alla tre anstälde som tjenare hos en rå, okunnig, men företagsam landtbrukare, som genom sin ovanliga duglighet skaffat sig förmögenhet trots en ungdom af ödslighet och brist.

Med exempel lånade från det menskliga arbetets olika områden skola vi ännu tydligare lära oss förstå hvad takt vill säga. James Ferguson var son till en mindre landtbrukare i Banffshire i England. Fadern var en hederlig arbetare, men hade ej råd att hålla sina gossar i skolan, hvarföre han till största delen undervisade dem sjelf i hemmet. James var qvick, hade godt för att lära och var villig att hjelpa till med att sköta åkern, vakta fåren eller på annat sätt stå sin fader till tjenst. Då han var sju år gammal, hände det att taket i stugan till en del störtade in. För att sätta det i ordning anbragte hans fader ett stöd och en häfstång mot en upprättstående bjelke och lyfte sålunda med lätthet taket tillbaka i dess läge. Med förvåning betraktade James huru fadern ensam och utan hjelp kunde lyfta det tunga taket, som hade det varit en rigtig småsak. Han sade ingenting utan började genast att

experimentera. Han gjorde åtskilliga häfstänger och lyfte tunga kroppar, tills han var fullt öfvertygad om, att kraften måste anbringas så långt som möjligt från stödjepunkten. Han fann också, att »hvarje tyngd som anbringas på häfstången utöfvar en viss verkan i bestämd proportion till afståndet mellan den punkt hvarpå den hvilar och sjelfva stödjepunkten». Och så fortsatte han, till dess han bevisade grundsatserna för hjulets och axelns ställning och kraft, hvarom han aldrig hade hört, utan att han vid utförandet af sitt arbete hade andra verktyg än en pennknif och en liten svarfstol. Derpå undersökte han en resandes klocka, tog noga reda på dess gång, till dess han förstod mekanismen, och företog sig nu att förfärdiga en klocka af trä, som han satte in i ett fodral af ungefär en tekopps storlek. Vid denna tid kunde han taga sig för nästan hvad som helst. Han förfärdigade modeller till spinnhjul, kärror, hus, qvarnar och allt hvad han fick se. Nu flyttade han till en bonde i granskapet, der han fick sin uppmärksamhet vänd åt himlakropparna. En gång träffade husbonden honom sent på qvällen liggande på rygg ute på marken; insvept i en filt låg han der och studerade de skenbara afstånden mellan stjernorna med tillhjelp af en tråd på hvilken perlor voro uppträdda. Han höll perlbandet på en arms afstånd mellan sitt öga och stjernorna, flyttade perlorna så att de dolde vissa stjernor och lade sedan tråden på papperet för att pricka ut afstånden. En lärare gaf honom nu Gordons lärobok i geografi. Ett kort studium af denna bok satte honom i stånd att konstruera en glob, ehuru han aldrig hade sett någon. Han svarfvade klotet, öfverklädde det med papper och ritade derpå med pennan en verldskarta. Han gjorde också en slagklocka som visade tiden bra. Så arbetade han i landtbruket, skötte en herdes syssla, höll en mjölqvarn i gång, reparerade gamla klockor, ritade mönster till fruntimmerskläder

och studerade vetenskap och konst, allt med lika lätthet.

Benjamin Franklin från Boston var son till en ljusstöpare och började vid tio års ålder att lära sig faderns yrke. Han klippte vekar och fylde formar präktigt och raskt. Derefter kom han i lära hos brodern, en boktryckare, och visade sig nu lika dugtig som sättare. Snart försökte han att författa både vers och prosa och lyckades förträffligt. Han var ännu icke tjugu år, då han för en tid utgaf *New England Courant*, den andra af de tidningar, som någonsin utkommit i Amerika. Han satte så upp en tryckeriaffär i Philadelphia och bedref den med framgång. Ännu en ung man, inträdde han i det allmänna lifvet, tillvann sig allmänt förtroende och aktning för sin förmåga och sin pålitlighet på hvarje post och representerade sitt land i några af de högsta embeten inom landet och vid utlandets mest ansedda hof, på samma gång som hans lärda studier och forskningar gåfvo honom en plats bland samtidens utmärktaste vetenskapsmän.

Sir Humphry Davy, uppfinnaren af säkerhetslampan, gifver oss ett exempel på liknande egenskaper i en annan rigtning. Sexton år gammal fick han plats på ett apotek, der i synnerhet laboratoriet ådrog sig hans uppmärksamhet. Resultatet blef, att han förvandlade sin husbondes vindskammare till ett laboratorium för egen del, der han efter slutadt dagsarbete utförde experiment, som kunnat hedra ett äldre hufvud än hans. Han gjorde sig egna apparater och arbetade sig på egen väg fram till vetenskapliga rön. Hans husbondes burkar och flaskor samt bortkastade pannor och kittlar, som hittades kring apoteket, kommo honom väl till pass. Med sällspord fintlighet förvandlade han dem till kemiska redskap, som motsvarade hans ändamål. Af kirurgen på ett franskt fartyg, som lidit skeppsbrott, fick han några kirurgiska instrument för någon tjenst

han visat honom, och af dem gjorde han sig vetenskapliga apparater. Af ett af dem gjorde han sig en hjelplig luftpump, och alla sammans begagnade han så, att han af dem hade värderik hjelp. »Hade han i början af sin bana», säger hans biograf, »varit utrustad med alla de hjelpmedel, som han i en senare tid hade att tillgå, så är det mer än sannolikt, att han aldrig hade förvärfvat sig denna underbara takt och färdighet, denna förmåga att finna utvägar och skaffa sig medel, som allena gör det möjligt att möta och öfvervinna de svårigheter, som ständigt erbjuda sig för forskaren under hans ströftåg på vetenskapens obanade vägar och obesökta fält.»

Abraham Lincoln var född i en träkoja i vesterns vildmarker och dog i presidenthuset i Washington. Det var denna själens lyftande kraft, hvarom vi talat, som förde honom från den obeqväma kojan fram till »Hvita huset». Utan skola, utan lärare, utan böcker och i saknad af alla yttre fördelar höjde han sig blott genom egna bemödanden och ristade sitt namn i ryktets berömdaste tafla. Det berodde derpå att han egde denna underbara förmåga att göra sig till godo sina förmögenheter, bruka sitt vetande och taga tillfällena i akt. Af allt drog han största möjliga fördel. Af sin egen person och af de förhållanden i hvilka han kom gjorde han bästa möjliga bruk. Såsom nybyggarepojke i skogarne fälde han träd, röjde land, gjorde vagnar, yxade till verktyg, körde oxarna och utförde alla de sysslor, som hörde till ett sådant lif, med yttersta noggrannhet. Sedermera gjorde han små handelsresor på floden ned till New Orleans; gjorde sig ett nytt hem i en annan stat, timrade ett hus, hägnade sin åker och satte dit kreatur; började handelsaffärer; inhemtade aritmetik, grammatik och andra saker på lediga stunder; lärde sig landtmäteri och praktiserade deruti; undervisade skolbarn, studerade lagfarenhet och tog som representant för aktningsvärda valmän sin

plats i den lagstiftande församlingen; organiserade och kommenderade en skara frivilliga i kriget mot »Svarta Höken»; utmärkte sig i advokatyrket så väl som i politiken; gick in i kongressen, blef en frihetens förkämpe mot Douglas och valdes till Förenta Staternas president inom trettio år från den stund han utbytte nybyggarearbetet mot ett vidsträcktare arbetsfält. Han var Davy's jemlike i konsten att finna utvägar och draga fördel af händelsernas gång.

Dessa exempel, hemtade från skilda områden af menskligt arbete, förklara bättre än ord hvad vi här mena med *takt.*

Under dess mägtiga inflytande kunna både bondgården, handelsboden, fabriken, magasinet, fristunden, folkskolan och lagförsamlingen blifva uppfostringsanstalter lika väl och lika verkligt som akademien och universitetet, ja med ännu mera kraft än dessa göra menniskan duglig för lifvets praktiska pligter. Är en yngling begåfvad med denna praktiska takt eller företagsamhet, så synes det icke betyda så mycket om han börjar sin bana på en landtgård eller en verkstad, i en by eller en ödemark; denna underbara förmåga i förening med en vilja, som sträfvar uppåt, skall skänka honom framgång. Om George Stephenson, den berömde ingeniören, säger den som tecknat hans biografi: »Det fans många högt bildade ingeniörer på hans tid, hvilka kunde ofantligt mera än han, uppfostrade som de voro i all skolornas lärdom och vetenskap, *men det fans ingen, som förstod att praktiskt tillämpa sina kunskaper så väl som han.*» Deri låg hemligheten af hans framgång, likasom i de förut anförda exemplen. »Talang är förmåga; takt är företagsamhet. Talangen förstår *hvad* som skall göras; takten förstår *hur* det skall göras.» Tanken på ångbåtar hade väl menniskor haft före Fulton, men han allena hade den praktiska företagsamhet som behöfdes för att göra tanken till verklighet. Utan denna egenskap hade

kanske ångbåten ännu existerat bara i någon djup tänkares hjerna.

Af de anförda exemplen kan läsaren förstå, huru en menniska kan ega en sådan företagsamhet som drifver henne framåt i en enda gifven rigtning. Själen kan vara beherskad af en enda allt uppslukande passion — kärlek till kunskaper, begär efter hög samhällsställning eller bildning, filantropisk verksamhet, rikedom, ära eller magt, — och med takt kan hon underordna allt under detta särskilda syfte, hvaraf hon besjälas. Sålunda var det passion för mekaniska och naturvetenskapliga undersökningar som karakteriserade Ferguson och Davy, och för detta enda syfte brukade de alla tillfällen, uppbjödo de all sin förmåga. Astor var född till köpman, och att förtjena pengar var hans lifs studium. Han förstod att så skickligt begagna sig af händelserna, att »han hittade en dollar under hvarje sten han vände på». Abraham Lincolns passion var att inhemta kunskaper, och fann tillfälle dertill i sjelfva träkojan och på landtgården. Genom sin takt visste han att få fram vetande ur allt för den bana honom förelåg, likasom Astor med sin takt förvandlade allting till guld.

Det är derföre icke underligt, att man ofta misstager företagsamhet för *snille.* Genom sina lysande segrar öfver svårigheterna och sina skenbart öfvermenskliga resultat liknar den snillet. Vi neka icke att det fins något som heter *snille,* hvilket för de flesta menniskor betyder det samma som »hög andlig begåfning», men vi hålla före att man ofta trott sig finna snille der, hvarest bara företagsamhet är till finnandes. Den omständigheten, att det så kallade snillet stundom misslyckas, der medelmåttiga förmågor slå sig bra ut, bevisar att det förra icke alltid finnes der man tror att det fins. Vi tro att det högsta snillet icke allenast förstår »*hvad* som skall göras, utan ock *hur* det skall göras», och att följ-

aktligen företagsamheten ingår som en egenskap i snillet sjelf.

Å andra sidan fins det män af visdom, som väl veta *hvad* som är att göra, men som dock aldrig lära sig huru det skall göras. Adam Smith skref några af de bästa uppsatser i ekonomi, som någonsin sett dagen, men han dugde dock icke till att sköta sin egen familjs ekonomi. Det sades om en af Napoleons generaler, att han förstod militärvetenskapen bättre än Napoleon sjelf, men *huru* han skulle begagna sina kunskaper på slagfältet, det öfversteg all hans förmåga. Han hade lika väl kunnat vara alldeles okunnig i den vetenskapen — ett faktum som visar den stora vigten af takt. Att besitta kunskaper, rikedom eller magt utan att förstå begagna dem, det är nästan lika illa som att vara dem förutan.

När man säger, att den eller den är »klipsk» och »klok» eller brukar »vanligt sundt förnuft», så menar man ofta intet annat än just hvad vi här kalla takt. Dr Emmons sade en gång, att »vanligt sundt förnuft är det mest ovanliga man får se»; och bättre definition på takt, från en synpunkt sedt, kunde ej gifvas. Takt är det som sätter oss i stånd att göra det rätta i sin rätta tid och på sin rätta plats; takt gör oss till herrar öfver omständigheterna och lär oss att begagna tillfällena; och den klipskaste klokhet eller det sundaste sunda förnuft kan ej göra mera för oss än det. Den som saknar det ena eller det andra, kan till och med råka att sätta strumporna på händerna och vantarna på fötterna och att försöka taga det andra steget, innan han tagit det första. Sådana galenskaper äro ej sällsynta, der man saknar »sundt förnuft» eller takt. Af denna orsak var det Dean Swift nära nog svälte i hjel i en obetydlig landsförsamling, medan Stafford, hans tjockskallige klasskamrat, till följd af sin takt njöt af rikedom och popularitet. Beethoven, den store kompositören, gjorde sig till ett föremål för åtlöje, då han sände

tre hundra floriner till boden som betalning för ett par skjortor och ett halft dussin näsdukar. Han saknade »sundt förnuft» i hvardagslifvets affärer, hvilket icke är händelsen med den som har verklig takt. Då en köpman sköter sina affärer som en statsman, så är det ett bevis på att han eger stor takt; men om en statsman handlar som en mindre handelsman, så vittnar det om brist på takt. Wellington »förlorade aldrig en batalj, emedan han var en god affärsman», säger en af hans biografer; det är, han förstod *hur* han skulle begagna sina kunskaper i taktik. Han hade »sundt förnuft» eller klok beräkning. Lika äkta takt, ehuru i mindre skala och i hvardagssak, var det som lärde Gerritt Smith att bilägga en tvist mellan två af sina arbetare rörande mjölkningen af en ko: han slet tvisten så, att han tog stäfvan och mjölkade kon sjelf. Dermed slutade fiendtligheterna på hans gård lika fullständigt, som Wellingtons skickliga taktik gjorde slut på striden mellan engelsmän och fransmän vid Waterloo.

I vissa hänseenden är denna egenskap ett nationaldrag, som eges af den ena nationen i högre grad än af den andra. Då hinduen såg ångmaskinen i England, anmärkte han: Engelsmännen äro ett mycket klokt folk; vi hinduer fånga hästar, oxar, elefanter, vatten, vind och sätta dem alla till arbete, men de fånga elden och tvinga äfven honom att arbeta.» Hinduen träffade spiken på hufvudet. Från urminnes tid hafva kineserne känt till boktryckerikonst och kompass, men utan att af dem hemta några af de fördelar, som hafva gifvit den nyare tiden ett förändradt utseende. De saknade den praktiska blick, som behöfdes för att tillämpa dessa saker till civilisationens befrämjande. Kanske »Yankee folket» är det som bland alla står främst i detta hänseende. Deras praktiska takt har blifvit ett ordspråk. Lemnade åt sina egna resurser, tvungne att på egen hand arbeta sig upp, vande vid mödor och besvär, har nöden för dem blif-

vit uppfinningarnas moder, och derföre är just denna praktiska företagsamhet hos dem ett så framstående drag. Och det är just detta drag, som äfven i sin mån bidrager till att sätta Amerika i stånd att hinna förbi den gamla verlden i konst och manufaktur. En Londontidning skref nyligen så: — »Amerikanska klockor och ur säljas till billigare pris än de af engelsk och schweizisk fabrik i England och Schweiz. Och dock är det välgjorda arbetet i denna affär icke billigare i Amerika än hos oss. Följaktligen är det allenast genom öfverlägsen intelligens och fullkomligare maskiner, som amerikanarne hafva slagit oss ur brädet i en affärsgren, i hvilken vi förut stodo främst. Det samma kan sägas om ett dussin andra yrken, i hvilka vi hafva stått stilla, medan amerikanarne gått framåt.»

Af det föregående är klart, att takt icke är en enstaka egenskap utan en förening af egenskaper. Finnes takt, så finnas äfven andra förmögenheter så väl som en klar uppfattning af de vilkor, under hvilka de utföra sin roll i lifvets drama. Vårt ämne fordrar att vi betrakta dessa vilkor i detta sammanhang. Främst bland dem alla står den obestridliga sanningen, att »en hvar är sin egen lyckas smed». Endast der denna sanning kommer till sin rätt, kan den praktiska företagsamheten utföra sitt värf.

TREDJE KAPITLET.

"Sjelfbildade män".

»Hjelp dig sjelf, annars får du aldrig hjelp», är ett gammalt ordspråk, hvilket vill säga så mycket som så, att en ung man kan genom egna bemödanden bryta

sig väg fram, omständigheterna må för öfrigt gynna honom mycket eller litet. Engelska språket uttrycker samma sak äfven så: »Sjelfgjord eller aldrig gjord», »sjelfbildad eller aldrig bildad», *selfmade or never made.* Det bästa läroverk kan icke göra en lärd man af en lat lärjunge, hvaremot det sämsta läroverk skall förhjelpa en flitig och ihärdig yngling till ryktbarhet. Det största och anseddaste handelshus kan icke göra mera för en trög bokhållare än det minsta och obetydligaste. Ja, en flitig, qvick och framåtsträfvande yngling skall draga mera fördel af den lilla oansenliga affärslokalen, än den tafatte och likgiltige ynglingen af den stora och vidt berömda affären. Det beror derpå, att ynglingen måste sjelf göra sig till hvad han önskar blifva, vare sig handtverkare, köpman, vetenskapsman, talare, jurist, läkare, teolog eller statsman. Ingen anstalt kan göra det för honom. Ingen annan menniska kan göra det för honom. De allra bästa tillfällen hjelpa icke lättjan framåt. Medelmåttiga tillfällen hjelpa den vakne och flitige till allt.

Dr Arnold, den berömde engelske skolläraren, brukade säga: »Gör aldrig för din lärjunge hvad han kan göra sjelf.» Han påstod äfven, att den bästa lärare i verlden ej kan göra en lat pojke till en lärd man, men att pojken kan göra det sjelf. Af detta skäl var det han »arbetade icke *för* utan *med* sin klass och i alla sina undervisningsmetoder vinnlade sig om att icke direkt undervisa utan att helt enkelt vägleda eleverna under deras arbete att uppfostra sig sjelfva. Lärarens uppgift liknade han vid den vid vägkanten uppresta vägvisarens, hvilken blott pekar ut den väg, hvarpå de flitiga stegen skola trampas . . . Ofta sade han, att hans uppgift var icke den att lära sina elever de och de kunskaperna utan att lära dem sättet att sjelfva förvärfva sig kunskaper; att han icke så mycket åstundade att meddela undervisning som fast mera att förbereda de ungas sinnen att sjelfva draga fördel af sina kunskaper, att lära sig studera

på egen hand och taga rätt itu med *sjelfbildningens* lifslånga arbete.» Dr Arnold fäste icke mycken vigt vid de gängse föreställningarna om snillen; utan han trodde och lärde det samma som Kitto uttrycker med dessa ord: »Jag menade då, och jag menar ännu, att allt det der vackra talet om naturlig begåfning etc. etc. icke är annat än nonsens, och att hvarje menniska kan i mån af *flit och tillfällen* göra af sig sjelf nästan hvad helst han vill.»

Att klart förstå detta är af största vigt för de unga. Den yngling som ej fattar och behjertar att hans bildning ligger i hans egna händer, skall aldrig med nödig takt kunna taga tillfällena i akt. Han måste derjemte lösgöra sig från hvarjehanda allmänt gängse inbillningar, som äro så vanliga bland ungdomen, eljest skall all takt i verlden, vare sig medfödd eller förvärfvad, gagna honom föga.

Det är ganska vanligt att höra ungdomen tala om framgången såsom *tur*. En »god tur», en »man som har tur», en »lyckträff», dessa uttryck äro i somliga menniskors mun nästan jemt. De mena synbarligen, att en person, som haft framgång, *händelsevis* råkade att blifva rik, lärd eller förmögen, utan någon plan eller beräkning å hans sida; att hans framgång ej hade några verkliga orsaker; att den alls icke var en frukt af hans egna väl beräknade och ihärdigt fortsatta bemödanden. Hvilken djup villfarelse! Det fins ej ibland menniskor något som heter *lyckträff* eller *tur*. Det är icke möjligt i en verld af lagbunden ordning. Funnes det ingen Gud och ingen gudomlig verldsregering, vore det slumpen och kaos som styrde det hela, då kunde det finnas rum för lyckträff och tur någonstädes i verlden. Men som det nu är, fins det för den ej ett enda hörn eller vrå. Vanligtvis använder ungdomen ordet tur endast om förvärfvandet af rikedom. Men hvarföre skulle icke turen kunna göra en menniska vis och lärd lika väl som rik? Hvarföre skulle icke en

menniska kunna lika väl genom slumpen blifva en berömd vetenskapsman, en stor statsman eller en ryktbar general? Är det mera svårt eller vanskligt för turen att skapa en Newton, en Webster eller en Wellington, än att skapa en Astor? Sådana frågor ådagalägga dårskapen hos dem som tro på »tur» och »lyckträff». När den tiden kommer, då lättjan inhöstar rika skördar, och fliten får tigga om bröd; då hushållning flyttar på fattighuset, och slöseri in i palatset; då nykterhet drager med sig nöd och brist, och dryckenskap skapar hemtrefnad; då förtjenst sättes i fängelse, och last kommer till ära; då först, men icke förr, må förståndigt folk lyssna till snacket om *lyckträff* och *tur*. Hvad hade väl turen att göra med sådana män som Girard eller Franklin eller Clay eller Fulton eller Roger Sherman eller Lincoln eller de tusen andra, som hafva arbetat, segrat och dött? Intet, absolut intet. Bort derföre med slika fräcka och vidriga galenskaper, och spänn hellre hvarje nerv för att vinna priset!

En annan vanlig villfarelse bland de unge är den, att *framgång i köpmansyrket är en lätt sak*. Få äro de som fatta hvilket styft arbete, hvilka bekymmer och svårigheter det gäller att underkasta sig äfven för de köpmän, som göra lycka. General Dearborn som under mer än tjugu års tid var uppbördsman i Bostons hamn, sade en gång i ett föredrag: »En vidsträckt bekantskap med affärsmän och ett långvarigt och noggrant aktgifvande på händelsernas gång inom handelsverlden har öfvertygat mig om, att af hundra köpmän och handlande i Boston hafva icke mera än tre kommit i oberoende ställning. Det var med stor tvekan jag kom till detta resultat; men då jag rådfrågade en erfaren köpman, erkände han till alla delar att så var.»

En af dem som lyssnade till general Dearborns föredrag, betviflade hans uppgift och anstälde följ-

aktligen sina undersökningar. Efter noggranna forskningar afgaf han följande offentliga förklaring:

»De uppgifter som meddelades af general Dearborn syntes mig så öfverraskande, så förvånande, att jag kände mig tvungen att underkasta dem en noggrann pröfning, och sorgligt att säga fann jag att de voro sanna. Jag besökte då en af mina vänner, som väl känner till gamla förhållanden, en person som gäller för en auktoritet i allt hvad som rör staden Boston, och han berättade mig, att år 1800 gjorde han en anteckning öfver alla personer vid Long Wharf; och år 1840, eller efter en tid så lång som personer vanligen äro qvar i affärerna, voro endast *fem* af dem qvar. *Alla* de öfriga hade gått omkull eller dött i små omständigheter. Jag gick sedan till direktören i Union Bank. Han sade att banken började sin verksamhet år 1798, då det blott fans en bank till i Boston, och att för några få år sedan, då de af någon anledning hade gått igenom dess äldsta historia, hade de funnit, att af ett tusen personer, med hvilka de öppnat räkenskap, endast *sex* voro qvar. Under de fyrtio åren hade niohundra nittiofyra gjort bankrutt eller dött utan förmögenhet. 'Bankrutt', sade han, 'kommer som döden, och nästan lika säkert: den ene stupar efter den andre, ensam och öfvergifven, och faller så i glömskan; att komma undan är knappt möjligt, och lycklig den som stupar medan han är ung».

Sådana fakta må lända läsaren till varning för den dåraktiga meningen, att framgång i handelsverlden är en lätt sak. »Kampen för tillvaron» måste i de allra flesta fall utkämpas upp för backen; att vinna utan kamp vore kanske en seger utan ära. Funnes inga svårigheter, så vunnes ingen framgång; funnes intet att kämpa för, så vore ingenting att vinna. Svårigheterna kunna väl skrämma den som är feg, men för män med beslutsamhet och kraft äro de en helsosam sporre.

En annan dröm, som ungdomen stundom låter narra sig af, är den att de *lita på andras inflytande eller kapital för att komma in i affärerna.* De tro knappt att det fins för dem någon möjlighet att uppnå den ställning de önska, utan att en rik fader eller farbror gifver dem nödigt kapital. Eller hoppas de på att deras rykte eller personliga inflytande skall räcka till att lyfta dem upp på stegen. Det ena eller det andra eller ock båda delarna anse de vara oundgängligt af nöden, och så vänta de på de »dödas tofflor» eller de lefvandes tillfälliga hjelp, innan de styra ut på lifvets seglats. Allt sitt hopp om framgång bygga de bara på något dylikt understöd, som kan gifva dem fart; men ofta visar det sig att den som får en sådan fart, sätter i väg åt orätt håll.

Vi vilja icke påstå, att kapital eller inflytande, som erhålles på nyss nämda sätt, är under alla förhållanden menligt eller förderfligt. Men sällan eller aldrig är sådan hjelp till fromma för de unga män som icke med egen företagsamhet, flit, hushållning och karaktersfasthet skulle taga sig fram äfven den förutan. För sådana unga män, som sjelfve arbeta med företagsamhet och kraft, kan både kapital och personligt inflytande blifva en ytterligare hjelp som vidgar deras arbetsfält och lofvar dem snabbare framgång. Men till mindre än intet gagnar sådan hjelp de loje och liknöjde, hvilka äro allt för beqväme att göra till sin egen den grundsats vi anfört, att »hvar och en är sin egen lyckas smed». De som hafva duglighet nog att med egna bemödanden utan andras hjelp skapa sig förmögenhet, de skola af andras inflytande och kapital skörda mycken välsignelse; men på det motsatta folket är sådant bara förspildt. De som ej sjelfve kunna göra något af sig, dem blifver det aldrig någonting af trots allt guld och alla relationer. Buxton skref en gång till sin son: »Du befinner dig nu på den punkt i lifvet, der du måste vända dig åt höger eller åt venster. Du måste nu gifva prof

på karakter, beslutsamhet och själsstyrka; eller också måste du sjunka ned i lättja och blifva i all din handel och vandel en ostadig, onyttig yngling; och sjunker du en gång dit ned, så skall du få se, att det icke är så lätt att komma upp igen. Jag är viss på, att en ung man i betydlig mån kan sjelf skapa sin framtid. Så var det med mig.»

Andre åter bedraga sig sjelfva med den inbillningen, att *nöjet* är ett oundgängligt vilkor för lycka eller framgång. Mången ung man far efter penningar bara som ett medel för det enda målet — nöje. De rike, de ansedde och förnäme äro lycklige, mena de; *de* måste derföre hafva de största och bästa nöjena. I likhet med andra grundvillfarelser, är äfven denna af nästan mördande art. Nöjet är på sin höjd endast att betrakta såsom något af underordnad, tillfällig vigt. Det ingår alls icke i det verkliga lefnadsmål som kan rätt beherska och rätt lyfta en menniskosjäl. Den som har samlat en million bara för de nöjens skull han för dem kan köpa sig, han har gjort fullständig bankrutt. Han började med en liten själ, och han slutade med en ännu mindre. Han började med ett uselt syfte, och han har fått hvad han begärde — en sämre karakter. Att lyda *pligtens* bud och att framför allt sträfva efter *att göra nytta* är ett af de förnämsta vilkoren för framgång, men icke så att fika efter nöjen. Då *pligten* låter höra sitt basunaljud, så vakna alla de ädlare drifterna i menniskonaturen till lif.

De nu nämda villfarelserna och alla andra som med dem äro beslägtade äro ett väsentligt hinder för menniskans arbete på sin egen utveckling. De förslappa den företagsamma takten och omöjliggöra dess verksamhet. För att de naturliga förmögenheterna skola få fritt spel, måste sådana villfarelser ryckas upp med roten. De äro ingenting annat än sopor och grus, som ynglingen måste röja ur vägen, innan han kan göra något af sig.

Kanske läsaren icke kan begagna sig af läroverkens eller akademiernas förmåner, kanske icke ens folkskolans förmåner stå honom helt till buds. Nå hvad mera? Månge af de mest framstående och utmärkte män i flydda tider hafva kämpat sig fram utan dessa hjelpmedel. Att Stephenson mera genom arbete än genom lärdom vardt en så praktisk man som han var, kan ingen förneka. Och att det samma äfven gäller om Eli Whitney, uppfinnaren af den bekanta maskinen som skiljer fröna från bomullen, är också lika sant, ehuruväl han åtnjöt skolundervisning. Han var från tidiga år van att arbeta i landtbruket och grep med begärlighet hvarje ögonblick han kom åt för att tillfredsställa sitt uppfinningsrika snille. Han var ännu blott yngling då han började att fabricera spik, en affär som han bedref med outtröttlig ihärdighet. Under denna tid hade han ej tillfälle till någon högre skolbildning än de tarfliga folkskolor af kort varaktighet, som då stodo honom till buds. Han var tjugutre år gammal, då han beslöt att söka inträde i ett läroverk, och han var nära trettio, då han graduerades vid Yales akademi. Sedan begaf han sig till södern, der hans akademiska bildning ej synes hafva tillskyndat honom några särskilda fördelar, utom att den införde honom i mera bildade och inflytelserika kretsar. Hans person och hans umgänge vunno genom bildningen ökadt behag. Men äfven efter afslutad studiekurs fortsatte han att arbeta som förut med sina uppfinningar och sina experiment, och den nämda bomullsrensningsmaskinen var en frukt af hans flit. Hans takt, arbete och flit bidrogo mera än akademien att uppfostra honom för den plats, på hvilken han vann rykte.

Sådana mäns lefnad som Arkwright och Whitney, hvilka representera en stor klass af dylika sjelfbildade män, är ett tydligt bevis för hvad vi hafva sagt, att *nöjet* icke är en faktor, som får tagas med i beräkningen, då det gäller att lösa lifvets problem. Vi

äro ej i stånd att upptäcka hos dem de allra ringaste försök att skaffa sig *roligt*. De synas aldrig hafva tänkt på något sådant. Likasom hade de aldrig hört talas derom, så lade de sina planer, bedrefvo sina arbeten med rastlös flit och tänkte bara på hvad pligten och det allmänna bästa fordrade af dem. De tänkte ej på kommande ledighetsdagar, då de skulle kunna lefva utan arbete, ligga och latas, sträcka sig i ekipager, paradera med diamanter och spela herrar vid utländska badorter. Aldrig fick någon af de ofvannämda drömmarna något medhåll hos dem. Med »tur» och »testamenten», »penningdyrkan» och »glada lifvet» brydde de aldrig sina hjernor.

Arkwright och Whitney äro exempel på den stora välsignelse månge sådane »sjelfbildade män» hafva tillskyndat verlden. Dessa två män har verlden att tacka för den stora lättthet, hvarmed man nu odlar och bereder bomull. Södern var i synnerhet passande för odling af kortfibrig bomull, men svårigheten att skilja bomullsfibrerna från de i dem inveckIade fröna gjorde att odlingen deraf var kostsam och lönlös. Bomullsrensaren afhjelpte detta onda, och dermed öppnades de södra staterna för bomullsodling i så vidsträckt och växande skala, att den skaffade odlaren förmögenhet och på samma gång lemnade råvaran tillräckligt billig för folket. Arkwright uppfann spinnstolen, hvarigenom bomullen kunde med förvånande hastighet beredas till tyg. Dessa två uppfinningar till samman hafva visat sig vara af ovärderlig nytta för verlden, knappast mindre än någon annan af de uppfinningar, upptäckter och inrättningar som fört vårt slägte framåt på civilisationens bana.

Sjelfbildade män finnas nu till större antal än någonsin bland dem som styra folkens öden. En stor del af dem, som nu gå i spetsen för slägtet i konst och vetenskap, i lagstiftning och styrelse, äro icke akademiskt bildade män. De äro sådane som genom sina egna bemödanden hafva arbetat sig upp från

fattigdom och obemärkthet och genom mödor och försakelser brutit sig en bana. De egenskaper, som satte dem i stånd att öfvervinna hindren, gjorde dem också till ledare af den allmänna opinionen och de allmänna angelägenheterna.

Män af denna klass äro framför allt annat praktiske män, och just de praktiske männen blifva lätt ledare. Sanningen af denna anmärkning bekräftas genom att blott nämna några få af de namn, som pryda historien. Sir Richard Arkwright, uppfinnaren af spinnstolen och grundläggaren af bomullsmanufakturen i England, var barberare tills han var nära trettio år gammal. Shakspeare, son af en slagtare, var ullkammare och höll hästar för herrarna vid teatern för en spottstyfver. William Carey, den berömde missionären, och Roger Sherman, den amerikanske statsmannen, voro båda skomakare. Sir Isak Newton var son af en fattig landtbrukare i Woolsthorpe och var jemte Sir John Herschel i sina tidigare mannaår »myntmästare». Wellington, Napoleons besegrare vid Waterloo, var son af en fattig prestman hvars omständigheter tvungo honom att låta gossen blifva sjöman. John Foster och dr Livingstone, berömde såsom resande och missionärer, voro väfvare och förtjenade sitt bröd med hårdt arbete. Milton var son af en skrifvare i London. Washington var landtbrukare, och general Jackson tillbragte sina ungdomsår på en landtgård under bekymmersamma pröfningar. Det samma var förhållandet med Robert Fulton, Henry Clay, Abraham Lincoln och många andra framstående amerikanare. Franklin var boktryckare, ehuru han som gosse egnade sig åt det ännu mera anspråkslösa ljusstöpareyrket. Och många af nutidens inflytelserikaste män, hvilka hafva nationernas ledning i sin hand — köpmän, uppfinnare, vetenskapsidkare, prestmän, undervisare, lagkarlar, läkare och statsmän — hafva sjelfve gjort sig till hvad de äro genom att på bästa sätt göra bruk af sin tid och förmåga. Sådana mäns

framgång vittnar om sanningen af den anmärkningen, som en framstående författare har gjort, att »det är icke hvad andre göra för en ung man, som är af största värde för honom sjelf och för andra, utan hvad han kan förmås att göra för sig sjelf.» I deras ungdom och yngre mannaålder se vi också en bekräftelse på rigtigheten af den åsigt Lord John Russell uttryckte med de orden: »I stället för att bistå en ung man med penningar böra vi säga till honom: 'Ni har att sjelf taga er fram, och det beror på edra egna bemödanden om ni svälter i hjel eller ej'.»

Ett af skälen hvarför sjelfbildade män hafva sådan framgång, är det att *de icke äro rädde för att arbeta.* Att knoga och smutsa ner sig skrämmer dem ej. Hvad som är nödvändigt, måste göras, hur ringa det än må vara Ludvig Filip sade, att han var den enda monark i Europa som var vuxen sin plats, af det skälet, att »han kunde sjelf borsta sina skor». Den enda som kan skaffa sig rykte är den som är redo att göra hvad helst som är nödvändigt. Han är icke med om att petionera om en »tio timmars lag»; ty han är ofta kanske tvungen att arbeta aderton eller tjugu timmar om dagen. Han har ett enda syfte som han arbetar för, och han gifver sig ingen ro förr än det är uppnådt, skulle det också taga honom lika lång tid som det tog general Grant att kämpa sig fram till Richmond — »sommaren i ända». Han har satt sig i sinnet att *få färdigt,* icke att så lätt som möjligt »göra ifrån sig» eller att bara arbeta så litet som möjligt bara han kan lefva. Hela hans själ går upp i att *arbeta.* Man har sagt, att »spanjoren skämmes att arbeta men icke att tigga». Den sjelfbildade mannen skämmes att tigga men icke att arbeta. Att tigga är förnedrande, att arbeta är aktningsvärdt och upplyftande. Arbetet stärker både kropp och själ och karakter. Vi hafva nämt Sir Walter Scott; i sina råd till sin son lade han stor vigt på *arbetet.* En gång skref han till honom så:

»Jag kan icke nog lägga dig på hjertat, att arbete är det vilkor, som Gud i alla lifvets förhållanden pålagt oss; ingenting är värdt att få, som kan fås utan arbete, från brödet, som bonden förtjenar i sitt anletes svett, till de nöjen, med hvilka den rike måste söka fördrifva sin ledsnad. Rädsla för arbete har dömt mången välboren yngling till ett onyttigt och obemärkt lif.

Det tragiska slut, som nyligen lyktat en lysande bana, har fäst hela verldens uppmärksamhet på en ädel karakter, hvars historia ställer vårt ämne i en stark belysning. Vi syfta på presidenten James Garfield. Född i Ohios skogar för femtio år sedan, då en flyttning till Cuyahoga County var det samma som en resa till ödemarken, hade han vid sin ankomst till verlden inga lysande utsigter. Ännu mörkare blefvo dessa genom fadrens död, då gossen var endast aderton månader gammal. Med en familj af fyra barn och utan en enda dollar sparad för sådana händelser, lyckades dock den hjeltemodiga modren att behålla både nybygget och barnen. Ganska tidigt visade James prof på afgjorda anlag och en brinnande lust att lära. Utan tillfälle till skolgång beslöt han att uppodla sin själ. Han högg ved, brukade jorden, körde oxarna, gjorde hvad som helst för att förtjena penningar till sin moders uppehälle och sin egen uppfostran. Hvarje ledigt ögonblick begagnade han för att lära, flitig, hushållsaktig, ihärdig, uppåtsträfvande. Vid sexton års ålder mottog han den anspråkslösa befattningen som forman på en kanalbåt och utförde detta obemärkta uppdrag med samma entusiasm som då han femton år senare kämpade sin strid mot rebellerna i södern. Hans husbonde på kanalen sade om honom: »Den djerfvaste yngling som någonsin fans, ty han vågade alltid att göra rätt». Så snart han förtjenade penningar nog för att betala för ett qvartals skolgång, gick han från det hårda arbetet till studierna, ehuru han

framgång vittnar om sanningen af den anmärkningen, som en framstående författare har gjort, att »det är icke hvad andre göra för en ung man, som är af största värde för honom sjelf och för andra, utan hvad han kan förmås att göra för sig sjelf.» I deras ungdom och yngre mannaålder se vi också en bekräftelse på rigtigheten af den åsigt Lord John Russell uttryckte med de orden: »I stället för att bistå en ung man med penningar böra vi säga till honom: 'Ni har att sjelf taga er fram, och det beror på edra egna bemödanden om ni svälter i hjel eller ej'.»

Ett af skälen hvarför sjelfbildade män hafva sådan framgång, är det att *de icke äro rädde för att arbeta.* Att knoga och smutsa ner sig skrämmer dem ej. Hvad som är nödvändigt, måste göras, hur ringa det än må vara Ludvig Filip sade, att han var den enda monark i Europa som var vuxen sin plats, af det skälet, att »han kunde sjelf borsta sina skor». Den enda som kan skaffa sig rykte är den som är redo att göra hvad helst som är nödvändigt. Han är icke med om att petionera om en »tio timmars lag»; ty han är ofta kanske tvungen att arbeta aderton eller tjugu timmar om dagen. Han har ett enda syfte som han arbetar för, och han gifver sig ingen ro förr än det är uppnådt, skulle det också taga honom lika lång tid som det tog general Grant att kämpa sig fram till Richmond — »sommaren i ända». Han har satt sig i sinnet att *få färdigt,* icke att så lätt som möjligt »göra ifrån sig» eller att bara arbeta så litet som möjligt bara han kan lefva. Hela hans själ går upp i att *arbeta.* Man har sagt, att »spanjoren skämmes att arbeta men icke att tigga». Den sjelfbildade mannen skämmes att tigga men icke att arbeta. Att tigga är förnedrande, att arbeta är aktningsvärdt och upplyftande. Arbetet stärker både kropp och själ och karakter. Vi hafva nämt Sir Walter Scott; i sina råd till sin son lade han stor vigt på *arbetet.* En gång skref han till honom så:

»Jag kan icke nog lägga dig på hjertat, att arbete är det vilkor, som Gud i alla lifvets förhållanden pålagt oss; ingenting är värdt att få, som kan fås utan arbete, från brödet, som bonden förtjenar i sitt anletes svett, till de nöjen, med hvilka den rike måste söka fördrifva sin ledsnad. Rädsla för arbete har dömt mången välboren yngling till ett onyttigt och obemärkt lif.

Det tragiska slut, som nyligen lyktat en lysande bana, har fäst hela verldens uppmärksamhet på en ädel karakter, hvars historia ställer vårt ämne i en stark belysning. Vi syfta på presidenten James Garfield. Född i Ohios skogar för femtio år sedan, då en flyttning till Cuyahoga County var det samma som en resa till ödemarken, hade han vid sin ankomst till verlden inga lysande utsigter. Ännu mörkare blefvo dessa genom fadrens död, då gossen var endast aderton månader gammal. Med en familj af fyra barn och utan en enda dollar sparad för sådana händelser, lyckades dock den hjeltemodiga modren att behålla både nybygget och barnen. Ganska tidigt visade James prof på afgjorda anlag och en brinnande lust att lära. Utan tillfälle till skolgång beslöt han att uppodla sin själ. Han högg ved, brukade jorden, körde oxarna, gjorde hvad som helst för att förtjena penningar till sin moders uppehälle och sin egen uppfostran. Hvarje ledigt ögonblick begagnade han för att lära, flitig, hushållsaktig, ihärdig, uppåtsträfvande. Vid sexton års ålder mottog han den anspråkslösa befattningen som forman på en kanalbåt och utförde detta obemärkta uppdrag med samma entusiasm som då han femton år senare kämpade sin strid mot rebellerna i södern. Hans husbonde på kanalen sade om honom: »Den djerfvaste yngling som någonsin fans, ty han vågade alltid att göra rätt». Så snart han förtjenade penningar nog för att betala för ett qvartals skolgång, gick han från det hårda arbetet till studierna, ehuru han

ej hade mera än en klädedrägt och ett par skjortor. Genom trägen flit, sträng hushållning med tiden, hvarvid han ofta satte nattens timmar till, gjorde han sig sjelf duglig att blifva skollärare. Törstande efter mera kunskap och högre bildning, anmälde han sig hos styrelsen för »Vestra Reserv-Institutet» med förfrågan om det ej fans något sätt, hvarpå han kunde få inträde och sjelf betala för sig genom arbete. Hans ansökan lyckades, och han vardt antagen som ringare och sopare. Ingenting aktade han för ringa att göra, bara det kunde blifva honom ett medel att vinna sitt ädla mål. Det dröjde ej länge förr än han var lärare i institutet och fick sålunda utbyta ringaresysslan mot en högre och förmånligare befattning. Han beredde sig grundligt för inträde i högre läroverk, kom in i Williams College med två års försprång och blef efter afslutad kurs graduerad med hög utmärkelse. Han blef lärare i Hiram College, der han redan gjort sig känd såsom lärjunge. Snart avancerade han till rektor och vardt på denna ansedda post ännu mera bekant. Genom ihärdiga försök vardt han en vältalig offentlig talare. Han slöt sig till frihetsvännernas sak och vann snart stort rykte såsom en ordets man. Från den tiden gick det framåt och uppåt för honom med stora och raska steg. Vid tjugunio års ålder var han senator i en af staterna; vid trettio utnämdes han till öfverste vid 42:a Ohio-regimentet; vid trettioett blef han brigadgeneral, slog rebellerna under Humphrey Marshall, skyndade general Buell till hjelp i slaget vid Pittsburgh Landing och utmärkte sig genom tapperhet och militärisk skicklighet i belägringar och bataljer i så hög grad, att han, trettiotvå år gammal, befordrades till generalmajors rang. Hans lysande mandater i krig så väl som hans föregående ädla verksamhet i fredstid gjorde att valmännen till kongressen inom hans distrikt fäste sina blickar på honom som den bäste mannen att blifva den verlds-

berömde Joshua R. Giddings' efterträdare; och så vardt han vid trettiotre års ålder medlem i kongressen, den yngste medlemmen i nationalrepresentationen. Under en följd af aderton år representerade han sitt distrikt med så erkänd duglighet och statsmannaskicklighet, att han vid fyrtioåtta års ålder vardt med segrande enhällighet vald till Förenta Staternas senator; och innan tiden var inne för honom att taga sin plats i senaten, vardt han utnämnd till Förenta Staternas president, det högsta embetet i landet. Endast tjugusju år efter den tid, då han anhöll om den ynnesten att få ringa klockan och sopa rummen i Hiram College, valdes han af sitt lands lojala befolkning att bekläda denna höga förtroendepost! Och allt detta gjorde han sjelf. Hans egen takt, flit, ihärdighet, okufliga mod och moraliska grundsatser tillförsäkrade honom denna underbara framgång — ett af de ädlaste och upphöjdaste exempel för ungdomen historien vet att omtala!

De höjder, dit de store männen hunno,
Ej med ett enda vingslag blott de vunno;
Nej medan andre på sitt läger sofvo,
De också nätterna åt mödan gåfvo.

FJERDE KAPITLET.

Grundlighet.

»Allt hvad som är värdt att göra, är värdt att göras väl», sade dr Johnson. Iakttagandet af denna regel har i betydlig mån bidragit till vårt slägtes framåtskridande i konster och vetenskaper. Den har gifvit menniskoslägtet fasthet och sammanhållning nog för att göra verkliga och hastiga framsteg. Det

är väl sant, att *halfgjordt* arbete är ganska vanligt, sorgligt att säga. Månge äro nöjda med ett arbete som duger *något så när*. De allenast, hvilka besitta de egenskaper vi i detta arbete betona, bland hvilka takten står främst, äro de som göra sig kända för sin grundlighet. Takt eller praktiskt förstånd fattar genast huru nödvändigt det är för den som vill vinna framgång att vara grundlig. Sir Fowell Buxton skref till sin son: »Du är nu en man, och jag är öfvertygad om, att du alltid kommer att intaga en underordnad plats i lifvet, om du icke sätter dig i sinnet att göra *väl* allt hvad du gör. Gör det klart för dig, att det är bättre att uträtta litet men göra det rigtigt bra än att uträtta tio gånger så mycket men bara till hälften. Allt hvad du kan, laga att du kan det *grundligt*». Jag frågade en gång sir Edward Sudgen om hemligheten af hans framgång, och han svarade: »Jag beslöt, när jag började studera juridik, att fullkomligt göra till mitt eget allt hvad jag lärde och att aldrig gå till ett annat förr än jag rigtigt hade gjort ifrån mig det första. Många af mina kamrater läste lika mycket på en dag som jag läste på en vecka, men efter tolf månader voro mina kunskaper lika färska som den dag jag förvärfvade mig dem, hvaremot de hade glömt en stor del deraf». Följdes alltid detta förståndiga råd, så skulle vi hafva de allra bästa landtbrukare, handtverkare, köpmän, artister, vetenskapsmän, lagkarlar, läkare, prester och statsmän.

Det var samma grundlighet Samuel Budgett till stor del tillskref sin framgång såsom köpman. »En person må hafva hvad syssla som helst», brukade han säga, »så bör han vinnlägga sig om att vara den bäste i den sysslan; är han ej mera än en skoputsare, så bör han försöka blifva den bäste skoputsaren i granskapet.» Denna regel försökte han också med stränghet tillämpa i sina magasiner. Då gossar kommo i hans tjenst, sattes de först till att

räta ut gamla spikar, som plockades upp inom magasinet. Deras befordran berodde nu på om de gjorde detta arbete väl. Skötte de med grundlighet den sysslan att räta ut spik för någon tid bortåt, så fingo de flytta upp och sattes att biträda den som hade bestyret med säckars lagning, och visade de sig nu lika dugtiga i att laga säckar, så upphöjdes de till springpojkar. Och så allt igenom, ända upp till högsta platsen i affären, var grundlighet eller ordentlighet ett bestämdt vilkor. Budgett påstod, att den gosse som icke dugde till att räta spik rigtigt bra, skulle icke göra någonting bra; var han icke ordentlig i småsaker, så skulle han ej heller vara ordentlig på en ansvarsfullare post. »Den som är trogen i det lilla, är också trogen i det mera är; men den som är otrogen i det lilla, är också otrogen i det mera är». En förste i Mahratta i Indien fick en gång se en af sina tjenare ligga i djup sömn på golfvet i ett af rummen med sin husbondes tofflor i händerna, fasthållande dem så hårdt, att han omöjligt kunde taga dem loss. Han förstod genast, att en tjenare som var så trogen i det lilla, äfven kunde anförtros vigtigare saker, och gaf honom derföre en plats i lifvakten. Några få år derefter var denne tjenare en af Indiens berömdaste befälhafvare. Budgetts biograf uttrycker sig på frågan om hvad som förstås med det bästa, på följande sätt: »Är du en köpman, så är det din ovilkorliga pligt att om möjligt blifva den bäste köpman. Men månne väl den bäste köpman är den, som begåfvad med öfverlägsen praktisk förmåga eller takt, skoningslöst begagnar denna sin förmåga i hvarje affärsföretag bara till att korsa andras planer och lemna dem bakom sig, obekymrad om huruvida de finna honom hänsynslös och grym eller ej? Må vara att han är den skickligaste köpman, men dermed punkt. Den bäste skoputsare är icke den skoputsare, som förstår att knipa mesta penningarna af folk, utan den som för-

rättar sitt arbete på bästa sätt och är nöjd med rättvis och skälig ersättning. Den bäste åkaredräng är icke den som kör bäst och sedan bråkar med dig för att få öfverbetaldt, utan den som kör bäst och sedan är nöjd med rättvis betalning. Sammalunda är icke den bäste köpman, som bäst förstår sin affär och lyckas skoja ifrån andra deras skäliga förtjenst, utan den som bäst förstår sin affär men på samma gång aldrig drager fördel af andras okunnighet eller andras trångmål; som aldrig förgäter att andras intressen äro lika heliga som hans egna.»

Genom att följa dessa grundlighetens bud är det alla de olika förmögenheterna tagas i anspråk och sättes i fullständig och harmonisk verksamhet. Resultatet blifver, att menniskan icke allenast bringar sitt själslif till jemn och allsidig utveckling, utan hon trycker äfven på sin omgifning en prägel af skönhet och behag. Ett välskött landtbruk till exempel är ju en tafla som ingifver beundran. Gärdesgårdar och staket raka och ordentliga; vagnar, skrindor och redskap alla på sin plats; allting ordentligt och trefligt, snyggt och nätt; och gräsvallar och sädesfält vaggande sina skördar i solljuset. Eller gå in i en ordentlig husmoders bostad: alla rummen äro så snygga och städade, så att du måste le af förnöjelse. Hemmet må vara än så ringa och helt och hållet sakna alla de prydnader rikedom kan skänka; men med renlighet, ordning, omsorg och smak förvandlar hon det till en helgedom, dit mannen efter det styfva dagsarbetet oemotståndligt känner sig dragen. Det är en tjusande anblick att skåda en sådan ordentlighet i hvardagslifvet, som äfven af det lilla Gud har gifvit förstår att skapa mycket för både hufvud och hjerta. En välskött trädgårdstäppa med sina sammetsmjuka gräsmattor, sina färgrika blomsterrabatter, vid hvilka blicken vill hvila, och sina slingrande gångar, som locka foten till vandring, den vittnar icke allenast om skönhetssinne och smak

utan är också en prydnad för byn, en heder för samhället.

Den grundligaste affärsman, den ordentligaste köpman är den som har »en plats för allting och allting på sin plats»; som har biträden, hvilka genast stå kunderna till tjenst, lika artiga som qvicka; som har redbara priser och ärlig förtjenst; som har samvete och heder vid kassan och goda varor på hyllorna; och som åtnjuter allmänt förtroende emedan han som enskild person har gedigen karakter. Den bäste handtverkare är den, hvilken nedlägger det bästa arbete på de alster hans skicklighet skapar och på samma gång låter sitt samvete hafva ett ord med i laget för hvarje varuförsändelse han skickar ut; såsom det sades om den nyligen aflidne pianofabrikören Timothy Gilbert, att hans varor voro mönster af ärligt arbete och att den karakter han ådagalade under förfärdigandet af de bästa instrument han kunde, var lika harmonisk och skön som den musik han erbjöd åt konstens vänner. Sådana exempel visa oss hvilket behag ordentligheten skapar omkring oss — så mycket mera tilldragande som det alldeles står i samklang med Guds sätt att verka, hvilken gör allting i sin tid och på sin plats fullkomligt. Den blomma, som »sprider behag öfver öknens sand», är lika ljuflig och doftande och i sin byggnad lika fullkomlig som den, hvilken blommar i fönster eller park. Mossan som Mungo Park plockade i Afrikas öknar, hundratals mil från närmaste europeiska koloni, vardt för honom ett sådant vittnesbörd om gudomlig förmåga och försyn, att hans själ fyldes med nytt hopp, som bjöd honom att stå upp och lefva. Ordning är en grundsats i Guds verldsregering, som fyller verldsalltet med glädje och skönhet, så att äfven stjernorna, som skalden uttrycker sig,

»Höja evigt sin sång, der de skinande gå:
Den hand är gudomlig som skapat oss så.»

Sir Joshua Reynolds, som var en af sin tids utmärktaste målare, tillfrågades en gång hur han hade förvärfvat sig en sådan skicklighet och gaf derpå det svaret: »Genom att följa en enda enkel regel, nemligen den, *att göra hvarje tafla till den allra bästa*». Han ogillade alldeles tanken på att han skulle vara född till sådant mästerskap, och vidhöll orubbligt det påståendet, att orsaken till hans ryktbarhet var den, att han med den oförtrutna flit och ihärdighet, för hvilken han var känd, vinnlade sig om att hvarje tafla han målade måtte blifva hans *bästa* tafla. Om vi skärskåda de framstående mäns lefnadsbanor, som i detta arbete äro omnämda, så skola vi finna detta drag i mer eller mindre mån framträda hos dem alla. Roger Sherman var den bäste skomakaren i staden, innan han vardt räknad som en af de bäste statsmän i landet. Hugh Miller var i sin ungdom en murare lika god som någon, likasom han trettio år senare var en praktisk geolog lika god som någon. Franklin var lika utmärkt i boktryckerikonsten vid tjugu års ålder, som han var utmärkt i naturvetenskap och statsekonomi vid femtio. Gideon Lee var den bäste garfvare, Amos Lawrence den bäste handtverksgesäll, och Samuel Appleton den bäste jordbrukare, innan de blefvo de bäste bland köpmän. Alla de män, som vunnit utmärkelse och framgång på något af arbetets alla olika områden, hafva under sin utveckling besjälats af denna uppåtsträfvande drifkraft. En ung man, som studerade lagfarenhet, klagade för Daniel Webster deröfver att den juridiska banan var så öfverbefolkad. »Unge man, det fins alltid rum högst upp», var Websters korta svar. »Högst upp!» Ett sådant mål tager alla själens och hjertats krafter i anspråk, och det är denna brinnande ifver efter att komma »högst», som drifver ynglingen längst fram, äfven om han icke kommer allra högst. Samuel Ward, som var en af de bäste bankirer och må hända

den bäste, hade en underbar hjelp af sitt orubbliga beslut att komma »högst». Han började affärslifvet vid fjorton års ålder, och så stor var hans praktiska duglighet och ihärdighet, att han snart ådrog sig uppmärksamhet. Då någon frågade honom om hans planer, svarade han: »Jag tänker blifva den bäste bankir i Förenta Staterna». Om han också icke blef det, så steg han dock i alla fall så högt, att han ej trängdes och klämdes af medtäflare. Trängseln eger rum längre ner. På medelmåttans plan och lägre ner, der gäller det att armbåga sig fram, ty der är det godt om medkämpar, om de förtjena det namnet.

Vi få icke vara blinda för det faktum, att det är öfverflöd på *fusk*arbete; att stora skaror finnas, hvilka ej åstadkomma något utmärkt och hvilka icke ens känna någon loflig ärelystnad efter att göra något utmärkt. Om vi vilja hafva ett arbete gjordt af en skicklig timmerman, målare eller snickare, månne vi dertill kunna taga den förste vi möta af det yrket? Kunna vi lita på de flesta af dem som förrätta sådana arbeten, att de skola göra det *väl?* Ingalunda. Vi måste höra efter den skickligaste och sedan vänta på att han får tid. Det är verkligen att undra på huru få de äro, som vunnit skicklighet i sitt fack: de äro färre än hvad vi föreställa oss, och häruti ligger orsaken hvarföre så många handtverkare förblifva i fattigdom och elände, tvungne att låta sig nöja med trälande och knogande för en ringa ersättning. De äro icke de bäste i sitt yrke; och den senare klassen är det hvars arbete ständigt efterfrågas och betingar det högsta pris. »Arbetet söker sig väg till de bästa händer lika naturligt som vattnet rinner utför backarna; aldrig söker det fuskarens händer eller sådanas hvilkas enda rekommendation är den, att de behöfva det.»

Vigten af grundlighet och ordentlighet i allt medgifves endast af dem, som sträfva efter att göra sitt

bästa. »Bara två öre!» utropade en handelsbetjent, då husbonden förebrådde honom för felräkning med en kund. Han menade att ett misstag på två öre knappast var värdt att tala om. Hade det varit två kronor, så hade det varit helt annat, menade han. Hans begrepp om ordentlighet voro icke högre än så. Att vara något så när ordentlig, det ansåg han vara alldeles tillräckligt i det praktiska lifvet. Men äfven han skulle nog komma på andra tankar och blifva angelägen om att vara noggrann, bara han blef uppmärksam på saken. Besinnar man bara, hvilken tillfredsställelse det skänker att hafva alla räkningar *klara* — hvilken heder det är att vara känd i affären för en noggrannhet, som är rädd för äfven de obetydligaste misstag, så är knappast annat möjligt, än att man blifver angelägen om att vara noga i allt.

Här må också påpekas de oegentligheter i sättet att uttrycka sig, som äfven personer af uppfostran och bildning stundom låta komma sig till last, och hvilka äfven de i sin mån vittna om huru nödigt det är att i allting söka vara precis. »Den person, såsom jag rådgjorde med», så hörde vi här om dagen en man af uppfostran uttrycka sig. Han ville säga: »Den person *som* jag rådgjorde med». Detta är *en* felaktighet i uttryck, som ej så sällan låter höra sig. »Bort i hörnan», är också en vändning, som litet emellan kommer åter, i stället för att det borde heta: »Borta i hörnet». För någon tid sedan, då vi voro på besök i en skola, hörde vi en ganska god skollärare begagna ett par ogrammatikaliska uttryck. »Nu gossar», sade han till några, som just läst upp sin lexa, »gifven nu akt *till* hvad jag säger; en hvar af eder har rätt att framställa hvar sina frågor öfver ämnet». »Gifven akt *på* hvad jag säger», skulle han hafva sagt, icke »gifven akt *till*»; vidare hade det bort heta »hvar sin fråga», icke »hvar sina frågor». Derpå sade han vidare: »Kalle, slå upp sidan trettioett, första stycket, och

läs de två första orden». Kalle läste också verkligen två ord, men endast ett af dem var *först*. Läraren menade icke de »två första orden»; utan han menade de *första två* orden. En intelligent och bildad ung man som höll på att disputera med någon, sade under debattens lopp: »I detta stycket skiljer jag mig med er»; han menade: »skiljer jag mig *från* er». Vid samma tillfälle uttryckte han sig så: Hvarken i det ena och inte heller i det andra fallet». Egentligare hade varit att säga: »Hvarken i det ena eller det andra fallet.»

Ungdomen må tycka att detta är obetydligheter; men må så vara, så tjenar det dock att belysa vårt ämne. Det förråder icke god smak att med onödig vårdslöshet skämma bort det vårdade språket. Den som har lika lätt att tala ett vårdadt språk som ett vårdslösadt, eller åtminstone med uppmärksamhet och eftertanke förmår göra det, han gör klokast i att tala korrekt. Det är emellertid *vanan* vi här i synnerhet betona, och den som vill vänja sig att tala korrekt, har att vakta sig äfven för dylika origtigheter.

Vill en yngling blifva utmärkt för grundlighet och ordentlighet, så duger det icke, att han tycker sig vara för god för sin syssla. Om han till exempel lemnar sin plats på landtgården eller i boden och söker sig in på kontor, derföre att han anser sig vara för god för grofarbete, så är han redan på god väg utföre. Med en sådan villfarelse i sitt bröst kan han omöjligt vinna utmärkelse. Det lider intet tvifvel, att många ynglingar hafva utbytt plogen eller verkstaden mot de lärda yrkena med tanken på det större anseende de inom dessa menade sig kunna vinna, och detta är förklaring nog till den ringa framgång de vinna. Det var begär efter anseende och icke håg för sjelfva arbetet som bestämde deras val.

Amos Lawrence tillsade ett af sina biträden att följa ett fruntimmer till hennes bostad och bära hen-

nes paket. Den unge mannen vägrade, emedan det var under hans värdighet. Hr Lawrence tog då paketet och bar det sjelf. Betjenten fick icke mera något tillfälle att vägra. En ung vräkig köpman i Filadelfia köpte en dag på torget några matvaror till middagen och gaf en krona åt en gubbe med tarfligt utseende som stod der bredvid, för att han skulle bära hem sakerna åt honom. Han blef emellertid icke litet förargad efteråt, då han fick veta att det var den beryktade millionären Girard, som spelade en betjents rol. Girard ville visa den unge spolingen hvilken narr han var, ehuru vi tvifla på att han någonsin botades från sin dårskap. Då Daniel Safford började sin smidesaffär i Boston, bar han sjelf hem på ryggen det jern han köpte. Franklin körde sjelf sitt papper på en dragkärra från magasinet till tryckeriet, då han började sin affär i Filadelfia. En af NewYorks millionärer förtjenade sin första dollar såsom murerihandtlangare i staden Troy. En af de rikaste fabrikanterna i Nya England säger, att det stoltaste ögonblick i hans lif var det, då han kunde sköta en kardmaskin till sin husbondes belåtenhet. En af de mest ansedde och omtyckte baptistpredikanterna i Amerika sågade ved åt sina kamrater för att kunna betala för sina studier. Den ryktbare George Whitfield tjenstgjorde som stipendiat i Oxfords universitet, då han började den bana som gjorde honom ryktbar på båda sidor Atlanten. Ingen af dessa män hade en tanke på obetydligheten af den syssla de först hade att förrätta. De voro för mycket upptagna af tankarna på att komma högst.

»I tysthet går den väg som fram till äran leder;
Sköt blott din syssla väl — det för dig fram till heder.»

I de framgångsrike männens lefnadshändelser möta oss många exempel på huru de aldrig tyckte sig stå öfver sina sysslor. Då Napoleon gick in i krigsskolan i Paris, märkte han att hvar och en af ele-

verna hade en särskild tjenare till att sköta hans häst och i allmänhet stå honom till tjenst. Mot denna praxis inlade han en gensaga till guvernören, yrkande att »den som studerade krigareyrket borde lära sig att sköta sin egen häst, skura sina egna vapen och vänja sig att utföra de göromål, som under aktiv krigstjenst skulle fordras af honom.» Sedermera upprättade han en krigsskola i Fontainebleau, byggd på just dessa grunder, hvilka vittnade om grundläggarens praktiska visdom. Den som är för stolt att passa upp på sig sjelf, är dömd till förfall. Framgång skall aldrig blifva hans lott.

Peter den Store lade af sig konungaskruden för att studera civilisationens yrken i ändamål att dermed gagna sitt eget folk. Angelägen att lära sig skeppsbyggeriet begaf han sig till Ostindiska dockan i Amsterdam, förklädd till arbetskarl, tog sin plats bland timmermännen och vardt i alla hänseenden såsom en af dem, till och med så, att han bar samma kläder, åt samma mat och bodde i samma tarfliga bostäder som de; och så arbetade han under flera månaders tid.

Washingtons lif är fullt af de mest intressanta tilldragelser af samma slag. Då amerikanska hären låg i vinterqvarter i Morristown, och provianten vardt knapp, befalde Washington en hungrig soldat att gå till hans bord och förfriska sig, men soldaten afböjde det, emedan han stod på vakt. Genast tog Washington geväret ifrån honom och tjenstgjorde som skyltvakt, medan soldaten tog för sig vid kommendantens bord. Vid ett annat tillfälle, då åtskilliga divisioner af armén höllo på att bygga försvarsverk mellan Wallabout Bay och Red Hook, var en afdelning sysselsatt med att lyfta en väldig timmerstock under tillsyn af ett lägre befäl. Medan de höllo på härmed, och den befälhafvande intet annat gjorde än skrek: »Se så, gossar, hej—i—å—dra!» etc., kom en person till häst ridande fram till dem. Han vände sig till befälhafvaren och frågade: »Hvarföre tager

ni icke uti och hjelper till? Med förtrytelse svarade denne: »Jag hjelpa till! Herrn skall veta, att jag är *korpral!*» Ryttaren hoppade af hästen, tog uti timmerstocken med karlarna, och innan kort var den på sin plats. Derpå vände han sig till korpralen och sade: »Herr korpral, mitt namn är George Washington. Jag har kommit öfver från Newyork för att se efter arbetena här; så snart ni har slutat med det här arbetet, så möt mig vid kommendantens, general Sullivans, qvarter». Den dryge soldaten steg aldrig högre än till korpral. Icke ens sjelfve Washington kunde göra en sådan nolla till öfverste eller general.

I sammanhang härmed kunna vi nämna som ett exempel på Washingtons grundlighet, att vid tretton års ålder började han att öfva sig i affärer genom att afskrifva vexlar, qvittenser, anteckningar, räkningar och dylikt. Detta gjorde han så nätt och prydligt, att hans handskrifter ansågos som mönster; och då han lemnade skolan vid sexton års ålder, begärde flere köpmän honom i sin tjenst. Om hans ordentlighet i sina enskilda affärer, särskildt under tiden från 1759 till 1764, då han utskeppade produkterna af sin stora egendom till London och i gengäld mottog sådana varor som han önskade derifrån, yttrar sig Sparks på följande sätt: »Så noggrann var han i dessa företag, att han med egen hand i enkom för detta ändamål afsedda böcker antecknade alla de långa reqvisitionslistorna jemte afskrifter af de mångfaldiga qvittenserna från de särskilda köpmän och handlande, som lemnat varorna. På detta sätt hade han en fullkomlig öfverblick af hela affärens gång; kände noga till priserna, upptäckte hvarje underslef, misstag eller försummelse och märkte genast om han var föremål för något bedrägeri; och i så fall försummade han icke att göra sina korrespondenter påminnelser derom». Om huru han äfven i de offentliga angelägenheterna ådagalade samma karakter, säger Sparks vidare: »Såsom president hade han likaledes för sed

att underkasta de finansiela rapporterna med ty åtföljande dokument en omsorgsfull granskning och föra dem till samman i väl utarbetade sammandrag, hvilket kostade honom ofantlig möda och tålamod; men detta satte honom i stånd att öfverskåda med reda och sammanhang en mängd enstaka fakta och en massa invecklade sifferuppgifter, hvilka han aldrig kunnat sätta sig in uti så fullkomligt på annat sätt än så.»

Då Isak T. Hopper från Filadelfia en gång besökte Stor-Britannien och spisade middag i en rik familj i Dublin, hände sig att just medan han var der, kom ett bjudningsbref till honom att dagen derpå äta middag i en annan familj. Han läste inbjudningen högt, då hans värd anmärkte: »De der menniskorna äro ganska respektabla, ehuru icke af finaste klass. De höra väl till vår kyrka, men icke alldeles till vår umgängeskrets. Fadren var handtverkare». »Ja, handtverkare är jag sjelf», svarade Hopper. »Kanske, om du hade vetat det, hade du icke inbjudit mig». »Är det möjligt», genmälte värden, »att en man med er intelligens och ert utseende någonsin varit handtverkare?» Hopper svarade: »Jag har bedrifvit skrädderiyrket under många år. Gif akt på mina händer. Ser du icke märkena efter saxen? Några af Filadelfias borgmästare hafva varit skräddare. Då jag bodde der, gick jag ofta på gatorna i sällskap med öfverdomaren; men aldrig tyckte jag att det var någon särskild ära, och icke heller tror jag att han tyckte det». Det är besynnerligt, att kastanden skall vara så förherskande i England och dock den motsatta anden röna så obetingadt erkännande. Det berättas nemligen om en engelsk statsman, honom till heder och beröm, att en medlem af Underhuset en gång angrep honom i denna församling och förevitade honom hans låga härkomst. »Jag mins er, när ni borstade min fars stöflar», utropade parlamentsledamoten med förakt. Men hänförelse grep hela församlingen, då statsmannen gaf honom det präktiga

svaret: »Nå, *borstade jag dem icke bra kanske?*» Han var fullt belåten med den äran att hafva gjort sitt arbete bra.

Att *skämmas för sin låga härkomst* är också ett hinder för framgång lika mycket som att vara missnöjd med sin syssla. John Kitto, den berömde teologen, skref i sin dagbok: »Jag måste komma i håg min låga härkomst och aldrig glömma, att en oförmodad händelse åter kan bringa mig till baka i det tillstånd af fattigdom och elände, ur hvilket jag kommit upp». Vid tretton års ålder bodde han på fattighuset och var stendöf. Hans sysselsättning der var att göra listskor, och detta arbete gjorde han så väl, att en skomakare utvalde honom bland tjugu till trettio fattighjon och satte honom i sin verkstad. Sedermera yrkade några vänner, att han skulle lära sig tandläkareyrket hos en tandläkare, som kände lifligt deltagande för honom. Inom ett år förvärfvade han sådan skicklighet häruti, att han tillråddes att börja för egen räkning. Just som han tänkte härpå, tycktes emellertid försynen gifva honom anvisning att egna sig åt boktryckeri. Samma grundlighet ådagalade han äfven häruti, och inom en kort tid kunde han öfvertaga ledningen af ett boktryckeri för Utländska Missionssällskapet i ett fjerran land. Det var samma förträffliga egenskap som slutligen gjorde honom till en så lärd kritiker och gaf honom en plats bland den bibliska vetenskapens förnämsta målsmän på hans tid. Och han var af den tanken, att hågkomsten af hans fattigdom och ringhet i yngre dagar var ett oundgängligt vilkor för den högsta framgång. En ädel motsats till högmodet hos Scaliger, den inbilske kritikern, hvilken kände en sådan grämelse öfver att vara son till en miniatyrmålare, att han skref sin egen biografi, i hvilken han försökte bevisa, att han var »den siste öfverlefvande ättlingen af ett förstehus i Verona»! Om också icke hans falska högmod hindrade hans framsteg i vetenskapen, säkert är dock att det i betydlig mån förminskade hans inflytande och nedsatte honom i hans medmenniskors aktning.

Ödmjukhet är icke blott himmelens port utan äfven den port som leder till högsta framgång i verlden. »Stolthet går före undergång, och högmod går före fall». Detta må i synnerhet gälla andliga förhållanden, men det eger äfven sin fulla tillämpning i verldsliga ting. Att känna sig vara för god för sin syssla eller tycka sig stå öfver sin slägt, är ett bestämdt hinder i vägen för den som vill komma framåt. Sådan är icke den ädla och högsinta ande som leder menniskan den konungsliga vägen upp till höjderna.

Vi afsluta detta kapitel med följande utdrag ur en bok kallad »Sjelfhjelp», hvari visas det stora värdet af små kunskaper, om de äro *grundligt* tillegnade, i motsats till mycket vetande, ytligt förvärfvadt. Värdet af en menniskas kunskaper består visserligen icke i deras myckenhet, utan i synnerhet i den nytta hon förmår göra af dem. Derföre ser man ock alltid, att ett litet vetande, som man *riktigt* och *grundligt* gjort till sin egendom, är af mera värde i det praktiska lifvet, än det största mått af ytlig lärdom. Den vanliga frasen om 'kunskapernas *spridning*' nu för tiden har visserligen sin rigtighet, men spridningen är så vidsträckt och utbredd i så tunna lager, att den bara tjenar till att uppenbara den massa af okunnighet som ligger derunder. Aldrig fans det kanske en tid, då böcker så allmänt läsas och så litet studeras som nu, och för hvarje dag växer antalet af dem som kunna litet af allting men ingenting väl. Sådana läsare har man icke olämpligt förliknat vid ett visst slags pennknifvar, som somliga menniskor bära på sig, hvilka utom ett vanligt knifblad äro försedda med fil, huggjern, såg, borr, skrufmejsel och sax, men allt samman i så liten skala, att när någotdera behöfves, så duger det till intet.»

FEMTE KAPITLET.

Om att hålla sig till ett.

Ett gammalt ordspråk säger: »Den som är mästare i ett yrke kan föda hustru och sju barn, men den som är mästare i sju, kan icke föda sig sjelf.» Skälet är klart. Den ene rigtar alla sina krafter på ett enda mål; den andre splittrar sina krafter och öder bort dem. Skall fästningen intagas, så måste alla kanonerna rigtas mot en enda punkt och smälla till med dundrande allvar. Som en författare i *Merchant's Magazine* säger: »Den som vill vinna framgång i lifvet, är som en skytt som fyrar af mot en skottafla: träffa skotten icke målet, så äro de ej annat än förspildt krut; för att vara till någon nytta alls, måste de träffa pricken eller dess granskap. Sammalunda i lifvets stora kämpaspel, hvad man gör måste göras med besked, annars kan det lika gerna vara ogjordt. Den onyttige takspånsoldaten, som hugger i vädret på toppen af en väderflöjel i stället för att drifva en maskin, som motsvarade hans krafter, är icke mera värdelös än den man, som splittrar sitt arbete på flera håll i stället för att samla det på en punkt.» Det ligger icke litet sanning i det latinska ordspråket, »*Duos qui sequitur lepores, neutrum capit*», »Den som jagar två harar, får ingendera.

William Pitt, son till den berömde Earlen af Chatham, som spelade en så framstående rol i adertonde seklets historia, var uppfostrad för forum. Från sitt åttonde år fick han lära sig förstå, att man väntade af honom en offentlig verksamhet, som var värdig hans utmärkte fader. För detta enda mål arbetade han redan som gosse med alla sina krafter och visade de märkvärdigaste anlag för sina år. Hvarje studium han bedref i skolan eller akademien, hvarje arbete han förrättade och hvarje nöje han njöt, allt tycktes vara planlagdt och beräknadt för den bana honom förelåg. Med så odeladt intresse fullföljde han det enda mål som den viljefaste fadren hade lagt honom på hjertat, att han vardt parlamentsledamot innan han var tjugutvå år, skattkammare-kansler vid tjugutre år och premierminister vid tjugufem. Mindre viljekraft hade aldrig kunnat vinna sådant rykte eller förvärfvat sådant inflytande gent emot den täflan och den jettelika intelligens som utmärkte den tidens framstående statsmän. Och icke slaknade denna hans odelade hängifvenhet åt ett enda mål, sedan han kom till magten. Med om möjligt växande nit rigtade han derpå hela sin andliga och sedliga kraft, styrde England under ett fjerdedels sekel med sin kraftiga vilja och dog, innan han var femtio år gammal, förtjent af de högsta ärebetygelser en tacksam nation kunde skänka hans minne.

James Watt är ett annat exempel på samma enhet i syftemål, ehuru i en annan rigtning. Redan som gosse visade han tydliga mekaniska anlag och en brinnande håg för matematiska studier. En granne, som helsade på, såg honom en gång rita upp linier med krita på spiselstenen. »Bättre att skicka honom i skola, än att låta honom så der öda bort tiden», anmärkte grannen. »Bättre att gifva akt på hvad han gör, förr än ni ger vidare råd», svarade pojkens fader. Då grannen nu såg efter, fann han att gossen höll på att lösa ett geometriskt problem. Hans fader bestämde förståndigt nog, att han borde egna sin tid och sina studier åt mekaniken, för hvilken han hade märkvärdiga anlag. Innan han var tjugu år gammal, utnämndes han af universitetet i Glasgow till dess matematiske instrumentmakare. På detta nya fält visade sig hans underbara mekaniska förmåga i hvarjehanda ganska nyttiga uppfinningar. Redan tidigt

hade hans uppmärksamhet blifvit fäst på »ångans utveckling och kondensering», sådan den tedde sig för honom i hans moders tépanna. Timme efter timme brukade den lille experimentera med den ur pannan utströmmande ångan, och derifrån synes han hafva hemtat de första begreppen om arten och betydelsen af denna kraft. Med orubblig hängifvenhet för hvad många nu skulle hafva kallat hans »vurm», öfvervann han de svåraste hinder och ådagalade ångans betydelse såsom en mekanisk kraft. Ehuru hans outtömliga snillrikhet visade sig äfven i andra uppfinningar, har han dock rest sig det varaktigaste monument i sin ångmaskin, hvilken redan i betydlig mån gjort revolution på den menskliga industriens alla områden och nästan för hvarje år vinner ökad kraft och vidsträcktare triumfer. Genom att samla hela sitt snille på denna enda sak och derigenom allena vardt han i stånd att vinna sitt syftemål och »att höja sig», som orden läsas på hans monument i Westminster Abbey, »till ett framstående rum bland vetenskapens lysande kämpar och verldens verklige välgörare.»

Ännu ett annat exempel på den egenskap vi nu betrakta, är den nyligen aflidne Daniel Safford i Boston. Från sitt åttonde till sitt sextonde år arbetade han i landtbruket för sin fattige men utmärkte fader, med blott några veckors skolgång om året. Sexton år gammal beslöt han att lära sig smedsyrket och lemnade derföre hemmet. Han egnade sig åt det sotiga yrket med lika mycket intresse och hängifvenhet, som han skulle hafva gjort, om det varit den renaste och anseddaste syssla i verlden. Hos sin onkel i Salem kom han i lära för att arbeta hos honom, tills han uppnådde myndiga år, då han skulle få sin »frihetsdrägt», förutom föda och kläder under de fem åren. Då han var nitton år gammal, erbjöd emellertid onkeln att gifva honom sin frihet, mot vilkor att Daniel skulle afstå från sina anspråk på »frihetsdrägt». Daniel gick in derpå, lade i hop sin knappa garderob i ett knyte och begaf sig till fots till Boston — icke för att söka plats i någon butik och icke heller för att börja något annat yrke, som skulle hafva bättre »tur» med sig, utan för att fortsätta som smed. Han kände blott en man i Boston, och det var en smed — William Adams. Han hade känt honom redan i hans hemort i Hamilton. Tidigt en söndagsmorgon lemnade han hotellet för att uppsöka sin gamle vän, och genom en underlig skickelse mötte han honom på Washington-gatan och följde honom den dagen till Park-street-kyrkan, der han sedan i många år bevistade gudstjensten och blef en af de ledande och mest aktade medlemmarne i församlingen; ett bevis på hans ståndaktighet och ihärdighet så väl i religion som i affärer. Följande måndagsmorgon gick han i kompani med Adams, hvars kapital i rörelsen (verktyg och jernvaror) uppgick till tvåhundrafyrtio dollars. Under sin lärotid hos onkeln hade Daniel förtjenat sextio dollars genom extra arbete om qvällarna, och tjugu af dessa insatte han nu i rörelsen och lemnade en förbindelse på tvåhundratjugu dollars. Först köpte han sitt jern en stång i sänder och bar det sjelf på ryggen till boden. Omkring fyra år derefter gifte han sig och möblerade sin anspråkslösa boning med gamla möbler, som han om qvällarna bar hem på ryggen, likasom han förut gjort med jernet. Sålunda egnade han sig uteslutande åt sin enda lifsuppgift, utan någon förhoppning eller något behof att någonsin blifva annat än smed. Inom tio år egde han tjugufemtusen dollars. Hans magasin vardt omtaladt för företagsamhet, ordentlighet och goda varor och rönte uppmuntran från alla håll i staden. Affären utvecklade sig så hastigt, att ända till femtio män hade sysselsättning i handeln. Han blef icke öfvermåttan rik, ty vid fyrtio års ålder, då han egde fyrtiofemtusen dollars, beslöt han, att gifva bort allt hvad han vidare förtjenade och all

inkomst af sin förmögenhet, efter bestridande af familjens lefnadskostnad, till sådana välgörande ändamål, som han ansåg deraf förtjenta. Han dog vid sextiofyra års ålder och lemnade de fyrtiofemtusen dollars åt sin familj, men hade då gifvit bort nära etthundratusen dollars. Hans bana visar att det gör litet till saken om en person gör till sin uppgift att blifva statsman, uppfinnare, köpman eller smed — i hvarje fall skall han vinna framgång, om han i sin verksamhet inlägger den ihärdighet, som alltid har sitt mål i sigte, jemte de öfriga egenskaper som alltid följa dermed. Det borde hafva nämts, att Daniel Safford äfven förvärfvade sig en karakter och ett inflytande af millioner gånger större värde än hans förmögenhet.

Exempel på denna ihärdighet, som sträfvar efter ett, finnas i mängd. Reformation var det ämne, som alltid upptog Luthers tankar; för Newton var det vetenskap; för Herschel astronomi; för Davy kemi; för Pascal matematik; för Wilberforce slafvarnas befrielse; för Mozart musik; för Canova bildhuggeri; för Washington statsmannakonst; för de republikanska fäderna friheten, och för Whitfield själars frälsning. Hängifvenhet åt en enda sak var det som gjorde dem utmärkta och till välsignelse för verlden. Äfven Paulus kände behofvet häraf i sin kristna verksamhet. »Ett gör jag», säger han. Och han som framför andra kallades den »vise mannen», gifver sina barn det rådet: »Låt dina ögon se framför dig och dina ögonlock vändas rakt fram. Gör stigen för din fot jemn, och låt alla dina vägar vara raka. Vik icke af till höger eller venster.»

»För många jern i elden» — se der orsaken till så mångas fall. De hade så mycket att sköta, att de skötte ingenting bra. Vi veta att dr Adam Clarke bestred den satsen, att en person kan hafva »för många jern i elden»; han menade att i detta ordspråk låg »en afskyvärd lögn.» Han gaf tvärt om det

rådet: »Håll dem alla i rörelse, eldgaffel, tång och allt samman.» Men just deruti ligger knuten. Icke en af tusende har förmåga att »hålla dem alla i rörelse»; de sakna nödig företagsamhet och kraft dertill. De misslyckas emedan de försöka det omöjliga. En af Napoleons officerare sade om ett visst förslag, att det var omöjligt. — »*Omöjligt!*» utropade Napoleon, »omöjligt är ett ord som passar för dårar!» Men Europa har bara haft en enda Napoleon, och Amerika har aldrig haft någon. Och äfven han hade »för många jern i elden» till slut — vid Waterloo.

Några af de mest begåfvade män som någonsin lefvat, hafva misslyckats just derföre att de försökt hetta upp alltför många jern. Coleridge var en jette i intelligens, men i utförandet ett barn. Hufvud och axlar högre än de fleste af sina samtida i naturlig begåfning, gick det dock sämre för honom än för någon af dem; och den egentliga orsaken härtill var bristande förmåga att samla tankar och krafter mot ett mål. Han började en mängd saker, men blott litet vardt färdigt. *Begynna* väl kunde han, men han slutade aldrig såsom han börjat. Stor var han då det gälde beslut, men liten, mycket liten, då det gälde utförande. Denna brist på en allt beherskande tanke, mägtig nog att väcka hans väldiga förmåga och sätta den i verksamhet, gjorde att hans lif blef ett fiasko. Och om store män som en Coleridge så helt och hållet förfela sitt lif af brist på fasthet och ihärdighet, är det då underligt, att vanliga menniskor af samma orsak blifva fuskare och stackare eller misslyckas totalt?

Ju tidigare det blifver bestämdt hvad en yngling skall blifva, desto bättre för honom. De som redan i gosseåren hafva gjort upp för sig hvad de vilja blifva synas ofta hafva vunnit största framgång. Den berömde dr Farr hade redan i unga år fattat sitt lifs uppgift. Då han såsom gosse tillfrågades: »Hvad tänker du blifva?» svarade han alltid: »Pre-

dikant». Att hans svar utgick från ett bestämdt uppsåt, synes af den omständigheten, att alla hans sysselsättningar, hans läsning och studier, och till och med hans lekar, gingo derpå ut. Han höll predikningar för sina kamrater; stundom höll han en *likpredikan* öfver en död fogel. Aldrig voro hans tankar upptagna med annat än predikoembetet och hvad dertill hörde. Fadren önskade att han skulle egna sig åt läkarekonsten; men sonens afgjorda böjelse för att blifva predikant nödgade honom att uppgifva sin egen önskan, ehuru ej utan ledsnad. Från den stunden egnade sonen all sin tid och kraft, all sin flit och ihärdighet åt detta mål, och han vardt också en af de största predikanter.

Samma var förhållandet med Columbus. I sin ungdom visade han brinnande håg för geografiska studier, och i hans inre vaknade tanken på vidsträckta länder bortom Atlanten. Denna tanke lemnade honom aldrig. Hur skulle han någonsin få veta det? En gång trodde han sig hitta på en utväg. Han blef sjöman och beslöt slutligen att sätta i verket sin idé. Men hur? Han hade hvarken anseende eller penningar. Ett vågsamt företag för den som ej hade annat än ett fast beslut att bygga det på! Men, »der man vill, der går det.» Hans själ lågade af denna enda passion. Han sökte hjelp hos portugisiska regeringen, men fick afslag. Han vände sig till medborgarne i sin födelsestad med begäran om deras understöd, men förgäfves. Han begaf sig till Venedig och bad om hjelp, men fick ingen. Utan att tappa modet reste han till Spanien, der han år efter år låg öfver regeringen, tills han slutligen fick det behöfliga understödet, »för sin envishets skull». Hade han icke fostrat sin ungdoms tanke till en enda orubblig och allt beherskande plan, så hade hindren i hans väg varit oöfverstigliga, och Columbi namn hade förblifvit okändt.

Lord Nelson bestämde sig för sitt yrke och ingick vid flottan vid tolf års ålder. Hertigen af Marlborough var endast femton, när han beslöt att egna sig åt den militära banan. William Wirt, den amerikanske skriftställaren, valde sin lefnadsbana, då han var bara tretton år. Den mest berömde af Harvard-universitetets kemister valde sitt yrke redan som gosse, och tolf år gammal fick han sig ett eget laboratorium hemma i fadrens hus. Vid tjugufem års ålder var han en af landets utmärktaste kemister. En sådan ihärdighet, som gifver sig helt och hållet åt sitt ämne, se vi sålunda icke blott rigtar alla själens krafter mot framgångens mål, utan den förkortar också den väg som leder dit fram.

Det lider intet tvifvel att Sir Robert Peel vardt en större man, just derföre att fadren uppfostrade honom för parlamentet. Bland de tidigaste intryck han mottog var just den tanken, att han var bestämd för denna särskilda gren af offentlig verksamhet. Som gosse uppmuntrades han att hålla tal, hvarvid bordet fick tjenstgöra som talarestol. Han inrättade ett parlament på lek bland skolkamraterna, och här öfvade han sig för det vidsträcktare fält, der han sedan vann sådant rykte. Detta enda syftemål var själen i allt hvad han gjorde. För dess uppnående fick ingenting ställa sig i vägen. Det var det enda mål han uppstälde för sitt lif, och allt hvad han lärde och allt hvad han gjorde — läsning, studier, arbete, vederqvickelse — lät han tjena detta syftemål.

Vi hafva redan sagt att det betyder föga hvad en ung man ämnar blifva, vare sig köpman, smed eller predikant — ty hvarje nyttigt yrke är sin heder värdt; om han bara vill, kan han vinna framgång. Engelska historien förtäljer med stolthet om en berömd sotare, David Porter. Såsom liten gosse vardt han bortstulen och tvangs att arbeta i det yrket. Han gjorde sitt arbete bra, och vid aderton års ålder började han egen rörelse. Med tiden blef

han, som Bernard säger, »en intelligent och dugtig karl, mästare i sotareyrket vid Welbeck-gatan». Hemligheten var den att han sotade skorstenarna äfven med hjernan, likasom Opie blandade färgerna. Sina lediga stunder begagnade han till att rikta sin själ med kunskaper, och ofta satte han natten till för att tillfredsställa sin åtrå efter vetande. Han förstod, att intelligens skulle gifva hans arbete ökadt värde och anseende. Intelligens eller förståndsodling adlar hvarje sysselsättning, huru ringa den än må vara. En intelligent jordbrukare, smed, timmerman eller sotare har, under för öfrigt lika omständigheter, mera inflytande och anseende, än okunnige arbetare i samma yrken. David Porter åtnjöt heder och aktning. Han samlade förmögenhet och intresserade sig på samma gång för spridandet af bildning och uppfostran bland sotarna, hvilka voro en okunnig och föraktad klass, både de äldre och de yngre. Han skref en afhandling i frågan, hvilken väckte deltagande menniskors intresse och åstadkom en hel revolution i den allmänna opinionen med afseende på dem. Sålunda vann han både rikedom och anseende genom att hålla sig till *ett* yrke och använde alla sina gåfvor och förmögenheter till att gifva det samma ökadt anseende och värde. Mot slutet af sin lefnad, då han tillfrågades huru han kunnat vinna utmärkelse inom ett yrke, som betraktades med så allmän afsky och förakt, gaf han det svaret: »Genom att aldrig slösa bort en enda timme eller en enda krona».

Att beakta är också huru en sådan ihärdighet har välsignelse med sig i den ena riktningen efter den andra. Alla unge män med intelligens äro mer eller mindre begifne på läsning; men få äro de som läsa med ett bestämdt syftemål. De läsa huller om buller, historia, biografi, resebeskrifningar, poesi, värderika saker och skräp, godt och ondt och intetdera, det ena om det andra, just som det faller sig. Ett sådant sätt att läsa behöfver icke vara alldeles onyttigt, men i jemförelse med systematisk och ordnad läsning är det visserligen förspild tid. Om ynglingen deremot väljer sig ett visst ämne, till exempel historia, och håller i dermed för några månader eller år, så skall han ofelbart förvärfva sig framstående kunskaper på det området. Och om han då sedan slår sig på ett annat ämne, till exempel biografi, som blott är en annan sida af historien, och bedrifver dess studium med samma noggrannhet, till dess han förvärfvat sig kännedom om de mest framstående män och qvinnor i historien, så har han i sin egen själ skaffat sig ett värderikt sällskap, för att ej tala om det värde andre kunna hafva af hans umgänge. Mycket af vår tids läsning gör de unge männen odugliga till sällskap med sig sjelfva. Den fyller deras själ med overkliga och orimliga idéer, så framt den icke rent af lemnar qvar i själen en ödslig tomhet. Den enda del af deras väsende, som höjer dem öfver de oskäliga djuren, svältes ut och krympes samman genom läsning af sådana böcker som borde brännas i stället för att läsas. En väl ordnad, planmessigt genomförd läsning i här angifna syfte skall deremot utöfva ett upplyftande inflytande på ungdomen, både qvinnor och män.

Det samma gäller om val af umgänge. Många unge män slå sig i sällskap med »Per och Pål», utan plan och beräkning. Till och med några af dem som fara efter att lefva ärligt och rent, äro ej nogräknade vid valet af umgängesvänner. Må de äfven i detta hänseende tillämpa de grundsatser vi i detta kapitel betraktat, så att de besluta sig för att välja till sällskap sådana och endast sådana personer, genom hvilkas umgänge de kunna vinna i förståndsodling, äkta manlighet och obefläckad dygd, och de skola röna den stora välsignelsen af ett odeladt syfte, som tager saken på allvar.

Så ock i fråga om valet af lefnadskall. För många unge män är det svårt att bestämma sig för

något visst. Kanske de känna sig dragna åt olika håll, och stälde i valet och qvalet, lemna de afgörandet åt slumpen och blifva så en lekboll för omständigheterna. Må de besinna redan från början, huru nödvändigt det är att göra sitt val för lifvet och att handla derefter, och att ett afgörande beslut i denna lifvets fråga skall som ett basunaskall samla ihop alla deras förmögenheter till samfäldt värf.

Ofta välja de unge ett visst yrke bara för det närvarande. Det som är mest vinstgifvande för tillfället, det bestämma de sig för, utan att det ringaste tänka på en fortsatt verksamhet eller på större inkomster längre fram. Följden är den, att vid trettio år få de ej mera betaldt än vid aderton, och så fara de af och an från det ena yrket till det andra, efter som tillfälle gifves, för att förtjena sitt bröd. Det finnes i vårt land hela skaror af sådant folk, ett ostadigt, beklagligt slägte. Många af dem hafva försummat det gyllene tillfället att egna sig åt ett bestämdt lefnadskall och hafva så dömt sig sjelfva att knoga hela lifvet i en tung trampqvarn af enformigt hvardagssläp. Hade de tidigt fattat sitt mål och ihärdigt hållit fast dervid, så hade de besparat sig denna vantrefnad och skam.

För att kunna utveckla en sådan beslutsamhet som ej viker från sitt mål fordras att hafva ett visst mått af förtroende till sig sjelf, en egenskap hvarförutan en ung man ej är nog rustad för att slå sig väl fram. Litar han mera på andra än på sig sjelf, så saknas nödigt lugn och nödig kraft för att planlägga väl och utföra väl. Ju mera han på ett rätt sätt litar på sig sjelf, desto bättre är han rustad att handla med bestämd plan och med samlad kraft. Med förtroende till sig sjelf förstå vi här icke en otillbörlig inbilskhet, som hyser alltför höga tankar om sig sjelf, utan den manliga sjelfständighet som känner sig duglig att slå sig fram i verlden och som ovilkorligt måste tillvinna sig bifall. Då Samuel Mills sade till sin studiekamrat: »Du och jag äro väl små och obetydliga, men innan vi dö, måste vårt inflytande göra sig kändt på andra sidan jordklotet», så var det icke inbilskhet, som så talade, utan en bestämd karakter, som med tillbörligt förtroende till sig sjelf och odeladt hängifven åt ett enda allt annat beherskande syfte, kände sig lika viss om sin seger som den var medveten om sin lydnad för hvad pligten bjöd. Och han fullföljde också med segrande lätthet sin lefnads uppgift, genomforskade det sedliga eländets vidsträckta fält i den fjerran vestern, förde evangelii budskap till Indien och dog under arbetet för Afrikas pånyttfödelse. Han hade den blick på sin lifsuppgift, som för hvarje yngling som vill lyckas är så nödvändig. Det är derigenom alla själens förmögenheter väckas till lif och rigtas odelade på ett enda lefnadsmål. Den yngling, som så känner, att det beror på hans egna personliga bemödanden om han skall blifva något eller ej, han gifver sig åt arbetet med samlad kraft; då deremot, om han kan lita på en rik faders penningar eller inflytande, själen kanske alldeles förlorar den kraft, som ligger i denna spännfjäder. Han torde då lita mera på penningeunderstödet än på sin egen förmåga att slå sig fram; och detta skall göra det omöjligt för honom att arbeta med samlad kraft för ett visst mål. Föräldrarne arbeta hårdt för att hjelpa sina barn och lemna dem förmögenhet; mycket mera främjande för sjelfständighet och bestämdhet vore det, om barnen genom lag eller sedvänja vore ålagda att föda sina gamla föräldrar. Inga penningesummor, inga relationer kunna ersätta bristen på sjelfständig karakter.

Äfven i detta sammanhang se vi vigten och betydelsen af ihärdig flit. Sir Isaac Newton sade att hans framgång berodde ej så mycket på snille som på *ihärdig flit*. Under sina matematiska och vetenskapliga forskningsarbeten ådagalade han ofta så brin-

nande flit, att han glömde att äta; ja, han till och med glömde om det var natt eller dag. Arkimedes, den berömde matematikern i Syrakusa, bedref sina studier med sådan ifver, att han förlorade all hågkomst af yttre ting. Då hans fädernestad intogs af fienden, och befolkningen flydde för inkräktarnes svärd, var han upptagen med lösningen af ett vigtigt geometriskt problem. Soldaterne rusade in i hans studerkammare och befalde honom att gifva sig, hvartill han lugnt och vänligt bad dem *att vänta till han hade slutat sitt problem.* Den berömde William Mason var så upptagen med arbetet på sin »Andliga Skattkammare», att det hände att han samtalade med besökare utan att vara rigtigt medveten derom. En person besökte honom en dag i affärer, då Mason lofvade att på viss tid besvara hans besök för affärens uppgörande. För detta ändamål skref han upp hans address (eller tänkte så göra), och då han, den utsatta dagen skulle se efter addressen, fann han att han hade skrifvit: »*Apostlagerningar, 2 kap., 8 vers*», — just det bibelställe han studerade, då den nämde personen besökte honom. Abraham Lincoln egde sådan förmåga att samla sina tankar på en sak, att han kunde helt och hållet upprepa en predikan, hvilken han som gosse hade hört. Och denna förmåga följde honom hela lifvet igenom. Då han började studera juridik, gick han från New Salem till Springfield — 22 eng. mil — och återkom samma dag och hade med sig »Blackstone's Kommentarier», fyra stora qvartvolymer. En bekant uttryckte sin förvåning öfver att »Abe» kunde bära en sådan börda tjugutvå mil, hvarpå Lincoln omtalade för honom, att han ej blott hade burit bördan, utan att han hade läst nära hundra sidor deruti på hemvägen. Vid försök som gjordes visade det sig, att han kunde upprepa största delen af hvad han läst.

I Horace Mann's lefnad möter oss åter ett märkvärdigt exempel på samma karaktersdrag. Han var

född i Franklin af fattiga föräldrar, som ej hade råd att kosta på honom mycket. Tills han var femton år åtnjöt han endast åtta eller tio veckors undervisning om året. Sina skolböcker måste han förtjena genom att fläta halm. Då icke jordbruket tog hans krafter i anspråk, bidrog han också till familjens uppehälle med sin halmflätning. Då han var tretton år dog hans fader, hvilket bragte honom i ännu större trångmål. Under hela denna tid törstade hans själ efter kunskaper, och han bara väntade på att någon gång i en framtid, han visste ej huru, få gå igenom en skola. Det var hans barndoms dröm. Genom sin otroliga viljekraft och flit gjorde han drömmen till verklighet. Då han var nitton år gammal, ankom till staden en lärare vid namn Barrett, under hvars ledning Horace beredde sig för inträde i akademien på sex månader. Han skrapade ihop den lilla summa han mägtade åstadkomma och gick in i Browns universitet i Providence, med öfverhoppande af en klass. Bedrifvande sina studier med samma ihärdighet, var han snart den förste i klassen och vardt vid sin graduering utsedd att hålla högtidstalet. Såsom vittne om hans fattigdom må här anföras följande utdrag ur ett bref han skref till sin syster första året vid akademien: »Om Israels barn voro i bekymmer för bröd hälften så svårt som jag har varit, så undrar jag icke på, att de voro benägna att tillbedja guldkalfven. Det är länge, länge sedan min sista femtioöring sade farväl åt sina bröder, och jag är rädd, att de två sista ej skildes som goda vänner, ty de hafva aldrig träffats sedan dess. Stackars kräk! aldrig fans det två varelser som voro i större behof af hjelp och tröst!» En annan gång skref han till en vän: »Mina föräldrars fattigdom ålade mig beständiga försakelser. Jag tror på nödens sträfva fostran; men hon fostrade mig väl mycket. Jag kan icke minnas den tid, då jag började att arbeta. Äfven mina lekdagar — icke lekdagar, ty jag hade al-

drig sådana — utan mina lekstunder förtjenades med extra arbete, i det jag gjorde mina sysslor raskare undan för att vinna en smula ledighet till ungdomlig lek. Flit och arbete vardt min andra natur, och jag tror psykologerne skola hafva svårt att bestämma hvar den första tog slut och den andra tog vid. Till följd af dessa ingrodda vanor har arbetet alltid varit för mig hvad vattnet är för fisken. Tusentals gånger har jag med förundran hört folk säga: 'Jag tycker icke om det här arbetet', eller, 'Jag önskar jag kunde utbyta det mot det der'; ty med mig har det varit så, att när helst jag haft något att uträtta, mins jag aldrig att jag knotat, utan alltid har jag tagit itu dermed på fullt allvar; och det var lika säkert att det vardt gjordt som att solen gick ned.»

Här skönja vi den konungsliga stråt, på hvilken en sjelfständig ande bryter sig väg genom hindren fram mot ett gifvet mål. Från akademien går han in i juristsysslan; egnar sig sedan åt uppfostringsväsendet, och trots hvad han möter af likgiltighet och motstånd, som skulle hafva afskräckt hvilken annan som helst, lyckas han grundlägga Massachusetts' folkskolesystem, till fromma och välsignelse för folkundervisningen i hela vårt land; går sedan som John Quincy Adams' efterträdare in i kongressen, der han tjenade sin stat i sex år och der han höll ett af de mest glänsande tal för friheten, som någonsin utgått från menskliga läppar i vårt eget eller något annat land. Samma dag år 1852 som han utnämdes till guvernör Massachusetts, valdes han till president för akademien i Antioch. Han försakade guvernörsembetets ära och valde hellre den akademiska sysslan, som mera öfverensstämde med hans böjelse och för hvilken han var så rikt utrustad. En sådan lefnadsbana gifver oss ett slående exempel på den seger, som är den väl rigtade och helt samlade kraften beskärd.

»Hädangångne andar ropa:
Upp, till plogen sätt din hand,
Lef ett ädelt lif som lemnar
Djupa spår i tidens sand;

Spår som kanske någon annan
Seglare på lifvets haf,
Någon väderdrifven broder,
Ser och fattar mod deraf.

Låt oss då till verket skynda,
Hända hvad som hända må,
Tåligt verka, tåligt bida,
Trogne uti smått också.»

Longfellow.

SJETTE KAPITLET.

Iakttagelseförmåga.

Det finnes en liten arabisk saga om en dervisch, som lyder så: »En dervisch reste en gång ensam i öknen, då han plötsligen mötte af två köpmän. 'Ni har förlorat en kamel', sade han till köpmännen. 'Ja, det är rigtigt', svarade de. 'Var han icke blind på högra ögat och lam i venstra benet?' frågade dervischen. 'Alldeles så', svarade köpmännen. 'Hade han icke förlorat en framtand?' frågade dervischen. 'Jo, det hade han', svarade köpmännen. 'Och var han icke lastad med honung på ena sidan och hvete på den andra?' fortfor dervischen. 'Alldeles rigtigt', svarade de, 'och efter som du har sett honom så nyligen och har så noga reda på honom, så kan du efter all sannolikhet visa oss vägen dit der han är'.

'Mina vänner', svarade dervischen, 'jag har aldrig sett 'er kamel, ej heller någonsin hört något om honom utom af er.' 'I sanning en skön historia', svarade köpmännen; 'men säg oss, hvar äro juvelerna, som utgjorde en del af hans packning?' 'Jag har hvarken sett er kamel eller era juveler', upprepade dervischen. Nu grepo de honom och skyndade genast med honom till domaren, der man dock oaktadt den strängaste undersökning ej fann någonting gömdt hos honom och ej heller lyckades framdraga något som helst som kunde tjena till att anklaga honom vare sig för lögn eller för stöld. De stodo nu just i begrepp att behandla honom som en trollkarl, då dervischen med stort lugn tilltalade domstolen sålunda: 'Det har roat mig högeligen att se eder öfverraskning, och jag tillstår, att edra misstankar ej saknat all anledning; men jag har lefvat länge och i ensamheten, och jag finner rika fält för iakttagelser till och med i sjelfva öknen. Jag förstod att jag hade kommit öfver spåren efter en kamel, som sprungit bort från sin herre, emedan jag ej såg några spår af menskliga fotsteg i samma rigtning; jag förstod att djuret var blindt på ena ögat, emedan det hade afbitit örterna endast på ena sidan af vägen; och att det var lamt i ena benet, märkte jag af det matta spår, som den foten hade lemnat efter sig i sanden. Vidare förstod jag, att djuret hade förlorat en af sina tänder, ty öfver allt der det hade ätit, var en liten smula af örterna lemnad orörd midt i bettet. Och hvad angår innehållet af djurets börda, så sade mig de flitiga myrorna, att den bestod af hvete på ena sidan, och de svärmande flugorna, att det var honung på den andra.'»

Denna saga förklarar hvad vi mena med *iakttagelseförmåga;* och vi få icke undra på, att dervischen vardt arresterad såsom varande en *trollkarl*, ty det var alldeles i likhet med den ännu i dag så vanliga förblindelsen, som förklarar medgången såsom beroende

på »tur» och motgången såsom intet annat än oundviklig »otur». Medgångens män äro sådane, som likna dervischen, utrustade med skarp iakttagelseförmåga, både der det gäller personer och ting. Här om dagen hörde vi den anmärkningen om någon: »Han har ögonen med sig», hvilket vi förstodo så, att han var skarpsynt nog att kunna säga om en kamel, som han aldrig hade sett, var lam och blind. Gifva vi akt på deras lefnadsbanor, hvilka man kallar »lyckans gunstlingar», så skola vi märka, att de utan undantag voro i besittning af en iakttagelseförmåga, som vida öfversteg deras, hvilka ej haft framgång. Det är denna egenskap, hvilken likt ett juvelsmycke pryder de framstående männens hufvud: det må vara landtbrukaren som blifver geolog, eller smeden som lär sig femtio språk, eller skomakaren som blifver statsman, eller boktryckaren som blifver vetenskapsman, eller bokhållaren som blifver millionär, eller fabriksarbetaren som blifver senator, eller nybyggarepojken i vesterns vildmarker som blifver Förenta Staternas president.

Det förstår sig sjelf, att den iakttagelse, hvarom vi här tala, är ett andligt seende på samma gång som ett lekamligt. Det gäller att se upp ej blott med ögat utan ock med själen. Der allenast ögat iakttager, har menniskan ej mera nytta deraf än djuret. Äfven dåren ser det yttre föremålet, men dermed punkt. Seendet gör honom icke förståndigare eller bättre; han är och förblifver en dåre. Det gudomliga ordspråket, att »den vise har sina ögon i hufvudet», innebär något mera än bara ögonens plats. Det betyder att den vise begagnar icke blott sin syn utan alla sina förmögenheter så, att han gör mesta nyttan af sitt lif. Den dåraktige förhåller sig så, som om han hade sina ögon i fötterna eller i armbågarna och alla sina öfriga förmögenheter på samma sätt satta på tok; och så fortfar han med sin dårskap, ehuru midt i en omgifning, som borde lyfta

hans själ till ett högre lif. Den tänkande iakttagelsen gifver akt ej blott på tingens yttre, utan på deras väsende, egenskaper och förhållanden.

Vi hafva förut nämt Newton. Han såg ett äpple falla i trädgården, såsom månge andre sett äpplen falla; han sjelf hade sett äpplen falla, innan ännu hans iakttagelse var så vaken; men på den betydelsefulla dagen såg han någonting mera än det fallande äpplet; hans själ skådade »tyngdlagen» och dess oupphörligt verkande inflytande inom materiens verld. Det var iakttagelseförmåga. Vi hafva talat om Franklin. Han åskådade en gång några elektriska experiment af en offentlig föreläsare i Boston, och medan de för den öfriga församlingen endast voro ett nöje, voro de för honom vida mera. Genom dessa få bristfälliga experiment skådade han in i naturvetenskapens djupaste under och bekräftade sina slutsatser genom att draga ned blixten från skyn. Detta var också iakttagelse.

En ung man, som reste i Maine, träffade på tegel af en besynnerlig färg. Han fann vid undersökning att de bereddes af en viss lera, som fans i ett särskildt lerlager på en liten egendom der i trakten. Han köpte hela egendomen för femtonhundra dollars, och återkommen till Boston, sålde han hälften deraf för fyratusen dollars. En soldat från Massachusetts stod på sin post nere i södern inemot slutet af sista kriget, då hans uppmärksamhet fäste sig vid det sätt, hvarpå risfoglarne skalade ris. Han sköt en af dem, undersökte byggnaden af dess näbb och fann här sin modell för en snillrik risskalningsmaskin, som han uppfann. Dessa och dylika exempel, som kunde anföras i mängd, visa oss den iakttagelseförmåga som vanligen utmärker dem som hafva medgång.

Denna förmåga är på alla områden en nödvändig sak. Inom ingen sysselsättning reder man sig den förutan; den som ej är vaken har stora svårigheter att komma fram. Är man ej född med denna förmåga, eller är den för handen, men blott i ringa mån, så måste den förvärfvas eller uppöfvas, såsom andra bristande eller bristfälliga förmögenheter. Skarp och särskiljande iakttagelseförmåga är en sak, som man genom ihärdighet kan förvärfva sig, likasom andra goda vanor kunna blifva stadgade genom öfning.

Hvardagslifvet gifver oss ofta tillfälle att se skilnaden mellan dem som hafva denna förmåga och dem som äro den förutan. Den ene reser ett långt stycke väg utan att knappast se något mera än hästen som drager honom; den andre åter gifver akt på träd, landskap, åkrar, boningar, hjordar, skördar — med ett ord allting. Den ene kunden egnar knappast en blick åt det tyg han köper, annat än i största hast; den andre åter upptäcker det minsta fel i färg eller väfnad, i vigt eller bredd. Två personer undersöka en maskin; den ene af dem åtnöjer sig med en allmän öfversigt af varan, den andre undersöker hvarje klaff, hvarje fjäder och hvarje stång. Den ene far i flygande fläng genom en bok, blott här och der tillegnande sig ett ord eller en tanke och knappast det; medan åter en annan njuter af dess innehåll, med noga aktgifvande på stil, tankar och plan, så att han efter slutad läsning känner det samma som en tänkande person, hvilken, efter att hafva genomläst ett omtyckt arbete, uttryckte sig så: »Det käns i själen som hade den fått något till mats». Den ene lärjungen lär sig sin lexa och läser upp den utan mera bemödande att förstå dess »hvarföre» och »derföre», än hvad Babbage's räknemaskin bryr sig om att förstå de siffror den adderar; hvaremot den andre noga gifver akt på hvarje fråga och svar, undersöker både det ena och det andra och ej slutar förr än han fått reda på allt. Den ene bonden plöjer sin åker år efter år utan att veta hvarföre han plöjer den så som han gör, utom att hans fader gjorde så före honom; hvaremot den andre lär

sig förstå de olika jordarternas beskaffenhet och deras lämplighet för olika sädesslag, fördelen af vexelbruk och en mängd andra saker, som höra till åkerbrukets vetenskapliga bedrifvande. Den utmärkte undervisaren E. B. Huntingdon säger: »för den *ouppmärksammes* öga är den yttre verlden intet annat än en oordnad massa af skräp. Jord och sten och vatten äro för honom endast ämnen, hvaraf kommer mylla, stenhällar och regn. Träden betyda för honom intet annat än stockar och bräder med ett öfverskott af besvärliga stubbar. Fälten ser han klädda med godt bete och höfoder, som räcker för en viss tid. Djurverlden är för honom full af hufvud och fötter, skinn och ben; och menniskan sjelf är bara ett djur med två fötter och två händer, det förnämsta hvaruti hon står framför sin fyrfotade slägting. I den ljudande verlden märker han hur det knakar och ryter och tjuter — och sågbladets musik och ugglans skrik äro för hans öra lika sköna om icke skönare toner än den fulltoniga orgelns rikaste ackorder eller de ljufligaste drillar som Guds egna jubilerande foglar stämma upp till hans lof.» Några få tänkande menniskor gifva akt på de följder, som olika handlingar föra med sig, huru somliga leda till ära och andra till förderf, för att derefter sätta sitt eget förhållande; hvaremot den stora tanklösa hopen handlar och handlar igen, utan att veta eller bry sig om hvart det bär. Någon enda gång träffar man en köpman, som läser sina kunder lika som han läser en bok, mäktig att genast uppfatta deras karakter och döma rätt om deras motiv; hvaremot de fleste andra förstå sig lika litet på menniskonaturen som de förstå ebreiska. Det berättas, att Patrick Henry studerade den verkan, som samma argument, faktum eller anekdot utöfvade på olika jurymän, till dess han visste precis hvilka hjertats strängar han skulle slå an för att få hela juryn i sina händer. »Studera menniskor, icke böcker», var hans råd till

alla dem, som tänkte blifva lagkarlar. Det var ett annat sätt att betona vigten af iakttagelse. De fleste militärbefälhafvare hafva åtnöjt sig med att i allmänhet kommendera sina trupper; men sådane män som Napoleon och Wellington egnade sin uppmärksamhet icke blott åt truppernas marsch, utan äfven åt deras utrustning och beklädnad, deras renlighet och trefnad. Detta noggranna aktgifvande på detaljerna var ett af de drag, hvilka utmärkte dem som stora generaler, så väl som ett bevis på att de voro i besittning af den egenskap vi här tala om. »Böcker» böra emellertid studeras lika väl som »menniskor», och i synnerhet de böcker, som gifva oss lefnadsteckningar öfver goda och utmärkta män.

Den som med skarp iakttagelse studerar biografier skall af dem lära sig mycket rörande frågan om medgång eller motgång; och är iakttagelseförmågan klen, så skärpes den genom ett noggrant studium af biografier. »Menniskonaturen», säger dr Peck, »lär man sig känna genom läsning och iakttagelse. I historien — *synnerligast i biografier* — finner man rika lärdomar öfver detta vigtiga ämne. Lefnadsteckningar öfver stora och utmärkta män — vetenskapsmän, statsmän, teologer, fromma män och qvinnor — kunna icke annat än sprida mycket ljus öfver den menskliga karakteren i allmänhet .... Den föreställningen, att menniskonaturen skulle vara trognare tecknad i diktade arbeten än i den verkliga historien, är en allt för befängd orimlighet för att ett enda ögonblick kunna vidhållas. Lika gerna kunde man låta inbilla sig, att den värste fuskare till artist skulle kunna göra sin kopia långt bättre än originalet, eller att man kunde lära sig mera om NewYork, Paris eller London, deras verkliga utseende och topografi, af någon målning eller någon fantasiteckning än genom personlig åskådning.»

Bland de nyttiga lärdomar man kan hemta af lefnadsteckningar är det icke den minsta, att man af

dem kan se hvilken stor betydelse bör tillmätas denna iakttagelseförmåga, der det gäller att vinna framgång. Hvarje yngling, som med uppmärksamhet studerar Abbot Lawrence's lefnadshistoria kan ej undgå att märka, att denna förmåga var honom under hela hans lif till största nytta. Man känner, att den förutan hade han ej kunnat lefva ett sådant lif som han lefde. En landtbrukares son, fattig men qvick, lemnade han det landtliga hemmet och begaf sig till staden »med sitt knyte under armen och mindre än tre dollars i fickan, det var hela hans förmögenhet». Allt omkring honom var nytt, men en skarp iakttagelseförmåga satte honom i stånd att fatta sin ställning och att göra sig bekant med menniskor och förhållanden inom en otroligt kort tid. Han hade föga tid till läsning, dock lärde han sig för hvarje dag mera af menniskor och saker än hvad flertalet af studerande lära af böcker. Af hvardagslifvets arbeten och sysselsättningar hemtade han beständigt ett ökadt mått af praktisk visdom. I statsekonomi, i sedelära och i en mängd andra grenar af allmänt vetande gaf honom umgänget med menniskor och affärslifvet mera grundliga och praktiska kunskaper än han kunnat inhemta af böcker. Så höjde han sig från den ena platsen till den andra, skötte hvarje syssla med ovanlig förmåga och tillväxte i vetande och bildning lika fort som någon af dem, som studera i skola eller akademi. Han blef en framstående köpman, en ärad och aktad filantrop, en vis och kraftig lagstiftare, en utmärkt talare, medlem i kongressen, medarbetare med Webster, Adams och andra ledande statsmän, minister i England och slutligen för att anföra Winthrops ord, »i alla hänseenden, såsom köpman, statsman och medborgare, en af de mest framstående män i samhället».

Det biografiska studiet låter emellertid icke begränsa sig, och den praktiska nyttan af dess noggranna bedrifvande är derföre af långt vidare utsträckning. Lär man sig också derutaf endast *vägen* till framgång, så är redan det mycket mera värdt än penningar. Ryssarne hafva ett ordspråk, som säger: »Han går genom skogen och ser ingen ved»; och sålunda gå många menniskor genom verlden utan att lära sig och utan att försöka lära sig, hur det kommer sig att somlige hafva ständigt medgång och andra ständigt motgång. Utan iakttagelse är det omöjligt för dem att lära sig denna vigtiga sak. Som Lord Bacon sade: »Studierna lära oss icke huru de skola rätt brukas, utan det är en visdom vid sidan af dem och öfver dem, och den vinnes endast genom iakttagelse». Så säga vi om medgång och motgång: de lära oss icke den rätta metoden att nå det ena och undvika det andra, utan den vinnes endast genom iakttagelse; och här öppnar sig ett vidsträckt fält fullt af svårigheter. Dock, om vi tänka på den flit och omsorg, hvarmed fåfänge unge män studera garderoben, dess snitt och dess fasoner, och huru sådana saker som diamanter, käppar och handskar spela en vigtig rol bland sprätthökarna i våra städer, kunna vi väl förstå, att de nog hafva iakttagelseförmåga tillräckligt för att sätta sig in i det vigtigare studium, hvarom vi här talat, så inveckladt det än är. Och se vi på den urskilning och smak, hvarmed fåfänga unga damer veta att foga sig efter de förmögnare kretsarnes moder och skick, så inses lätt att de äfven borde kunna förstå de hemligheter, på hvilka framgången beror. Ämnets svårigheter försvinna för den som skrider dertill med allvar och flit. Och så snart ynglingen i någon mån lärt sig inse orsakerna till framgång eller motgång, så har han funnit den nyckel, som öppnar för honom vägen framåt.

Då ynglingen går ut i verlden, skall han ständigt vara i behof af denna förmåga, hvad syssla han än må få. Ja, redan långt förut, äfven i gossåren, kan den i betydlig mån komma till pass. Då Samuel Budgett vid sexton års ålder kom i tjenst hos sin

broder, hade han redan lagt af trettio pund, som han förvärfvat sig genom arbete och flit, genom små affärer, hvartill hans skarpa iakttagelse gjorde honom särdeles lämplig, och genom sparsamhet; och hela denna summa gaf han sina behöfvande men hederliga föräldrar, då han lemnade hemmet. Längre fram i lifvet försäkrade Budgett, att några af sina affärsregler hade han lärt sig genom de iakttagelser han hade gjort redan som gosse. Se här två af dem. En kryddkrämare gjorde en dag sin uppvaktning och utbjöd sina varor. Han uppläste sin priskurant, hvarvid fru Budgett anmärkte till sin man: »Jag ser ej någon fördel i att köpa af honom, priserna äro de samma som vi betalat förut». Samuel insåg genast kryddkrämarens misstag, och trettio år efteråt sade han: »Den praktiska lärdom jag hemtade af den händelsen har inbragt mig tusentals pund i min affär. Låt menniskor se att edra förslag äro till deras egen fördel, och i de flesta fall skall ni vinna ert mål». En annan gång köpte han en åsna för $2^1/_2$ kronor och sålde den till en qvinna för fem kronor. Det var en affär per kontant, och han skulle få penningarna samma dag åsnan lemnades. Men på den utsatta dagen, då han lemnade åsnan, hade qvinnan inga penningar; då tog han ett nytt snörlif såsom pant för en vecka. Innan veckans slut dog åsnan, och Samuel skulle icke hafva fått ett öre för sin åsna, om han ej behållit snörlifvet som pant. Denna erfarenhet lärde honom att aldrig handla annat än per kontant — en regel som han följde hela sitt lif.

Newtons skarpa blick gjorde honom redan som gosse till vetenskapsman, och så uppfann han pappersdraken och väderqvarnen. Watt gjorde i sin faders snickareverkstad de observationer, som danade honom till optiker, matematiker och uppfinnare, och ute på fälten inhemtade han de första grunderna i botanik och naturvetenskap.

Men det är i synnerhet då ynglingen går ut i

verlden för att sjelf slå sig fram som denna egenskap är af synnerlig vigt. Då skall den mer än annars vara af nöden både för hans sedliga och hans lekamliga framåtskridande. Här gäller det att observera handlingarnas moraliska syfte; att rätt uppfatta och bedöma olika karakterer; att uppskatta dygdens förmåga att gifva framgång i företag och lastens förnedrande makt; att väga grundsatserna och välja de rätta; att göra sig förtrogen med affärens olika förgreningar; att lära känna menniskor; att gifva akt på tidens tecken; att passa på tillfällena; att göra sig till herre öfver medel och tillgångar; att göra hvad som är rätt i rätta stunden och på rätta platsen; dessa och dylika äro de uppgifter, som möta ynglingen då han står vid mannaålderns tröskel. Men »hvem är skicklig till allt detta?» Säkerligen ingen som är i saknad af den iakttagelsens öppna blick, hvarom vi här tala.

Den unge mannen kanske får en kinkig husbonde; han behöfver lära sig förstå honom. Han kommer kanske under inflytande af en skenhelig munkristen; han måste kunna genomskåda skrymteriet. Listige kunder torde söka bedraga honom; han måste studera de menniskor, han har att göra med. Han torde blifva frestad att lefva öfver sina tillgångar och »slå på stort», som hundraden göra; det är af nöden, att han förutser slutet af en sådan bana. Han kan komma i frestelse att blygas för sin faders fattigdom eller skryta öfver hans rikedom, allt efter omständigheterna; han måste lära sig inse hvad en sådan svaghet innebär och hvart den kan leda. Kanske han får sin plats i en omgifning, der vindrickande, hasardspel och teaterbesök äro på modet; då gäller det för honom att se upp och gifva akt på huruvida de ynglingar, som hängifva sig åt sådant, hafva mera anseende och framgång än de som afstå derifrån. Eller han får kanske göra bekantskap med alla de lögner och falska historier, bedrägerier och

förtal, försnillningar och konstgrepp, dubbelhet och knep och alla öfriga former af oärlighet, som äro affärslifvets förbannelse; då gäller det att han har ett enfaldigt öga, en oförderfvad blick, som icke blott skiljer mellan rätt och orätt utan också är vaken öfver den afskyvärda skada, som ett sådant handlingssätt skulle tillfoga hans egen inre menniska. Det var en gång någon, som helt naivt föreslog, att på hvarje handelsplats skulle man uppsätta en tafla föreställande huru Ananias och Saffira föllo ner döda för en lögn; men en tänkande iakttagelse skall göra samma gagn.

Sådane affärsmän som Budgett, Peabody, Goodhue, Ward, Appleton, Brooks, Hopper och Stewart, hade föga tillfälle till läsning eller studier. Men de hade i stället en alltid vaken skarp observationsförmåga, som beständigt förde dem framåt i insigt och vetande. De studerade menniskor och händelser såsom andre studera böcker. Menniskoverlden var för dem en volym med djupt innehåll, och dagligen vände de dess blad och läste dess sidor med vaket intresse. Genom sin iakttagelseförmåga sattes de i stånd att bedrifva sin affär med system, ja, rent af, höja den till en vetenskap, så att de voro på samma gång till yrket handelsmän och i sättet vetenskapsmän. Den bekante frenologen Fowler vardt en gång införd med förbundna ögon i ett rum der Hopper befann sig. Granskande noga med sina händer hans starkt utvecklade hufvud, sade Fowler, just med hänsyn till den egenskap vi här omtala: »Han är begåfvad med den skarpaste iakttagelseförmåga jag någonsin träffat; han ser liksom af instinkt allt hvad som passerar omkring honom, och han förstår att taga menniskor och förhållanden just på rätta sättet och i rätta tiden; han vet huru han skall lägga sina ord med kraft, och i allt hvad han säger, träffar han spiken på hufvudet.» Hopper såg också helt och hållet ut som en man af uppfostran och bildning

Huru denna iakttagelseförmåga såsom ett vilkor för att läsa menniskors karakter visar sig nödvändig på lifvets olika områden, synes vidare af följande exempel. En välbekant köpman i NewYork skulle en gång taga sig ett biträde; af de tjugu unga män som anmälde sig, valde han den som kom *utan* någon rekommendation. »Hvarföre tog ni just den som var utan rekommendation?» frågade hans kompanjon. »Det gjorde jag icke», svarade köpmannen; »jag tog den som hade den bästa rekommendationen. Det är sant, den var icke skrifven; men erfarenheten har lärt mig, att skrifna rekommendationer äro af föga värde. Men jag såg på den unge mannens utseende och hans raska och förståndiga svar på mina frågor, att han var ärlig och flitig, driftig och företagsam, med hjerta och hufvud på rätta stället.» En annan välkänd köpman i samma stad afvisade en ung man som sökte plats, emedan han såg en cigarr sticka fram ur hans vestficka. En annan sökande bjöd han åter på både vin och cigarrer, men till båda delarna svarade den unge mannen: »Ursäkta mig, jag begagnar aldrig sådant.» Profvet visade att den senare just var en sådan man som köpmannen sökte. Köpmannens sätt torde för mången synas mindre att fästa sig vid, men hans snabba iakttagelse hade dock lärt honom hvad för slags ynglingar voro mest att lita på. En person som just skulle börja en minuthandel kom till den store köpmannen Girard, som för öfrigt icke kände honom och köpte en bal kaffe, som han sjelf körde hem på en dragkärra. I denna handling såg Girard ett karaktersdrag, som förmådde honom att besöka den unge mannen och erbjuda honom full kredit för alla varor han önskade. Utgången visade, att hans skarpsinnighet ej hade missledt honom, ty den unge kryddkrämaren förkofrade sig hastigt och blef en af stadens anseddaste köpmän. I Paris kom en gång en gosse till en bankir och anhöll om något slags

anställning. Bankiren tyckte bra om hans utseende, men som han för tillfället ej behöfde någon gosse, fick han gå. I det han aflägsnade sig följde honom köpmannen med sin blick. Då gossen kom ut på trottoaren lutade han sig ned och tog upp en knappnål, som han med omsorg stack in i sin rockkrage. Den lilla handlingen vardt för bankiren som en uppenbarelse; för hans spanande blick vardt knappnålen en »nyckel» till gossens karakter. Han ropade denne till baka, gaf honom en plats i banken, och af den gossen vardt sedan den berömde Parisbankiren *Lafitte*.

Några af våra mest framstående vetenskapsmän hafva betonat att uppfostringsarbetet måste fästa särdeles stor vigt vid att utveckla denna iakttagelseförmåga hos de unga. »Det borde vara skolans hufvudsakliga uppgift», sade Hooker, »att vänja barnet att göra iakttagelser. Det bör icke ryckas bort från den yttre verlden med dess rikedom på sköna och märkvärdiga föremål och stängas inne i skolrummet med bara bokstäfver och ord. Föremål och icke bara tecken borde utgöra de väsentliga uppfostringsmedlen. Vi borde fara efter att ingjuta hos barnen samma ande som finner sitt uttryck i denna Hugh Millers påminnelse: 'Lär att bruka dina ögon rätt; de vanligaste saker äro värda att se på; äfven stenar och ogräs och de mest välbekanta djur'. På det sättet blifva de beredda att i den tidiga mannaåldern studera menniskor och förhållanden på ett sätt som leder till snabb och säker framgång.» Budgett hörde någon säga att han behöfde mera penningar. »Om *jag* behöfde det», svarade han, »så skulle jag skaffa mig.» Den åsigt som uttalades af dr Hooker, är hufvudsakligen den samma som Isaac Taylor framställer i sitt förträffliga arbete om »Uppfostran i hemmet». Äfven han yrkade på att man borde egna särskild uppmärksamhet åt iakttagelseförmågans utveckling.

Vi sluta detta kapitel med följande ord af dr Alcott:

»'Se upp med ögonen', är ett klokt råd. Huru många äro ej de som gå med de lekamliga ögonen öppna, men hafva själens ögon beständigt tillslutna! 'Seende, se de icke'. Sådana personer må väl, när de hinna sina sextio eller åttio år, göra anspråk på hög visdom för sin höga ålders skull, men deras anspråk äro intet erkännande värda. Den som ser upp med både kroppens och själens ögon, hemtar mera visdom af ett års erfarenhet än en annan, som går och blundar, af tio. Så *kan* den trettioårige, efter tio års bekantskap med menniskor, saker och förhållanden, vara visare än en annan vid nittio års ålder med sjuttio års så kallad erfarenhet. Sundt praktiskt förstånd, det medgifves, kan icke hastigt förvärfvas annorstädes än i erfarenhetens skola, men verlden är full af menniskor, som för sin ålder borde vara visa och likaväl äro ganska okunniga. Låt det blifva ditt fasta beslut att icke höra till den sortens folk.»

SJUNDE KAPITLET.

Beslutsamhet och kraft.

Beslutsamhet är så mycket som en orubblig fasthet, som ej viker af från sitt syftemål. *Kraft* är först i allmänhet själens förmåga att verka i en gifven rigtning och sedan särskildt en sådan yttring af denna förmåga, som visar sig i uppnåendet af ett

äskadt resultat. Beslägtadt med dessa egenskaper är äfven det *allvar*, som med nit och värme griper saken an, och det *mod*, som gör att menniskan med bestämdhet och djerfhet möter de faror och svårigheter, som ställa sig i vägen. Alla dessa egenskaper höra till samman, så att det är svårt att skilja den enas verksamhet från den andras. I lifvets strid löpa de in i hvarandra, så att det är svårt att säga hvar den ena slutar och den andra tager vid. Och det är icke heller nödvändigt att inlåta sig på hårfina bestämningar för att afgöra deras särskilda plats och betydelse. Vi vilja här tala om den egenskap eller den förening af egenskaper, som skänker mannen en ädel sjelfförtröstan, en frimodig visshet om framgången af sin sak, en visshet icke beroende på en uppblåst inbilskhet utan på en varm hängifvenhet för sjelfva saken, som gör att mannen går upp i sin sak, lyfter honom helt öfver all fruktan för fara eller död och skänker honom en nästan öfvermensklig viljekraft. Det var en sådan okuflig frimodighet som gaf Cæsar segren i de inbördes krigen öfver Pompeji och senatens vacklande planer och som till den förskräckte styrmannen i stormen höjde det lugnande ropet: »Frukta icke, du har Cæsar och hans lycka om bord». Beslutsamhet och kraft, mod och allvar voro de egenskaper, som gåfvo honom denna oöfvervinneliga visshet, som gjorde att han dref gäck med motgången och log i sjelfva farans stund. Det var denna kraft, som satte Luther i härnad mot Europas konungar och förstar och skapade en reform, som kullstörtade troner och inrättningar, och som, då bekymrade vänner afrådde honom från att fara till riksdagen i Worms, ingaf honom det bekanta svaret, att som han var lagligen kallad till Worms, så ville han i Guds namn resa dit, äfven om der funnes lika många djeflar som tegel på taken. Af samma karakter var den äldre Pitt, som då en äldre medlem af parlamentet anmärkte, att en viss föreslagen åtgärd vore

omöjlig, gaf honom det svaret: »Omöjlig! Jag trampar på omöjligheter!» Var hans själ blott en gång väckt till handling, så tycktes der ej finnas någon gräns för dess verksamhet, och vanliga hinder sjönko till aska på dess glödande stråt.

Detta ordande om »omöjligheter» är icke bara prydliga talesätt. För dem som misstaga sig så att de betrakta svårigheter som omöjligheter, kan ett sådant språk som Pitt's synas öfverdrifvet och galet; men för dem som hafva en vilja af stål och som veta hvad män med verklig kraft hafva uträttat, blifver ett sådant språk ett trumpetskall, som kallar dem till deras pligt. Kitto skref i sin dagbok just vid inträdet i mannaåldern: »För min egen del tror jag ej på *omöjligheter*. Jag håller före att allt det vackra talet om naturlig begåfning m. m. intet annat är än nonsens, och att hvar och en allt efter tillfälle och flit, kan blifva nästan allt hvad han vill». Hans följande lif visade också att han hade rätt. Det kunde knappt finnas större olikhet mellan två personer än olikheten mellan Kitto såsom en stackars döf gosse, sysselsatt med att göra listskor på fattighuset, och Kitto såsom en verldsberyktad vetenskapsman, utgifvare af »Illustrerad bibel» och »Bibliska bilder för hvarje dag». Gifves det någonstädes omöjligheter i ordets vanliga bemärkelse, så måste de hafva funnits der någonstädes mellan den döfve fattigpojken och den orientaliske vetenskapsmannen. Men de funnos icke för Kitto. För hans konungsliga beslutsamhet och kraft smälte de bort. Vid ett tillfälle då han bad sin fader att taga honom ut från fattighuset och låta honom kämpa sig fram till uppfostran ensam och allena, visade sig hans okufliga ande i följande ord: »Det är ingen fara, att jag skall svälta ihjel midt i öfverflödet. Hottentotterne lefva långa tider på intet annat än litet gummi; eller också binda de en hårdt åtdragen gördel kring lifvet, om de äro hungrige. Kan icke jag göra på samma sätt? Eller om ni ej

kan skaffa penningar, så tag mig ut ändå, så skall jag sälja mina böcker och belåna mina halsdukar, hvilket skall inbringa mig omkring tolf shillings (kr. 10,80); och dermed skall jag göra en tur kring England. Häckarne skola bjuda mig på björnbär, nötter, slånbär etc., och åkrarne på rofvor; en höstack eller lada skall gifva mig en präktig bädd». För en sådan vilja fins intet som är omöjligt. »*Qui credit posse potest.* — Den som *tror* att han kan, han *kan*». Det berättas om dr Paley, att då han såsom student vid akademien ödde bort sin tid i lättja och nöjen, kom en dag en af hans vänner och kamrater in till honom och sade i en förebrående ton: »Paley, jag har just tänkt på hvilken dåre du är, som på det här sättet öder bort din tid och dina medel, då det står i din förmåga att blifva en framstående man, bara du vore flitig.» Denna tillrättavisning blef för honom det samma som sparken vardt för Newton — en väckelse till nytt lif. För första gången kände han att han *dugde* till något, och det *gjorde* han ock.

Det bör tilläggas att i de stora företag, som i vår tid påkalla uppmärksamhet, röjer sig en sådan blandning af rätt och orätt, att det behöfves icke blott en skarp blick för att skilja det ena från det andra utan äfven ett *fast beslut* för att förkasta det orätta och omfatta hvad som är rätt. Nu mera än någonsin är ungdomen i behof af denna dygd för att värna sig mot de mångfaldiga skepnader, i hvilka det onda träder dem till mötes. Om ock satan ej erbjuder dem hela verlden för att de skola falla ned och tillbedja honom, så lofvar han dem dock en icke ringa del derutaf. Af ära, rykte och nöje lofvar han dem en hel verld utan förbehåll. Äro de icke utrustade med den fasta och bestämda karakter, som säger tvärt nej, så skola de snart falla ned för Baal.

På samma gång det är sant, att vår tid kräfver sådant, är det också sant, att ungdomen i allmänhet

eger mera af denna fasthet än de som öfverskridit lifvets middagshöjd. »De gamle i rådslag, de unge i krig», lyder ett ordspråk. »Jag har skrifvit till eder, I ynglingar, ty I ären starke», säger aposteln. Den fysiska kraften, hederskänslan och företagsamhetsanden gifver de unga mera af denna fasthet. Deras kraft ligger i handling. Alexander var bara tjugu år, då han besteg tronen, och hans tolfåriga regering blef en epok i historien. Han eröfrade verlden och dog, innan han var trettiotre år gammal. Julius Cæsar besegrade mäktiga nationer, intog hundratals städer, blef verldsrikets förnämste man, vardt en talare näst Cicero och författare näst Tacitus, allt detta medan han ännu var en ung man. Blott nitton år gammal utnämndes Washington till generaladjutant i ett af den amerikanska koloniens fyra distrikt. Tjuguett år gammal sändes han af regeringen som ambassadör att underhandla med fransmännen vid Fort Duquesne; och från den tiden till dess han inträdde i äktenskap vid tjugusju års ålder beklädde han några af de vigtigaste embeten landet kunde anförtro honom. Han var ännu i mannaålderns blomma, då han lemnade det offentliga lifvet och slog sig ned på Mount Vernon. Calvin var ej mera än tjugusex år, när han skref sitt ryktbara arbete om den kristna läran. Vid tjugunio års ålder stod Martin Luther på höjden af sin makt under striden mot den påfviska kyrkan. Pitt gick, som vi hafva sett, direkt från akademien in i parlamentet, var premierminister vid tjugutre års ålder och var den inflytelserikaste statsman i Storbrittannien innan han var trettio år. Nelson var löjtnant i brittiska flottan innan han var tjugu år och blef kommendör öfver egen eskader såsom en helt ung man. Han var ej mera än fyratiosju, då han blef dödligt sårad i slaget vid Trafalgar, der han höjde det minnesvärda baneret: »England väntar af en hvar att han gör sin pligt».

Må vara att dessa exempel äro undantag, så äro de dock märkvärdiga bevis för att det är hos de unga, som ett folk har att söka sin kraft och sitt hopp. Ungdomen är det som rifver upp de broar den passerar för att tvinga än djerfvare mod att oemotståndligt bryta sig fram. Förenadt med praktisk visdom är ett sådant okufligt mod en Bucefalus med Alexander i sadeln, eldig men handterlig, vildt rusande fram, men på samma gång lydig för ryttarens tyglar och röst.

Somlige förlöjliga denna fasta vilja, hvarmed ynglingar stundom sätta sig i sinnet att blifva utmärkte bankirer, köpmän, statsmän eller vetenskapsmän. De se blott egoism och förmätenhet i ett sådant beslut som det Calhoun fattade då han gick i Yale's akademi. Då en kamrat retades med honom för hans oförtrutna flit i sina studier, svarade han: »Jag är tvungen att bruka min tid så väl som möjligt för att kunna med heder fylla min plats, då jag kommer in i kongressen.» Kamraten skrattade, som om det bara gälde ett skämt. »Tviflar ni på det?» utropade Calhoun. »Jag försäkrar er, att vore jag ej viss på min förmåga att inom tre år komma som representant till hufvudstaden, så skulle jag lemna akademien i denna dag.» En anmärkare skall utan tvifvel i denna hans öppna förklaring om sina framtidsplaner lätteligen spåra ett visst mått af otillbörligt sjelfförtroende; men ingen granskare, som från nutidens ståndpunkt ser till baka derpå och besinnar huru märkvärdigt denna plan gick i verkställighet, kan deruti se någonting annat än ett uttryck af den fasta karakter och det okufliga mod, för hvilket alla svårigheternas berg blifva jemn mark.

Denna oförskräckta karaktersstyrka, som stundom begagnar ett språk, som kan kallas egoistiskt och fantastiskt, uträttar mera med två pund än en motsatt karakter med tio. Djerf energi drifver ett enda pund längre och högre framåt, än vankelmodet kommer med tio. Och det gamla ordspråket säger: »Drif din affär, låt icke affären drifva dig.»

Af alla de framgångens män vi i dessa blad hafva nämt, var det ingen som så betonade denna karakterens fasthet som Buxton. Han påstod att i fråga om själsstyrka äro menniskor mycket mera olika hvarandra än i fråga om naturlig begåfning; och att för sin egen del var det icke så mycket genom rik begåfning som genom kraft och bestämdhet han hade vunnit sin rikedom och sin ställning. Pastor Binney skildrar honom sålunda: »En tanklös, oborstad och lat pojke med ostadiga vanor, utan några tecken till högre begåfning och utan en skymt af fallenhet för högre bildning eller allvarliga studier. Såsom skolgosse var han ingenting framstående; såsom yngling läste han bara sådant som kunde roa och tycktes icke lefva för annat än sina hästar, sina bössor och hundar. Vid nitton eller tjugu års ålder förlorade han den förmögenhet han hade hoppats få ärfva, och vid tjugutvå års ålder var han make och fader men utan penningar och utan sysselsättning. — *Denna pojke* utvecklar sig i sitt senare lif, efter att hafva genomgått den der penningeknipan i sin första mannaålder, och blifver på äldre dagar icke allenast en man af förmögenhet och inflytande utan derjemte utmärkt såsom författare och lagstiftare och för öfrigt känd för en allvarlig gudsfruktan. Han blifver en man af utomordentlig förståndsskärpa, hvars skrifter förråda vidsträckta kunskaper, djup bildning, bindande bevisning, vältalighet och eld; en offentlig talare af oemotståndlig kraft, erkändt rykte och stadgad popularitet; med ett ord, en offentlig personlighet med ett inflytande och en betydelse, som ingen satte sig emot, som nationen tillerkände en betydande plats och som hade ett ord med i den allmänna politiken. Huru var allt detta möjligt?» Må Buxton sjelf få svara på denna fråga. — Mot slutet af sitt lif skref han följande ord: »Ju längre

jag lefver, desto mera känner jag mig öfvertygad derom, att den stora skilnaden mellan menniskor, mellan de svaga och de kraftige, de store och de obetydlige, beror på *kraft* och *beslutsamhet, ett fast och bestämdt beslut, som ej vill veta af annat val än att dö eller segra!* Med denna egenskap skall man uträtta allt hvad som är möjligt i denna verld; den förutan kunna inga talanger, inga omständigheter, inga tillfällen göra en tvåbent varelse till menniska.»

Denna sin konungsliga energi lade han i dagen redan som gosse, då han en gång skickades ut för att springa efter en svinaherde och gifva honom ett bud. Han skyndade sig å stad genom smuts och dy och tappade under loppet den ena skon i dyn, men stannade ej för att taga upp den, angelägen att hinna uträtta sitt ärende, och en half sv. mil fick han springa, innan han hann upp mannen. Längre fram i lifvet, då hans passion för jagt, ridt och nöjen i allmänhet hotade honom med undergång, stannade han helt plötsligt för en allvarlig eftertanke som väckte till lif hans beslutsamhet och hans slumrande kraft, och utan att dröja en enda dag bröt han genast med alla gamla bekantskaper, slet sig lös från de dåliga vanorna och började att studera med en viljekraft, som var oöfvervinnelig. I en senare tid, då han var medlem i parlamentet, lyckades han alltid med sin ihärdiga vilja och sin okufliga bestämdhet att drifva sina planer igenom, trots det bäst organiserade motstånd. Ofta fick han heta »envis», hvilket lätt händer sådana män af ett fast beslut; men han var icke envis. Det var allenast den rätta klangen af ihärdighet i hans själ som så gaf sig tillkänna. Han var just en sådan der fast karakter, som tecknas af Spurgeon: »En karl får lof att hafva ryggrad, huru skall han eljest kunna hålla upp hufvudet? Men han får lof att kunna böja ryggen, ty eljest kör han hufvudet i dörrposten. Det kan frågas, om icke denna oemotståndliga själs-

kraft kan komma att blifva använd i en dålig sak lika väl som i en god. Jo, visserligen är det möjligt. Men äfven de fall, der detta är händelsen, äro lärorika för den uppmärksamme betraktaren, som vill lära sig förstå denna oöfvervinneliga energi, dess väsende och dess yttringar. Pizarro var en sjöröfvare med ett hjeltemod och en ihärdighet som hade passat en martyr. En enda allt annat beherskande tanke dref honom framåt till att trotsa faror, vedervärdigheter och sjelfva döden; och den tanken var att intaga och plundra Peru. Vid Gallo var hans folk nära att blifva vansinniga af hunger, på samma gång sjukdomar hotade deras lif; men icke ändå vek han en tum från sitt obevekliga uppsåt. Då kom ett fartyg som erbjöd sig att föra honom och hans följeslagare till baka till Panama; men han försmådde anbudet och drog med svärdet ett streck i sanden från öster till vester. Derpå vände han sitt ansigte mot södern och sade till sina sjöröfvarekamrater: »Vänner och kamrater! På den der sidan äro möda, hunger, nakenhet, dränkande storm, öfvergifvenhet och död; på den här sidan trefnad och nöje. Der ligger Peru med sina rikedomar; här är Panama med sin fattigdom. Väljen nu, en hvar, hvad som bäst anstår en tapper kastilianare. Jag för min del går till södern».

Han valde hellre Peru och döden än Panama och lifvet. Låt en kristens själ blifva uppfyld af ett sådant okufligt mod, och han blifver en missionär, som går »till polens kalla gränser», eller en martyr, som går till bålet. Vi hafva nämt Cæsar, hvars tänkesätt voro föga bättre än Pizarros. Han var blott sjutton år gammal, när han tillfångatogs af sjöröfvare, just då han flydde undan Sullas stämplingar. De erbjödo sig att frigifva honom mot en lösen af tjugu talenter. »Det är för litet», svarade den hjeltemodige ynglingen; »ni skall få *femtio;* men då jag en gång är fri, skall jag korsfästa er hvar

enda en»; och han höll sitt ord. I Spanien vägrade en gång hans soldater att lyda hans kommando att anfalla fienden. Gripande tag i en sköld, ropade han: »Här vill jag dö!» och rusade ensam fram mot den spanska armén. Skurar af pilar slungades emot honom, då han var blott några och tjugu fot från fiendens leder. Detta hjeltemod fylde soldaterna med blygsel, så att de vaknade upp, skyndade honom till hjelp och vunno seger.

I Rom spred sig ett rykte, att han skulle falla för en lönnmördare på gatan. Genast afskedade han sin lifvakt och gick sedan ute på gatorna ensam och obeväpnad. De tillämnade mördarne häpnade öfver en sådan djerfhet och trodde han var en gud. Då ondskans män med sådan djerf viljekraft komma till väldet, då få de goda skäl att sörja. Men der en sådan förening af viljekraft, hänförelse och intelligens ställer sig i Guds och sanningens tjenst, der skapar den sådana män som Paulus, Luther och Judson. Det var detta oförskräckta mod som gjorde den store ungraren M. L. Kossuth till hvad han var. Då han var en landsflykting i Turkiet, och Höga Portens regering lofvade honom sitt beskydd mot vilkor, att han skulle öfvergå till muhammedanismen, reste sig hans högsinnade ande högt öfver all fruktan för bojor och fängelse, tortyr och död, och han gaf det svaret: »Mellan död och vanära kan valet hvarken vara ovisst eller svårt. Såsom guvernör öfver Ungern och utvald till denna höga post genom femton millioner landsmäns förtroende, vet jag väl hvad jag är skyldig mitt fädernesland äfven i landsflykt. Men äfven såsom enskild man måste jag vandra ärans bana. Ehuru en gång guvernör öfver ett frikostigt folk, lemnar jag mina barn intet arf. De skola åtminstone bära ett obefläckadt namn. Ske Guds vilje. Jag är beredd att dö.»

Men äfven inom de mera obemärkta och mindre oroliga kretsar, der flertalet af unga män skall hafva

att kämpa sig fram, är denna ädla sjelfständighet absolut nödvändig. Inom hvarje sträfvande skall behofvet deraf vid särskilda tillfällen göra sig mer eller mindre känbart. Under kampen för att komma framåt måste hvarje ung man bereda sig på att möta hinder och svårigheter af allvarsam art. Ingen är fritagen från de mödor och missräkningar, som äro lifvets lott. Fast beslutsamhet skall då visa sig för dem som en trogen bundsförvandt, den der i nödens stund på anmaning skyndar dem till hjelp. Tider skola komma, då de måste bära tarfligare kläder än det personliga högmodet gerna tager på sig och tjena i en ringare befattning än hvad den egna smaken skulle tycka om. Räddhåga för förödmjukelse eller åtlöje kan hafva med sig följder, som skada menniskan, om ej en fast karakter dervid träder emellan. Kärlek till beqvämlighet eller en naturlig dåsighet kan låta de ädlaste förmögenheter ligga slumrande i själen, om icke denna uppåtsträfvande, oförskräckta frimodighet väcker dem upp till seger. Svårigheterna kunna stundom visa sig alltför stora, der man låter sig nöja med ett mindre mått af beslutsamhet; det är endast en full bestämdhet, en odelad energi, som räddar kämpen undan skam och nederlag. Huru denna egenskap har sin stora betydelse i hvardagslifvet, skall lätt inses af följande tilldragelse, som nyligen kommit till vår kännedom.

En ung man tjenstgjorde som biträdande lärare i ett läroverk i Nya England. Bland de ämnen i hvilka han hade att undervisa var äfven algebra — och det i den högsta klassen. Sin lärobok hade den unge läraren grundligt gått igenom, men der fans ett problem, som han ej kunde lösa. Då tiden nalkades, att man skulle hinna fram till detta problem, började han att arbeta dermed på nytt. Flera timmar egnade han sig deråt utan att få rätt resultat. Något förtretad gick han dermed till en af lärarne, som lofvade att lösa det för honom. Men

dagen innan ämnet skulle komma före i klassen, lemnade läraren honom problemet till baka utan att hafva löst det. Hvad skulle nu den unge mannen taga sig till? Skulle han nödgas träda fram inför sin klass och bekänna, att han icke kunde lösa svårigheten? Det var alltför påkostande! I en grannstad, $^2/_3$ sv. mil derifrån, hade hade han en vän, som var en skicklig matematikus. Honom kunde han ej sätta i förlägenhet med någon fråga. Så begaf han sig efter slutad lektion i väg till grannstaden, men blef icke litet besviken, då han fann att vännen var bortrest för att icke återkomma förr än om en vecka. Nu var det förbi med hans sista hopp. Förtviflad vände han till baka till sitt hem. Under vägen började han att på allvar tänka på hvilket spektakel till odåga han verkligen var. »Hvad förslag! Skulle jag icke duga till att lösa ett problem i algebra! Skulle jag nödgas vända om till min klass och bekänna min okunnighet! Beslutsamhetens och energiens slumrande ande vaknade till lif i hans själ, och med hög röst utropade han: »Jag *kan* lösa problemet! Jag *vill* lösa det!» Hemkommen, gick han in i sitt rum och tog åter för sig problemet med den fasta föresatsen att blifva herre öfver det, innan han gaf sina ögon någon sömn; och han lyckades. Han skref ned lösningen deraf fullständigt och tillade derunder följande betecknande rader: »Uträknadt måndagsqvällen den 2 sept. 18— klockan half tolf efter mera än ett dussin försök, som tillsamman upptagit öfver tjugu timmars tid.»

Denna enda seger öfver en svårighet var för honom af mera värde än hela årets studier. Det var just denna särskilda pröfning, som behöfdes för att väcka upp hans slumrande krafter. Han visste ej huru mycken kraft han gömde inom sig sjelf förr än detta försöket satte honom på prof. Han dugde till mera än han sjelf hade anat. På hans allvarliga och förtviflade rop kommo beslutsamhet och kraft

honom till hjelp och visade honom huru kungligt de föra till seger.

Äfven i bibeln möta oss några af de ädlaste exempel på denna kraft. Så läsa vi om konung Hiskia, att i allt som han tog sig för med tjensten i Guds hus, efter lagen och buden, till att söka sin Gud, *det gjorde han af allt hjerta, och derföre förde han det ock väl igenom.* Han »förde det väl igenom», derföre att han handlade »af allt sitt hjerta», vare sig det gälde rikets styrelse eller offentliga förbättringar eller gudstjenstens firande i Herrens hus. Han gaf sig med hela sin själ åt det verk som han hade för händer. Och häruti handlade han efter Guds vilja. »Hvad helst din hand finner att göra, det gör med all din *förmåga*». Ett liknöjdt arbete, som göres bara med halfva själen, tycker ingen menniska om, men Gud ännu mindre, ty han vet nogsamt hvilket mått af förmåga står oss till buds, och jemt så mycket förmåga vill han att vi nedlägga på arbetet. Han är ej nöjd med någonting mindre. Han vill att vi känna, att vi både *kunna* och *vilja* göra det arbete som begäres af oss. Den berömde Nathaniel Bowditch sade en gång till en ung man: »Inlåt dig aldrig i något företag utan att du känner inom dig, att du både *kan* och *vill* föra det igenom. Der denna känsla finnes, der är framgången säker, men den förutan är nederlaget visst.» Den store matematikerns yttrande är bara en återupprepning i annan form af hvad Gud fordrar. Han väntar af en hvar att han gör sin pligt af all sin förmåga. »Du skall älska Herren din Gud af allt ditt hjerta, af all din själ, af alla dina *krafter* och af all din håg», och göra allt annat med samma hänförelse. Dessa ord uttrycka höjden af bestämdhet och kraft. Budgett kom aldrig högre än så, om han ens kom så långt, och ingen annan gör det heller. Målet är så högt satt, så att äfven de bäste komma till korta. Om annars någon dödlig närmade sig det mera än andre, så var det Paulus,

hvilken genom sin oförfärade sjelfständighet och mod, sitt brinnande nit och sin väldiga handlingskraft blef inom sanningens verld, säger Conybeare, en lika framstående kämpe, »som en Alexander, hvilken breder ut Greklands civilisation öfver Medelhafvets asiatiska och afrikanska stränder; som en Julius Cæsar, hvilken bekrigar gallerna och tvingar det vestra Europas barbarism att böja sig under det romerska väldets ordning och tukt; som en Carl den store, hvilken pressar till samman den feodala verldens sönderfallande atomer och för ännu någon tid upprättar ett motstycke till det kejserliga verldsväldet; som en Columbus, hvilken seglar vester ut öfver Atlanten för att upptäcka en ny verld dit den gamla kan sända sin konst och sin religion; och som en Napoleon, hvilken splittrar i stycken de gamla europeiska statssystemen och lemnar en klyfta mellan nutid och forntid.»

ÅTTONDE KAPITLET.

Ihärdighet.

Beslutsamhet och kraft torde taga sig före sådant som de aldrig lyckas föra igenom. Här är det alldeles nödvändigt att *Ihärdighet* kommer till och fullbordar hvad de förra hafva börjat. Ihärdighet vill säga så mycket som ståndaktigt fullföljande af det man gripit sig an med. Det är den tåliga ihållighheten som ej släpper taget utan oförtrutet håller fast. Då Columbus var på väg för att uppsöka den Nya Verlden, gjorde slutligen besättningen uppror, emedan de ej sågo något tecken till land. Columbus lyckades

dock öfvertala dem att gifva sig tåls och lofvade dem att efter tre dagar skulle han vända till baka, om land till dess ej visat sig. Innan den tiden var ute, fingo de helsa den Nya Verlden. Dessa *tre dagar*, som Columbus ryckte åt sig ur upprorets händer, de voro för honom och för verlden lika mycket värda som Amerikas upptäckt. Det var en ihärdighet af äkta sorten, som gjorde att resan räckte tre dagar längre. Beslutsamhet och kraft hade allt intill den stunden gjort trogen tjenst och öfvervunnit stora svårigheter; men hade icke Columbi ihärdighet kommit dem till hjelp i upprorets stund, så hade allt hvad de uträttat varit förspild möda. Ihärdigheten var det som räddade från undergång resultaten af beslutsamhet och kraft och som satte kronan på verket.

Detta exempel visar oss rätt tydligt, hvad ihärdigheten har för plats och betydelse. Det är det sega allvaret som gör slag i saken. Det är i det sega allvaret som ihärdigheten visar sin kraft. Tre dagar, eller till och med bara tre timmar eller tre minuter kunna för henne vara af största betydelse. På den tiden hinner hon kanske rädda sig undan nederlag. På den tiden vinner hon kanske seger. Eller ännu bättre, kanske den tiden räcker till för att förvandla ett nederlag till seger. General Sheridans ihärdighet vände hans slagna och retirerande armé till baka mot fienden, icke blott för att återvinna en förlorad position utan äfven för att segra öfver segervinnarne. Sheridans ryktbara ridt är ett af de mest spännande kapitel i historien. Det var ihärdighet som dervidlag vann priset.

En tilldragelse i general Grants yngre lif tjenar att närmare belysa denna egenskapens vigt och betydelse. Han var endast åtta år gammal, då han en dag i skolan under läsningen af sin lexa stötte på de orden »I can't» (jag kan inte). Han förstod icke rigtigt hvad de betydde, och han frågade sina kamrater derom, men förgäfves. Han vände sig nu till ord-

boken, men det hjelpte icke ändå. Ordet *cannot* (kan icke) fans der, men *I can't* kunde han icke få tag på. Han vände sig då till läraren och frågade: »Hvad betyder *I can't?* Det står icke i lexikonet.» »Nej, det står icke i lexikonet», svarade läraren, »och väl är det», hvarpå han fortsatte och gaf klassen en föreläsning öfver vigten af ihärdighet. Tre eller fyra år senare vardt den unge Ulysses skickad till skogs för att hemta timmer. Legdt arbetsfolk skulle möta honom der för att lasta på timret, men af någon oförmodad orsak kommo de ej. Gossen väntade en bra stund, och om han hade varit lik de flesta andra gossar, hade han vändt hem igen utan timret. Men så gjorde icke han. Han hade kommit för att hemta timmer, och han ville ej låta någonting hindra sig derifrån. Raskt och beslutsamt grep han verket an, lassade sjelf på timret och körde det till sågverket. Trettio år senare satte han sig i sinnet att marschera på Richmond, ehuru rebellerne sökte hindra honom att komma fram. Men han gaf sig i väg mot Richmond, och till Richmond skulle han fram. Många blodiga drabbningar hade han att kämpa, förskräckliga nog för att skrämma försagda menniskor till baka; men hans lösen var allt jemt: »Framåt till Richmond!» Fienderna sade: »General Grant vet icke af när han kommer i klistret»; och i sjelfva verket var det en sanning, ty ihärdighet kommer icke ofta »i klistret»; den *sätter andra* fast i klistret i stället för att sjelf fastna deri. En af dess favoritsatser lyder så: »Försök aldrig en sak utan för den igenom». Då ihärdighet griper saken an, är det bäst att motståndet rymmer fältet. Ihärdighet finner alltid utvägar eller gör sig sådana. Ihärdighet som »står fast intill änden», det är en sak som har stor betydelse i verldsliga ting, hvilka meningar man än må hysa derom i fråga om de andliga tingen.

I alla förhållanden är denna egenskap af nöden, ty intet sträfvande finnes som ej har sina bekymmer

med sig. Att blifva *mästare* i äfven den ringaste syssla kräfver både tid, tålamod och ihärdiga bemödanden. Vi frågade en gång en skicklig skomakare, huru många par han kunde halfsula på dagen. »Jag har halfsulat fyrtio par på en dag», svarade han. »Huru många pliggar fins det på en skosula?» frågade vi vidare. »Etthundrafem», sade han. Vi beräknade då antalet pliggar, som han slagit in på en dag — det utgjorde åttatusen, en och en i sänder; alltså *nära femtiotusen pliggar inslagna på en vecka!* Må den oförfarne tänka på ett sådant arbete, att det förelades honom på måndagsmorgonen att slå in under veckan femtiotusen pliggar, en och en i sänder! Det skulle se nästan omöjligt ut. Ett tråkigt och afskräckande arbete! Men ihärdighet går dock i land dermed utan svårighet. En utmärkt musikus tillfrågades en gång huru långa studier det behöfdes för att uppnå en sådan skicklighet, och han svarade: »Tolf timmar om dagen i tjugu års tid». Huru få äro icke de som vilja gå in på så svåra vilkor!

Den spanske bildhuggaren Alonzo Cario högg en staty åt en rik man på tjugufem dagar. Då denne föreslog att betala honom efter dag, svarade Cario: »Hvad för slag! Jag har hållit på att arbeta och studera i tjugufem år för att kunna göra den der statyen på tjugufem dagar». Hade han hållit på att arbeta bara i tjugu år, så hade han kanske icke alls varit i stånd att göra ett fint arbete. Ihärdigheten måste drifva honom att flitigt hålla i med sin öfning alla de tjugufem åren oafkortadt, för att resultatet skulle blifva utmärkt i sitt slag. Just i detta hänseende är det många taga så miste i sitt bedömande af arbetets värde. Att en kirurg får så stort honorarium för en enda timmes arbete; att en offentlig föreläsare får femtio eller hundra dollars för en enda föreläsning; att en mästare i talkonsten aflönas efter femtio dollars i timmen; att en jurist begär tjugutusen dollars för handläggning

af ett enda mål; att predikanter få två och tretusen dollars i lön för en eller ett par predikningar i veckan; att statsmannen betalas med åtta eller tio tusen dollars om året för några få veckors tjenstgöring; att direktören i en bank eller ett assuransbolag begär en lön på femtusen eller ända till tjugufemtusen dollars om året; att en handelsexpedit eller en bokhållare kan få ständig anställning med två, tre och fem tusen i årlig inkomst, sådant är för många menniskor svårt att förstå. De tycka det är ofantlig betalning för litet arbete. De förgäta huru mycket tid och penningar det har kostat dessa män att blifva dugliga för sådana ansvarsfulla poster. Innan sådan betalning kunde komma i fråga, hade de kanske sträfvat i tungt arbete under tio, tjugu eller trettio år. Sådane män hade just den der ihärdigheten som gjorde dem dugliga för sådana vigtiga platser. Äfven för andra stod vägen öppen att arbeta sig fram till sådan ära och sådan förtjenst, men dem fattades nödig ihärdighet. Tio, tjugu eller trettio års sträng öfning — detta låg dem i vägen som ett väldigt lejon. För sådana hinder ryggade deras beslutsamhet och kraft förskräckt till baka. Och skälet hvarföre de ej bekläda sådana afundsvärda platser är helt enkelt det, att de ej äro af dem förtjente. På det hela taget handlar samhället härvidlag rätt och billigt. Det gifver ihärdigheten och dit hörande dygder rättvis lön; men feghet och lättja gifver det ingen lön. Den som gör det bästa han kan, skall aldrig behöfva gå och tigga om bröd eller vänner. Samhället skall hjelpa honom framåt så mycket det förmår, och han skall ej få skäl att beklaga sig. Vi tro att de fleste unge män icke tillbörligt uppskatta värdet af denna egenskap Åtminstone fatta de icke rätt dess betydelse der det gäller att vinna *grundlighet* i en viss verksamhet. Det är omöjligt att vinna utmärkelse i någon kallelse den förutan. Utan ihärdighet kan ingen blifva framstående i sitt fack, vare sig han är snickare, smed, fabrikant, skollärare eller jurist. Ungdomen behöfver noga studera de stora mönster af ihärdighet som finnas i de framstående männens lif, så väl de aflidnes som de ännu lefvandes. De skola i dem finna både ett behag som fängslar och en kraft som väcker till efterföljd. Newton är ett sådant exempel: då han började sitt arbete, »De gamle folkens kronologi», beslöt han att göra det så tillförlitligt som möjligt. Först utarbetade han det med största omsorg, sedan skref han om det igen. Men ändå var han icke nöjd, och då han såg att han kunde göra ännu några väsentliga förbättringar deri, arbetade han om det på nytt. Och så höll han på och vardt icke nöjd med arbetet förr än han hade skrifvit om det *sexton gånger*. Det är en beundransvärd och storartad ihärdighet, som kan förmå en menniska till sådant. Det är en dygd som förråder ett hjeltemod. Pascals »Provinsiela bref» äro med rätta berömda, och lika berömdt är det sätt hvarpå han satte ihop dem, ty han använde tjugu dagar på hvart och ett af dem. De flesta menniskor skulle anse så väl dessa bref som alla andra bref värda en plats i papperskorgen, hellre än de skulle nedlägga så mycken tid på deras författande. Deras ihärdighet är alltför liten för ett sådant jettearbete. Vi kände en gång en ung man som skref sina bref till sina vänner med samma omsorg hvarmed han författade sina skrifter. Ofta nedlade han flera timmars arbete på ett enda bref, och äfven sjelfva handstilen utförde han med den allra största prydlighet. Hans bref voro rigtiga mönster i sitt slag, så att den som läste dem kunde ej annat än få den högsta föreställning om författarens sällsynta bildning och smak. Denne yngling blef en af de skarpaste och lärdaste författare, innan han var trettiofem år gammal. Samma ihärdighet, som gjorde hans bref till mönster af brefskrifning, gjorde att han äfven i

allting annat gick lika grundligt och ihärdigt till väga. Bancroft arbetade i tjugusex år på sin »Förenta Staternas historia», och Noah Webster arbetade på sin ordbok i trettiosex år. Knappast torde historien hafva att erbjuda ett mera märkvärdigt exempel på ihärdighet, än det sist nämda. Trettiosex års trägna studier på filologiens torra fält! Att under mera än ett tredjedels sekel hålla på att samla och definiera ord! Vanliga exempel på ihärdighet sjunka ned till en obetydlighet vid jemförelse med denna entusiastiska hängifvenhet åt en enda sak.

Det är saknaden af denna oundgängliga egenskap, som utmärker den klass af ungdom som ständigt byter om sysselsättning för att på lättare och snabbare väg vinna förmögenhet. Sällan hafva de ett godt ord att säga om den syssla, som de för tillfället egna sig åt. Andra sysselsättningar synas dem vida mera förmånliga. I skolan hafva dylika ungdomar, af båda könen, oupphörligt svårigheter att möta. Lexorna äro dem alltid »för långa» eller »för svåra». Det ena ämnet är »för torrt», det andra »för svårt» och det tredje »mindre nödigt». På landtbruket är det för mycket »knogande» och »för liten inkomst» för så mycket hårdt arbete. Sådana menniskor beräkna alltid till lägsta pris de fördelar de hafva och se sig ständigt om efter alla möjliga utvägar att komma sig fram och få det bättre; den väg som heter ihärdighet, den allena akta de sig för.

Det fins en rolig berättelse om en skolgosse, som var dum och tafatt och utan tecken till ambition. Man läste i klassen tredje kapitlet i Daniel, och några af gossarne funno det rätt svårt att uttala namnen Sadrak, Mesak och Abednego, i synnerhet den nyss nämde drönaren. Efter några dagar gaf dem läraren samma kapitel igen att läsa, för att ännu en gång få öfva dem med uttalandet af de der namnen. Det hände sig så, att den nämde gossen fick just det stycket

med de svåra orden att läsa. Med ovanlig färdighet läste han texten ända tills han kom till Sadrak, Mesak och Abednego, då han tvärstannade och sade med den mest förtviflade ton, *»magistern, der kommer di der tre gubbarne igen.»* Sådane elever, som vi här klandra, råka alltid på någon sådan der svår »gubbe», som gör dem missnöjda och modfälda. Är det icke Sadrak eller en af hans kamrater, så är det någonting annat.

Guvernören George Briggs i Massachusetts gifver oss ett märkvärdigt exempel i detta hänseende. Han var född i denna stat år 1796; fadren var en fattig men hederlig smed

»Med seniga och grofva händer
Och med den muskelstarka arm,
Som sjelfva hårda jernet bänder.»

George älskade sina böcker och brann af längtan att få uppfostran; men fattigdomen förbjöd honom att nära sådana tankar. Det var endast några korta mellantider af skolgång, som han fick åtnjuta under några få år, och sedan var det bara att arbeta, arbeta, arbeta. Han var ej mera än tolf eller fjorton år, när han kom i lära hos en hattmakare, i hvars tjenst han stannade i tre år, lärde sig yrket, var sin husbonde till behag, visade ihärdighet och kraft och lofvade att blifva en dugtig karl. Hvarje ledigt ögonblick begagnade han att odla sitt förstånd, så att hans själ och hans muskler höllo jemna steg i utveckling framåt och uppåt. Efter slutad lärotid hos hattmakaren tillbragte han nära ett år i hemmet, hjelpte sin fader och bevistade en skola, der han gjorde märkliga framsteg. Under hela denna tid tänkte han bara på vidare uppfostran. Så småningom hade han kommit på den tanken, att han på ett eller annat sätt skulle kunna blifva duglig för den juridiska banan. Han hade nu blifvit en kristen och plägade stundom tala på religiösa sammankomster,

der han hänförde åhörarne med sin naturliga vältalighet. Resultatet vardt det, att han, trots sin fattigdom och alla de hinder som stängde hans väg, beslöt att studera lagfarenhet. En äldre broder uppmuntrade honom och lofvade att hjelpa honom det lilla han kunde. Vidare berättar han sjelf i följande ord:

»Augusti 1813 lemnade jag hemmet med fem dollars på fickan, som jag förtjent på höbergningsarbete, och gaf mig ut för att studera juridik. Jag hade en broder, som bodde vid Hudson, honom besökte jag i September, och derpå kom jag med kappsäcken på ryggen till Berkshire County, utan penningar och främling för alla, utom några få slägtingar och vänner, de flesta lika fattiga som jag sjelf, och det var tillräckligt. Min broder hjelpte mig något till år 1816, då han dog.»

Efter att hafva studerat ett år i Adams, flyttade han till Lanesborough i Berkshire County, der han studerade på ett kontor, som var byns allmänna samlingsplats, der man möttes för att prata och diskutera, höra nyheter och historier. Men så ihärdig var hans flit, att närvaron af ett dussin pratande och skrattande personer inne i rummet ej störde honom alls. »Jag har läst hundratals sidor», berättar han, »utan att det ringaste vara medveten om den lifliga konversation, som underhölls rundt omkring mig.» Då brodren dog, miste han det lilla understöd han fått från det hållet, men detta var dock icke det värsta, ty brodrens familj lemnades utan tillgångar, och George blef tvungen att så fort som möjligt tänka på att hjelpa dem. Hade han vid denna tidpunkt afbrutit sina studier, så hade ingen kunnat klandra honom för det; men de hopade svårigheterna bidrogo blott att göra honom ännu mera fast i sitt beslut. Med hastigare fart än förut, skyndade han fram mot sitt mål. Hvarje hinder trampade han under fötterna. Han förde sin plan igenom och

blef antagen som advokat. Den dagen hade han kunnat med skäl säga som Julius Cæsar: »*veni, vidi, vici*», »jag kom, jag såg, jag segrade».

Huru hastigt han växte i rykte, är tillräckligt klart af den omständigheten, att han efter tolf års praktik valdes såsom den förnämste juristen och medborgaren i Berkshire att representera det elfte kongressdistriktet i Washington. I tolf års tid fylde han denna post till sina valmäns belåtenhet och blef i denna egenskap en af kongressens skickligaste och populäraste medlemmar. De följande sju åren var han såsom Massachusetts' guvernör ett föremål för allas tillgifvenhet och aktning och utöfvade en offentlig verksamhet, så vacker och storartad, att Massachusetts aldrig skall upphöra att med tillfredsställelse minnas den samma.

Guvernör Briggs' lif visar oss den stora betydelsen, ej blott af ihärdighetens dygd, utan äfven af alla de öfriga vilkor för framgång, som vi i detta arbete vidrört eller komma att vidröra. Att han hade *företagsamhet* i särdeles hög grad, är en afgjord sak. Han var, i ordets egentliga bemärkelse, hvad man kallar en »sjelfbildad man» och gjorde vida mera af sig sjelf, än hvad de bäste lärare hade kunnat göra. *Grundlighet* och *iakttagelseförmåga* utmärkte honom mer än många, och likaså den ihärdighet, som *håller sig till ett.* Aldrig var han rädd för att arbeta; hans *flit* öfvergick till ett ordspråk. Aldrig skämdes han för sin obemärkta härkomst. Då han var guvernör, hände det en gång i Boston, att en dam i ett finare sällskap stälde till honom öppet den frågan: »Herr guvernör, törs jag fråga vid hvilken akademi ni tagit graden?» »*I en hattmakareverkstad*», svarade han genast. Hans *beslutsamhet* var lika stor som någon af hans öfriga egenskaper, och hans *kraft* var ej mindre än hans beslutsamhet.

Talrika och underhållande äro de anekdoter, som berättas om den bestämdhet, hvarmed han ogillade

advokatknep, vindrickande, dans, mode-dyrkan och andra närbeslägtade odygder. Sådan han var i hemmet i dessa hänseenden, likadan var han i Washington och i hufvudstaden i den stat der han i sju år var guvernör. En af hans egendomligheter var, att han aldrig var klädd i hvit krage. Han bar endast en svart halsduk. Några af hans vänner sökte förmå honom att kläda sig i krage, då han blef guvernör. Men alla deras förmaningar och föreställningar voro fruktlösa. Under första året af sin guvernörsverksamhet skref han till en vän i Pittsburgh, sin hemort: »Tala om för P— att jag hvarken begagnar vin eller krage.» P— hade menat att embetsställningens tryck och sällskapslifvet i Boston skulle förmå honom att lemna sina absoluta nykterhetsgrundsatser; men så blef icke händelsen. I motsats till föregående guvernörens sedvänja och till förtret för många framstående nykterhetsfiendtliga män tog han, då han blef guvernör, sin bostad i det tarfliga Marlborough-hotellet, just emedan det var ett nykterhetshotell.

»Hans karakter
Var sådan, att Naturen kunnat stiga upp
Och säga verlden: *detta var en man!*»

I Briggs' lif förekomma många drag, som gifva bekräftelse åt de åsigter, Buxton en gång uttalade i ett bref till en ung slägting, som hade misslyckats i en täflingsexamen, der det gälde ett stipendium. Buxton skref: »Denna motgång är en pröfvosten, som skall visa halten af din karakter. Är din karakter svag, så skall missräkningen nedtrycka din ande, så att du mattas i dina bemödanden, börjar att förtvifla och blifva lat. Sådan är menniskors vanliga karakter; de reda sig rätt bra, då de hafva förlig vind, men de skrämmas af stormen. Har du åter en kraftig och manlig karakter, så skall du af detta nederlag hemta krafter på nytt. Vore du min egen son, som du icke långt ifrån är, så säge jag

hellre, att du haft denna motgång och sedan visade en sådan beslutsamhet, än att allt skulle hafva gått ledigt och lätt. Jag tycker mycket om ditt bref; det vittnar om en fläkt af det okufliga mod, som är mera värdt än allt latin och grekiska och alla logaritmer i verlden. Nu gäller det alltså... Kan du nu rycka upp ditt mod för att möta förhållandena och ur detta nederlag samla material för framtida segrar, så torde förlusten af detta stipendium blifva dig en vinst för hela lifvet.»

Ungefär i samma rigtning gick också det råd Stephenson gaf en församling af arbetare i staden Leeds. »Jag står här inför eder», sade han, »som en ringa handtverkare. Jag började min bana på en lägre ståndpunkt än någon af eder här. Denna anmärkning gör jag för att uppmuntra unge handtverkare att göra som jag har gjort — att *vara ihärdige*. Den allra ringaste bland eder har mycket fördelaktigare ställning än hvad jag hade, då jag började min bana... Civilingeniören har många svårigheter att kämpa med; men önskar en man att höja sig till större betydenhet inom sitt fack, så *får han ej se några svårigheter i sin väg*. Hindren kunna te sig för honom som svårigheter; men ingeniören måste vara beredd att *kasta dem öfver bord eller öfvervinna dem*.»

Innan vi sluta detta kapitel, vilja vi fästa läsarens uppmärksamhet på ännu några ganska märkvärdiga och lärorika exempel på ihärdighet. Betraktelsen af sådana talande verkligheter, gripna ur utmärkta mäns lefnadshistoria, skall verka på de ungas sinnen som en inspirerande kraft.

För några år sedan hände det, att en studerande i ett läroverk förlorade det ena ögat genom något föremål, som kastades deremot af en af kamraterna. Det andra ögat blef i följd deraf äfven angripet, så att dess syn vardt allvarsamt hotad. De bäste ögonläkare kunde ej hjelpa ynglingen. Han sändes till Europa

för läkarebehandling och ombyte af klimat och dröjde der i tre år, hvarefter han återkom till Amerika med endast en del af ett öga och nätt och jemt så mycken synförmåga att han kunde resa omkring, men icke tillräckligt för att kunna läsa. Fadern som var en framstående jurist hade ämnat sin son för samma yrke, men denna olycka gjorde slut på hans förhoppningar i den vägen. Han beslöt då att egna sig åt historiska studier. Ej mindre än *tio år* använde han nu endast på ett ordnadt studium af de bäste författare, innan han valde det särskilda ämnet för sin behandling. Sedan sysselsatte han sig andra *tio år* med att anställa forskningar i arkiv; undersöka massor af manuskript, offentliga handlingar och brefsamlingar; rådfrågade gamla krönikor, läste hela massor af arbeten och samlade anteckningar — allt detta med hjelp af andras ögon — innan han fick sitt första arbete färdigt för pressen — det var »Ferdinand och Isabella». Prescott var fyrtio år gammal, då han gaf allmänheten denna märkliga historia. Sedan följde hans »Mexiko», »Peru» och »Filip den andre» — arbeten som på båda sidor Atlanten förvärfvat honom rykte som en grundlig historieskrifvare. Ett ädelt arbete af den, som har båda ögonen i behåll! Ännu ädlare af den, som är utan båda!

Det är för alla bekant hvilken ihärdighet Daniel Webster utvecklade under sina bemödanden att blifva samtidens förnämste talare. Han berättar derom sjelf: »Jag menar att jag gjorde temligen goda framsteg i de flesta ämnen jag studerade i akademien i Exeter, men det var en sak som jag icke kunde åstadkomma: *Jag kunde icke deklamera. Jag kunde icke hålla ett tal inför skolan.* Den vänlige och utmärkte Buckminster försökte särskildt öfvertala mig att deklamera i likhet med andra gossar, men jag kunde icke. Många stycken lärde jag mig utantill och läste upp dem hemma i mitt rum gång på gång, men då den dagen var inne, då skolan samlades för att höra deklamationer, och mitt namn uppropades och allas blickar vände sig mot min plats, då var det mig omöjligt att stiga upp. Stundom blefvo lärarne bistre, stundom logo de; men jag kunde aldrig samla det mod som var af nöden.» Det tog honom månader, ja år, innan han lyckades öfvervinna sin rädsla och sin tafatthet.

Åtskilliga andra prof på ihärdighet har man att förtälja om honom. Under hans tidigare skolår hände det en lördag, att läraren utlofvade en fällknif som belöning åt den af gossarna, som lärde sig det största antalet bibelställen och läste upp dem på måndagsmorgonen. Daniel uppläste sjuttiofem ställen, då läraren frågade honom: »Huru många flera har du lärt dig?» »Några kapitel till», blef hans svar. Och knifven blef hans. I Exeter hade han en gång skjutit dufvor, och till straff derför ålade honom rektorn att lära sig utantill hundra rader i Virgilius. Daniel visste att läraren skulle lemna staden på ett bestämdt klockslag och att det extra förhöret skulle blifva det sista han företog sig, innan han gick sin väg, och alltså slog han i sig sjuhundra rader. Sedan Daniel uppläst de hundra raderna, reste sig läraren för att gå. »Jag har mera att läsa upp», sade Daniel. Läraren satte sig igen och hörde ett hundra rader till, och derpå reste han sig för att skynda i väg, ty tiden led. »Jag kan läsa upp några rader till», sade Daniel. »Hur många?» frågade läraren. »Omkring femhundra», blef svaret. Nu förstod läraren knepet och sade med ett småleende, i det han skyndade i väg: »Nå väl, Daniel, då kan du få vara ledig i dag till att skjuta dufvor». Ett dylikt straff betydde ingenting för honom, då han satte till med sin ihärdighet.

Den berömde amerikanske målaren Allston mötte en dag en vän som bar en liten tafla. Han visade den för Allston och sade: »Den här taflan är målad af en yngling, och jag ville fråga er, om ni tror, att

det kan blifva någonting af honom.» Allston undersökte taflan med noggrannhet och gaf derpå med tvärsäker ton följande omdöme: »Han kommer aldrig att blifva en konstnär. Jag råder honom att försöka sig i något annat yrke.» Läsaren kan göra sig en föreställning om hvilken ihärdighet det kostat Allston att öfvervinna svårigheter och arbeta sig upp till en framstående konstnär, då han får veta att det konstalster, hvaröfver han nu fälde ett så ogynnsamt omdöme, var ett af hans egna ungdomsarbeten, som han icke mer kände igen.

Men alla sådana exempel äro likväl matta i jemförelse med dem som kunde anföras på sådana blinda, döfva och stumma som vunnit ryktbarhet i konst, vetenskap och litteratur. Sådana exempel som Rugendas, Paradisi, Saunderson, Davis, Huntley, Huber, Holman och Laura Bridgman äro rent af underbara. Utrymmet tillåter oss endast att i korthet säga något om den sistnämda, det märkvärdigaste fenomen man vet om. Laura Bridgman egde endast *känsel*sinnet, och dock vardt hon genom det sinnet allena uppfostrad till att studera, arbeta och samtala. Sina lärare och sina kamrater hade hon lika bra reda på som de öfriga eleverne, hvilka hade sina fem sinnen. Dr Howe sade om henne: »Då Laura går fram i en af gångarna med händerna utbredda framför sig, känner hon ögonblickligen igen alla dem hon möter och går förbi dem med ett tecken till att hon vet hvem det är». Hon hade sjelf hand om sin garderob och vårdade sin klädsel med smak. Med färdighet och skicklighet förde hon sin nål och förfärdigade hvarjehanda saker till både prydnad och nytta, till och med bättre än flera af hennes systrar som hade både ögon och öron. I olika ämnen gjorde hon raska framsteg och förvärfvade sig ett icke ringa mått af vetande. I sällskapslifvet var hon liflig och munter, glad och qvick och satte sig förmedelst känseln i förtrolig och angenäm förbindelse med sin omgifning. Allt detta var ett verk af uppfostran; men tänk hvilket tålamod och hvilken ihärdighet de lärare behöfde som skulle undervisa en sådan lärjunge. Kunde man väl tänka sig ett mera hopplöst föremål för menskliga bemödanden? »Omöjligt», skulle hvar och en säga, »att bibringa ett barn någon nämnvärd undervisning förmedelst känseln allenast.» Men detta verk, som tycktes öfverstiga all menniskoförmåga, det förde dock ihärdighet igenom. Och tänk sedan hvilken ihärdighet å flickans sida för att lära sig innanläsning, stafning, geografi, grammatik, aritmetik och utveckla sig till en verklig sällskapsmenniska, en skicklig arbeterska, en ädel och intelligent qvinna — och allt blott genom känseln! I som ryggen till baka och jemren eder för ett svårt problem i matematiken, I som sägen att I ej kunnen uppnå någen skicklighet i yrket, I som ären belåtne med att höra till andra klassens handtverkare eller andra klassens vetenskapsmän, och detta ehuru alla fem sinnena stå redo att hjelpa eder framåt; stannen här och betrakten ett föredöme af oförtruten flit, outtröttligt arbete, okuflig ihärdighet, outsläcklig ambition och orubbligt beslut, ett föredöme som hånar eder lättja och skämmer ut edert onyttiga lif!

NIONDE KAPITLET.

Flit.

Markisen af Spinola frågade en gång Sir Horace Vere: »Förlåt mig, Sir Horace, hvad var det eder broder dog utaf?» »Han dog af att han ingenting

hade att göra», svarade Horace. »Det är tillräckligt för att kunna taga lifvet af hvem som helst», svarade markisen. I dessa ord ligger mycken sanning. Vi tro visserligen, att *öfverarbete* är möjligt. Men vi veta äfven, att *för litet arbete* eller overksamhet är en vanlig sak. Båda delarne förkorta lifvet, så väl det förra som det senare. Men vi betvifla att öfverarbete är mera skadligt för helsa och långt lif än overksamhet. Ja, det är bestämt säkert, att flere menniskor dö af lättja än af flit. Arbete är ett af de vilkor, vid hvilka Gud fäst löftet om fysiska krafter och långt lif. Utveckling, vare sig i fysiskt, andligt eller sedligt hänseende, ernås endast genom flit, ej genom lättja. Den senare verkar enerverande, förlamande och förkrympande. Flitigt arbete skapar mandom; det gör aldrig lättjan. »Lättjan är som rosten; den förtär fortare än hvad ett ordentligt arbete hinner nöta ut, hvaremot den nyckel som begagnas håller sig jemt blank.»

För några få år sedan mötte vi en förmögen vän på en gata i Boston. Hans utmagrade gestalt och hans sjukliga utseende gjorde oss något häpna, så att vi uttryckte vår förvåning deröfver. »Jag drog mig till baka från affärerna för omkring ett år sedan», sade han, »i tanke att det skulle blifva trefligt att få vara ledig, men jag har i stället blifvit den olyckligaste menniska i verlden. Jag är nu på väg till Maine för att köpa en fabrik, ty jag dör, om jag fortfar att lefva på det här viset.» »Ingenting att göra» hade beröfvat hans väldiga gestalt en femtio skålpund och hotade att taga lifvet af honom. Det var arbete, icke doktorer, han behöfde för att få helsan igen.

Der själen är beherskad af sådana egenskaper som beslutsamhet, ihärdighet och kraft, der kommer fliten af sig sjelf. Der *måste* menniskan arbeta. Dessa egenskaper höra nödvändigt till samman. Gideon Lee, hvilken som gosse fick pröfva fattigdomens börda till den grad, att han gick till sitt arbete barfotad i sjelfva vintern, arbetade sexton timmar om dagen, då han var i lära. »Jag hade gjort en öfverenskommelse med mig sjelf», berättade han, »att arbeta ett visst antal timmar för hvarje dag, och ingenting annat än sjukdom eller oförmåga skulle förmå mig att bryta kontraktet. Detta blef bekant för mina unga vänner i grannskapet, och vid ett lifvadt tillfälle, då de hade någon särskild tillställning, kommo de till verkstaden der jag arbetade och tvungo mig att lemna arbetet och följa med dem, och som det fans flickor med i deputationen, bjöd mig artigheten att icke säga nej. Men följden var den, att jag gick förlustig min nattro, ty morgonen derpå var jag tidigt uppe vid arbetet för att taga igen den förspilda tiden.» »Idog hand gör rik», säger skriften. Gideon Lee blef icke allenast en förmögen köpman i New-York utan äfven borgmästare i hufvudstaden och medlem i kongressen. Hvad vi här vilja lägga vigt på, är just detta kontrakt om flit och ihärdighet hvarje yngling bör göra med sig sjelf. Det är ett af de nödvändigaste stegen han har att taga från första början. Är han begåfvad med snille, så skall fliten göra gagn deraf; saknar han snille, så skall oförtruten flit fylla bristen. Snillet underskattar icke arbetets betydelse. De mest begåfvade menniskor äro vanligen de trägnaste i att arbeta. Turner tillfrågades om hemligheten af hans framgång. »Hemligheten är ingen annan än styft arbete», svarade han. »Det är en hemlighet som många aldrig lära sig, och att de icke hafva framgång kommer sig just deraf, att de aldrig lära sig den. Arbetet är det snille, som omskapar verlden från fulhet till skönhet och som förvandlar den stora förbannelsen till en stor välsignelse.» Äfven Webster sade, att han icke visste med sig någon framstående egenskap, om icke möjligtvis sin arbetsförmåga. Det var arbete, ej snille, han hade att tacka för sin framgång.

Icke en enda af de framstående män vi omnämt

i det föregående, hade ringa tankar om flitens stora betydelse. Alle samman vinnlade de sig derom såsom ett oundgängligt vilkor för framgång. I sammanhang härmed var det dr Franklin skref några af sina bästa lefnadsregler, såsom de följande: »Men älskar du lifvet? Slösa då icke bort tiden, ty tid är det ämne, hvaraf lifvet består.» »Om tiden är det dyrbaraste af allt, då måste ju slöseri med tiden vara den värsta misshushållning.» Lättjan gör allting svårt, men fliten gör allting lätt.» »Den som stiger upp sent, får trafva hela dagen och hinner knappt upp sin syssla till qvällen; men lättjan färdas så långsamt, att arbetet tager henne fatt.» »I den flitige arbetarens koja tittar hungern in genom dörren, men vågar icke gå in». »Verksamhet är medgångens moder, och den flitige får allting af Gud». »Ett i dag är lika mycket värdt som två i morgon». »Bruka din tid väl, om du tänker vinna ledighet; och eftersom du icke är säker om minuten, så kasta icke bort timmen». Till en ung affärsman skref han sålunda: »Kom i håg, att *tid* är penningar. Den som kan förtjena tio shillings om dagen med sitt arbete, men går ut eller sitter overksam halfva dagen och gifver ut på sitt nöje eller sin overksamhet, vore det ej mera än sex pence, han bör dock icke betrakta *det* som den enda utgiften; han har i sjelfva verket gifvit ut eller rättare sagdt kastat bort fem shillings derjemte». I sin sjelfbiografi berättar han om en öfverenskommelse han gjorde med sin broder, hos hvilken han var i lära, i syfte att derigenom vinna mera tid till läsning och studier. »Jag föreslog min broder, att om han ville lemna åt mig hälften af de penningar han eljest hade betalat för min mathållning, så skulle jag hålla mig sjelf med mat. Han gick genast in derpå, och jag fann straxt, att jag kunde spara in hälften af hvad han betalade mig. På det sättet fick jag ett extra kapital till inköp af böcker, men jag vann dermed äfven en annan fördel. Då min broder och de öfrige lemnade tryckeriet och gingo till sina måltider, stannade jag der ensam qvar, gjorde hastigt undan min tarfliga måltid — som ofta ej var mera än en skorpa eller en brödskifva, en handfull russin eller en tårta från bagareboden samt ett glas vatten — och sålunda var jag ledig att studera ända till dess de återkommo, och under den tiden gjorde jag så mycket större framsteg, som jag njöt af den hufvudets klarhet och uppfattningens snabbhet som alltid medföljer måttlighet i mat och dryck.» Det var ett ganska fintligt sätt att arrangera för att rigtigt noga taga vara på tiden; och häruti låg också en af orsakerna till hans framgång.

Om snillet säger en framstående författare, att det icke är annat än en starkt utvecklad arbetskraft eller förmågan att göra väldiga och fortsatta ansträngningar i en gifven rigtning af arbete. Om detta ämne skref Kitto till en af sina välgörare följande: »Jag har ej någon utmärkt begåfning, och jag är ej heller i behof deraf; det skulle göra mig mera skada än gagn. Jag tror bara att jag besitter en viss grad af *flit*, som, då *den användes på rätt föremål,* torde kanske sätta mig i stånd att göra mera nytta än hvad bara begåfningen i och för sig kan hjelpa någon annan till.» Professor Eadie i Glasgow tyckes hafva varit i hufvudsak af samma åsigt, ty han säger om Kitto: »Hvad han gjorde, det gjorde han med hela sin kraft. Det var icke ett ögonblickets hjeltedåd, och så färdigt, utan det var tålmodig och ihållande flit. Han rusade icke med ett språng öfver sitt byte som lejonen, utan han fullgjorde sitt dagsverke som en oxe. Han utförde sitt arbete med lätthet och lugn; men han var alltid vid sitt arbete. Antingen fiskade han eller lagade han näten; antingen författade han eller förberedde sig dertill. Från sin tidigaste ålder kunde han ej vara lat; sin hvila sökte han i verksamhet;

liksom svalan, som hvilar på vingen... Gick det ej bra i en sak, så försökte han en annan; tog ett arbete slut, så tog ett annat vid. Antingen han skodde menniskors fötter i Plymouth eller lagade deras tänder i Exeter; antingen han arbetade som sättare på Malta eller skötte om små barn i Bagdad; antingen han skref för 'Penny-Bladet' i Islington eller utgaf Encyklopedien i Woking eller skref sina Illustrationer i Camden Town — ständigt ådagalade han samma oförtrutna flit, som han visade redan som gosse, då hans gamla mormor lärde honom att sy matt-trasor och pannlappar, och som sedan på äldre dagar gjorde, att han aldrig tyckte veckan räckte till för att hinna få ut det manuskript som behöfdes»

En hvar inser genast, att i alla dylika exempel var fliten ett respass, som förde till framgång. Knappt någon dygd uppmärksammas så som denna. Hvar och en skänker den sitt erkännande. Äfven lättingen sjelf är tvungen att tillstå dess värde. Franklin skref en gång till den unge affärsmannen: »Om kreditorerne höra, att din hammare är i gång kl. fem på morgonen eller nio på qvällen, så få de sex månaders längre tålamod; men om de se dig vid biljardbordet eller höra din röst vid värdshuset, då du borde vara vid arbetet, så skicka de nästa dag efter sina penningar och kräfva dem af dig, innan de kunna få dem på en gång.» Till bevis för att Franklin hade rätt vilja vi anföra en lärorik händelse. Förliden sommar, då dagarne voro som längst, hörde vi tydligt klockan fyra en morgon ljudet af en timmermans yxa. Morgonen derpå hörde vi åter samma ljud, och så dagen derpå och dagen derpå i två veckors tid. Det var så ovanligt att höra ett sådant ljud före klockan sju på morgonen — den tid då timmermännens arbete vanligen börjar — så att vi hörde särskildt efter och erforo då, att det var en timmerman, som höll på att bygga ett hus åt sig sjelf och använde dertill de lediga stunderna

före klockan sju på morgonen och efter slutadt dagsarbete klockan sex på qvällen. Ensam och utan hjelp fortsatte han detta arbete med en ihärdighet som kunnat pryda en hjelte. Saken väckte allmänt intresse i granskapet. Mannens flit och företagsamhet blef ett samtalsämne; hans förtroende och anseende tillväxte också i samma mån. Folket omkring började förstå, att han var en dugtigare karl än hvad de hade trott. Efter en kort tid hörde vi ljudet af mera än en yxa vid byggnaden. Stundom tyckte man sig se ända till ett halft dussin yxor gå upp och ned i full fart. Hvad kunde detta betyda? Vi hörde efter och funno, att mannens flit och vackra företagsamhet hade uppfylt andra arbetare och medborgare med beundran och drifvit dem att gå åstad och erbjuda den beslutsamma byggmästaren en frivillig hjelp. Så kom den ene efter den andre och lemnade sin handräckning, fortfarande med sin vänliga tjenst under flera veckors tid, så att husegaren fick det nöjet att flytta in i sin koja före vintern. Den frivilliga hjelp som så gafs, var en otvungen gärd af erkännande åt flitens välsignelse och behag. Det kännes uppmuntrande att få hjelpa sådana flitiga menniskor. De veta att göra rätt bruk af det understöd de få. »Ty hvar och en som har, honom skall gifvas, så att han får ännu mera.» Det är ett af de olika sätt, hvarpå fliten belönas. Den vinner många vänner, och de äro trofaste vänner. Icke så lättjan. Lättingen vinner hvarken aktning eller förtroende. Äfven om hans karakter för öfrigt är vacker, så sätter dock lättjan en ful fläck derpå. Allmänheten betraktar honom med misstänksamma blickar. Hvarken i förmögenhet, i kunskaper eller i dygd går han framåt. Tvärtom, det går baklänges för honom i alla dessa hänseenden. »Jag gick förbi den lates åker och förbi dårens vingård, och se der växte idel nässlor, tistlar öfvertäckte den, och dess stenmur var ned-

rifven. Och jag förnam det, jag lade det på sinnet, och jag såg det, och jag tog mig det till varning. Sof ännu litet, slumra ännu litet, lägg ännu litet händerna i kors till ro; så skall fattigdomen komma öfver dig såsom en stråtröfvare, och din brist såsom en beväpnad man. Och sålunda blifver motsatsen till den gudomliga sanning, som uttalas om fliten, gällande å andra sidan om lättjan: »Den som icke har, från honom skall tagas äfven det han har.»

Den gudomliga grundregeln, att »den som har honom skall gifvas», har kanske aldrig vunnit en sådan bekräftelse som genom det exempel vi redan anfört, nemligen den lärde smeden Burritt's. Då han arbetade i sitt yrke i Worcester för tolf dollars i månaden, förde han dagbok. Ett utdrag ur denna skall visa oss hans verksamhet för en vecka: —

»*Måndag,* 18 juni, hufvudvärk; fyrtio sidor i Cuviers Jordens Teori, sextiofyra sidor franska, elfva timmar smide. *Tisdag,* sextiofem rader ebreiska, trettio sidor franska, tio sidor Cuviers Teori, åtta rader syriska, tio dito danska, tio dito böhmiska, nio dito polska, femton stjernors namn, tio timmar smide. *Onsdag,* tjugufem rader ebreiska, femtio sidor astronomi, elfva timmar smide. *Torsdag,* femtiofem rader ebreiska, åtta dito syriska, elfva timmar smide. *Fredag,* illamående, tolf timmar smide. *Lördag,* illamående, femtio sidor naturvetenskap, tio timmar smide. *Söndag,* textläsning för bibelklasserna.»

Och detta var dock icke en vecka af extra ansträngningar mer än annars, utan helt enkelt ett exempel på huru han i allmänhet begagnade tiden under hela sitt lif. Burrit studerade äfven under det han åt. »Han steg upp tidigt om vintermorgnarna, och medan värdinnan i huset gjorde i ordning frukosten vid lampskenet, brukade han stå vid spiskanten med sin ebreiska bibel på hyllan framför sig och sitt lexikon i handen, sålunda studerande äfven då han åt. Samma metod följde han äfven vid de öfriga måltiderna, så att han på samma gång tog in föda för själen och för kroppen.»

Om honom kunde det med skäl heta: »Den som har, honom skall gifvas.» Hvad Cecil anmärkte om Walter Raleigh, det eger sin fulla tillämpning på Burritt: »Jag visste han kunde arbeta förskräckligt».

Det är lätt förklarligt hvarföre välvilliga menniskor äro redo att hjelpa den flitige, hvaremot de äro rädde för att understödja den lättjefulle och oföretagsamme. Att hjelpa den senare tjenar ingenting till; det är att lägga penningar i en trasig pung. Hjelp åt den late hjelper bara lättjan. Den late blifver ännu latare, sedan han fått hjelp, än han var förut. Det är mindre behof för honom att arbeta, då frikostiga händer skaffa honom en del af hvad han behöfver. På det viset får lättjan penningar af misstag. Detta är skälet, hvarföre somliga af de amerikanska staterna nu gifva dagdrifvare tre månaders dufning på korrektionshus i stället för mat och logis på värdshuset. Erfarenheten har visat, att dagdrifvarnes antal bara växer, om man gifver dem frikostig hjelp. Den välmenande husmoder, som skänker en mark mjöl åt en af dagdrifvaresällskapet, får nog påhelsning af hela dussinet, innan veckan är slut. De hafva ett förunderligt minne och glömma aldrig bort hvar bästa maten och bästa bädden äro till finnandes. Alla lata menniskor äro slägt med dagdrifvaren; somlige af dem må vara rike, somlige väl uppfostrade, somlige må hafva herremanér, men som kinesen, hvilken tillfrågades om alla de folkslag han sett öfverensstämde i något enda, och dertill svarade: »Alle samman lika lata», så kan man säga här: »Alla lata menniskor äro lika lata», och i det hänseendet käns slägten igen. Om de alla vore i dagdrifvarens ställe, så skulle de alla skicka sig som dagdrifvare.

Men »den flitiges hand gör rik». »Den idoges själ skall fet varda.» »Ser du en man som är flink

i sin syssla; han skall stå inför konungar; han skall icke stå inför den ringe». Han blifver ej en dagdrifvare. Han blifver ett sällskap åt konungar. Han blifver så mycket högre och ädlare än det ringa folket, att han ej har någonting att göra med dem. »Gud hjelper dem som hjelpa sig sjelfva»; och detta måste i all synnerhet gälla de flitige.

De unge få icke förgäta, att arbetet är välståndets moder. Lättjan har aldrig lagt ett enda öre hvarken till individens eller till nationens förmögenhet. Det är fliten, som skapar jordens rikedomar, och dertill alla de timliga välsignelser och källor till jordiskt välstånd som menniskan vet om. Lättjan har icke gifvit oss en enda välsignelse. Skolor, akademier, tafvelgallerier, biblioteker, jernvägar, telegrafer, telefoner, handelsbutiker och tiotusen andra saker af värde — allt sådant har fliten gifvit oss. Icke en enda af dem har kommit till genom lättjan. Icke palats, utan fängelser; icke konstverk, utan smuts och elände; icke lärdom och vetenskap, utan okunnighet och dårskap, är hvad lättjan har med sig i detta så väl som i alla andra land.

Det säges att för fem dollars tackjern blir värdt tio dollars, om det förvandlas till hästskor; till etthundraåttio dollars, om det smides till bordsknifvar; sextusen åttahundra dollars, om det blir synålar; tvåhundratusen, om det göres till urfjädrar. Denna uppgift må nu vara fullt rigtig eller ej; i hvarje fall påminner den oss om en högst vigtig sanning, nemligen den, att det är arbetet som gifver varan ett så ofantligt värde. Grofsmeden använder endast grofarbete för att gifva sin fem dollars jernklump dess dubbla värde. Kniffabrikören nedlägger mycket mera arbete på samma qvantitet jern och förökar dess värde trettiosex gångar. Nålfabrikören deremot mångdubblar dess värde ett tusen trehundrasextio gånger. Och så vidare. Det är klart att skilnaden i värde beror på skilnaden i det arbete, som behöfves för det råa jernets förvandling till nyttiga artiklar. Och så är det öfver allt inom arbetets verld. Åkerbrukarens direkta utgifter för utsädet äro icke så stora, men det arbete han nedlägger på de lofvande tegarna är så mycket större; och då han insamlar skörden, finner han, att arbetet har under välsignelsen af Guds solsken och regn ökat hans inkomst med hundratal. Att klart uppfatta detta förhållande är nödigt, om man vill värdera arbetet rätt. Och hvem kan väl med blicken på sådant gifva rum för den tanken, att arbetet skulle vara en skam? Hvem ville väl vara fritagen från den gudomliga lag, som bjuder att arbeta? Hvem ser icke att det fins goda skäl för det gudomliga beslutet: »Den som icke vill arbeta, han skall icke heller äta?» Skulle hälften af menniskoslägtet vägra att arbeta, så skulle hela slägtet svälta i hjel. En kinesisk kejsare sade till sina undersåtar: »Om det är någon man som icke arbetar eller någon qvinna som är lat, så skall alltid någon i riket deraf lida köld eller hunger». Lättjans synd och arbetets förtjenst framstår härigenom så mycket tydligare.

Om det är sant, att det är arbetet, som skapar all förmögenhet, då följer deraf, att det är den arbetande klassen, som är den verkliga ryggraden i folket. Men med arbetande klass förstå vi icke dem allenast, som arbeta med händerna. De som arbeta med hjernan för att skrifva böcker eller tidningar, undervisa, predika eller skipa lag — alle med ett ord som med sina sysslor bidraga till det allmänna bästa, de äro alle samman arbetare. Och här komma sålunda ytterligheterna i samhället ganska nära hvarandra — landtbrukaren och köpmannen, handtverkaren och professorn, de stå här i samma led, ett vittne emot det kasthögmod, som så lätt vill smitta ungdomen. Den anspråkslösaste handtverkare bidrager kanske mera till att öka landets förmögenhet än den handskbeklädde millionären. Hafva vi ej redan

sett att en maskinist i en kolgrufva gaf verlden lokomotivet? Att en instrumentmakare gaf ångmaskinen? Att en barberare gaf spinnstolen, och att tusentals andre olärde arbetare hafva lemnat hela sitt lifsarbete som en insats i civilisationens framåtskridande utveckling? Jo visst, arbetet är heder värdt, och det i synnerhet der ynglingen går dertill med rätta sinnelaget. Som Horace Mann sade: »Må ungdomen komma ihåg, att ingen sysselsättning är att förakta, som på något sätt bidrager till slägtets välbefinnande. Det är det sinnelag, hvarmed man går till en syssla som höjer eller förnedrar henne. Åkermannen som vänder torfvan kan vara en Cincinnatus eller Washington, eller han kan vara broder till den torfva han vänder. Det är en fullt hederlig sysselsättning att handtera alnmåttet och mäta band; det enda ohederliga är att hafva en själ, hvars tankeflygt icke är längre än måttet och icke bredare än bandet. Det ligger icke något ärofullt i att trycka fast ett sigill, som tjenar till att stadfästa handelsöfverenskommelser eller bekräfta politiska fördrag mellan folken; det ärofulla ligger i det ärliga tänkesätt, som gifver sitt bifall åt de förra, och den humanitet, som skänker de senare sin helgd».

Det fins ingen dygd som inverkar så väckande på själens öfriga förmögenheter som fliten. Den synes hafva förmåga att samla dem alla med all den kraft de besitta till gemensam handling. Då Sir Walter Scott var femtiosex år gammal, fann han sig genom sin förläggares konkurs, hvari han sjelf var invecklad, och kanske äfven till följd af egen oförsigtighet, hafva råkat i en skuld som steg till ett ofantligt belopp. Öfvertygad om att flit kan åstadkomma underverk, satte han sig före, att skulden skulle blifva betalad till sista öret. Med en beslutsamhet, som ej visste af någon rädsla, satte han sig till att arbeta med pennan för att afbörda sig den väldiga skulden. Hvarje ögonblick af sin tid beslöt

han att draga fördel af, färdig att äfven uppoffra nattens timmar, och sålunda kallade han fram alla sina själsförmögenheter att kämpa med hjeltemod för att nå det mål han föresatt sig. Kropp och själ, hjerta och håg, allt förenade sig för att betala skulden, och förmågan växte också i samma mån volymerna kommo ut (några af dem de väldigaste alstren af hans penna), likasom om hvarje nerv i hans varelse blifvit inspirerad af flitens maning till ädlare värf. År efter år arbetade han med outtröttlig kraft, utan att vilja gifva sig någon ro förr än de sista krafven på hans börs voro honorerade. Under denna fruktansvärda pressning af arbetet gåfvo dock hans fysiska och andliga krafter till slut vika, och han dog för litteraturen, såsom patrioterne dö för sitt land och martyrerne för sanningen.

Samuel Drew lemnades utan föräldrar vid tidiga år och kom ut i dåliga sällskap, så att han befläckade sin ungdom med sådana odygder som att drifva kring vägarna, stjäla frukt i trädgårdarna, boxas och hvad ännu värre var. En olyckshändelse, som kostade hans broder lifvet och som nära på hade kostat äfven honom sjelf hans lif, blef för honom en anledning att stanna i sitt vilda lopp, besinna sig och börja ett annat lif. Genast kom fliten i lättjans ställe, och manligheten vardt herre öfver uselheten. Uppåt och framåt sträfvade han med allvar, ehuru målet för hans förhoppningar ej var högre än att vinna ett ärligt uppehälle vid skomakaredisken. Hans flit blef ett ordspråk. Och denna flit uppväckte till samverkan icke allenast beslutsamhet, kraft, ihärdighet och uthållighet utan äfven intellektuella förmögenheter, som ingen hade drömt om att han egde. Han började läsa och studera, så ofta han kunde rycka en stund från sitt dagsarbete, och snart voro förståndets krafter hos honom lika vakna och verksamma som de fysiska krafterna. Om denna period sade han tjugu år derefter: »Ju mera jag

läste, desto mera kände jag min okunnighet; och ju mera jag kände min okunnighet, desto mera okuflig vardt min kraft att öfvervinna den. Hvarje ledigt ögonblick begagnade jag nu för att läsa det ena eller det andra. Då jag var tvungen att uppehålla mig med mina händers arbete, hade jag blott liten tid till att läsa, och för att afhjelpa denna olägenhet brukade jag vanligen ställa upp en bok framför mig medan jag åt, och sålunda läste jag vid hvarje mål fem eller sex sidor. Locke's 'Uppsats om Förståndet' väckte mig upp ur min liknöjdhet och förmådde mig att fatta ett beslut att öfvergifva de usla syften jag förut hade hängifvit mig åt.»

Han ingick nu som verksam medlem i dr Adam Clarks församling, vardt klassledare och lokalpredikant, på samma gång han skötte sitt yrke. Då Paine utgaf sitt arbete »Förnuftets tidehvarf», utgaf Drew ett väl skrifvet svar derpå, en liten broschyr som utkom i flera upplagor. Detta litterära försök förde honom in på författarebanan, och snart följdes det af hans »Afhandling öfver själens okroppslighet och odödlighet», jemte andra arbeten. Likväl fortsatte han med sitt skomakeri, rädd för att låta familjens underhåll bero på den »litterära framgångens lotteri».

En dag höll han på att bära in sitt kolförråd för vintern, då en af grannarna anmärkte, att det var nedsättande för en man med sådant författarerykte som han att förrätta ett så tarfligt arbete. Det svar Drew gaf honom var karakteristiskt: »Den man som skämmes att bära in sitt eget kol, förtjenar att sitta hela vintern vid tom spis». Han var emellertid ämnad för en mera framstående plats, och sedermera egnade han hela sin tid åt litterära arbeten, hvilka förvärfvade honom verldsrykte. Hans bana är ett märkvärdigt exempel på hvad fliten, der den gör sig till herre öfver alla själens förmögenheter, mäktar åstadkomma.

För att fullt uppskatta flitens värde är det nödigt att noga göra sig reda för de olycksdigra följderna af dess motsats, lättjan. Icke arbetet, utan lättjan är en förbannelse. Under dess herravälde är ingen utveckling möjlig för menniskan, vare sig i fysiskt, moraliskt eller intellektuelt hänseende. Tvärtom, hennes förmögenheter förblifva slumrande, och hvarje ansträngning blifver till slut en börda. »Den late sticker sin hand i barmen, men orkar icke draga den ut igen.» Ambition vet han ej af. »Det fins ingen nerv eller ruter i honom», som en affärsman skulle säga. Han grufvar sig och gnäller för hvarje besvärlighet. Han masar långsamt omkring i butiken eller magasinet. Alltid kommer han för sent, rör sig framåt som en snigel och längtar efter att få ingenting att göra. Sin husbondes affär bryr han sig ej vidare om, utom att han sjelf får ordentligt betaldt för sitt dåliga arbete. Han pröfvar tålamodet på köpmannen, fabrikören, läraren, landtbrukaren eller hvem det är han tjenar. Snart blifver han trött, och långsamt blifver han uthvilad. Litet eller intet gör han rigtigt ifrån sig, och på honom slår det in, att tomma rummet är bättre än hans sällskap. Så mister han platsen, och den flitige ynglingen uppsökes för att fylla hans rum. »Lättjan är den lefvande mannens graf.» »Den lata själen skall hunger lida.»

Men detta är icke det värsta. Lättjan är lastens och brottets moder. »Djefvulen frestar alla andra menniskor, men den late frestar djefvulen.» Det är denna sortens folk som drages bort till biljardsalarna, spelborden, teatrarna och dryckeslagen. »En lat hjerna är djefvulens verkstad.» I de lata ögonblicken är det menniskorna lägga ut sina planer för kapplöpningar, kalaser och suptillställningar. »Satan skaffar de lata händerna fullt upp med göra». En engelsk fängelsepredikant berättar: »Efter den erfarenhet jag har om förbrytelser af stöld och in-

brott, grundad på noggranna undersökningar af ett stort antal brottslingar, känner jag mig öfvertygad om att oärliga vanor icke böra betraktas som en följd af okunnighet, ej heller af dryckenskap, ej heller af fattigdom, ej heller af öfverbefolkning i städerna, ej heller af den omgifvande rikedomens förledande glans och icke heller af någon annan af de många indirekta orsaker, hvilka man vanligen anför; utan att de hufvudsakligen komma af ett begär att förvärfva egendom *med mindre arbete än vanlig flit innebär*». Säkert är att en noggrann undersökning skulle ådagalägga, att större delen af de snatterier, försnillningar och bedrägerier, som förekomma bland de unge männen i våra städer, kommer på deras räkning som förtjena namnet *de late*. Tid efter annan omtala ju de offentliga tidningarne exempel på sådana unge män, som hafva tillgripit rätt stora belopp af sina principalers medel bara för att kunna hängifva sig åt sådana sinliga nöjen som teater, spelbord, biljard och dylikt kan erbjuda.

Korrektionsanstalterna i alla länder visa att befolkningen i dem till stor del kommer från lättingarnas leder. I reformskolan i Westboro fans en gång enligt rapporten »femhundra sextionio gossar, af hvilka fem sjettedelar voro late eller saknade ständig sysselsättning». För några år sedan insattes en ung man i statsfängelset i Connecticut för förfalskning af handlingar. Under det han bytte om kläder och tog på sig fångdrägten, anmärkte han till officeren: »*Jag har aldrig gjort ett enda dagsverke i hela mitt lif*». »Då är det icke underligt att ni har kommit hit», svarade officeren. Den lataste menniska vi någonsin hört talas om, var en fånge i statsfängelset i New Hampshire; han högg af sig ena tummen och försökte sedan hugga af sig ena armen bara för att komma undan det dagsarbete som ålades honom vid svarfstolen. Då den mannen kom in i fängelset, så kom

han till sin rätta plats, lika visst som Judas då han tog lifvet af sig.

»Får djefvulen tag på en menniska som är lat», säger Spurgeon, »så gifver han henne nog arbete, skaffar henne verktyg och ger henne sin betalning innan kort. Är det icke härifrån, som den dryckenskap kommer, hvilken fyller våra städer och byar med elände? Lättjan är tiggeriets moder och roten till allt ondt... Jag är icke den ende som fördömer de late, ty en gång då jag skulle åstad och uppräkna för vår pastor en rätt vacker lista odygder, som funnos hos en person i socknen som han frågade efter, så började jag med att säga: 'Han är förskräckligt lat'. 'Det är tillräckligt', sade den gamle mannen; 'i den synden ligga alla andra synder inneslutna; det är just tecknet hvarpå man känner igen en fullfjädrad syndare'.» Professor Blaikie vid universitetet i Edinburgh säger i sitt nyligen utkomna arbete om »Sjelfbildning»: »Det är ett starkt skyddsvärn för karakteren, då en person har mod att säga ifrån: Jag har ingen tid att befatta mig med nonsens; ingen åtrå efter dåraktiga förströelser; intet behof efter det slags eggelse som ej annat är än kittling; ombyte af sysselsättning är mitt största nöje, och då jag slutat mitt arbete, förstår jag mig på att lägga mig i träde och hvila för att i dess vederqvickelse hemta krafter till en ny ansats af arbete.»

Fliten skänker mera verklig lycka än lättjan, äfven der den senare har hjelp af rikedom och utmärkelse. Vi hafva just nyss sett huru Samuel Drew först sökte sin tillfredsställelse i sådana nöjen, som lättjan har att erbjuda. Men då han vardt en förändrad menniska, fann han mera verklig njutning vid skomakaredisken, både bittida och sent, än han någonsin förut hade drömt om. Den ryktbare Douglas Jerrold var likasom Drew fattig i sina yngre dagar. Han skilde sig dock från Drew deruti, att han tyckte om böcker och ej var fallen för lättsinne. Han

lärde sig boktryckeri, och den första aflöning han fick för gjordt arbete vardt för honom ett kärt lefnadsminne, ty den satte honom i stånd att hjelpa sina fattiga föräldrar i deras behof. Hans biograf beskrifver händelsen sålunda: »Den unge boktryckaren var icke litet glad, då han kom hem med sin första förtjenst. Ganska ödsligt var detta hem, der den stackars sjuklige fadern satt i spisvrån; men det fanns hos gossen en eld, som skulle lysa upp det hemmet; åtminstone skulle de hafva roligt för en dag. Med den första solida frukten af sin flit i fickan skyndade lärgossen ut för att köpa mat till middagen. I en hast fick han till samman hvad som behöfdes för en köttpudding, och den tillfredsställde fadrens blick var honom säkert belöning nog.» Millionären sjelf kan icke af sina vidsträckta skatter bereda sig en sådan verklig njutning som den, hvilken den unge Jerrold nu beredde sig genom den middagsmåltid han köpte för penningar som han sjelf förtjenat. Detta arbete, hvars frukter spredo ljus öfver den åldrige fadrens skrynkliga drag, födde inom honom sjelf den kungliga sjelfständighet, som vet om sin förmåga och känner sig glad öfver att kunna stå på egen botten. Glädjen blef icke gömd inom hans eget bröst. Fliten föder af sig ett tänkesätt, som syftar högre än så. Idealet för dess njutning uppnås först då, när den gör till sitt eget det gudomliga ordet: »Saligare är att gifva än att taga».

TIONDE KAPITLET.

Hushållning med tid och penningar.

»Tid är pengar», har man sagt. För den som vill förtjena pengar, är det visst sant att »tid är pengar». För den yngling, som är allvarligt angelägen att utveckla sig så mycket som möjligt, är tid mycket mera värd än pengar; för honom är tid det samma som bildning, karakter, nyttig verksamhet. Vore penningen det enda goda som man kunde få fram ur tiden, så skulle slöseri med tiden ej vara det »värsta slöseri», som Franklin påstod. Men slöseri med tiden kan blifva ett bortslösande af sådant, som icke ens för penningar står till att köpa. Det kan blifva ett bortspillande af arbetslust och arbetskraft, hvarförutan hvarken penningar eller uppfostran står att vinna. Ja, att slösa bort tidens dyrbara stunder på ungdomliga dårskaper, det kan betyda det samma som att kasta bort alla utsigter till framgång. Här är det som hushållning med tiden i synnerhet blifver en pligt och kräfver ett allvarligt studium; ty såsom redan har blifvit anmärkt, det är endast ett omsorgsfullt tillvaratagande af de lediga stunderna, som kan skänka oss hvad det har skänkt så många gånger förut — utmärkelse i konst eller vetenskap, litteratur eller yrke.

Hvarje ung man får alltid några lediga stunder; *lata* stunder borde aldrig någon hafva. De förre hafva blifvit kallade »tidens guldstoft». Juvelerare tillgripa hvarjehanda utvägar för att taga till vara det guldstoft, som flyger omkring i deras verkstäder. På detta sättet kan en vis ekonomi bespara dem tusentals dollars årligen. Och der en dylik ekonomi får råda i fråga om att taga vara på och begagna de lediga stunderna, der blifver resultatet en hel skatt af bildning.

Det kan se besynnerligt ut, men det är dock ett faktum, att många af de äldre författarne och skriftställarne voro uppfostrade för affärslifvet. Sina litterära sysselsättningar bedrefvo de mera som ett nöje, det de i synnerhet egnade sig åt under de lediga stunder, som de kunde rycka undan från det vanliga arbetet. Bacon var en flitig och verksam jurist, då han utnämdes till Lord Chancellor; men han fann dock under sitt af så många offentliga åligganden uppfylda lif tid och tillfälle nog att utmärka sig som författare i lagfarenhet, litteratur och metafysik. Robert Burns var landtbrukare och hade stundom litet svårt att hålla själ och kropp till samman vid arbetet, men han visade dock verlden, att på samma gång han knogade med att plöja i jorden, var han en poet af första rang. Milton var i sin första mannaålder skollärare, en syssla som gaf honom mera ledighet, än han hade sedan, då han vardt republikens sekreterare, och än mindre vardt det, då han efteråt blef sekreterare hos protektorn. Den tid han kunde egna åt vetenskapligt arbete måtte hafva varit ytterst kringskuren och knapp, men resultatet har ändå haft betydelse för verlden. Rogers, skalden, och Grote, författaren till »Greklands historia», voro bankirer. Åtskillige franske statsmän, hvilkas tid måste hafva varit fullt upptagen af offentliga ärenden, hafva dock gjort sig ett namn i litteraturen. Vi syfta på sådana som Tocqueville, Thiers, Guizot och Lamartine. Raleigh var ömsom soldat, sjöman och upptäckare. Sydney var politiker och diplomat. Dante var apotekare och sedan diplomat. Galileo var läkare, och Schiller kirurg. Ingen af dessa män hade mera än små mellanstunder för bedrifvandet af sina litterära arbeten, åtminstone icke förr än de hade lagt grundvalarne till sitt framtida rykte.

Det samma gäller äfven om de framstående män, som i dessa blad redan blifvit nämda. Vi hafva redan sett, att Franklin var boktryckare, och att han ej

hade annan tid till läsning eller studier, än de stunder han kunde gripa fatt i före och efter hvarje dagsarbete och dem han kunde bespara af måltidstimmarna. »Ledighet», sade han, »är det samma som tid att göra nytta; denna ledighet vet den flitige att förskaffa sig, men aldrig den late; ty ett lif af ledighet och ett lif af lättja är två olika saker.» Han kunde säga med Cicero: »Äfven mina lediga stunder hafva sysselsättning». Cicero menade, att många omkring honom kastade bort på nöjen en tid, som hade kunnat räcka till att skaffa dem lärdom och inflytande, om den brukades rätt; och han sade: »Den tid andre egna åt offentliga förevisningar och förlustelser, åt nöjen, ja, åt andlig och kroppslig hvila, den egnar jag åt studier och filosofi». Vi hafva sett huru Davy inrättade ett laboratorium uppe på vinden, och huru han efter slutadt dagsarbete der uppe började en kedja vetenskapliga undersökningar, som sedan fortsattes under hela hans minnesvärda lif; huru Cobbett lärde sig grammatik, då han var soldat, sittande på kanten af sin fältbädd; huru Wilson egnade sina qvällsstunder åt läsning och läste igenom hundratals arbeten under sin lärotid; och huru Lincoln lärde sig aritmetik under vinterqvällarna vid Armstrong's, inhemtade grammatik genom att ögna i boken på fristunder i Salem och studerade lagfarenhet under det han arbetade som landtmätare.

I Amos Lawrence's »dagbok» läsa vi följande anteckning: »Då jag först kom till denna stad, hyrde jag mig in hos en enka, som hade börjat att taga emot inackorderingar för att skaffa sig uppehälle. Jag var en af de första hos henne och hade kanske varit i staden i två månader, då jag kom hit; och så länge jag var qvar, var hon naturligtvis villig att gå in på de regler, som jag föreskref för de inackorderade. Den enda regel jag någonsin gjorde, var den, att efter qvällsvarden skulle alla helpensionärerne, som stannade qvar i stora rummet, vara tysta och stilla åtminstone

för en timmes tid, så att de som önskade läsa eller studera måtte få tillfälle att vara ostörde. Följden häraf blef den, att det sällskap ynglingar som fans i vårt hus utmärkte sig framför alla andra i staden för ordentlighet och ifver att komma framåt. De få, som icke hade lust att foga sig efter den nämda regeln, gingo ut efter te, stundom till teatern, stundom till andra ställen; men de hafva *alle samman sedermera gjort bankrutt, ej blott i fråga om förmögenhet utan äfven i fråga om rykte och anseende;* hvaremot en stor del af de andra ynglingarna blefvo dugtiga karlar, och några af dem lefva ännu som en prydnad för samhället och bekläda vigtiga poster. Inflytandet af den der lilla regeln skall kanske göra sig kändt genom generationer. Och äfven på mig sjelf hade den samma fördelaktiga verkan som på andra.»

Det var under sin lärotid, som Douglas Jerrold plägade stiga upp med dagern för att studera sin latinska grammatika och läsa sin Shakespeare och andra författare, en eller ett par timmar innan han började sitt dagsarbete vid tryckpressen. Om qvällen efter slutadt dagsverke skänkte han åter en eller ett par timmar åt sina studier. På detta sätt gjorde han undan på en vecka mera studiearbete än tre fjerdedelar af dem som gå ordentligt och beständigt i skola. Vid sjutton års ålder hade han lärt sig Shakespeare. Då någon anförde en rad ur Shakespeare, kunde han genast fortsätta och läsa följande rad. Ofta sade han, att unge män göra sig skyldige till ett stort misstag, då de ej använda sina lediga stunder till läsning, i synnerhet till läsning af Shakespeare och bibeln.

Gideon Lee inkräktade nästan alltför mycket på hvilans timmar bara för att skaffa sig bildning. Djupt kände han huru detta blifvit försummadt i hans ungdom, och han beslöt derföre att så mycket som möjligt söka godtgöra denna brist. Han förskaffade sig alltså ett bibliotek med nyttiga böcker, och all den

tid han kunde disponera jemte skötandet af sina vidlyftiga affärer, tillbragte han bland böckerna. En gång var hans helsa så svårt angripen till följd af det trägna studerandet, att läkaren tillsade, att han icke skulle få läsa en bok på ett helt års tid. För att helt och hållet skaffa frestelsen ur vägen skickade Lee nu hela sitt bibliotek till auktionskammaren och behöll bara sin bibel. Under ett års tid läste han ingenting utom bibeln. Hans helsa vardt återstäld, ett nytt bibliotek kom så småningom till samman; och få äro de affärsmän i vårt land, som varit så beläste och så litterärt bildade som han — och det var resultatet af en klok hushållning med tiden, som visste att bruka de lediga stunderna till odling för själen.

Vi hafva talat om Peter Brooks, som var en af Bostons förnämste köpmän och som, sedan han vunnit förmögenhet och lemnat affärerna, var direktör för det första assuransbolag, som inrättades här i landet. I likhet med Gideon Lee egnade han åt böckerna alla lediga stunder. Edward Everett sade om honom, att bland alla personer som icke voro att räkna till egentligen lärda, fans ingen som bättre än han hade reda på vårt språks bästa litteratur. I hans lilla bibliotek funnos de mest framstående engelske författares arbeten, hvilka han under sitt lefnadslopp hade med omsorg studerat; och de bästa tidskrifter så väl som nyutkommande böcker af värde fingo alltid en plats på hans bord och lästes af honom i tur och ordning. Det fans ej något nyutkommet arbete af vigt, intet ämne af allmännare intresse som var föremål för tidningspressens omdömen, att icke han i hvarje fall var i stånd att med urskilning och förstånd afgifva sin mening derom. Det var på en gång öfverraskande och lärorikt att se hvilka resultat som på detta sätt kunde vinnas, genom ett träget och systematiskt användande af några få timmar för hvarje dag, och det i form af vederqvickelse efter mera ansträngande sysselsättningar.

Robert Bloomfields biograf säger: »Sitt litterära vetande synes han hafva helt och hållet förvärfvat sig under den tid han lärde sig skomakeriyrket och sedermera under den tid han reste omkring och arbetade i samma fack». En annan författare, som talar om hans framstående ställning och djupa lärdom i en senare tid, har dervid för jemförelses skull följande anmärkning om hans ungdomsår: »Jag ser framför mig en liten gosse, ej större än gossar i allmänhet vid tolf års ålder. Då jag mötte honom och hans moder vid värdshuset i London, struttade han framför oss klädd alldeles som när han kom från sin vaktgöring hos fåren och svinen med de otympliga landttofflorna på fötterna; huru han tittade omkring sig och snafvade omkull med sina skor, som ej voro gjorda för så släta golf! Jag tycker jag ser honom, då han skuttade upp igen; huru liten han var! Föga trodde jag då, att den obetydlige faderlöse gossen en dag skulle blifva känd och aktad af de lärdaste, de anseddaste, de visaste och de bäste män i riket.» Men så gick det ändå; och medlet hvarigenom detta målet nåddes var ett flitigt begagnande af lediga stunder och ingenting annat.

Julius Cæsar var icke allenast en stor general utan äfven en dugtig hushållare med tiden och en dugtig arbetare. Jemte sina militära och politiska arbeten beredde han sig äfven tid att skrifva sina berömda »Kommentarier». En gång, berättas det, fattade elden i hans skepp i hamnen vid Alexandria, och han vardt tvungen att hoppa i vattnet och simma i land. Sina lediga stunder ombord på fartyget hade han användt på sina kommentarier, och då han lemnade det brinnande skeppet, tog han dem med sig och förde dem säkert i land. Cæsars lif är ett af de lärorikaste man känner med hänsyn till den massa af arbete som han utförde och den stora betydelse, som just de lediga stunderna hade i fråga om uppnåendet af detta resultat. Studiet af hans lif skall gifva full bekräftelse

åt det omdöme vi efter flera särskilda författare anfört, nemligen att den stora skilnaden mellan menniskor beror icke så mycket på talanger och begåfning som fast mera på kraft och beslutsamhet — en vilja som ej gifver med sig.

Vi hafva nämt Elihu Burrit. Till en vän i Worcester, som ville veta något mera ur hans historia, skref han en gång ett bref, hvilket år 1838 vid en folkskolefest upplästes af guvernör Everett. Detta bref, i hvars början han visar huru mycket som kan vinnas genom ett noggrant tillvaratagande af alla ögonblick, är i sin helhet så intressant och lärorikt, att vi meddela det fullständigt.

»Jag var den yngste af många bröder, och mina föräldrar voro fattige. Tillfällen till uppfostran hade jag inga andra än de som erbjödos af en distriktfolkskola; och äfven dessa inskränktes för mig genom min faders död, hvarigenom jag vid femton års ålder vardt beröfvad det ringa jag förut i den vägen kunnat få åtnjuta. Några få månader efter hans död trädde jag i lära hos en grofsmed i byn. Jag tog med mig i tjensten en okuflig läslust, som jag förut hade fått väckelse till genom sockenbiblioteket, hvars historiska arbeten jag vid den tiden hade genomläst alla samman. Då något mera än halfva lärotiden var förbi, kom jag plötsligen på den idén att lära mig latin. Med någon hjelp af en äldre broder, som sjelf hade genom egna bemödanden skaffat sig skolbildning, lyckades jag att gå igenom min Virgilius på aftnarna under en vinter. Efter att hafva egnat någon tid åt Cicero och några få andra latinska författare, började jag grekiska. Vid denna tid var jag tvungen att egna hvar enda timme af dagsljuset och äfven en del af qvällen åt min syssla såsom lärling. Likväl bar jag min grekiska grammatika med mig i hatten, och ofta, då jag hade något stort jern i elden, passade jag på tillfället och stälde min bok öppen framför mig mot spiskan-

ten och gick igenoom *typto, typteis, typtei*, utan att observeras af kamraterna, ehuru stundom, till min blygsel må jag bekänna det, till men för det jern jag hade i elden. Om qvällarna satte jag mig ned ensam och utan hjelp till Homeri Iliad, och tjugu böcker i den samma utgjorde mina framsteg i det språket under qvällarna af en annan vinter. Sedan vände jag mig till de moderna språken och vardt icke litet glad då jag såg, att mina kunskaper i latinet gåfvo mig nyckeln till nästan alla de europeiska språkens litteratur. Denna omständighet gaf mig ny håg och lust att göra mig bekant med de särskilda europeiska språkens inre bygnad, härledning och slägtskap. Jag kunde icke förlika mig med den tanken att för dessa undersökningar inskränka mig till några få timmar efter dagens mödosamma arbeten. Jag lade derföre hammaren ifrån mig och begaf mig till New Haven, der jag tog lektioner för infödda lärare i franska, spanska, tyska och italienska. Efter två års förlopp återvände jag till smedjan och tog med mig de böcker jag kunde skaffa mig på dessa språk. Då jag hade läst igenom dessa böcker, började jag studera ebreiska med nyvaknad håg att undersöka ännu ett annat område; och med trägen flit var jag inom några få veckor i stånd att läsa detta språk med sådan lätthet, att jag gjorde det till en regel för mig att läsa två kapitel i ebreiska bibeln hvarje morgon före frukosten, ty den stunden samt en timme vid middagen var den enda tid under dagen, som jag kunde disponera för det ändamålet.»

»Sedan jag gjort mig någorlunda förtrogen med detta språk, såg jag mig om efter medel och utvägar att komma mig in i den orientaliska litteraturen, men till min djupa ledsnad fann jag att allt framåtskridande i den vägen var mig omöjligt af brist på nödiga böcker. Jag började genast tänka på medel att öfvervinna detta hinder, och efter många funderingar beslöt jag att söka mig plats som sjöman ombord på

något fartyg som gick till Europa, i den tanken att jag på det sättet skulle komma i tillfälle att i särskilda hamnar samla sådana arbeten i moderna och österländska språk, som jag kände mig behöfva för mitt syfte. Jag lemnade smedjan och hemorten för att bringa min plan i verkställighet. Jag gick till fots till Boston, ett afstånd af öfver hundra (engl.) mil, för att träffa något fartyg som skulle gå till Europa. Häruti missräknade jag mig, och under det jag nu öfvervägde hvad jag härnäst skulle försöka, fick jag händelsevis höra talas om Amerikanska Antiqvariska Sällskapet i Worcester. Genast vände jag mina steg dit. Jag besökte det antiqvariska sällskapets lokal och fann der till min obeskrifliga förtjusning en samling af böcker i både de gamla, de moderna och de österländska språken, sådan som jag aldrig hade tänkt mig kunde finnas på ett ställe. Och ni kan föreställa er hvilka tacksamhetens känslor genomträngde mig, då man på min framstälda önskan att undersöka några af dessa rika och sällsynta arbeten gaf mig det vänliga anbudet att utan hinder begagna alla de fördelar denna ädla institution hade att erbjuda. Begagnande mig af direktörernas tillmötesgående, tillbragte jag omkring tre timmar dagligen i institutet, hvilket till samman med en timme om middagen och omkring tre om aftonen utgjorde den del af dagen, som jag egnade åt mina studier, medan jag gaf den öfriga tiden åt flitigt kroppsarbete. Genom de tillfällen detta institut erbjöd mig, sattes jag i stånd att utvidga mina föregående kunskaper i gamla, nya och österländska språk till den grad, att jag nu med mera eller mindre lätthet kan läsa inemot *femtio* af dem.»

En sådan berättelse är en skarp förebråelse för de unge män, som klaga öfver att de ej hafva någon tid att egna åt själsodling. Kanske de fråga med en viss grad af sjelfförtroende: »Skola vi då ej egna någon tid åt nöjen? Ingen tid åt vederqvickelser?» Jo

visserligen. Vederqvickelse är af nöden. Hvarken kropp eller själ kan tåla vid att ansträngas till det yttersta för en längre tid utan att taga långvarig skada deraf. Men man behöfver icke derföre nödvändigt söka hvad en viss klass unge män kallar »nöjen». Det är icke nödvändigt att gå till biljardsalen eller danssalongen eller klubben för att söka vederqvickelse. Själen kan hemta hvila på andra sätt, som äro mindre farliga och lika välgörande. Ombyte af sysselsättning var den vederqvickelse, som söktes af Burrit och flera andra om hvilka vi här talat. Att gå från smedjan till biblioteket, att byta ut hammaren mot boken, det är vederqvickelse. Att taga sig en eller ett par timmars arbete på åkern eller i trädgården, att taga några timmars promenad ut åt fälten i och för botaniska eller geologiska studier, det är vederqvickelse. Vi hålla före att för den som studerar är det bättre vederqvickelse att arbeta i jorden en timme eller två dagligen, att såga ved eller att fortsätta studierna med egna iakttagelser under en vandring öfver bergen och genom dalarna, än att spela biljard eller något annat spel, bevista teatern eller deltaga i balsalongernas eller badorternas munterhet. Ungdomen vill så lätt sammanblanda *förlustelse* och *vederqvickelse*. Det är två vidt skilda saker. Vederqvickelse behöfver alls icke vara förlustelse. En förvexling af dessa stycken har gifvit anledning till förslösande af mycken dyrbar tid på de spel och nöjen som ofvan nämdes. Hundratals unge män skulle blifva framstående i litteratur eller i konster och vetenskaper, om de egnade deråt den tid de nu kasta bort på tvetydiga och farliga förlustelser. Den tid som af så många dödas på biljarder, klubbar och teatrar, det var just den tid som skänkte ryktbarhet åt Hugh Miller, Burritt, Wilson och många andra med dem. Hundratals unge män, som klaga öfver att de icke hafva någon tid att läsa eller att på annat sätt skaffa sig bildning, kasta

just på det här antydda sättet bort de tillfällen som skulle hjelpa dem dertill. Och denna misshushållning med tillfällena, som af somliga kallas att »döda tiden», det är på sätt och vis ett mord, för hvilket ingen försoning är möjlig. Det fins intet bockars eller oxars blod, som kan taga bort den skulden. Den synden är skrifven såsom med jernstyl på den brottsliga själen, som skall bära brännmärket deraf för evigt.

Ett ganska märkligt exempel till belysande af vårt ämne, ett exempel, som af vissa orsaker icke ofta blifvit framhållet för allmänheten, är den nyligen aflidne Thomas Dowse i Cambridgeport. Till yrket var han garfvare och arbetade dermed hela sitt lif. Men han förstod att midt under affärslifvet taga vara på stunderna och använda dem till läsning och studier, så att han vardt duglig att pläga umgänge med bildade menniskor. Genom klok hushållning med sina penningar satte han sig i stånd att köpa volym efter volym i historia, geografi, resebeskrifningar, skönlitteratur, vetenskap och konst, och genom hushållning med tiden beredde han sig tillfälle att göra sig bekant med hvarje bok han köpte.

Edward Everett, som var en af hans personliga vänner, sade om hans bibliotek i ett offentligt föredrag han höll i Boston: »Hans bibliotek i engelsk litteratur är i förhållande till sin storlek det bästa jag känner. Böckerna äro valda med ett omdöme, som skulle hedra den skickligaste vetenskapsman, och äro hemtade från England af honom sjelf. Men hvad som betyder mera än att hafva böckerna, är det att egaren också genom att taga vara på sina fristunder gjort sig väl bekant med deras innehåll. Bland hans böcker finnas också några volymer med de präktigaste och dyrbaraste gravyrer. I sammanhang med sitt bibliotek har han också en utomordentligt präktig serie af aqvarellmålningar, hvilka genom en lycklig tillfällighet kommo i hans besittning,

samt åtskiliga dyrbara oljemålningar, som han förvärfvat sig genom köp. Det hela är en rigtig skatt af kunskap och smak, som ej öfverträffas af något dermed jemförligt i landet.» Det var väl använda fristunder som gjorde att sådant var möjligt. Vid sin död lemnade hr Dowse sitt dyrbara bibliotek till Harvard College. Hans mellanstunder gjorde mera för det institutet än hvad hundratal af dess graduerade gjort för det samma under hela sitt lif.

Ett annat märkvärdigt exempel är Charles G. Frost, hvilken i hög ålder helt nyligen aflidit i sitt hem i Vermont. Han var skomakare och kom i lära fjorton år gammal. Han beslöt redan då att egna en timme om dagen åt läsning och studier. Trettioett år efteråt, då han var fyratiofem år gammal, sades det om honom: »I de matematiska vetenskaperna gjorde han så märkliga framsteg, att det är osäkert huruvida det i hela Förenta Staterna finnes tio matematiker, hvilka om han komme i någon förlägenhet skulle duga till att gifva honom hjelp».

Vid den tiden berättade Frost sjelf följande: »Den första bok i den vägen som föll i mina händer var Hutton's matematik, ett mycket berömdt engelskt arbete, en fullständig kurs i matematik, och detta arbete började jag då vid fjorton års ålder. Vid nitton års ålder slutade jag det utan att hafva haft någon lärare. Sedan slog jag mig på sådana studier, vid hvilka jag kunde hafva nytta af mina matematiska kunskaper, såsom mekanik och matematisk astronomi. Jag tror jag kan säga att jag har i min boksamling och att jag studerat med framgång *alla* de bäst vitsordade engelska och amerikanska arbeten i dessa ämnen. Dernäst vände jag min uppuppmärksamhet till naturvetenskaperna, hvilka jag nu egnade ett träget studium, samlande mig kunskaper deruti från en mängd olika källor. De arbeten som afhandla dessa ämnen vidlyftigt äro sällsynta och kostsamma. Men jag har ändock förvärfvat mig

ett icke ringa vetande i geologi, ornitologi och entomologi.»

Botanik var ett af hans favoritstudier, och han intog ett erkändt rum bland de bästa botanister i landet. Inom sin egen stat tog han noga reda på alla träd, buskar, örter, ormbunkar, mossor, lafvar och svampar. Hans samling af ormbunkar var den tredje i ordningen inom Förenta Staterna. Han slog sig vidare på meteorologi och egnade för någon tid sin uppmärksamhet åt studiet af lagarne för vindarnas gång och andra hithörande fenomen, såsom kometerna och meteorerna och deras rörelser. Då han märkte, att kunskap i latinet var nödvändig för bedrifvandet af några vissa studier, så studerade han äfven det, så att han kunde läsa det ledigt. Han gjorde sig förtrogen med de bästa af Englands och Amerikas skalder så väl som med sitt eget och andra länders historia. Alla böcker han läste och studerade införlifvades med hans bibliotek. Han sade med afseende derpå: »Jag har ett bibliotek, som jag delar i tre afdelningar — naturvetenskap, religion och skönlitteratur — deribland alla de förnämsta arbeten som utkommit här i landet, utgörande fem à sexhundra volymer. Jag har köpt dessa böcker tid efter annan för sådana penningar, som jag för det ändamålet spart till samman genom att pålägga mig sjelf några små försakelser.»

Detta var det resultat han hade uppnått vid fyrtiofem års ålder genom att strängt iakttaga sin regel om en timme om dagen. Vi vilja icke säga att han aldrig egnade mera än en timme om dagen åt sina böcker, men aldrig var det mindre. Genom att använda väl, icke mera tid än en hop unge män drifver bort med dagdrifveri och tobaksrökning, var det han uppnådde sådana resultat som förvånade allmänheten.

Så hafva vi då framstält flera utmärkta exempel på hvad vi förstå med hushållning med tiden,

och flera af dem ådagalägga, att fristunderna hafva inbragt mera resultat för dem, som tagit vara på dem, än hvad hela den odelade tiden gjort för andra, som slarfvat dermed. Det berättas om en europeisk katedral, att då arkitekten kom för att sätta in de målade fönstren, hade han ett fönster för litet. Det var en svår missräkning, och byggmästaren visste knappast hvad han skulle göra. Slutligen framträdde en lärpojke, från fabriken der fönsterna voro gjorda, och sade att han trodde sig kunna göra ett fönster, som skulle harmoniera med de öfriga utan att störa den åsyftade effekten, af de glasbitar, som kastats åt sidan medan de öfriga fönstren voro under arbete. Han skred till verket, samlade i hop bitarna, ordnade och studerade dem och förfärdigade till slut ett fönster, som insattes i det lemnade tomrummet, och se, alla erkände att det var det skönaste af dem alla! På samma sätt hafva vi observerat huru somliga menniskor hafva vunnit de vackraste resultat och utvecklat den gedignaste och skönaste karakter bara genom att taga vara på de smulor af tid, som brutits af från kanterna af ett arbetsrikt lif.

Alla dessa betraktelser vinna betydelse, om vi behjerta den sanningen, att förlorade ögonblick aldrig kunna återvinnas. Förlorad förmögenhet är det möjligt att återfå genom outtröttlig flit; förlorade kunskaper kan man åter inhemta genom studier, och förlorad helsa kan återvinnas genom god läkarebehandling och vård; men förlorad tid är borta för evigt. Såsom man en gång läste i en väl skrifven annons: »Förloradt. I går, någon gång mellan soluppgången och solnedgången, borttappades två gyldene timmar, hvardera prydd med sextio diamantminuter. Ingen belöning utlofvas, ty de äro borta för evigt.» I sanning, en kraftig maning att taga vara på tiden.

Att hushålla med penningar är icke mindre viktigt än att hushålla med tiden. Som Franklin sade:

»En penny besparad är lika god som en penny förtjent.» Till den unge handtverkaren skref han följande: »Vägen till rikedom är lika enkel som vägen till torget. Den ligger hufvudsakligen i de två orden *flit* och *hushållning*; det är, slösa hvarken med *tid* eller *penningar* utan bruka båda på bästa sätt.» Hans råd i detta hänseende äro talrika. Många af hans bästa lefnadsregler gälla denna sak, såsom de följande:

»Om du vill blifva rik, så kom i håg att *spara* lika väl som att förtjena. Indierna hafva icke gjort Spanien rikt, ty dess utgifter äro alltid större än dess inkomster.»

»En liten läcka sänker hela skeppet.» Detta förklarar han ytterligare så: »Du kanske tycker som så, att en liten smula punsch då och då, litet finare mat, litet präktigare kläder och litet förlustelser en och annan gång icke kunna betyda så särdeles mycket. Men kom i håg, många bäckar små göra en stor å.»

»Silke och siden, sammet och purpur släcker elden i köket.»

»Hvad en odygd kostar kunde räcka till att fostra två barn.»

»Den som icke förstår att spara i samma mån han förtjenar, han får trampa qvarnen hela sitt lif utan att ändå hafva en styfver öfver till slut. Af fett kök blir magert arf.»

»Tag vara på örena, så skola kronorna taga vara på sig sjelfva.»

Dessa lefnadsregler innehålla i korthet all den praktiska visdom en ung man behöfver i och för ett rätt användande af penningen. Det är dock icke en sniken sparsamhet som här afses eller rekommenderas. Sådan är icke rätt hushållning. Dr Franklin sjelf säger: »Den enda fördelen af att hafva penningar är att kunna *använda* penningar». Vi tro att det är en stor förmån för de unge att de komma i

tillfälle att förtjena penningar. Kanske det rent af är en maktpåliggande *pligt*. Ja, om annars det sätt hvarpå penningarne förtjenas är en sak som regleras af ekonomiska och kristliga grundsatser, så är *pligten* visst icke ett för strängt ord att använda här vid lag. Som vi redan sett inskärpte Wesley såsom en kristens pligt att »förtjena allt hvad han kan, spara allt hvad han kan, och gifva ut allt hvad han kan». Det är en förträfflig regel, så visst vi förstå, och den som efterlefver den, måste vara en förträfflig menniska. Ingen skola kan gifva en yngling bättre moralisk uppfostran än den han så lätt kunde gifva sig sjelf genom att låta hela sitt lif beherskas af denna regel och ställa sin karakter under dess bildande och utvecklande kraft.

Att *spara* är tvifvels utan en pligt. Endast på den vägen är det möjligt att förekomma, att det går baklänges med affärerna; endast så kan man vinna något försprång. Författaren kände en landtbrukare, som brukade göra rätt ansenliga affärer såsom fredsdomare. En kort tid före sin död omtalade han för en granne, att han egde sextiotusen dollars. »Huru i all verlden har ni förtjenat dem?» »Genom att spara hvad andra menniskor slösa bort», var hans svar. Alla lycklige affärsmän — vare sig köpmän, fabrikörer, handtverkare eller landtbrukare — betrakta hushållning som ett nödvändigt vilkor för framgång, det är vår öfvertygelse.

Amos Lawrence skref till en af sina söner om just denna sak såsom en af orsakerna till sin framgång. »Jag vinnlade mig om sträng hushållning i allt och tillät mig aldrig att gifva ut en tjugufemöring på onödiga saker, förr än jag hade förtjenat den.» Just innan han fylde fyrtiotvå år, antecknade han i sin dagbok beloppet af sin förmögenhet och skref dervid följande: »Detta är en stor förmögenhet för en man, som ej fylt fyrtiotvå år, som kom hit till staden vid tjuguett års ålder utan några andra

tillgångar än en vanlig uppfostran på landet, en uppriktig kärlek till sin familj samt vana vid flit, *hushållning* och nykterhet. Näst Guds välsignelse är det just ett sådant lif af *sjelfförsakelse* samt ett ständigt bemödande att, så vidt det varit möjligt, utan syndig eftergift göra alla menniskor till lags, som jag nu kan se till baka uppå och betrakta som den verkliga orsaken till min framgång. Mycket är det som jag har att förebrå mig, men att jag varit lat eller *lagt ut penningar på något orätt*, det kan jag dock fritaga mig från.»

Sedermera stiftade Lawrence flera stipendier vid Williams College och hjelpte äfven på andra sätt sådana studerande, som voro i behof; men alltid följde han dervid den regeln, att hans penningar aldrig gåfvos åt sådana studenter, som begagnade tobak eller starka drycker, ettdera eller båda. På detta sätt protesterade han mot dessa vanor såsom en farlig osed och såsom *misshushållning*. Den yngling, som begagnar sådant, kan icke *hushålla* och är derföre icke förtjent af understöd. Så var hans åsigt, och dessa vilkor följde han samvetsgrant. Samma regel gälde äfven i hans magasin: de unge män som brukade dessa onödigheter hade ej hos honom någon plats att vänta. Deras utsigter till framgång voro enligt hans tanke mindre än deras som iakttogo motsatta vanor.

Låt oss något närmare betrakta den här saken. En ung man, som satt vid middagsbordet i ett hotell, hörde vi en gång säga till en annan: »Jag betalar femtio cents om dagen för cigarrer, men om söndagarna går det till en dollar». Säkerligen hade denne yngling aldrig stannat och tänkt på huru mycket han *förlorade* genom en sådan utgift på en tid af tjugu, trettio eller femtio år. Betydelsen af *hushållning* såsom ett vilkor för framtida förmögenhet och välstånd var något som han aldrig frågade efter. Femtio cents om dagen insatta i sparbanken, med

halfårstillägg efter det amerikanska sparbankssystemet, skulle på femtio år göra öfver sextiosjutusen dollars!

Samuel Budgett påstod, att det är bristande hushållning som »dömer hundratals affärsmän till bankrutt». Han framhöll alltid att hushållning var en af de förnämsta orsakerna till hans egen framgång. Han yrkade på samma grundsatser hos sina biträden både för sin egen och äfven för deras skull. Han till och med anmärkte, om han såg någon af dem begagna för mycket segelgarn till att binda paketen eller för mycket papper för deras inlindning. Vi hafva redan sett huru han fordrade att gamla spikar i magasinen skulle tillvaratagas, rätas ut och begagnas; och aldrig gaf han de unga något råd så ofta som det att hushålla noga med penningar. En dag fick han se en gosse som gick efter ett hölass och plockade upp de hötappar, som föllo ned derifrån. Genast stannade han och gaf gossen ett uppmuntrande ord, lade honom på hjertat att vinnlägga sig om sparsamhet såsom en pligt och en förmån och gaf honom sedan en shilling (90 öre). En dag gick han på vägen i sällskap med en arbeterska, då han hittade en potatis. Han tog upp den och gaf den åt tjenaren, bifogande en föreläsning i praktisk ekonomi. Han lofvade att gifva henne jord att plantera den på så väl som för dess afkastning år efter år. Anbudet mottogs och potatisen sattes. Första årets skörd var tretton potatisar, nittiotre det andra året, en hel tunna det tredje året — och hade experimentet fortgått i femtio år, så hade Budgett ej kunnat finna jord tillräcklig för att plantera det sista årets skörd. Detta exempel visar oss ej blott vigten af hushållning utan lärer oss äfven huru det besparade kapitalet växer och förökas. Detta potatisens mångdubblande var icke mera underligt än cigarrpenningarnes mångdubblande i sparbanken.

Att handla efter sådana grundsatser är att handla

i öfverensstämmelse med naturen. Naturen slösar aldrig bort någonting. Ej en enda partikel af materia går för henne förlorad. Löfven falla af och förmultna; blommorna vissna och dö; regnet sjunker ned i jorden; snödrifvorna försvinna för vårens flägtar; veden brinner ned och blifver aska; — men ingenting går förloradt. Alla dessa föremål bidraga under andra former till verldsaltets fortgående lifsprocess, och utan denna ekonomiska anordning torde efter allt hvad vi veta den gudomliga verldsplanen ej kunna föras ut. Att hushålla med tid och penningar för att befrämja menniskolifvets och karakterens utveckling är intet annat än att följa Hans exempel, som tog vara på smulorna, att intet måtte förfaras. Det är en rigtig anmärkning någon gjort, att det sätt, hvarpå en person förtjenar sina penningar tillika med det sätt, hvarpå han brukar både sin tid och sina penningar, är en tillförlitlig gradmätare på hans karakter.

ELFTE KAPITLET.

Punktlighet.

Punktlighet, säger en god författare, är en »oansenlig men värdefull dygd». Att den är värdefull kan ingen neka, men att den är »oansenlig» är icke fullt så klart. Om dess motsats — senfärdigheten — gäller visst, att den är »oansenlig», till och med obehaglig. Ingen som vill tränga sig fram kan finna behag deruti. Sådane ynglingar, som äro på orätt väg, kunna leka dermed, med alla andre akte sig derför. Då dr Adam Clarke ännu var en ung man,

såg han ett exemplar af Erasmi grekiska Testamente annonseradt hos en bokhandlare. Morgonen derpå steg han tidigt upp, gick till boklådan och köpte testamentet. Två eller tre timmar senare kom en framstående vetenskapsman in och ville köpa boken. »Ni kommer för sent», sade bokhandlaren, »den är tagen.» »För sent!» utropade den lärde mannen, »jag skyndade mig ju hit så fort jag hade ätit frukost.» »Adam Clarke kom hit och köpte den *före frukosten*», svarade bokhandlaren. Den punktlighet vi rekommendera betyder stundom det samma som »*före frukosten*». Den vanliga regeln lyder så: »Skjut aldrig upp till i morgon hvad som kan göras i dag». Adam Clarke's grundsats var ännu bättre än så och ledde ännu säkrare till målet; den lydde så: »Skjut aldrig upp till *efter frukosten* hvad som kan göras förut». Det är den raske som vinner.

Med punktlighet förstå vi hvad Buxton åsyftade, då han till sin son vid läroverket skref följande förmaning: »Var punktlig. Jag menar dermed icke allenast att du skall infinna dig till lektionerna i rätt tid; utan jag afser hela den karakter, hvaraf punktligheten är ett uttryck — den angelägenhet att handla med ordning, bestämdhet och eftertryck, som utmärker den kraftfulle mannen; den fasta beslutsamhet, som drifver sin sak igenom trots alla små hinder, som resa sig deremot, och som på samma gång och helt gör den ifrån sig . . . Till denna punktlighet som jag fordrar af dig, hör äfven att du noga och bestämdt indelar och ordnar din tid, ty derpå beror mycket. Bestäm huru mycket du skall använda på hvarje sak och håll sedan envist fast vid din plan. Vill du blifva en kraftfull man, så måste du gripa dig an dermed på fullt allvar och med ens». Har man en gång gjort det till sin *vana* att vara punktlig, så följer det sedan af sig sjelft uti allting — det må gälla att möta sina vänner, att betala skulder, att gå i kyrkan, att gå till och från arbetsrummet, att hålla sina löften, att gå ordentligt i säng och stiga tidigt upp, att gå till föreläsningar, till stämmor eller till bantåg, med ett ord i hvarje förhållande och hvarje företag, huru obetydligt det än må synas för andra. »Att lofva är bra, men att hålla är bättre.»

Nelson sade, att »han vunnit sin framgång derigenom, att han alltid var femton minuter före tiden». Det är dock icke en sådan punktlighet vi förorda, åtminstone icke, om den i alla företag skulle tillämpas. Att gifva denna regel en allmän tillämpning skulle medföra alltför mycken tidspillan. Att komma femton minuter för tidigt, der det gäller att träffa en kommitté eller att stiga på tåget, är alldeles onödigt. Fyra sådana tillfällen om dagen skulle vara att kasta bort en hel timme. Hvad vi påyrka är blott en punktlighet, som passar på tiden precis. Det är icke svårare att vänja sig vid det än att komma femton minuter för tidigt. Medlemmarne i kongressen brukade ställa sina klockor efter John Quincy Adams: då han var på sin plats visste de hvad klockan var slagen. »Är det icke tid att börja?» frågade en af medlemmarne talmannen. »Nej, mr Adams har icke kommit ännu», svarade talmannen. Det berättas om Astor, Vanderbilt, Hale, Lee och andra, att de stego upp om morgnarne på bestämdt klockslag, på minuten; och om qvällarne drogo de sig alltid till baka på viss tid. Om också huset var fullt af främmande, som ville hålla dem qvar, det hjelpte ej: då tiden var inne, sade de sina gäster »god natt» och försvunno. Må vara att somlige kallade sådant råhet eller brist på god uppfostran; men en man, som är rigtigt punktlig, kan hafva råd att kallas rå; åtminstone har han bättre råd till det än till att lemna sina goda vanor.

Denna dygd är särskildt af behofvet påkallad i detta ångans och telegrafens tidehvarf, då raskhet i handling är lösen för dagen. Det är absolut nödvän-

digt att uträtta mera på dagen eller timmen i vår tid än hvad fallet var för hundra år sedan. »Gamla tvärskallar» må protestera deremot hur häftigt som helst, men faktum står ändå qvar; och det klokaste för handlingens män här vid lag är att finna sig i förhållandena och bara gå på. Sidney Smith har ganska qvickt framstält saken så: »Vilja vi uträtta något här i verlden som är mödan värdt, så få vi icke stå och skälfva på stranden och tänka på kölden och farorna, utan det gäller att hoppa å stad och krafla sig fram så godt det kan gå. Det duger icke att beständigt gå och beräkna och göra upp vackra förslag; sådant kunde gå för sig ganska bra i den gamla tiden före Noahs flod, då man kunde hafva tid att rådslå med vännerna om en tillämnad tidning i hundrafemtio års tid och man ändå sedan hade en sex eller sjuhundra sekel att se dess spridning; men nu för tiden duger ej det: den som nu går och väntar och tvekar och funderar och rådfrågar sin broder och sin farbroder och sina kusiner och sina särskilda vänner, han gör en vacker dag den upptäckten, att han är sextiofem år gammal, att han har förlorat en dyrbar tid med att rådfråga sina kusiner och sina särskilda vänner, och att han nu icke har någon tid qvar att följa deras råd.» Mycket rigtigt. Den raske och punktlige mannen kan väl ock stundom göra ett misstag. Hvem gör icke det? Men om ett gyllene tillfälle går förloradt, hvad gör det till saken, om det tappades genom brådska eller genom senfärdighet? Det onda är ändå der — tillfället är borta i hvarje fall. Hvad orsaken var betyder mindre i jemförelse med sjelfva händelsen, *att* den är borta. Det är raskhetens uppgift att gripa tillfällena och begagna dem på bästa sätt. Vid Arcole såg Napoleon att striden började vända sig emot honom, och så fort som möjligt samlade han i hop tjugufem ryttare, gaf dem trumpeter och kommenderade dem att med ett förskräckligt buller och väsen göra ett anfall mot fienden. Denna raska manöver vände striden och afgjorde dagen till hans fördel. En sådan taktik var möjlig för honom, ty han hade en vana som aldrig svek honom — han var rask i vändningarne. I affärer så väl som i religion är det *nu* som är den behagliga tiden.

Punktlighet är det också som förvärfvar sig allmänhetens förtroende. Om en ung man saknar handlingskraft, skall denna dygd i rätt betydlig mån fylla bristen. Vore han bristande icke blott i handlingskraft utan äfven i punktlighet, så skulle hans principal gifva honom sitt afsked. Men nu sätter han så stort värde på hans punktlighet, så att han för att kunna draga fördel af den gerna öfverser med hans bristande förmåga för öfrigt. Punktligheten är det som gör att en karl är att lita på. Han träffas alltid på sin plats. Han är på sin plats i rättan tid. Hvem som annars må saknas, han är alltid i ordning. Och den yngling, som aldrig kommer sent, vinner sin principals förtroende. Washingtons sekreterare Hamilton kom alltid för sent, och då generalen förebrådde honom denna dåliga vana, ursäktade sig sekreteraren med att hans klocka icke gick bra. »Då måste ni skaffa er en ny klocka», svarade Washington, »eljest måste jag skaffa mig en ny sekreterare.» Den yngling, som en gång stadgat sig i vanan att vara punktlig, behöfver icke skaffa sig någon ny klocka. Den vanan gör honom bättre tjenst än en kronometer. Principalen kan ställa sin kronometer efter honom, som kongressledamöterna stälde sina klockor efter John Quincy Adams. En sådan ung man gör sig sjelf oumbärlig på kontoret, i boden och magasinet lika väl som på landtbruket.

En köpman, som dragit sig till baka, sade en gång till oss: »Om menniskor bara ville passa på tiden, huru många bekymmer skulle då icke vara besparade! Denna senfärdighet som alltid kommer efter sin tid är handelslifvets bane. Kunder försumma att infria

sina löften. Gäldenärer glömma att inlösa sina förbindelser. Den ene försummar att ordentligt betala sin skuld, och detta nödgar en annan att svika sina borgenärer, och så vidare hela vägen. Om våra handelshus kunde göra på samma sätt som våra banker, fordra punktlig inbetalning vid hotelse af protest, så skulle en offantlig massa bekymmer, oro och elände förekommas. Vore det icke för denna ena sunda ordningsregel, som af bankerna upprätthålles och tillämpas, så är jag rädd för att hela handelsrörelsen skulle sjunka ned i en dy af ohjelplig förvirring.» Efter en stunds uppehåll tillade han: »Det är alltför mycket af samma opålitlighet i alla möjliga förhållanden. Man talar vid snickaren att komma i morgon; han kommer icke som han lofvar. Man beder skomakaren att hafva stöflarna färdiga på bestämd tid; men de komma ej. Skräddaren lofvar kläderna om en vecka, och man får vänta på dem i två. Målaren kommer dagen efter den han hade lofvat att komma. Och sålunda är hela massan af menniskor beständigt efter sin tid, sig sjelfva till bekymmer och alla andra med. Resultatet är det, att tusental af dessa drönare finna till sin förtret, att nederlag och elände icke försumma sig såsom de sjelfva utan komma öfver dem i god tid.»

En annan köpman, som också slutat sin affär med förmögenhet, omtalade en gång, att hemligheten af hans framgång var raskhet i handling, som gjorde att han alltid drog fördel af marknaden. Som Amos Lawrence sade: »Hela hemligheten låg deruti, att vi hade vant oss vid att handla *raskt*, att likasom sätta oss på *högsta toppen af vågen;* hvaremot andre voro vane att försinka sig tills halfva vågen var borta, så att de icke kommo längre än på sandbankarne; hvaremot vi, som hela tiden voro redo till handling, läto oss af högsta flodvattnet bäras in i första hamn, som lofvade godt». Detta är en vigtig omständighet för de unga att väl förstå. Den punktlighet vi rekommendera

är nästan att förlikna vid snillet sjelf, den griper fast i »vågens topp» och låter sig af den bäras fram till seger.

»I menskolifvet fins en ebb och flod,
Till välgång förs den fram, som griper floden;
Den som försummar, måste all sin tid
Bli sqvalpande bland klipporna och sanden.»

Dessa Shakespeares ord finna sin fulla tillämpning på handelsmarknaden, der den punktlige köpmannen griper »tiden i luggen» och begagnar konjunkturerna.

Icke mindre betydelse fäste Samuel Budgett vid denna egenskap. Ej blott för egen del var han punktlig, utan han fordrade det i lika mån af alla sina biträden. Om hans sätt att gå till väga i detta hänseende lemnas oss följande intressanta berättelse af hans biograf:

»Sjelf var han lika punktlig som en kronometer, och det äfven utom affären. Hände det att han hade stämt möte med någon och att han försummade sig bara en minut, så bad han alltid om ursäkt och förklarade orsaken. Så måste hans folk alltid vara vid sitt arbete på bestämd tid, och hans reseombud måste så ordna sina resor, att hvarje kund skulle veta bestämdt vid hvad timme de voro att vänta. Men som ändamålet med ordentlighet och punktlighet icke är att förminska trefnaden utan att betrygga den, så hittade han på ett sätt att gifva reglerna i detta hänseende en sådan form, att folket tyckte om dem. Tiden då arbetena skulle börja var klockan sex. Vid porten hängde en svart tafla indelad i rutor, hvarje ruta var numrerad och försedd med en spik, och på spiken hängde en kopparplåt. Hvarje man hade sitt nummer, och då han lemnade huset, tog han en af plåtarna med sig och lemnade sitt nummer tomt på taflan. Då han gick in, hängde han plåten på spiken och betäckte så sitt nummer. I

det ögonblick klockan ringde, vardt taflan borttagen, och alla, hvilkas nummer icke voro betäckta, blefvo genast antecknade som sentkommande. Den, hvars namn ej förekom på den listan en enda gång under året, fick vid dess slut en sovereign (18 kr.) i belöning. Under affärens äldre dagar var det vanligt att gifva extra öl. Denna plägsed tyckte Budgett icke om och ville på inga vilkor foga sig deri. I stället lät han sätta upp bredvid nummertaflan en annan tafla fullsatt med penny-slantar (omkr. $7^1/_2$ öre); hvarje man tog en penny då han gick in om morgonen, då han kom åter från frukosten åter en penny, och då han kom från middagen en tredje; dessa tre pence om dagen ansåg Budgett vara full ersättning för ölet och af vida mera värde. Hände det nu, att någon stackare kom *sent*, så gick han miste om sin penny, så att han i så fall både fick betala en plikt af hvad som betraktades som hans egen tillhörighet och derjemte gick miste om den belöning, som *punktlighet* skulle hafva inbragt honom vid årets slut. Först i början följdes den regeln, att blott *en* enda försummelse medförde förlust af hela adertonkronan; men sedermera mildrades den i så måtto, att fem shillings (à 90 öre) afdrogos för första försummelsen och större belopp för upprepad försummelse. Under de senare åren räknades ölpenningarne till aderton pence (1,35) extra veckoaflöning, och hvarje sentkommande pliktfäldes — en bärare fick plikta en penny och alla de öfriga i huset ökade belopp allt efter sin rang — och det gälde äfven *kompanjonerna* i affären. Posttimmen var en qvart öfver sju; vid den tiden måste bokhållarne vara på sina platser, och en af principalerna vara till städes för att öppna brefven; kom han för *sent*, så var hans plikt två och en half shilling (2,25). Och med sådan enighet och ordning följdes dessa regler, att ehuru många af biträdena föredrogo att bo i Kingswood, sedan affären var flyttad till Bristol,

så gjorde de ordentligt sin resa på fyra (eng.) mil, och många af dem kommo aldrig för sent. Några af dem, som i åratal tillhört affären, hafva icke en enda gång rapporterats frånvarande.

Denna anordning visar, att punktlighet räknades som en af de vigtigaste egenskaper, som den firman fordrade af sina arbetare. Det är lätt att se, att utan denna egenskap skulle det vara alldeles omöjligt att behålla så fullkomlig ordning och reda i en stor affärsrörelse. Det är med den som med slutstenen i ett hvalf — slå ut den, så ramlar hela byggnaden öfver ända. Så högt aktade Budgett punktlighetens dygd.

Vi hafva redan anfört den förebråelse Washington gaf sin sekreterare för det denne försummade tiden. Hela hans lif bar pregeln af en sådan sträng punktlighet. Då han var president, plägade han spisa middag klockan fyra. Ofta hände det att nye medlemmar i kongressen, som icke visste om att hans punktlighet sträckte sig äfven till måltiderna, blefvo inbjudne till hans bord; och någon gång inträffade då, att en sådan gäst kom in då sällskapet redan börjat att äta, hvarvid den förnäme värden brukade säga: »Vi äro punktlige här. Kocken frågar aldrig efter om gästerne äro komne, utan *om tiden är inne.*» 1788 besökte han Boston. En morgon skulle han resa till Salem precis klockan åtta, och en ståtlig kavallerisqvadron skulle eskortera honom. Just som klockan i Gamla Söder slog åtta, steg han till häst och satte i väg, ehuru sqvadronen ej var kommen. Kort efter kom kavalleriet, och kommendanten vardt ej litet förargad öfver att presidenten redan var i väg. Han gaf kavalleriet order att sätta af i dubbel fart, och slutligen upphann eskorten presidenten vid bron öfver Charles River. Som de kommo fram, vände sig Washington med ett hjertligt leende till kommendanten och sade: »Major, jag trodde ni hade varit länge nog i min familj för att veta när klockan var åtta.» En gång lofvade en viss person att in-

finna sig klockan fem med ett par hästar, som han ville sälja till honom. Mannen kom femton minuter för sent, och då han anlände, var presidenten upptagen med andra göromål, så han kunde ej träffas. Det dröjde en hel vecka innan hästsäljaren fick ett nytt tillfälle att se honom — allt samman bara för att han ej var precis första gången. Aldrig drabbades Washington af något klander för sin noggrannhet i detta hänseende. Den mest besvikne gäst eller besökare skulle icke våga att förebrå en person att han är punktlig. Lika väl kunde han förtjena tadel för att han är för mycket ärlig. Dygden tillvinner sig alltid beröm, aldrig tadel. Nelson sade att det var punktlighet som hade gjort honom till en man, och hvarje tänkande menniska skall visserligen medgifva, att punktlighet är egnad att skapa män.

Nödvändigheten drifver stundom menniskan i vissa förhållanden att blifva punktlig. Detta gäller särskildt de ryktbara generalerna, såsom vi hafva sett fallet var med Washington. »Det är ett faktum, som icke alltid ihågkommes, att Napoleon vann sina stora segrar derigenom, att han inskärpte hos sina underordnade nödvändigheten af att vara punktlig på minuten. Det var hans plan att manövrera öfver vidsträckta områden för att lemna fienden i ovisshet om hvar han ämnade slå till, och att sedan helt plötsligt koncentrera sina trupper och med oemotståndlig kraft anfalla någon svag punkt på fiendens utsträckta linie. Men för genomförandet af denna plan fordrades att hvarje afdelning af hären infann sig punktligt på bestämd plats; ty om någon afdelning försummade att rycka fram i tid, var bataljen förlorad. Det var genom att taga efter denna plan som de allierade slutligen lyckades att besegra kejsaren. Hela kampanjen vid Waterloo berodde på denna taktik. Vid Mount St. Jean var Blücher punktlig men icke Grouchy, och resultatet blef, att Napoleon föll och Wellington segrade.» Samma nödvändighet

gör sig också gällande i fråga om vidsträckta affärsoperationer. Köpmansförstarne kunde ej vara förstar den förutan. Utan denna allsmäktiga regulator skulle oordning och ohjelplig förvirring snart förderfva hela affären. Så måste ock det offentliga lifvets framstående män, hvilka jagas af en mängd olika pligter, vara punktlige som klockan för att icke vid dagens slut nödgas lemna ogjordt hvad som borde vara gjordt. Vid samma tid Lord Brougham var president i Öfverhuset och i Kanslidomstolen, var han äfven ordförande i åtta eller tio allmänna sällskap; och aldrig hände det, att han saknades på sin plats eller att han kom en minut för sent till öppnandet af ett möte eller en sammankomst. En sådan punktlighet gjorde det möjligt för honom att fullgöra alla sina förbindelser. Inom vetenskapens verld var Sir Walter Scott också lika märkvärdig genom den mängd af arbete han utförde. Bara hans korrespondens var en börda, som mången skulle hafva dignat under. Likväl arbetade han så raskt allt ifrån det han steg upp (klockan fem om morgonen), att han fann tid icke blott att besvara hvarje bref, mottaga hvarje besökande och sköta sina affärer utan äfven att utföra en nästan otrolig massa litterära arbeten. Det samma var förhållandet med Daniel Webster allt ifrån gosseåren. Aldrig försummade han en lektion, ett förhör eller en gudstjenst under hela skoltiden, och aldrig kom han en minut för sent; och denna påpasslighet följde honom hela lifvet igenom. I rätten, i kongressen, i kabinettet, alltid arbetade han lika outtröttligt, tvungen att vara punktlig för att hinna med hvad som skulle göras för hvarje dag. Rufus Choate skulle hafva arbetat sig sjelf i grafven innan han vardt fyrtio år, om ej denna vana hållit honom uppe. Han var till ytterlighet nervös och samlade ofta all sin förmåga på en sak, som han lika väl hade kunnat uträtta med mindre ansträngning. På detta sätt angrep han sina krafter öfver

höfvan, hvilket dock icke gjorde honom hälften så stor skada, som fallet hade varit, om han ej varit en punktlig man. En läkare förmanade honom en gång att vara mera försigtig, ty om han ej inskränkte sitt arbete, skulle hans konstitution blifva helt och hållet förstörd. »Konstitution!» utropade Choate, »konstitution! den är länge sedan förstörd, och jag lefver nu på bilagorna.» Hade han icke iakttagit den punktlighet, som hindrar de särskilda pligterna att trängas och trampa hvarandra på hälarna, så hade han dött innan han hunnit till »bilagorna».

Af det föregående är tydligt, att det är godt för de unge att lefva under stränga regler, vare sig dessa äro dem föreskrifna af principalerna, eller de hafva pålagt sig dem sjelfve. Det är nyttigt för den studerande att vara tvungen att röra sig efter klockans ringning. Att stiga upp om morgnarna, att infinna sig till bön, till lektioner och till måltider efter ringklocka, månad efter månad och år efter år, är en disciplin af ofantligt värde. På det sättet blifver man tvungen att iakttaga punktlighet, och det gör den lata ungdomen godt. Brougham sade, att han »bröt halsen af dagsarbetet», det vill säga, gjorde undan det värsta deraf, till klockan tio på morgonen. Ringklockan kan bryta halsen af trögheten klockan sex på morgonen. Mången loj och trög yngling har vunnit framgång derigenom, att han i skolan fått vänja sig vid att röra sig efter ringklocka. Mången kontorist har blifvit räddad undan vanärande fallissemang genom de stränga regler han var tvungen att följa i en strängt ordnad affär. De unge beklaga sig ofta öfver dessa »godtyckliga» regler och spjerna emot det tvång, som genom dem lägges på dem; men det är just detta tvång, som nödgar dem att vara punktlige och sålunda blifver dem till nytta för lifvet. De regler A. F. Stewart hade uppstält för sitt jettestora etablissemang ansågos af hans biträden som utomordentligt stränga; men månge äro de lycklige köpmän, som fått sin uppfostran i det handelshuset och som nu äro glade öfver den punklighet, som det stränga systemet tvang dem att iakttaga.

Det är med punktlighet lika som med hushållning: dess iakttagande står i öfverensstämmelse med naturen. I skapelsen kommer allting i rätt tid; sol, måne, stjernor, årstider, natt och morgon, middag och qväll, allt samman. Äfven kometen, som helsar på jorden en gång på tusen år, afviker icke med en sekund från sin bestämda tid. Och denna »sublima punktlighet leder jorden efter ett omlopp af femhundra millioner mil till baka till samma solståndspunkt just i det bestämda ögonblicket, utan att fela på en sekund — ja, icke ens en milliondel af en sekund, — och så oafbrutet under tidehvarf efter tidehvarf som den färdats framåt på sin himmelska stråt.» *) Sålunda kan menniskan lita på naturen. Hon kan lägga sina planer, plöja, så och arbeta, viss om att det icke skall vara förgäfves. Gud, som låter årstiderna rulla fram och kröner året med skördarnas guld, fordrar punktlighet af hvarje lag och rörelse i sitt universum. Den som lefver ett verksamt lif i fullständig öfverensstämmelse med denna naturens punktlighet, han lefver — kan man säga — ett stjernornas lif.

*) Edward Everett.

TOLFTE KAPITLET.

Ordning.

»Ordning är himmelens första lag.» Oordning är något som ej finnes i himmelen eller den materiella verlden. Saknades ordning i verldsaltet, så skulle det gå öfver ända fortare än de ana, som tro att vi lefva i de yttersta tiderna. Det är ordning som gör att det består. Det samma gäller om de områden, som heta hemmet, kommunen, samhället; ordning är för deras välbefinnande ett lika nödvändigt vilkor som något af dem vi vidrört. Med *ordning* förstå vi just hvad som är utryckt i de två välbekanta reglerna, den ena: »En plats för allting, och allting på sin plats», och den andra: »En tid för allting, och allting i sin tid». Ouppmärksamhet, liknöjdhet, oreda och slarf stå alldeles icke till samman med en sådan ordning. Den står i fullständig harmoni med de dygder vi förut betraktat och är ett lika nödvändigt vilkor för vinnande af framgång. Förenade tillsamman bilda dessa egenskaper ett skönt och symetriskt helt.

Genom ordning, som med systematisk anläggning anvisar hvarje sak och hvarje handling dess särskilda tid och rum, blifver arbetet lätt och angenämt, och man undviker den brådskande och jägtande oro, som alltid är farlig. Som ordspråket säger: »Det som göres för hastigt blir lätt förhastadt». Men genom att planmessigt anordna sina sysslor, undviker man den brådska, som ofta mera skadar än gagnar, och dermed äfven de sammanstötningar och ledsamheter, som följa på bråstörtad handling. Det är hvarken lugnt eller behagligt att jemt hafva brådtom.

En sådan spänning verkar tröttande och retande på sinnet. Arbetet, som annars skulle vara ett nöje, blifver då ett tråkigt släp. Vänlighet går bort, och kink kommer i stället. Klander och förebråelser komma med i spelet. Det retliga lynnet utöfvar inverkan på biträdena. De blifva missnöjda och olyckliga, om de se principalerna ständigt gå med mulen uppsyn. Ett sådant förhållande å deras sida skapar ett tillstånd af allmän jäsning och oro bland hela tjenstepersonalen — allt samman beroende på bristande ordning eller planmessighet. Stundom blifver resultatet missnöje och nedslagenhet för den som timme efter timme måste skynda och brådska för att hinna med sina sysslor. Ingenting bidrager så till munterhet och lust i de dagliga pligternas fullgörande som ordning och system. Då dr Kane var instängd i nordpolsisen, visste han att det fans bara ett sätt att upprätthålla disciplin och muntert mod bland besättningen — ordning måste iakttagas med militärisk stränghet. Om den tiden berättade han sjelf: »Hvar och en som antingen sjelf haft att kämpa med svårigheter eller försökt att föra andra igenom sådana, har gjort den erfarenheten, att systematisk handling måste dervid vara den bestämmande lagen. Intet har ett så förslappande och demoraliserande inflytande som en afvikelse från lifvets vanliga och erkända former. Jag beslöt derföre att allt skulle gå sin jemna gång som förut. Timmarnas indelning, de särskilda sysslornas planläggning och fördelning, andaktsöfningar, måltidssedvänjor, eldar, lampor, vaktombyten, observationsarbeten och anteckningar öfver tidvatten och väderlek — allt måste fortgå som förut, och intet af det som bidragit till att taga upp tiden fick lemnas å sido.»

Martin Luther gjorde många erfarenheter, som voro egnade att göra honom modfälld. Hans arbeten voro mångfaldiga och vidlyftiga, svåra nog att nedtynga och plåga en hvar som icke följer en sträng

ordning och plan. Men han var ändå särdeles lycklig i sin verksamhet. Han utförde sitt arbete med synnerlig lätthet. Och det var icke litet han uträttade, utan tvärt om mycket — och det kunde han derföre att han som den berömde statsmannen De Witt »gjorde en sak i sender». Utom sin öfriga verksamhet författade han flera hundra skrifter. Utan systematisk ordning hade det varit omöjligt att utföra ett sådant jettearbete och göra det med lust. Fans det någon som gjorde sin lifsgerning med lust, så var det Martin Luther. Arbetet var för honom mera ett nöje än en börda. John Wesley liknade Luther i detta hänseende. En stor del af sin tid var han upptagen med att resa och predika, och dock kunde han genom sitt ordentliga arbetssätt finna tid nog att skrifva trettiotvå oktavvolymer, innan han var sjuttio år. Han arbetade med lätthet och var lycklig i arbetet. Ingen otillbörlig brådska, ingen ojemnhet, ingen retlighet störde någonsin harmonien i hans dagliga lif. Många af de exempel vi anfört i fråga om hushållning, såsom Elihu Burritt, med flera, äro lika tillämpliga och lärorika äfven här.

Vi läste nyligen om ett välskött landtbruk, för hvars bedrifvande voro antagna följande regler, hvilka voro tryckta, insatta i ram och upphängda på en framstående plats, der arbetarne dagligen om icke stundligen hade tillfälle att se dem:

»1. Utför hvarje arbete i rätt tid.
»2. Utför hvarje arbete på bästa sätt.
»3. Fullgör hvarje del af arbetet i tur och ordning.
»4 Gör ifrån dig en syssla förr än du börjar en annan.
»5. Håll noga reda på ditt arbete och dina redskap.
»6. Rengör hvarje redskap då du lemnar arbetet.

»7. Ställ hvarje verktyg och redskap till baka på sin plats om qvällen.»

Ett landtbruk med sådana systematiska anordningar bedrifves med mycket mera lätthet och belåtenhet än det som är dem förutan. Renlighet, raskhet, grundlighet och gedigenhet utmärka det arbete som skötes på detta sätt; det må gälla landtbruket eller handelsmagasinet, så har iakttagande af dessa regler alltid något betryggande och tillfredsställande med sig.

Ordning gör också att allting går fortare. Metodisk verksamhet uträttar alltid mera på en gifven tid än motsatsen. Genom att egna noggrann uppmärksamhet åt en sak i sender utföres den fortare, bättre och lättare. »En sak i sender» gör ett drygare dagsverke än två eller tre saker på en gång. Då pastor Albert Barnes beslöt att skrifva sina Bibelkommentarier, hade han en församling att sköta. Hela hans tid hade förut varit upptagen af omsorger om den stora stadsförsamlingen, och först i början tycktes han ej kunna hafva mycken tid öfrig för något extra arbete. Men genom en systematisk indelning af tiden, som satte honom i stånd att fullgöra hvarje pligt i tur och ordning, lyckades han att utföra sin plan. Han beslöt att egna sina kommentarier tiden från det han steg upp till dess han åt frukost. Denna plan följde han samvetsgrant år efter år, och på det sättet lyckades han att fullborda detta värderika arbete. Hvad somliga menniskor skulle betrakta som ett lifstidsarbete, det utförde han genom att dertill begagna morgonstunderna före frukosten. Det kom icke alls i kollision med hans verksamhet såsom predikant och pastor; det blef honom sannolikt tvärt om till lättnad deruti.

Dr Nathaniel Emmons var ovanligt flitig i studier, och ordnad verksamhet var för honom både ett nöje och en tidsbesparing. Han gick så långt i ordentlighet, att han hängde sin hatt på samma spik i öfver

femtio års tid och satt alltid i samma stol precis på samma ställe för att skrifva sina predikningar, och han kunda ej skrifva i någon annan ställning. Han nötte hål i golfvet, der han satt, så att man måste reparera det med en ny planka. Han hade en öppen eldstad i rummet och lade alltid veden på ett särskildt sätt. Skyffeln hade han på norra sidan om eldstaden och tången på den södra. Hände det att en främmande eller en medlem af familjen af misstag satte dem på orätt plats, så kunde han ej arbeta förr än han hade flyttat skyffel och tång till baka på rätt plats efter sitt system. Han kunde ej arbeta med lätthet, raskhet och behag, om han icke hade allting i ordning omkring sig.

Gideon Lee's biograf berättar om honom, att »han var så systematisk, att han hade alla räkenskaper utförda och afslutade för hvarje qväll och alla bref besvarade, så att ända till aftonen före hans sista sjukdom var allting klart på sin plats. Utan detta system och denna ordentlighet hade han ej kunnat uträtta mer än en tiondedel af hvad han verkligen gjorde.»

Denna ordentlighet eller systematiska planmessighet skall vara de unge männen till god hjelp i tre särskilda stycken, som äro nödvändiga för dem som vilja vinna framgång, nämligen att tänka, observera och läsa. I alla de exempel på framgång vi betraktat hafva vi sett att hjernan hade ledningen. Tanken var den herskande kraften. Det var själen som undersökte, planlade, observerade, öfverräknade kostnaden, vägde möjligheterna, fattade beslut och manade hela menniskan till handling. Lessing sade till en ung man: »Tänk för dig sjelf; tänk galet, om du så vill, men tänk för dig sjelf». Han afsåg ej dermed att uppmuntra honom till villfarelse, men han ville så uttrycka sin afsky för det loja, tanklösa, halft fåniga lefnadssätt som utmärker en del unga män, hvilka aldrig höja sig till någonting. »Vår kropp *växer* likasom träden i skogen. De växa inifrån. Så måste ock vår förnuftsvarelse växa. Den växer genom en långsam tillegnelseprocess, genom gedigen verksamhet, genom tankearbete . . . Det är först efter att hafva varit omgifven af hindren och angripen af striden och vräkt af stormen, som menniskosjälen griper tag i den kungliga handlingskraftens spira. Och alla våra försök att skapa en kraftig och harmoniskt utvecklad intelligens genom lexläsning eller föreläsning eller hvad annat medel som helst utom att helt enkelt *tänka,* äro lika fruktlösa, som det vore att försöka skapa en stark ek genom att hänga blomsterkransar på stammen, eller skapa ett mäktigt rike genom att sätta upp åt det arméer af tennsoldater och papper.» *)

»Det fins en konst», säger Coleridge, »hvilken hvarje menniska borde lära sig — konsten att tänka. Om du icke är en *tänkande* menniska, hvad tjenar det då alls till att du är en menniska?» Deri ligger det. Själen vardt skapad för att tänka, likasom benen skapades för att gå. Kanske till och med sjelfva orden *tänka* och *ting* (think och thing) såsom nära beslägtade hänvisa på det förhållandet, att först de tänkta tingen äro de verkliga tingen, och att tankarne äro liksom själens ting eller dess verkligheter. Fins det icke i din själ ett lif som tänker, en tankekraft som skapar, hvarföre är du då en menniska?

Joseph Paxton utkastade planen till kristallpalatset år 1851. Han arbetade som trädgårdsmästare hos hertigen af Devonshire, då komitén för den stora verldsexpositionen annonserade om ritning till en sådan byggnad. Publiken väntade naturligtvis att endast landets arkitekter och ingeniörer, och endast de, skulle täfla om priset. En trädgårdsmästare var den från hvilken man allra sist kunde vänta att få en passande modell. Och dock inlemnade just denne trädgårdsmästare, Paxton, en plan som var vida

*) Goldthwait.

öfverlägsen de dussintals planer, som kommo från ingeniörer och arkitekter. Det fans intet tvifvel, ingen tvekan inom komitén; Paxtons plan var så nymodig, men så helt och hållet motsvarande ändamålet, att den genast vardt antagen. Huru skall man förklara sådant? Huru kom det sig att trädgårdsmästaren vann, och arkitekterna af facket förlorade? Paxton besvarade alla sådana frågor, då han förklarade att det var ett ämne, som i många år hade sysselsatt hans *tankar,* ehuru han aldrig hade drömt om att den tiden skulle komma, då hans *tankar* skulle kläda sig i verklighetens form. Han var en tankens man, och dessa hans själs ting eller *verkligheter* hade hittills klädt sig i former af skönhet och ändamålsenlighet inom trädgårdskonsten; men här öppnade sig för honom ett nytt område, der *tanken* vann lika afgörande seger. Denna händelse visar tankearbetets praktiska betydelse, värde och kraft, både för tänkaren sjelf och för verlden. För detta sitt tänkande, hvilket helt och hållet var en sak som stod i hans fria skön, vardt han slagen till riddare och utnämdes sedermera till arkitekt för det ännu större och präktigare kristallpalatset i Sydenham med oinskränkt fullmakt att ordna om promenaderna, fontänerna och allt öfrigt som hörde till detta storartade företag. Han valdes också till parlamentsledamot år 1854 och blef slutligen en af landets mest aktade män — allt samman resultatet af noggrannt, skarpsinnigt och praktiskt *tänkande!*

Läsning gifver rik näring åt tanken och iakttagelsen, medan dessa å sin sida högljudt fordra läsning. Verkan och återverkan stå här vidlag i lika förhållande; så är åtminstone händelsen der lifsverksamheten är ordnad med plan och system. Genom metodisk anordning förstår den mest upptagne att bereda sig tid till läsning, likasom äfven enhet i syfte bidrager att göra läsningen mera fruktbringande. Några af de största affärsmän hafva, såsom vi sett, varit flitige

läsare och sålunda förvärfvat sig intelligens, till och med lärdom. Den ordningsälskande klassen ibland dem synes tycka mera om läsning än de som lefva ett lif utan ordning och plan. Om de senare läsa, så är det till föga nytta. Bland ynglingar höra till denna klassen sådane som bara läsa för sitt nöje och derföre sluka i sig värdelösa historier och romaner, som knappt förtjena komma under någon rubrik alls om icke under samma benämning dr Johnson gaf Garricks kockar, nemligen »skräp, smörja och nonsens». I deras läsning är det lika litet system som i deras affärer. Många unge män, för att ej tala om andra, fråga ej efter huruvida det är bäst för dem att läsa historia, biografi, resebeskrifningar, naturvetenskap, konst eller litteraturhistoria, det ena eller andra i systematisk ordning; utan de taga ned från bokhyllan hvad de för tillfället närmast komma i håg, utan ens den aflägsnaste tanke på att odla sin själ eller att bereda sig för kommande och ansvarsfullare värf. Coleridge skiljer mellan fyra slags läsare: »Den första klassen», säger han, »kan jemföras med ett timglas: deras läsning är som sanden: den rinner in och den rinner ut och lemnar ej efter sig ett spår. Den andra klassen liknar en svamp, som suger i sig allting och gifver det ifrån sig alldeles likadant, bara litet smutsigare. Den tredje klassen liknar en gelé-påse eller en sikt, som släpper igenom allt det rena och endast behåller skalen och soporna qvar. Den fjerde klassen kan jemföras med slafven i Golkondas diamantgrufvor, hvilken kastar allt det värdelösa ifrån sig och endast tager vara på den äkta perlan.» Den sista klassens läsare äro de ende som förtjena vår aktning; och dock är detta den minsta klassen af dem alla. De unge borde räkna det som en skam att höra till någon af dessa fyra klasser utom den sista; och hvarje yngling, som redan är på väg till framgång, skall också för visso blygas att blifva räknad till någon annan.

Vi hafva förut sett, att Franklin förstod att af de tre timmar, som voro anslagna till måltider, bespara sig omkring två timmar om dagen till läsning, då han var i tryckeriet i Boston. Detta gjorde han genom att hålla sig maten sjelf, äta bara bröd eller annan spis, som ej kräfde lång tid för att smältas. Genom systematisk hushållning med tiden skall hvarje yngling kunna bespara sig två timmar hvarje dag. Gif akt på hvad han kan vinna genom att väl använda denna tid till läsning. Han kan läsa och tillegna sig åtminstone tjugu sidor i timmen eller fyrtio sidor om dagen, och sålunda med lätthet hinna upp till öfver femtio sidor om dagen med ett klokt begagnande af några lediga stunder om söndagen, eller till samman trehundrafemtio sidor i veckan. Detta skulle utgöra öfver adertontusen sidor om året, motsvarande fyrtiofem band på fyrahundra sidor hvartdera. Om han nu det ena året läser detta qvantum i historia, det andra året i biografi, ett annat år slår sig på resebeskrifningar och ett annat på naturvetenskap och så vidare under en följd af år, så skall han inom en femton eller tjugu år hafva förvärfvat sig ett grundligt vetande inom olika kunskapsgrenar, och vid sextio års ålder skall han möjligtvis kunna mäta sig i boklig bildning med dem, som tagit examen från våra bästa läroverk och som äro med honom jemnårige. Se här en praktisk fråga för de unga männen att tänka på! Det är icke bara gissningar eller öfverdrifter. Det kan bevisas med matematisk noggrannhet, att de unge kunna förfoga öfver tillräcklig tid för att genom systematiskt arbete kämpa sig upp till utmärkelse i bildade kretsar.

Alltså lönar det mödan för de unge att vinnlägga sig om ordning i hvardagslifvets sysslor, om de också ej vunne derigenom mera än tid till läsning. Skulle någon yngling invända, att han ej har någon egen affärsrörelse och följaktligen inga göromål af sådan betydelse, att det vore mödan värdt att tillämpa dessa

systematiska regler, så vederlägges denna hans invändning af den omständigheten, att ordning och system skall i alla händelser bereda honom tid att tänka, observera och läsa. Dess utom är det icke sant, att ynglingen ej har några göromål eller sysslor att bringa i system. Han har att iakttaga en viss tid då han stiger upp, och en viss tid då han går till sängs, han har ett rum att hålla i ordning, kläder att hålla i godt skick, måltider att intaga, bref att skrifva och en mängd andra pligter att uppfylla — och i allt detta gäller det för honom att vara ordentlig. Öfver allt har han tillfällen att visa denna dygd. Husbönder och tjenare, principaler och biträden, studenter och professorer, landtbrukare och köpmän, de lägste så väl som de högste, alle samman hafva de godt om tillfällen att införa metod i hvardagslifvet.

Det får icke förbises, att just vår tid erbjuder de unge särskildt gynnsamma tillfällen att bilda sig sjelfva genom de bibliotek, läsesalonger, föreläsningar, tidningar och tidskrifter, som nu äro att tillgå i alla större städer och äfven många af de mindre; och just genom system i sin verksamhet skola de vara i stånd att draga fördel af dessa inrättningar. Såsom en praktisk hjelpräckning för framåtsträfvandet egna de sig särdeles väl för sådana unga män, som under arbetstimmarna äro helt upptagna af de löpande göromålen. Med tillgång till dessa bildningens hjelpkällor är ynglingen öfver hufvud taget icke att ursäkta, om han saknar intelligens eller kunskaper.

Vi hafva nu betraktat de särskilda verkställande förmögenheter som Samuel Budgett sammanfattade under benämningen *Kraft*. Till samman gifva de oss en bild af de *möjligheter* som finnas hos ynglingen, och ingenting mindre än dessa är nog för en verklig ambition, som vill komma längst och högst. Det är tanken på hvad ynglingen *kan* blifva, som förtjenar uppmärksamhet. Till ållonets möjligheter hör icke

endast den kraftiga eken utan en hel skog, ja en hel kontinent af ekar, med hela skeppsflottor på hafvet och timmer tillräckligt för stad och land. Sir Walter Raleigh tog en enda potatis med sig till de britiska rikena i sextonde seklet, och den har uppehållit lifvet på milliontals menniskor, drifvit bort hungersnöden gång på gång och i betydlig mån bidragit till Englands och Amerikas rikedom, välgång och ära. Besättningen på »Majblomman» stod 1620 på Plymouth's stormiga klippa, en öfvergifven och uthungrad skara flyktingar, med god utsigt att blifva ett byte för vilddjur eller indianer, innan första vintern var förbi. Det var då den *verklighet* som den närvarande stunden hade att erbjuda. Men hvad *möjligheter* som fans i den ädla skaran — det är hvad vi nu skåda af välgång, ära, makt och rykte i Amerika. Sammalunda är ynglingens närvarande *verklighet* intet annat än oerfarenhet, outvecklade anlag, obemärkthet, armod, försakelse och alla de strider ungdomen för öfrigt har att genomkämpa; men *möjligheten* är en Luther, Wellington, Washington, Bacon, Lincoln, Astor eller Newton.

I den mån dessa framgångens män inom de olika områdena — industri, vetenskap, politik o. s. v. — hafva omtalat de regler, hvarefter de ordnade sin verksamhet, så finna vi att de omfattade just de grundsatser och karaktersdrag, som vi redan betraktat i detta arbete, jemte andra, som vi längre fram vilja vidröra. McDonogh, millionären i New Orleans, föreskref att man på hans minnesvård skulle inrista följande regler, emedan de voro de regler som hade varit bestämmande för hans affärslif och tillförsäkrat honom hans utmärkta framgång:

»Kom alltid i håg att arbete är ett af vilkoren för vår tillvaro.»

»Tid är guld; kasta icke bort en enda minut, utan tag vara på hvar enda en.»

»Gör åt alla menniskor som du vill att de skulle göra åt dig.»

»Skjut aldrig upp till i morgon hvad du kan göra i dag.»

»Bed aldrig en annan göra hvad du kan göra sjelf.»

»Fika aldrig efter hvad som icke hör dig till.»

»Tänk aldrig att något är så obetydligt, att det ej förtjenar uppmärksamhet.»

»Gif aldrig ut hvad som ej först kommer in».

»Gör aldrig en utgift som ej afser ett bestämdt resultat.»

»Låt den största ordning reglera alla dina handlingar.»

»Vinnlägg dig om att göra så mycket godt du kan medan du lefver.»

»Beröfva dig intet som är nödigt för din trefnad, men iakttag i allt en värdig enkelhet och måttlighet.»

»Arbeta derföre till sista ögonblicket af ditt lif.»

»Följ noga dessa regler, då skall Guds välsignelse och allehanda rikedomar tillflöda dig till ditt hjertas förnöjelse; men kom framför allt i håg, att vår förnämsta och vigtigaste lifsuppgift bör vara att med alla medel vi kunna befrämja vår gudomlige Skapares ära och pris. Det resultat hvartill jag har kommit är det, att utan nykterhet fins ingen helsa, utan dygd ingen ordning, utan gudsfruktan ingen lycka, och att målet för vår tillvaro är att lefva förståndigt, nyktert och rättfärdigt.»

Då ångaren *Henry Clay* brann upp på Hudsonfloden, omkom bland andra Stephen Allen, en af New-Yorks mest framstående och välgörande medborgare. Han var en tid stadens borgmästare och beklädde vid andra tillfällen åtskilliga vigtiga poster till sina valmäns stora belåtenhet. Då man två dagar efter den förskräckliga olyckan hittade hans lik, fann man i hans plånbok följande tryckta regler, hvilka synbarligen varit hans *Vade mecum:*

»Var i godt sällskap eller också utan.»

»Var aldrig lat.»

»Kan du ej finna nyttig sysselsättning för dina händer, så vinnlägg dig att odla din själ.»

»Tala alltid sanning.»

»Gör få löften.»

»Uppfyll dina förbindelser.»

»Behåll dina hemligheter, om du har några.»

»Då du talar någon till, så se honom i ansigtet.»

»Godt sällskap och godt samtal är dygdens nerv.»

»God karakter går öfver allt annat.»

»Din karakter kan ej taga verklig skada annat än af dina egna handlingar.»

»Om någon talar illa om dig, så lef så att ingen tror honom.»

»Drick aldrig berusande drycker.»

»Lef alltid — oafsedt olyckshändelser — efter dina tillgångar.»

»Då du går till sängs, tänk efter hvad du har gjort under dagen.»

»Brådska icke å stad för att blifva rik, om du vill vara lycklig.»

»Liten och säker vinst gifver bergning och sinneslugn.»

»Spela aldrig något slags hasardspel.»

»Undfly frestelsen, du torde ej hafva kraft att stå emot.»

»Förtjena penningar, innan du gifver ut dem.»

»Sätt dig aldrig i skuld, utan att du ser dig en möjlighet att kunna betala.»

»Tag aldrig lån, om du möjligtvis kan undvika det.»

»Tala aldrig illa om någon.»

»Gör hvar man rätt, innan du gifver almosor.»

»Lef ett rent lif, om du vill vara lycklig.»

»Spar medan du är ung, att du må kunna gifva ut då du är gammal.»

»Läs igenom dessa regler åtminstone en gång i veckan.»

Vi skulle kunna, om det behöfdes, anföra ännu andra dylika tabeller med lefnadsregler, som andra framstående män inom olika områden tagit sig till rättesnöre, men vi skulle i dem alla återfinna samma ande och samma syfte, alla samman inskärpande just de framgångens vilkor vi i detta arbete betonat. Då framgången i hvarje fall beror på vissa så väl naturliga som förvärfvade själsegenskaper, man må för öfrigt välja hvilken lefnadsbana som helst, så måste alla rigtiga lefnadsregler vara i hufvudsak lika. »*Similis simili gaudet* — Lika tycker om lika.»

TRETTONDE KAPITLET.

Karakter.

»Karakter utan moraliska principer är ej att lita på», brukar man säga. Lika sant är det också, att den verkställande handlingskraften ej är att lita på, om den ej uppbäres af sunda principer. Cæsars och Napoleons exempel visa oss huru hög begåfning och mäktig handlingskraft kunna regeras af otyglad ärelystnad i stället för af moraliska principer. Byron hade en utomordentligt kraftigt utvecklad intelligens, så att han till och med kunde hålla vackra predikningar; men bristen på sedligt allvar gjorde, att han lefde ett afskyvärdt lif. Vi skulle, om det behöfdes, kunna anföra en mängd exempel på huru de stora förmågorna blifvit verlden till en förbannelse, just derföre

att de saknade en styrande sedlig kraft; men sådant är ej nödigt. Förhållandet ligger öppet för hvar man. I en trängre krets kan hvarje yngling inom sitt eget samhälle och kanske bland sina jemnåriga finna företeelser som vittna om sanningen af denna anmärkning.

I detta kapitel ämna vi tala om *karakter* mera i allmänhet utan att försöka intränga i någon skarpare bestämning deraf. Det fins ett visst något som nästan hvarje menniska erkänner som en verklighet, ett visst något som i hvardagstal kallas *karakter*, det är derom vi vilja tala. Få äro de som förneka dess tillvaro, om ens någon; få torde äfven de vara som förneka dess betydelse. »Det är en man *med karakter*», när man säger så, så äro alla ense om att dermed afses något förträffligt. Ynglingen är villig att erkänna vigten och betydelsen af att hafva karakter. Om han också icke skulle vilja inlägga i ordet all den betydelse, som vi från vår ståndpunkt tro att det innebär, så är han väl dock ense med oss derom, att det är en nödvändig och ovärderlig egenskap att hafva karakter. Det är just på denna punkt vi här vilja möta honom och uppskjuta till de följande kapitlen en mera kritisk behandling af ämnet. Fins det åter någon ung man så bortkommen, så okunnig eller så förderfvad, att han förnekar vigten af karakter — både för sin egen och andras del — i hvad syssla det må vara, så säga vi, att dessa blad passa för honom lika litet som för dåren. Vi skrifva ej för honom utan för dem som äro i stånd att uppfatta värdet af moraliska grundsatser. Vi lemna honom att blifva räddad genom andra inflytelser eller att fara fort på sin sluttande stråt till dess den sjunker ned i Sodoms graf.

Karakter är ej det samma som rykte; karakter är som lifvet sjelft, en verklighet. De båda orden karakter och rykte brukas stundom såsom liktydiga, ehuru de i sjelfva verket beteckna helt olika saker.

Karakter är hvad en menniska verkligen *är*. Ryktet eller anseendet säger kanske just hvad hon icke är. Karakter är en mans verkliga värde — hans inre värde och halt. Ryktet säger hvad man *tänker* om honom, hvad han är värd på den allmänna opinionens marknad. Karakter hvilar på grundvalar, fasta som granit. Anseendet hvilar på vexlande hörsaga, som i dag är så och i morgon så. Karakter är ett resultat af bestämdt verkande lagar. Anseendet kan finnas helt oberoende af lag — laglöst och oregleradt. Som någon har sagt — »en persons rykte är som skuggan; stundom går den före och stundom går den efter honom; stundom är den längre och stundom kortare än han sjelf». Den som verkligen är utan karakter kan blifva fördelaktigt beryktad på annan ort; men den allena hvars inre halt förtjenar det goda ryktet, han allena har karakter i den mening vi här begagna detta ord.

För några år sedan skickade en grufarbetare i Kalifornien en låda med förmodadt guldstoft till en kemist i Boston för att undersökas. Afsändaren hyste ej något tvifvel alls om stoftets *karakter*, men han ville af andra orsaker få en analys deraf. Kemisten rapporterade »jernkis» i stället för guld. Denna händelse tjenar att belysa den skilnad vi här afse. Stoftet hade *rykte* om sig att vara guld, men dess verkliga *karakter* var »jernkis». Det samma gäller om menniskor. Åtskilliga till namnet kristne i Fall River åtnjöto under åratal ett *gyllene* rykte; men oförmodade upptäckter bevisade, att deras karakter var »jernkis»; och nu sitta de i allmänna fängelset. Det är *karakter* frågan här gäller, icke anseende.

Karakter är af större värde än intelligens, äfven om denna är en Shakespeares eller en Websters. En ung man kan aldrig komma i besittning af någonting mera dyrbart och värderikt än en fläckfri karakter. Han må samla penningar i millioner, men den förutan är han ändå fattig. Den fattigaste usling på

jorden är den, som har en trasig och luggsliten karakter. Han må bo i ett ståtligt palats, svänga sig i präktigt ekipage och hyllas af smickrande skaror; men han är icke desto mindre i *moraliskt* hänseende ett *fattighjon,* så mycket mera vådlig både för sig sjelf och för samhället för sina penningars skull. I ett tal till unge män sade en gång professor Blaikie vid Edinburghs universitet följande ord: »Penningar är icke det nödvändiga, makt är icke hvad som behöfves, skicklighet är icke hvad som behöfves, rykte är icke hvad som behöfves, frihet är icke hvad som behöfves, icke ens helsa är det ena nödvändiga; utan *karakter* allena är det som i sanning kan frälsa oss, och äro vi icke frälste i denna bemärkelse, måste vi för visso varda fördömde».

Ynglingen må icke inbilla sig, att besittningen af denna skatt är en sak, som han har rättighet att efter behag bry sig om eller slå ur hågen; nej, här är det fråga om en pligt. Här gäller det en förpligtelse, som han ej kan krångla sig undan. Ingen pligt finnes som bjuder honom att blifva rik eller att blifva författare eller statsman, men det är hans pligt att utveckla en ren karakter. Försummar han det, så röfvar han från Gud och bedrager både samhället och sig sjelf. Uppgiften är både rimlig och utförbar. Den fattigaste och obemärktaste kan utföra den. Den svagaste och sjukligaste menniska har lika goda utsigter dertill som den starkaste och friskaste och kanske ännu bättre. Ingen kan ursäktas utom galningen och fånen. Och det är icke obetydliga skador, som äro följden af försummelse eller likgiltighet här vid lag; denna synd är icke blott en förbrytelse mot Gud, den är ett angrepp mot allmän dygd och en förbannelse för samhället på hundra sätt. Det är den värsta skada en ung man kan tillskynda samhället — det är en skada som vittnar om en genomdrifven skälm.

Hvad vi nu hafva sagt om karakter är ingenting

nytt. Det är blott ett återupprepande af det gamla, som alltid blifvit framhållet. Martin Luther säger på ett ställe: »Ett lands välgång beror icke på rikedomen af dess inkomster eller styrkan af dess befästningar eller skönheten af dess offentliga byggnader, utan den beror på antalet af dess bildade medborgare, dess män af uppfostran, upplysning och *karakter*. Häruti har man att söka dess sanna intressen, dess förnämsta styrka, dess verkliga kraft.»

Vissa särskilda fördelar af en god karakter må härvid betonas. Vi säga då först, att karakter är *kapital*. »Om fattigdomen är ditt arf, så måste dygden vara ditt kapital.» Vare sig fattigdomen är ens arf eller ej, så är dygd i alla händelser det bästa kapital en ung man kan besitta. Penningekapital skall icke tillförsäkra honom förtroende, åtminstone icke det förtroende som behöfves för affärers bedrifvande. Penningetillgångar kunna skapa förtroende till en affärsmans finansiela förmåga; men de räcka icke till att ingifva förtroende för hans *moraliska* förmåga. Någon garanti mot lögn, bedrägeri eller andra skälmstycken vinnes icke dermed. Men en sådan garanti gifver den som har *karakter*. »Ett godt namn är att föredraga framför stora rikedomar.» Som det franska ordspråket uttrycker saken: »Ett godt namn är bättre än en gördel af guld.» De mest gynnade af framgångens män hafva gjort den erfarenheten, såsom vi sett. Goda grundsatser gåfvo dem en god fart från sjelfva början. Amos Lawrence vägrade att begagna sig af de ett tusen dollars, som hans fader erbjöd sig att låna honom, då han började affärer i Boston. Det låg icke litet *karakter* i det afslaget. Kände vi intet mera om den unge mannen än detta enda drag, så kunde vi dock deraf sluta, att han var en man af grundsatser och företagsamhet. Senare i sitt lif skref han till sin son, som var i Frankrike: »Goda grundsatser, godt lynne och godt sätt skola föra en man genom verlden mycket

säkrare än han kommer fram utan någotdera. Det vigtigaste är *goda grundsatser*. Dessa förutan kan icke det allra bästa sätt, om det ock för någon tid vinner behag, hålla en person uppe under pröfvande omständigheter.»

En god karakter uppstår genom förening af flera särskilda egenskaper. Dessa må vara i sig sjelfva af helt verldslig art, men de måste dock alla stå under kontroll af en omutlig ärbarhet. Det är denna sist nämda egenskap, som gör att karakteren är att lita på. En sådan karakter fins hos en viss klass af medborgare, hvilka ehuru icke kristne dock äro af stort värde för samhället genom sin kraftiga affärsföretagsamhet och sina samhälleliga och moraliska dygder. *Företagsamheten* hos dem står under kontroll af ett moraliskt tvång, som ärligheten lägger på dem. Deras intelligens är tilldragande, deras företagsamhet ingifver respekt, och deras ord, »så godt som en handteckning», tillvinner dem allmänhetens odelade förtroende. Just i detta hänseende var det Franklin kunde säga om sig sjelf: »Härutaf kom det sig, att jag vann sådant inflytande hos mina medborgare. Jag var endast en dålig talare, aldrig vältalig, mycket tveksam i val af ord, knappast korrekt i uttrycken, och dock lyckades jag oftast att vinna mitt syfte.» Det var derföre att folket hade förtroende till hans »takt, kraft och moral». Ett framstående exempel från vår egen tid är Abraham Lincoln. Nationen hade kommit till en kris, ur hvilken ingen annan än en »bederlig» man kunde rädda henne. En president måste väljas för sin karakter snarare än sin förmåga, ehuru den senare ej får förbises. Lincoln vardt vald förnämligast för sin *karakters* skull. Han var icke en kristen, men han var en man med *karakter*. Just för den åtnjöt han ett välförtjent rykte. Ingen fläck sudlade hans karakter; den var ren som ett oskrifvet papper. För den orsaken var det han blef president.

Karakteren var hans kapital. Det var den som förskaffade honom presidenturen, och det var äfven på samma grund han arbetade och bygde vidare under sin embetsöfning, och nationen litade på honom, viss på att hans moraliska egenskaper voro vuxna den kris, som bröt in. Det lojala folket hyste ingen fruktan att han skulle göra moralisk bankrutt. Inga demagogiska stämplingar i landet, intet förräderi, ingen laglöshet förmådde bryta hans kraft. Folket trodde detta, och derföre litade de på honom, bidade och vunno seger.

Karakter är *makt*. Detta ligger redan i hvad vi sagt. Äfven »kunskap är makt»; men kunskap kan finnas utan karakter. Lägg karakter dertill, så få vi en makt som är oemotständlig. Häruti låg det mäktiga inflytande, som Samuel Budgett utöfvade öfver alla samhällsklasser. De scener man fick bevittna vid hans begrafning förekomma icke annat än då män af obegränsadt inflytande kallas hädan. Ung och gammal, rik och fattig, hög och låg, samlades från milslånga afstånd rundt omkring för att hembära hans minne en gärd af uppriktig saknad. Ej så ymnigt hade tårarne gjutits öfver stoftet af Englands berömdaste statsman. I trakten af Bristol skulle intet annat dödsfall, med undantag af drottningen sjelf, hafva gripit hjertan med en sådan sorg.

»Det här var en märkvärdig begrafning», anmärkte en främling till en gammal man i folkhopen.

»Ja, visst», svarade den gamle; »aldrig förr hafva vi haft en dylik här i Kingswood. Den bäste mannen i Kingswood har gått bort i dag.»

»Var ni anstäld hos den aflidne?» fortsatte främlingen.

»I sjutton år, min herre», svarade han med en djup suck och tillade derpå, »ack, herre! en stor man har fallit ibland oss!»

»Utan tvifvel var han en stor man här i trakten», anmärkte främlingen.

»Här i trakten!» utropade den gamle kontoristen, likasom rädd att principalens verkliga karakter ej skulle få tillbörligt erkännande; »det fanns ej hans make i hela England. Ingen tunga kan utsäga hvad den mannen gjorde.» Hans penningar och hans förmögenhet glömdes i den sorgliga stunden, och hans personliga karakter allena var föremål för en uppriktig beundran.

Vi kunna anföra många af de utmärkta män vi omnämt i denna bok till belysning af vårt ämne. De fleste af dem hade just i karakteren sin kraft.

Vi hafva förut sagt, att näst det att se den lefvande mannen sjelf, är det lärorikt att se hans bild i biografi. I den skådar man hvad han var och hvad han gjorde. Näst att sjelf se det är att läsa derom. Det är åskådningsundervisning. Hvad den ene har gjort, det kan den andre göra. Kanske han till och med kan göra det bättre. Likasom alla de förgångna tidernas uppfinningar och upptäckter kunna öfverträffas i kommande år, så att det nittonde seklets underverk torde komma att fördunklas af det tjugondes, så är det också möjligt för de unge männen i vår tid att öfverträffa de karakterens mönster, som ställas fram för dem.

Föredömen äro af lika stor betydelse för karakterens utveckling som föreskrifter. Nästan omedvetet taga de unga männen intryck af andras meningar, seder, vanor och förhållanden. Här möter dem ett språk, som talar till deras sinnen och känslor. Grundsatserna träda fram i lefvande handling. Goda föresatser sprängas sönder af de dåliga exemplens makt. Berättigad ärelystnad väckes upp af de goda föredömena. Stundom händer att exempel göra de bästa lärdomar om intet; stundom åter att exempel vinna öfver de sämsta lärdomar. Det är derföre vi lägga de unga på hjertat att noga studera mönsterkarakterer; icke just de stora egenskaperna, som göra vissa män till jettelika undantag, utan fast mera de öfriga goda

egenskaper, som i hvardagslifvets enahanda finna sin skönaste användning. Det är dessa som till samman utgöra den karakter, som är framgångens vilkor.

Hvad man vanligen kallar »godt sätt att vara», »att föra sig väl», »artighet», »belefvenhet», humanitet», allt detta ingår i begreppet karakter. »Godt uppförande», säger Emerson, »är det skönaste af de sköna konsterna.» »Belefvenhet är den fattiges kapital», sade John M. Crane till en ung slägting. Det är samma sak som Lord Chatham beskref som »välvilja i småsaker, som gör att man sätter andra framför sig sjelf i de små dagliga och stundliga bestyren i hvardagslifvet; en beständig uppmärksamhet på deras minsta behof som äro omkring oss, egnad att förekomma eller afhjelpa dessa behof.» Detta karaktersdrag är kanske att fatta som liktydigt med en sannskyldig artighet, sådan den definieras af dr Witherspoon: »artighet är en verklig vänlighet, uttryckt på vänligt sätt.» Eller som en annan säger: »Lynnet är halfva kristendomen.» En annan åter: »Sättet är andens drägt, det inre väsendets yttre klädnad, hvaruti karakteren gifver sig uttryck.» Burke säger derom: »Skick och sätt kan reta eller lugna, besmitta eller rena, upphöja eller förnedra, förfäa eller förädla, allt samman genom en ständig, oafbruten, likformig men omärklig inverkan, lik den som kommer från luften vi andas.» Dr Franklin uttrycker på ett ganska roande sätt samma tanke i sin berättelse »om det vackra och det fula benet.» En af hans vänner, omtalar han, hade ett välskapadt ben och ett vanskapligt, och dessa ben begagnade han som ett medel att lära sig bedöma hvilka menniskor voro passande att välja till sällskap. »Om en främling tittade mera på hans fula ben än på hans vackra, så tviflade han på honom. Talade han något derom utan att säga något om det vackra benet, så var detta för min filosofiske vän tillräckligt skäl att icke hafva någon vidare bekantskap med den karlen. Icke hvar och en

af oss har ett dylikt tvåbent instrument att anställa observationer med; men en hvar af oss kan med liten uppmärksamhet lätt upptäcka tecknen till denna klandersjuka, som bara finner fel, och med samma bestämdhet undvika all närmare bekantskap med dem som lida deraf. Mitt råd till sådana der kritiska, grälsjuka, missnöjda och olyckliga menniskor är alltså det, att om de önska vinna andras aktning och kärlek och för egen del blifva lycklige, *så böra de sluta upp med att se på det fula benet.*»

I dessa nu anförda yttranden betonas ett särskildt karaktersdrag, som förtjenar de ungas synnerliga beaktande. Den belefvenhet som här åsyftas är icke hvad man får se i det fashionabla lifvet — ett manér som går efter vissa regler eller kanske är inlärdt i dansskolan, ett afmätt sprätt-väsende, ty detta tages på eller lägges af efter behag allt efter omständigheterna, hvaremot den humanitet vi här åsyfta är ett med mannen sjelf, det yttre framträdandet af varaktiga och gedigna egenskaper. Salongsmanéret räcker ej längre än till kläderna och går icke så djupt som till skinnet, utom der det kan visa sig dubbelt; hvaremot det förekommande sätt vi rekommendera är en *hjertats* sak, en frukt och ett uttryck af själens inre lif. Salongsmanéret eller Chesterfield-manéret, som engelsmännen kalla det efter Lord Chesterfield, den bekante salongshjelten, tillåter skrymteri och förställning der sådant behöfves för att vinna menniskors bifall; det förnämsta motivet han hade att anföra för ett »elegant sätt» var att vinna uppmärksamhet. Hvad han rekommenderade var en »hvitmenad grift», utan afseende på hvad orenlighet som gömde sig derunder. Det var en väl *eftergjord* vara, som han ville hafva fram, icke den äkta varan, utan ett falskt apespel.

Allt hvad man åsyftar när man talar om ett »godt sätt att vara», »verklig artighet», »äkta belefvenhet», »höflighet», o. s. v., det är allt ett uttryck af

verkligt god karakter och är följaktligen alltid lika på alla rum och under alla förhållanden. Det är ej ett uppförande, som ryckvis ter sig så eller så: det vet ej af list eller beräkning. Den köpman som har detta goda sätt, han iakttager mot sina biträden i magasinet samma belefvenhet som utmärker honom i salongen eller i direktionssammanträdet. Så var det med Budgett, Lawrence och många andra, hvilka vi framhållit som mönster. De bemötte sina portvaktare lika artigt som sina kunder. En författare, hvilken framhåller Abbott som ett mönster i detta hänseende, gifver en vacker gärd af erkännande åt alla handelsfirmor med karakter, då han säger: »Artighet mot alla har blifvit en första lag i alla framstående köpmansfirmor och är ett utmärkande drag i alla de framstående handelshusens transaktioner, sådana som Barings, Rothschilds, Laboucheres med flera. Hvarje Boston-köpman minnes med tillfredsställelse det angenäma sätt som prydde Abbott Lawrence, den framstående köpmannen och statsmannen, och som gaf åt hans handlingskraft, hans framgång, hans storartade välgörenhet och hans inflytelserika offentliga verksamhet ett så särskildt behag. Hela hans finkänsliga och förekommande sätt att vara vittnade om den upphöjda karakter, som utmärker hvad man kallar en verklig gentleman. Hvar och en som går in på kontoret hos en Baring, Labouchere eller Lawrence, kan alltid påräkna ett vänligt bemötande, vare sig hans förslag för öfrigt antages eller ej.» Samma vittnesbörd gaf Edward Everett om Peter Brooks: »För ung och gammal var hans sällskap angenämt. Ingen lemnade honom utan att medföra ett behagligt intryck af hans ständigt jemna vänlighet, hvilken ej var ett konstladt sätt utan ett utflöde från ett välvilligt hjerta. Ingen gick ifrån honom utan att vid sin afskedshelsning tillönska honom en verklig och allvarligt menad välsignelse.» Dr Johnson hade ganska bestämda åsigter i detta hänseende. Han anmärkte

en gång: »En menniska har icke mera rätt att *säga* något ohöfligt än att *göra* något ohöfligt — vi hafva lika litet rätt att tilltala någon groft som vi hafva att slå ned honom.» Blefve denna åsigt af saken allmän praxis, så skulle deraf följa en underbar förändring i alla förhållanden, både i familjelif, samhällslif och affärslif.

Att »sättet» är af stor betydelse för en ung mans framgång, det kan redan en ringa bekantskap med affärsmännen och deras tänkesätt lära oss att förstå. Köpmannen är angelägen att hans biträden äro verklige »gentlemän», icke narraktige, bondaktige eller dumdryge. Han har ingenting emot att de gifva sina stöflar en fin polityr, men han är ej nöjd med att den sitter bara der. Fjesk, högmod och råhet kan han icke fördraga hos dem. Han väntar och fordrar af dem alla just hvad bibeln inskärper med sådana förmaningar som dessa: »Varen milde», »Varen vänlige mot hvar man», »Förekommen hvarandra med inbördes heder», »Ären alla menniskor». Sladder och prat, låga och gudlösa talesätt stå icke väl till samman med ett sådant förhållande. Lawrence, Appleton, Brooks och andra tilläto icke sådant. »Ingen *gentleman* tillåter sig ett sådant språk», sade den förstnämnde. En »gentleman», det är just hvad ordet innebär, en man som är *gentle* eller mild och förekommande, en som i hela sitt förhållande visar bildning och belefvenhet, vänlighet och ömhet, utan något af den grofva och sträfva råhet, som utmärker den låga pöbeln.

Icke allenast i handelsverlden utan på alla öfriga områden är det en sådan karakter, som bryter sig sin bana. En dam, som träffade samman med president Humphrey vid Amherst College, vardt så fördelaktigt stämd af hans sätt att skicka sig, att ehuru hon tillhörde en annan bekännelse, donerade hon dock efteråt etthundra dollars till läroverket och anförde som skäl, att »president Humphrey var en man med *verklig belefvenhet*, och ett läroverk som hade en sådan president, förtjente att understödjas.» En framstående köpman i New York infann sig en gång i Sko- och Läder-Banken derstädes för att öppna räkning med den. »Ni torde vilja veta hvarföre jag öppnar räkning här», anmärkte han till direktören, som utmärkte sig genom verklig artighet. »Förmodligen tänker ni att edra penningar skola vara säkrare här», svarade direktören. »Nej, jag kommer hit derföre att ni är artig. Jag gick in på min förra bank och kom händelsevis att lägga min hatt på kassörens pulpet. Han tittade på mig med en uppsyn, som hade han haft fem millioner, och sade: 'Tag bort den der hatten från min pulpet.' Jag tog bort den, hvarefter han sade: 'Nu vill jag höra er.' 'Nej, ni slipper det', svarade jag; 'jag vill ej hafva något med er att göra.'»

Daniel Webster var känd för sitt artiga sätt. En embetsman från Washington reste en sommar för att helsa på honom i Marshfield. Då han lemnade postvagnen, visade kusken honom vägen till Websters landtgård. I afsigt att taga en genväg begaf sig främlingen tvärs öfver fälten, men kom snart till stränderna af en å. Här fick han sigte på en »gammal farmare» i granskapet och ropade honom an: »Hör hit, gubbe, jag är på väg till Webster; huru skall jag komma öfver ån?» »Hoppa öfver eller klif i», svarade gubben. »Hoppa öfver» kunde icke den främmande, och att väta ned fötterna tyckte han icke om. »Jag skall ge dig en hacka, om du tager mig öfver, gubbe», fortsatte den resande. Utan att göra sig känd bar Webster honom öfver, vägrade att taga emot penningarne och visade honom artigt vägen till boningshuset. En kort stund derefter sammanträffade Webster inne i huset med främlingen, hvilken synbarligen kände sig icke litet förlägen. Ingendera sade emellertid ett ord om hvad som hade passerat.

Det hände en gång, att ett af biträdena hos James Beebe, en köpman i Boston, som skulle afsända ett parti varor till en reqvirent, af misstag kom att skicka galet. Några månader derefter infann sig kunden på Beebe's kontor i temligen upprörd sinnesstämning och sade: »Jag har blifvit mycket illa behandlad af detta hus.» »Huru så?» frågade hr B. med förvåning. »Ni sände mig varor som jag aldrig hade köpt.» »Åh! det får icke passera», svarade B. och anstälde undersökning i saken. Öfvertygad om att kunden hade rätt, sade B., »Ni har rätt, min herre. Sänd till baka varorna på min bekostnad, så skall jag ersätta er förlust.» »Ni kan icke ersätta min förlust», svarade köparen passioneradt; »säsongen är förbi, och moderna äro förändrade.» »Men tror ni inte, att vi skulle kunna lemna ersättning för något så när, så att saken blefve uppgjord till er belåtenhet?» »Nej, nu är det för sent», utbrast mannen. »Jag tror icke det», fortfor hr B., »se här fins ett lager, som är värdt en million.» Kunden smålog och tillade: »Nå väl, om ni kan vara en gentleman, så kan också *jag;* visa mig hvad ni har.»

Amos Lawrence hade för sed att lemna åt sina köpare alla ojemna ören och alla ojemna qvarter som blefvo öfver på alnen; och det betalade sig. Detta handlingssätt var intet annat än ett naturligt uttryck af hans ädla karakter. En personlighet af motsatt art var en af de snålaste sällar vi någonsin känt, en gnidare till menniska, som egde nära en million dollars, men var en sådan girigbuk, att han predikade, prutade och knusslade för en enda cent värre än någon vi hört talas om. Han var raka motsatsen till Lawrence; ingen gaf honom sin aktning. Alla afskydde hans gnidiga karakter och skänkte honom ett välförtjent förakt. Att afstå från öret eller att hålla på det har ofta betydt lika mycket som att vinna anseende eller förlora det, ty i den lilla omständigheten låg en nyckel till hela karakteren.

I sammanhang med detta ämne förtjenar att påpekas konversationens betydelse. Re*, öppenhjertig och undervisande är den konversation, som utmärker en god karakter. Ofta är det just uti samtalet som ynglingens okunnighet, låga tänkesätt och låga vanor lättast träda fram. Å andra sidan märker man just af samtalet med en person, om han är intelligent, rättrådig, ädelmodig och i sann mening manlig. Genom samtal kan man utan svårighet bland en mängd ynglingar få reda på den som läser flitigt och med urskilning, som väljer sina vänner bland de aktningsvärde och som utmärker sig genom rena och ädla syftemål. Ett dåligt lif lemnar sitt märke qvar på konversationen, om också icke på pannan, såsom Gud gjorde med Kain; och sålunda blifver samtalsgåfvan, denna underbara bärare för våra tankar, som var ämnad att meddela de ädlaste lärdomar, den blifver i stället en ömklig draghäst för allt slags gudlöshet, gallimatias och skräp. Ingen yngling kan göra anspråk på respekt, om hans konversation svär deremot.

Dr Franklins konversation var alltid underhållande och lärorik, och han påstod, att han hade denna egenskap i arf från sin faders bordsamtal, ty »han plägade alltid diskutera något ämne eller utveckla någon grundsats angående enskild eller samhällelig verksamhet, i stället för att beständigt bara prata om forellfiske, orrjagt, hundar, middagar, spader och trumf». Burritt härledde sin läslust från de samtal hans fader brukade hålla med grannarne, då de sutto hos honom om vinterqvällarne och språkade om den gamla revolutionen. Elihu lyssnade med förtjusning, och då han erfor att man kunde läsa om sådant i böcker, sökte han med all ifver att skaffa sig sådana. Den som vinnlägger sig om en sund karakter, lär sig också att föra en sund konversation.

Hvad som vidare kunde sägas öfver detta ämne, låter sammanfatta sig i det omdömet, att karakter är

framgång, — den högsta framgång. Den yngling, som skapar sig en sådan karakter, som vi här tecknat, är säker om framgång. Såsom Burke sade: »Säg mig hvilka grundsatser, som äro de rådande hos edra unge män, och jag skall säga er, hvilken karakter som kommer att utmärka nästa generation». En större framgång kan väl ej finnas än den att förädla sig sjelf och »nästa generation». Låg är den karakter som säger: »Tänk på din egen fördel!» Hög är den karakter som säger: »Tänk på dina *pligter*». Ett exempel på den senare var Gideon Lee, om hvilken det sades: »Det var hans olycka (om det annars verkligen är så) att vara född fattig. Det var hans förtjenst att genom flit och ihärdighet förvärfva sig förmögenhet. Det var hans olycka att beröfvas uppfostran i ungdomen; det var hans förtjenst att kämpa sig fram dertill vid mognare år. Det var hans olycka att i sina tidigare strider lemnas utan vänner, utan någon som hjelpte honom i råd eller dåd; det var hans förtjenst att vinna dem i stora skaror genom en *karakter*, som ej var rädd för granskningens blick.»

FJORTONDE KAPITLET.

Samvete.

Samvete eller samvetsgrannhet är ett väsentligt vilkor för en fläckfri karakter. »Män med karakter äro sitt samhälles samvete», säger Emerson. I denna anmärkning ligger en djup sanning. Hvarje framställning af dygden och dess grundsatser, som icke erkänner samvetets betydelse, lider af en väsentlig brist.

Det är samvetet som har att särskilja, varna och döma. Samvetet skiljer mellan hvad som är godt eller ondt i våra handlingar; samvetet lärer oss att göra hvad som är rätt och vägra att göra hvad som är orätt, och då en handling är gjord, är det samvetet som uttalar sig gillande eller ogillande, allt efter handlingens beskaffenhet, och låter oss känna tillfredsställelse eller smärta deröfver. I likhet med våra öfriga lekamliga och andliga förmögenheter kan äfven samvetet stärkas genom öfning och försvagas genom försummelse. Den som, när det gäller att skrida till en viss föreslagen handling eller ett visst handlingssätt, med eftertanke och uppriktighet stannar och frågar sig sjelf: »Är det rätt att göra så eller så?» han får sålunda ett ömt och känsligt samvete, och »att hafva ett ömt samvete, är en ovärderlig välsignelse», säger en god författare; »det vill säga, ett samvete som icke allenast genast urskiljer hvad som är ondt, utan också ögonblickligen *afskyr* och *flyr* det, lika qvickt som ögonlocket tillsluter sig mot damkornet». Att då en handling blifvit begången undersöka huruvida *bevekelsegrunden* dertill var den rätta, är också ett sätt att uppöfva och stärka den förmåga, hvarom fråga är. Å andra sidan kan det ej annat än vara demoraliserande för samvetet, det loja och liknöjda sätt att handla, som är så vanligt bland menniskor, alldeles som om moralen intet hade att göra med menniskans handlingar. Att onödigtvis ställa sig i brydsam belägenhet, att blottställa sig för beröring med det onda, der det ej behöfves, sådant är till direkt skada för samvetet. Det stora flertalet af menniskor vanvårdar denna förmåga i förskräcklig grad. Den tanklösa mängden ser kanske deruti en gåfva af obetydligt värde, ehuru dock sjelfva ordets betydelse, sådan dess härledning gifver vid handen, borde lära dem annat. Ordet samvete kommer ju af de två orden *veta* och *samman* eller *samt* — det betyder ett *vetande till samman med*, hvilket innebär att det är

någon annan person som vet till samman med själen hvad som är rätt eller orätt; samvetet är ett sammanvetande, och den andre personen är Gud. »Samvetets verksamhet är intet annat än hans lags verksamhet i vårt hjerta. Så vittnar ordet om den fruktansvärda tvåfalden inom vår själ — Gud och menniska. Menniskan syndar, Gud är der i själen och bestraffar. Menniskan gör orätt, Gud är der i själen och vet derom.» Ingen sanning inom sedoläran är af djupare betydelse än denna.

James Harper, som sedan grundade bokförläggarefirman Harper Brothers i New York, kom till denna stad i sin ungdom och fick en anställning på ett tryckeri vid Franklin-square. Sedliga grundsatser ersatte hvad som fattades honom i erfarenhet. Lättsinnige ynglingar försökte att draga honom med sig i dåliga nöjen och tillställningar, men det lyckades dem hvarken med lock eller pock. De inbjödo honom till sina dryckeslag, men han vägrade. De sökte förmå honom att bevista teatern, men han afböjde det artigt men bestämdt. De försökte få honom in i biljardsalen, men han sade nej. De ville öfvertala honom att spela kort bara för nöjes skull, men han var orubblig i sin föresats att lemna dem åt sig sjelfva. Slutligen, då de ej sågo sig någon möjlighet att rubba honom från sina allvarliga grundsatser, grepo de sig an med gyckel och hån. De skrattade åt hans rock, hans tafatta sätt, hans tunga skor och frågade honom »huru länge han hade hållit sin moder i kjolen». En af dem bad honom en gång hånfullt att få hans kort; den gången glömde sig James för ögonblicket och sparkade uslingen utför trapporna med de orden: »Der har ni mitt kort». Tre minuter efter sade han honom att han var mycket ledsen öfver sitt handlingssätt och tillade: »Då jag får affärer för egen räkning, skall jag låta er få arbete.» Det slog mycket rigtigt in: tjugu år derefter kom samme man till honom i ett mycket eländigt tillstånd och sökte

arbete, och Harper gaf honom en syssla, som räddade honom från att svälta i hjel. Om en eller två af de öfriga eller rättare sagt om en syster till dem berättade hr Harper sedermera följande: »Då jag var borgmästare i staden, fick jag en dag besök på kontoret af en ung qvinna, som bad om sysselsättning. Hon var dotter till en rik köpman, hvars söner hade hånat min fattigdom, då jag förrättade det smutsiga arbetet på tryckeriet. Hon egde både bildning och personliga behag i icke ringa grad. Hon hade varit stadens skönhet, men var nu förlorad, värnlös och öfvergifven. Jag bad henne återvända till det samhälle, hvars prydnad hon en gång hade varit. Hon reste sig från sin plats, såg mig rätt i ansigtet och sade: 'Hr Harper, ni är en human man; ni är den ende som skulle vilja hjelpa mig. Ni har döttrar. Jag är fullkomligt duglig till att blifva deras guvernant, deras sällskap och lärarinna. *Skulle ni vilja anförtro dem i min vård? Vill ni lemna mig ett skydd och taga mig på försök?*' Jag kunde icke tala för ett ögonblick. 'Ni behöfver ej svara', återtog hon, så försvann hon i ögonblicket, och jag såg henne aldrig mera».

Här se vi en man, som allt ifrån sin ungdom lydde samvetets röst. Hvilken motsats till det onyttiga och usla lif som lefdes af de flesta bland dem, som drefvo gäck med hans samvetsgrannhet! Han uppsteg till de högsta äreställen och förtroendeposter i hufvudstaden; han utmärkte sig lika mycket genom intelligens som genom förmögenhet, genom ädla tänkesätt ej mindre än genom rask företagsamhet. Hade han försummat och föraktat samvetets kraf, som kamraterne gjorde, så hade hans bana blifvit lika vanhederlig som deras! Dr Bellows sade om Jonathan Goodhue, att »sannolikt var samvetsgrannhet det första som detta samhälle skulle nämna såsom hans utmärkande egenskap. Pligten var, om icke det ord han oftast förde på läpparna, så likväl den grundsats som var djupast ristad i hans hjerta. I allt sitt för-

hållande, i stort så väl som i smått, brukade han alltid vädja till samvetets röst.» Det är en afundsvärd ståndpunkt, väl värd att eftersträfva, då folket säger om en välkänd medborgare på gatan: »Der går en man med samvete». Då Astor gick på Broadway, sade folket: »Se, der går Astor», och tänkte på hans rikedom. Men då Goodhue gick på samma gata, glömde menniskorna hans rikedom i beundran för hans karakter och sade: »Der går en man med samvete».

Hvarje ung man behöfver i synnerhet rådfråga sitt samvete, då det gäller att välja lefnadskall. Det anstår honom ej att välja en sysselsättning, som är skadlig för samhällslifvet eller den allmänna moralen. Han är en låg usling, om han slår sig på rusdryckshandteringen eller om han handlar med sådana varor, som i hemlighet nära hans medmenniskors passioner. Bättre för honom att han aldrig varit född eller att en qvarnsten hängdes kring hans hals och sänkte honom i hafvets djup, än att han skulle söla sig med en så usel handtering. »Ve honom som gifver sin nästa att dricka, dig som iskänker din eldsdryck i afsigt att rusa för att se deras blygd!» Sak samma, om handlingen är tillåtlig enligt lag eller ej; den blifver icke bättre för att den bedrifves med lagens medgifvande; det är ändå samma demoraliserande, förderfliga och föraktliga handtering. Och det samma gäller om hvarje affär, som leder till svek och bedrägeri. Ingen menniska har rätt att gifva sig in i en fabriksrörelse, der man blir tvungen att taga bomull i stället för ull som utlofvats, delvis och helt och hållet, der man nödgas att knussla med qvalitet eller mått för att skaffa sig riklig vinst eller att lemna halfgod vara för fullgod betalning. Det är en usel och föraktlig handtering att göra skosulor af papper eller att förfärdiga dem af gamla utslitna stöflar och skor och sedan sälja dem för fullgod vara: och den yngling, som går in på att drifva sådan rörelse, tillfogar icke allenast sin egen karakter den största skada,

utan han afsäger sig derjemte alla anspråk på ärliga menniskors aktning. Hvarje manufaktur som rör sig med förfalskningar, det må gälla mat eller dryck eller andra förnödenheter, måste ovilkorligen blifva ett föremål för hvarje vaket samvetes ogillande dom. Då Budgett dref handel, inträffade det en gång att hans samvete började oroa honom med afseende på den peppar han sålde i sitt magasin. En noggrann undersökning af saken förvissade honom om, att fabrikanten förfalskade den för att derigenom undgå den dryga tull, som regeringen lade på varan. Han kände nu att det var orätt af honom att sälja en förfalskad vara. Han öfvertänkte saken noga, till dess han slutligen vaknade en natt med tankarna på de tunnor han hade i magasinet, märkta med P. D. Det dröjde ej länge innan han fattade sitt beslut; han stod upp midt i natten, gick till butiken, rullade ut hvarje tunna, som var märkt med P. D., och kastade dem ned för en brant bakom byggnaden, der de krossades i stycken. Med fredadt samvete gick han till baka till sitt hem och sof godt ända till morgonen. Aldrig mer kom P. D. under hans tak. Budgett hade rätt, och den yngling som icke skänker sin beundran åt en sådan samvetsgrann lydnad för ärlighetens bud, måste sakna all moralisk känsla.

»Men det är ju en *laglig* rörelse», är en invändning som göres af somliga. Nå än sedan då? Bedrägeri är bedrägeri, vare sig att regeringen är med derom eller ej. Att en sak är lagligt erkänd kan icke upphäfva eller förändra sakens uselhet i sig sjelf. Om regeringen legaliserar en orättfärdig handtering, så mycket värre är det för regeringen sjelf. Och dock se vi många förståndiga män försöka lugna sitt samvete med den omständigheten, att handlingen eller affären är tillåten af lagen. Unge män, som just äro i begrepp att gå ut i affärslifvet, äro lätt benägna för att låta sig narras och bringas på fall

af denna så allmänt rådande villfarelse. Författaren talade en gång med en ung man, som arbetade i en tidningsredaktion till samman med en äldre man, som bekände sig vara en kristen, och framstälde dervid till honom den frågan: »Hvarföre annonserar ni om teatrar, biljardsalar och andra lastens nästen?» Hans svar lydde så: »Vi följa den regeln, att annonsera om allt som är tillåtet efter *lagen*» — det vill säga, de följde den regeln att qväfva samvetets röst och lemna å sido sedlighetens bud. Den äldre kompanjonen dog plötsligt kort efter, och den yngre var inom tio år en öppen bedragare. Och hvad var naturligare än att han till slut vardt en usel svindlare, en beklagansvärd skälm? Han började på den vägen, då han gick in i affärslifvet; och hvad var att vänta annat, än att han skulle löpa banan ut? Lawrence skref en gång till en studerande: »Tag detta till ditt valspråk redan från början af din lefnadsbana, att skilnaden mellan att göra *alldeles rätt* och att göra *litet orätt* skall till slut blifva det samma som skilnaden mellan att hamna i trefnad och välstånd och att fastna i träsk och dy». Tusende unga män hafva till slut sjunkit ned i olycklig dy eller något ännu värre derigenom att de färdats en sådan der väg, som var *erkänd i lag*. Det var ingenting annat än en *laglig* väg till förderfvet.

Men äfven personer med karakter göra sådant, torde någon invända. Hvad för slags karakter? Säkerligen icke personer med verklig *moralisk* karakter, icke personer som göra anspråk på att heta samvetsgranne. Icke sådana som äro föredömen af en rättskaffenhet som manar till efterföljd. Att somlige personer, som hafva »respektabelt namn» i affärsverlden, göra sådant, det medgifves gerna; och det är en skamfläck för landets affärer. Deruti ligger en af orsakerna till att en stor mängd hederliga menniskor högeligen betvifla, att affärsfirmor och handelskorporationer hafva något som heter samvete.

Sådana metoder och medel låta ej försvara sig inför de grundsatser, som gälla bland folk med heder och samvete. Den som ej har en ren affär, kan ej hafva en ren karakter. Ja, genom ett fortsatt begagnande af sådana metoder blifver hans samvete till slut alldeles nedtystadt och vanmäktigt. Långt bättre vore då att lyda under ett hedniskt regemente sådant som kejsarens af Kina, hvilken, då man petitionerade hos honom om att gifva lagligt skydd för opiumhandteringen för att derigenom bereda sig ökade inkomster, gaf det svaret: »Det är visserligen sant, jag kan icke hindra att giftet importeras: vinningslystna och förderfvade menniskor skola både för förtjenstens och lustarnas skull trotsa mina önskningar; *men ingenting skall förmå mig att draga inkomster af mitt folks laster och elände*». Denne utmärkte hedning skulle i sanning duga till lärare för civiliserade menniskor, som mena att det lagliga skyddet är den rätta förhållningsregeln, och lika bra skulle han duga till att gifva en upptuktelse åt den samvetslösa regering, som påtvingar hans land den förderfliga opiumhandeln.

»Allt det der är *småsaker*», torde en och annan ung man invända; »det duger icke att vara allt för nogräknad.» Ja så, det är *småsaker!* Bara den tanken har emellertid ruinerat tusentals unga män både i pekuniärt och i moraliskt hänseende. Det är just ett noggrant aktgifvande på *småsakerna*, både i lekamliga och i andliga ting, som leder till framgång. Vi hafva förut sett, att de som hade framgång i affärer, började i *smått* och voro nöjda med små förtjenster år efter år. De som förakta småsakerna och ej äro nöjda med annat än stora högar af förtjenst, de äro de som ramla omkull. Amos Lawrence sade: »Första året jag började göra affärer i Boston, förtjenade jag omkring femtonhundra dollars, och andra året öfver fyratusen. Sannolikt är att om jag hade förtjenat fyratusen det första året, så hade jag

stupat det andra eller det tredje året.» Stora förtjenster skulle hafva gjort honom oförsigtig och kanske lättsinnig i rörelsens utvidgande, såsom ofta är händelsen. För åtskilliga år sedan sade utgifvaren af *»Merchant's Magazine»*: »Aldrig har någon vunnit förmögenhet eller höjt sig till betydenhet inom något område utan att vara noga i småsaker. Likasom hafsstranden består af små sandkorn, och likasom oceanen består af vattendroppar, så är millionärens förmögenhet hopkommen af en mängd förtjenster af enskilda spekulationer, ofta obetydliga till sitt belopp. Hvarje framstående köpman, ända från Girard och Astor, har utmärkt sig genom ett noggrant aktgifvande på detaljerna. Nästan alla framstående jurister, som någonsin praktiserat vid domstolarna, hafva också utmärkt sig för samma sak. Det var också ett af de mest utmärkande dragen i Napoleon den förstes karakter.... Demostenes, den störste talare verlden har sett, egnade lika mycken omsorg åt sina åtbörder och sin röst som åt sammansättningen af sina argument och prydligheten af de ord, hvaruti han klädde dem. Då vi stå inför så stora exempel, och det sådana som stått på höjden af intelligens, kunna vi ej annat än tänka med förakt på de småsinta själar som försumma små saker.»

»Att vara noga i det lilla», är ett gudomligt bud. Det är en lag som genomgår hela verldsalltet. En eldgnista som föll på några kemikalier var den omständighet, som ledde till krutets uppfinning. Några små glasbitar, som samlades i hop till nöje för de små, se der begynnelsen till de undersökningar som skapade teleskopet! Svängningarne af en skjorta som hängde framför elden var det som ingaf Montgolfier första tanken på en ballong. Rupert såg en gång en soldat gnida rosten från sitt gevär, och detta vardt för honom första anledningen till uppfinnande af koppargravyren. Goodyear försummade sin panna tills den var glödande röd, och den

händelsen vardt honom en föranledning att fabricera vulkaniserad kautschuk. Betraktandet af ett barns såpbubblor förhjelpte Newton till några af hans vigtigaste optiska upptäckter. En man roade sig en gång med att skära bokstäfver i bark, och det vardt början till boktryckerikonsten. Och liknande företeelser möta oss i hela den långa kedjan af uppfinningar och upptäckter.

Det samma gäller äfven i fråga om vigtiga händelser i historien. »Af små orsaker komma stora resultat.» I Nya Englands tidigare historia omtalas ett krig mellan två indianstammar, förorsakadt af en gräshoppa. En gosse af den ena stammen fångade en gräshoppa, och en gosse af den andra stammen ville ha den; och så vardt det slagsmål mellan de två stammarna. Det fick deraf namnet »Gräshoppskriget». Ett krig mellan Frankrike och England, som kostade etthundra tusen lif, uppstod också af en lika obetydlig anledning. Ett engelskt och ett franskt fartyg träffade samman i Bayonne för att taga in vatten; och de kämpades om hvilket som först skulle hinna få sitt förråd. Deraf uppstod sedan en bittrare kamp mellan de två nationer som de representerade. Det berättas att en påfve dog genom qväfning af en mygga, och att stora förändringar i politiken deraf blefvo en följd. Skulle drottningen af England dö genom att svälja ett russinskal, såsom Anakreon gjorde, så skulle kanske den händelsen vara af stor betydelse för England och hela den bildade verlden för öfrigt.

Småsaker äro också rätt ofta bestämmande för framstående mäns lefnadsbana. Det var ett samtal med en trädgårdsmästare, som föranledde Audobon att egna sig åt naturvetenskapliga forskningar. Benjamin West sade att det var »hans moders kyss», som hade gjort honom till målare. Han afmålade en gång såsom gosse sin lilla syster i vaggan så förträffligt, att hans moder gaf honom en kyss. Wilber-

force påstod, att hans filantropiska verksamhet var ett direkt resultat af en liten penningegåfva han en gång fick af sin tant, beledsagad af en allvarlig förmaning att han skulle gifva en del deraf till de fattiga. En af Förenta staternas presidenter hade i sin ungdom tänkt att blifva landtbrukare liksom fadern. Ett häftigt vårflöde gjorde att arbetet vid gården måste afbrytas någon tid; och under det han väntade på att vattnet skulle sjunka, beslöt han att bereda sig för inträde i skolan och att skaffa sig bättre uppfostran. Flertalet af dem som vunnit framgång kunna visa till baka till någon sådan i och för sig sjelf obetydlig händelse, som blef för dem det bestämmande i fråga om valet af lefnadsbana.

Hvad som gäller i fråga om timliga förhållanden, det gäller äfven i fråga om moral och karakter. »Det är de små räfvarne som förderfva vingårdarna.» Små synder fräta på dygdens rötter. Små afvikelser från den rätta stråten leda till ännu större. Begäret att lura någon på bara ett öre röjer karakteren och dödar förtroendet lika säkert som försöket att bedraga någon på hundra kronor. Ganska ofta händer det att menniskor söka ursäkta svek eller bedrägeri dermed att det är så »litet»; men detta är ett groft sätt att våldföra sig mot samvetet. Det orätta ligger ju icke i det större eller mindre belopp som det gäller. Att stjäla en knappnål eller ett äpple är ett brott mot lagen, »Du skall icke stjäla», lika verkligt som att taga en krona. Den som gör det förra trampar på lagen lika visst som den som gör det senare. »Den som är orättfärdig i det minsta, han är ock orättfärdig i det mera är»; det vill säga, bevekelsegrunden är den samma, som om han skulle begå gröfre brott. Chalmers anmärker till detta ställe: »Kristus talar här till den som står bara en half tum inne på förbjudet område i alldeles samma ordalag, som han begagnar om den som har gjort de allra största och längsta afvikelser

från pligtens väg. Det må vara, att han är blott aldrig så litet inne på den orätta sidan om gränslinien, men hvarföre har han någon gång alls gått öfver den? Det var just i öfverskridandet af denna gräns, icke i de steg han tagit sedan han gick öfver gränsen, det var just då som striden mellan rätt och orätt tog sin början, och det var då som afgörandet skedde. I det ögonblicket var det karakteren kapitulerade. Den svåraste ansträngningen mannen hade att göra var just då, när han hoppade öfver den stängande skrankan; och sedan det en gång var gjordt, hade dygden ej mera något stängsel att ställa i hans väg och hejda honom i färden fram öfver det område hon hade förbjudit. Må vara att han är bara aldrig så litet inne på kanten af den farliga terrängen, men han är i alla fall der, och Gud som ertappar honom der skall kalla honom till räkenskap och handla med honom efter förtjenst.» Ja, Chalmers går till och med ännu längre, ty han påstår, att den största brottslighet kan finnas just i det fall, der den oärliga vinsten som afses är »liten»; ty ju mindre den frestelse är som bringar menniskan på fall, desto större framstår ju hennes lust att bedraga; och han slutar med den anmärkningen att »den som gifver vika för små frestelser, han kommer på små vägar till helvetet».

Ingen yngling må tänka, att denna uppfattning af saken allenast passar för predikstolen eller för den trängre kretsen af religiösa. Den har sin fulla tillämpning på alla verldsliga affärer och på alla Adams söner och döttrar. Det finnes icke en regel om rätt och orätt för religiöst folk och en annan för syndare; icke en grundlag för predikstolen och en annan för handelsverlden. För alla menniskor, i alla förhållanden, gäller en och samma regel. All mensklig verksamhet lyder under samvetets domsrätt.

I en ung mans dagliga lif och personliga förhållanden förekomma en mängd frågor, som han måste afgöra inför samvetets domstol; såsom om sabba-

tens tillbörliga firande, om bevistande af den allmänna gudstjensten, om teaterbesök, biljardspel, umgänge med unga svirare och en mängd andra saker som ej här behöfva uppräknas. Är samvetet lefvande och vaket, så äro vi ej ovissa om hvad det i hvarje fall skall tillråda. Det skall utan tvifvel bjuda den unge mannen att helga Herrens dag och att flitigt besöka gudstjensten, men deremot hålla sig på långt afstånd från sådana saker som teatrar, biljardsalar, dåliga nästen och dåliga kamrater. Öfver hufvud taget kan man säga, att den yngling som helgar sabbaten och deltager i gudstjensten, är — under för öfrigt lika förhållanden — vissare om framgång i verlden, än den som vänder dem ryggen. »Sabbaten är gjord för menniskan», för den unge så väl som för den gamle. Den unge kan icke reda sig så väl den förutan som den gamle, ty för honom står mera på spel, han har flera frestelser att möta, för honom gäller det att utbilda sin karakter, att vinna allmänt förtroende och att vara på sin vakt mot ungdomens oerfarenhet och oförstånd. Här må vi också tillägga det, att bland det bästa en ung man kan göra, förutsatt att han gör det af uppriktigt hjerta, är att han sluter sig till en *församling* eller en trängre krets af Guds folk och sålunda gifver sitt intresse och sitt deltagande åt arbetet inom ett visst religionssamfund, der hans röst, hans åsigt och karakter få tillbörligt erkännande.

Att under alla förhållanden, i hvilken kallelse man än må befinna sig, ständigt stå på samvetets sida, att efter dess gudomliga varningsröst afgöra alla tvifvelsmål och uppträda mot all orättvisa, det är i sanning något stort! Då Nicolas Biddle i den gamla United-States-banken fordrade, att kontoristerne skulle förrätta extra arbete på sabbaten, så svarade en af dem, att hans samvete ej tillät honom att arbeta på sabbaten. »Då får ni lof att gå ifrån platsen och lemna den åt någon som är villig att arbeta på sabbaten», svarade Biddle. Den unge mannen lemnade sin plats. Kort tid derefter fick Biddle besök af en vän, som sökte en pålitlig ung man för en ansvarsfull befattning. Biddle rekommenderade då för honom just den unge man han nyss hade afskedat, och sade: »Han är just den rätte mannen för er; han vägrade att arbeta på söndagarne hos mig.» Biddle hade alltså, när allt kom omkring, mera förtroende till den unge mannen än till hela det öfriga regimentet af biträden, som voro redo att uppoffra samvetet för tjensten. Denna händelse erinrar om Konstantins handlingssätt, då han valdes till kejsare. Några kristne beklädde då vissa offentliga embeten, och han utfärdade nu ett påbud, uppfordrande dem att afsvärja sin religion eller att lemna sina platser. Några få af dem voro nog usle att afsvärja sin tro, men dem gaf han alla samman ett hastigt afsked med den betydelsefulla förklaringen: »De af eder som äro så beredvillige att öfvergifva eller förneka sin gudomlige mästare, de skola också lika lätt öfvergifva mig och äro icke värda mitt förtroende.» Då Sidney, den odödlige engelske patrioten, tillsades att han kunde rädda sitt lif bara genom att förneka sin handteckning och sålunda säga en lögn, så svarade han: »Då Gud har fört mig i en sådan klämma, der jag måste antingen säga en osanning eller mista lifvet, så gifver han mig deruti en tydlig anvisning om hvad som är min pligt, och det är att hellre välja döden än en lögn.» Ett sådant samvetsgrant aktgifvande på rättens kraf måste väcka allmän beundran. Och äfven i hvardagslifvet är det något stort när samvetets kraf ställas högst.

För några år sedan inträdde en dam i en butik i Boston, tittade på några varor, men gick sin väg utan att köpa. »Hvarföre köpte icke den der damen någonting?» frågade principalen den unge bodbetjenten. »För hon ville ha Middlesex-tyg», svarade den unge mannen. »Nå, hvarföre visade ni henne då

icke packen bredvid och kallade det Middlesex?» frågade principalen. »Nej, jag visste att det icke var Middlesex», svarade betjenten genast. »Unge man», svarade köpmannen, »om ni är så öfverdrifvet nogräknad, att ni icke kan foga er litet efter omständigheterna, så duger ni aldrig för mig», svarade köpmannen. Det svar bokhållaren härtill gaf är väl värdt att bevaras af historien: »Nå väl, min herre, om jag är tvungen att säga osanning för att kunna behålla min plats, då måste jag förlora den, ehuru jag ej vet hvart jag skall gå eller hvad jag skall göra». Denne unge man behöfde emellertid aldrig tigga sitt bröd. Hans ädla försvar för sanning och rätt förvärfvade honom en ännu bättre plats än förut, och han är nu en ansedd och förmögen medborgare i en af de vestra staterna.

Det är väl icke i några förhållanden som samvetets röst och bud så svårt föraktas och försummas, som i fråga om konkurser. Vore bara hälften sanning af alla de historier om svindel och skoj som berättas om dem som göra bankrutt, så vore det en tillräcklig massa af orättfärdighet för att slå hvarje rättänkande med häpnad. Åter och åter händer det ju, att en affärsman gör bankrutt, kommer öfverens med kreditorerna om att lemna tjugo eller trettio procent, och sedan fortsätter han sin rörelse, lefver på lika stor fot som förut, håller hästar och vagn och ligger om somrarne vid badorterna, alldeles som om ingenting hade händt. En ung man som gjorde konkurs, ehuru han bara var bokhållare, hade skulder till ett belopp af femhundrafemtio dollars, en följd af lättsinne och öfverdåd, och tillgångarne voro inga. Han begagnade sig af den gällande konkurslagen och beredde sig sålunda tillfälle till ytterligare extravaganser, trotsande samvetets röst och allmänhetens omdöme, glömmande all aktning för sig sjelf och för den store Guden. Och tänk sedan, hvilket fåtal de äro af denna sortens folk, som någonsin

efteråt klarera sina skulder, då Försynen hjelper dem framåt till bättre omständigheter! Sådana fall äro så sällsynta, att de väcka allmän uppmärksamhet, då de någon gång inträffa. För flera år sedan hände i New York, att en framstående köpman, Wilson G. Hunt, drabbades af en motgång, som nödsakade honom att göra upp med sina kreditorer om ett femtio-procents-ackord. Sedermera hade han åter stor framgång, förtjenade penningar fort och betalade fullt hvar enda en af sina kreditorer, både kapital och ränta. Kreditorerne, som voro angelägne att uttrycka sin erkänsla för någonting så ovanligt, skänkte honom då en elegant té-servis af silfver med följande inskrift:

»Gåfva till Wilson G. Hunt af John Haggerty, William Ardee och Joseph Corlies samt hans öfriga kreditorer; hvilka år 1832 (öfvertygade om att hans insolvens berodde på motgång i affärerna) gingo in på en kompromiss och fullständigt afstodo från alla lagliga anspråk, men hvilka nu härigenom vilja betyga honom sin djupa högaktning för det rättmätiga erkännande han visat sig gifva åt aftalets moraliska förpligtelse, deruti att han år 1839 inbetalade återstoden af deras särskilda fordringsanspråk, kapital och ränta; en handling, som länder honom sjelf såsom köpman till heder och visar honom vara ett af skaparens ädlaste verk — *en hederlig man.*»

Särskildt att märka i denna inskription är satsen om samvetet — som vi vilja betona gäller så väl i de minsta som i de största angelägenheter — eller satsen om *aftalets moraliska förpligtelse.* Detta är en punkt af utomordentlig vigt och betydelse, hvarpå den unge mannen må fästa hela sin uppmärksamhet. Öfver dörren till hans butik och varumagasin, öfver fabrikslokalerna och åkertegarna, borde det ordet stå skrifvet: »aftalets moraliska förpligtelse». Sätt in samvetet i dess rättigheter på menniskolifvets olika områden, så skall äfven det verldsliga arbetet klädas i en imponerande drägt af sedligt allvar!

Ännu en erinran. Ungdomen skall nog möta fiender tillräckligt utan att i samvetet skaffa sig den värste af dem alla. En son till dr Rush dödade en man i en duell — ett sätt att lösa tvister som då för tiden ansågs hederligt. Minnet af denna handling förföljde honom sedan beständigt som en envis plågoande. Dag och natt jagades hans själ af det fallna offret såsom af ett spöke. I hemmet gaf honom samvetet aldrig någon ro; ute i verlden gaf det honom en lika obarmhertig vedergällning. Det dref honom rent af till förtviflan, afbröt hans verksamhet, gjorde honom oduglig för sällskapslifvet, tills han slutligen vardt ett offer för ett rasande vansinne. De sista åren af sitt olyckliga lif tillbragte han i ett dårhus i Philadelphia, ett af de beklagansvärdaste offer som någonsin vårdats i denna anstalt. Timme efter timme kunde man se den samvetssjuke mannen stå i sin kammare orörlig som en pelare utan något tecken till minne eller förstånd, utom att han en och annan gång tycktes gripen af förtviflans tankar, hvarvid han skrek till så mycket rösten förmådde: »*Fyr! Han är död! Han är död!*»

Icke så vida skildt till tiden från det föregående är ett annat exempel af lika öfverraskande art. En framstående embetsman i Washington antog en utmaning till duell och dödades af sin motståndare. Några år senare sammanträffade en lärd man med den sist nämde i Charleston. Denne inbjöd den lärde mannen att bo i samma rum som han. Den lärde afböjde först inbjudningen, men antog den efteråt, då han fick höra talas om det brott mannen hade begått och de samvetsqval som plågade honom, så att han var rädd att vara ensam. Om den natt, som den lärde mannen nu tillbragte till samman med duellanten, berättade han sedermera följande: »Efter att länge hafva kastat sig af och an på sin fridlösa bädd under upprepade halfqväfda suckar, som förrådde hans inre qval, sjönk mördaren slutligen i en slummer, som dock var allt annat än lugn. Han vände sig af och an från den ena sidan till den andra, uttalade ofta den mördades namn jemte andra afbrutna ord, hvilka vittnade om de brännande qval, hvilka tärde hans samvete som en eld. Än reste han sig plötsligen upp i sängen under en förskräcklig känsla af att blodshämnaren förföljde honom, än gömde han sig i täcket, likasom ville han försöka undkomma en vredgad Guds brännande öga, som flammade i mörkret öfver honom. För honom fanns ingen ro. Och det var dock icke sjukdomens oroliga qval, ej heller det rubbade förståndets yrande vanvett eller den i kedjor rasande galningens ångest. Nej, här var en man af intelligens, uppfostran, helsa och förmögenhet — icke utlemnad åt blodshämnaren att plågas i förtid, utan ett offer för det egna samvetets anklagelser, lidande intet annat än hvad hvar och en har att lida, som är öfvergifven af Gud.» Fruktansvärda vedergällning! »Är du kommen för att plåga mig förr än tid är?»

»Ej öra kan höra, ej tunga täljer,
Hur det själshelvetet sitt offer qväljer.» *)

Men samvetets makt är icke begränsad till sådana saker som dueller och mord. Dess hämnande rättvisa kan taga reda på den allra minsta öfverträdelse. Mot de obetydligaste förbrytelser i handel och vandel höjer det sin anklagande stämma, som kan göra sig hörd öfver affärslifvets sorl och släggans ljud.

Den unge affärsmannen eller handtverkaren är hvilken dag som helst blottstäld för den faran att sälja sin Herre för en mindre summa än Judas.

---

*) Byron.

FEMTONDE KAPITLET.

Ärlighet.

Mirabeau sade en gång: »Funnes det ingen ärlighet i verlden, så skulle man uppfinna den såsom ett medel att samla förmögenhet.» Den afgjorde fritänkaren tillade denna dygd större betydelse än till och med månge af dem som bära det kristna namnet. Det är klart som dagen, att Mirabeau betraktade ärlighet såsom det förnämsta medlet för att samla rikedom, och det är något som är rakt emot de åsigter som äro gängse inom vissa respektabla kretsar. Det är icke sällan man får höra män, som åtnjuta anseende i affärsverlden, uttala den satsen, att förmögenhet ej kan förvärfvas på strängt ärligt vis. Det är af denna orsak som vi vilja egna den frågan ett särskildt kapitel, ehuru ärlighetens kraf redan äro inneburna i den fordran på samvete vi förut uppstält. Ärlighetens solida och välgörande dygd är en sak som väl behöfves i vår verld, såsom tydligt nog bevisas af allt hvad vi höra om bedrägerier, förfalskningar, efterapningar, försnillningar, svindlerier och knep. En grundlig reformation som gjorde att alla transaktioner blefvo planlagda och utförda efter måttstocken af en sträng ärlighet, hvilken väsentlig förändring skulle icke den åstadkomma i den verld hvaruti vi lefva! Om alla de vigter och mått, etiketter och fakturor, lårar, balar och tunnor och alla andra till handelsverlden hörande artiklar, med hvilka man öfvat bedrägeri, plötsligt kommo flygande genom luften, så skulle det blifva en massa, som förmörkade solen, och de skuldbelastade samvetena åtminstone, skulle för visso vänta att månen förvandlades i blod.

Om alla dessa föremål genom ett underverk begåfvades med röst och till samman höjde mot skyn sitt förenade ångestskri, skulle samhället blifva slaget med fasa vid dess förskräckliga och bedöfvande tjut. Allting är förfalskadt, från silfverslantarne till karaktererna: förfalskad föda, förfalskade tyger, förfalskad medicin, falsk heder, falsk vänskap, falsk patriotism, falsk moral, falsk religion och allting falskt.

Detta oaktadt hysa vi dock fullt förtroende till det ärliga syftet och det redliga uppsåtet hos de stora ledande männen på tankens, odlingens och affärslifvets olika områden. På det hela taget finnes dock mera ärlighet i verlden nu än någonsin förut. I sättet för affärernas bedrifvande hafva stora förbättringar inträdt, och förbättringar pågå ännu. En framstående och ansedd köpman i New York uttrycker sig sålunda: »En fyrtioårig erfarenhet i handelslifvet öfvertygar mig om, att moralen har ofantligt förbättrats på affärernas område. För fyrtio år sedan var det vanligt att elfva-supen och fyra-supen reguliert inmundigades, och köpmän, kunder och bokhållare drucko i lag. Handelsbiträdena hade tillåtelse att spela kort i butikerna och att öda bort de lediga stunderna med dobbel. Kunderna tog man med sig ut och bjöd dem traktering, och handelsbetjenter, som tyckte om att lefva undan, förde kunderna med sig till spelhelveten och införde dem i lastens nästen. Dålig affärsman ansågs den vara, som icke lyckades genom denna frikostighet narra ifrån kunden en dugtig räkning på varor. Bland de män, som i min ungdom ståtade med titeln köpmannsförstar, var det månge som höllo bränneri, mjölkförsäljning eller qvarter för sjömän eller hade kryddbod i gathörnet. Sönerne till den tidens magnater äro vedhuggare och vattendragare åt nutidens millionärer».

Vi vilja icke framkasta en allmän anklagelse mot sedligheten hos de affärsmän, som utöfva större eller mindre inflytande på marknaden, men vi vilja beklaga

och blotta det svek och bedrägeri, som ännu finnes qvar, men som borde alldeles bannlysas från ett civiliseradt samhälle. Likasom Kristus rensade templet genom att piska de snikne penningevexlarena och dufvomånglarne och drifva dem ut derifrån såsom de der vanhelgade Herrens hus, så borde en rättmätig allmän opinion drifva ut från affärslifvets område de skälmar och bedragare, som göra det till en röfvarekula. Det lider intet tvifvel, att ju hundradetals ärlige affärsmän skulle helsa med glädje ett dylikt rensningsarbete; och orsaken hvarför detta icke sker, är den att de hafva händerna fulla med arbete, och hvad som är *alla* rättänkande medborgares pligt, vill ingen betrakta såsom sitt särskilda åliggande.

Det är på en sådan bana de unge männen träda in, då de gå ut i lifvet, och svek, list och bedrägeri kunna de icke undgå att der möta. Då behöfves det att bära en pansarskjorta af ärlighet. Ynglingens plats må vara huru obemärkt som helst, den bana han väljer må vara än så oansenlig, frestelsens djefvul är alltid till hands. Djefvulen frestar landtbrukaren att lägga de bästa äpplena öfverst i tunnan, att öka sitt mjölkförråd vid pumpen, att knappa af vigten på sitt smör och hö och att gifva efter för hvarjehanda vedertagna bruk, som undergräfva dygden och locka menniskorna till synd och last. Han frestar handtverkaren att fuska med sitt arbete, att lemna underhaltigt material, att skaffa sig högsta möjliga betalning utan hänsyn till rätt och rättvisa och att genom andra oärliga eller tvetydiga medel föröka sin vinst. Han frestar fabrikören att lägga sand i sockret, att blanda in lump i klädet eller mattorna, att preja arbetaren, lura köparen och draga fördel af andras förlägenhet, så ofta tillfälle gifves. Han frestar köpmannen att förse inhemska varor med engelsk eller fransk stämpel; att sälja Irlandslärft, som är gjordt i Amerika och hälften bomull dertill; att bjuda ut Brüssel-mattor fabricerade i England och

fransk kallikå hemmagjord vid närmsta fabrik; att sälja bomull som ull och låta tjugutre tum göra en aln; att sälja en viss vara ovanligt billigt för att locka och plocka kunder och att rekommendera sina varor för hvad de icke äro. Han frestar kryddkrämaren att bruka en »falsk våg», hvilket är »en styggelse för Herren» och borde vara så äfven för menniskor; att sälja te till olika priser ur samma låda; att utbjuda såsom *rent* och *äkta* kaffe och te och så vidare sådana varor som äro erkända förfalskningar, och att för slem vinnings skull utminutera rusdrycker i smyg. Djefvulen frestar juristen att tillråda förorättade personer att draga sin sak inför domstolarna; att försvara den argaste skälm för ett orimligt arvode; att förbrylla och nedsabla de ärligaste och uppriktigaste vittnen; att nedskälla och nedsmutsa den hederligaste person, som uppträder inför rätten å motpartens sida, och att afsluta hvarje mål med att uppställa ersättningsanspråk så oförskämda, att beder och ära blygas och sänka hufvudet af skam. Han frestar läkaren att låtsa hafva mera kännedom om sjukdomarna än han verkligen har; att försöka experiment med patienter, hvilkas sjukdomar han icke förstår sig på; att gifva sjukdomen ett visst bestämdt namn, då han icke vet hvad det är för sjukdom, och att sätta sin nästas lif på spel genom föreskrifvande af metoder och läkemedel, som hans bättre känsla ingalunda skulle gilla. Djefvulen frestar presten till att studera och predika för att vinna rykte; att försumma sin församling för att kunna njuta ett beqvämt lif eller utvidga sin lärdom på hennes bekostnad, samt att söka den populäraste befattning och den största aflöning. Han frestar lagstiftaren att rösta med sitt parti, det må vara rätt eller orätt; att stifta lagar som främja lasten i stället för att motarbeta den; att blifva ett ömkligt redskap för lycksökare som hungra efter penningar eller embeten, och att lyssna till okloka rådgifvare och

till och med moraliskt usla personer, då de egna fördelarne dermed ses till godo. Han frestar embetsmannen att tjena sina egna eller sitt partis intressen i stället för det allmänna bästa; att begagna sitt embete som ett medel till att vinna pekuniära fördelar eller personlig utmärkelse, och att bruka allehanda konster, intriger och smutsiga knep för att hålla sig qvar på sin plats. Djefvulen frestar dagsverkaren att korta af på sitt dagsverke både vid början och slutet, att göra så litet som möjligt för att kunna lefva beqvämt och behålla platsen, att tänka mycket på sin egen fördel men litet på arbetsgifvarens, och slutligen att skälla ned det kapital, som dock varit ett medel att rädda honom sjelf och hans familj från att svälta i hjel. Han frestar handelsbetjenten att säga en osanning om varans värde för att kunna sälja dem bättre, att taga af principalens penningar och använda för egen räkning, att stoppa i fickan den femkronesedel som en kund lemnar af misstag för mycket, och att betjena sig af en lögn när helst det behagar den samvetslöse principalen, som har honom i sin tjenst. Djefvulen frestar köparen att säga: »Dåligt, dåligt», då han köper, men att prisa köpet, då han går sin väg; han frestar honom att behålla hvad säljaren möjligen af misstag gifver för mycket till baka vid vexling; att lemna ut ett dåligt mynt eller papper till betalning för varor, menande att lika väl som andra lemnat det i hans hand, så kan han lemna ut det åt andra; han frestar honom att låta påskina, att han kan köpa lika goda varor hos Smith & C:o tio procent billigare, ehuru han vet att detta icke är sanning. Djefvulen frestar spekulanten att draga fördel af nästans penningeförlägenhet för att komma i besittning af hans egendom för halfva priset: att begagna sig af nästans okunnighet såsom ett medel att narra ifrån honom största möjliga belopp; att skapa en panik på spanmålsmarknaden för att kunna försäkra sig om fabulösa förtjenster och att inlåta sig

i de uslaste spekulationer, der han kniper åt sig allt hvad han kan utan att bry sig om hvarken Gud eller menniskor. Djefvulen frestar förmyndaren att begagna myndlingens medel till sina egna nöjen; kassören att plundra den bank, hvars kassa han har om händer; direktören att försnilla tusenden och tiotusenden från det bolag han förestår; handelsagenten att stoppa i egen ficka de försäljningssummor han uppburit och de fordringar han inkasserat och sedan fara till annan marknad; och mäklaren att handla med aktier, som aldrig funnits annat än på papperet, och att rikta sig sjelf på de godtrognas bekostnad, som låta narra sig af hans skenfagra ord. Han frestar medborgaren att fördölja sina tillgångar för taxeringsmännen; att svärja på att hans förmögenhet är tjugufem eller femtio procent mindre än hvad den är för att draga sig undan tillbörlig beskattning; att hyra ut sina lägenheter till rusdrycksförsäljning, spelhus, och andra snöda handteringar, och att göra så litet som möjligt i stället för så mycket som möjligt för att bära samhällets bördor. Djefvulen frestar syndaren att kasta ifrån sig all allvarlig tanke på personlig ansvarighet, att förakta ärlighetens kraf, att leka med sin odödliga själ och att sälja det eviga lifvet för jordens flyktiga nöjen. Och han frestar den kristne att glömma sin bibel och sin bönevrå och försumma bönemötet och gudstjensten; att tillsluta sina öron för enkors och faderlösas rop; att tillsluta sin börs för ett rättmätigt och frikostigt understöd åt evangelii sak och att lefva ett uselt och döende lif, som bringar vanära öfver religionen och skam öfver hans bekännelse.

Sådana äro de frestelser som uppfylla det lif, hvari den unge mannen går ut. I hvarje yrke och på hvarje plats möter honom frestelsen till oärlighet. Icke ens i kyrkan eller i predikstolen är han säker för denna fara. Och just derföre att den verkliga källan till denna fara ligger inom honom sjelf, derföre ut-

öfva de yttre förhållandena öfver honom en sådan makt. »Hvar och en varder frestad, när han drages och lockas af *sin egen* begärelse.» Härtill kommer vidare, att han lätteligen råkar ut för det dåliga inflytandet af baksluga och förslagna gynnare — och deras antal är stort — de der »vända kappan efter vinden» och förfäkta den satsen, att hvar och en är sig sjelf närmast. Sådana menniskor äro redo att bedraga, lura, ljuga, skoja och svindla utan den ringaste samvetsförebråelse. De äro redo att begå förfalskningar både i stort och i smått, att smida i hop lögner både hvita och svarta och lägga ut snaror af mera och mindre listig art, allt efter omständigheterna. Månge af dem likna den medgörlige fransmannen, som ej ville säga en enda osanning för en shilling, men han gick in på att säga åtta stycken för en dollar. Dylika varelser, män utan karakter, oförskämde, förderfvade, lättsinnige, förtviflade, föraktlige, — sådanna är hvarje ung man blottstäld för, då han går ut i en frestande verld att handla på egen hand. Om han icke här är rustad med ett dugtigt pansar af omutlig rättskaffenshet, skall han snart lida skeppsbrott och göra alla förhoppningar om intet!

En köpman i NewYork hörde en gång sin son, som brukade hjelpa till som biträde i butiken, en qväll tala till en gäst i salongen på följande sätt: »Dessa soffor, som äro af ett modernt mönster, äro gjorda i Boston. Ljuskronorna äro från den gamla glasfabriken på ön Murano nära Venedig. Det här mosaikbordet beställdes af min fader vid hans senaste besök i Florens; det kostade honom tusen dollars. Den der vackra taflan, som ni så mycket beundrar, målades för honom af Horace Vernet för ett pris af sjuhundra dollars. Det är den enda tafla vi hafva i huset, ty min fader tycker ej om att se väggarna vanstälda af kluddmålningar. Det här elfenbens skrinet från Kina är det enda, som någonsin kommit hit till landet.» Och i den stilen fortsatte han från

början till slut. Då gästen hade gått sin väg, sade köpmannen: »Min son, huru var det möjligt för dig att säga din vän så många osanningar? Du vet ganska väl, att du har lemnat honom origtiga uppgifter om alla dessa saker. Sofforna äro ju gjorda vid Chestnutstreet; kronorna äro från Nya England; bordet är från Matlock och kostade etthundra dollars; målningen är af Cole; jag betalade honom trehundra dollars för den, och dess utom hafva vi ju ett dussin andra målningar en trappa upp. Och hvad skrinet beträffar, så skicka ju kineserna hit sådana tjogtals. Huru kunde du säga sådana osanningar?» Sonens svar var ganska träffande och lärorikt. »Fader», sade han, »hvarföre talar ni till mig så förebrående härom? Jag gjorde ju ingenting annat än hvad vi beständigt göra i *butiken*, och jag hade ingen anledning att tro, att ni ogillade det. Jag visste att min vän ej förstod sig på sådana saker, och att det skulle icke allenast öka hans förvåning utan äfven skänka honom ökadt nöje att få höra dessa underbara historier om dem. Hvad är det för väsentlig skilnad mellan detta mitt sätt att gå till väga och de vanor vi följa i butiken? Vi expediter äro till exempel ålagde att sätta franska etiketter på engelska varor. Amerikanska tyger måste vi sälja såsom engelska. Gamla varor kalla vi »nyaste modet», och till kunderna säga vi att den vara han ser framför sig är den enda af den sorten som fins i hela staden, ehuru vi veta bättre. Vi säga att varorna äro »helylle» eller »helsiden», ehuru vi veta att det fins bomull uti dem, och vi angifva såsom deras bestämda värde kanske tjugufem procent mera än hvad det i verkligheten är. Hvarföre skulle jag då icke tala på samma sätt i hemmet som i butiken? Är det orätt att säga vid Walnut-street hvad som är rätt vid Market-street, eller finnes det två slags moral, en för affärslifvet och en för familjen? Jag tycker i sjelfva verket, att om man skall välja mellan de två, så

ligger det mindre ondt i att begagna litet öfverdrift i hemmet än i affärsrörelsen, ty här i hemmet göra vi det endast för att bereda våra vänner ett ökadt nöje och göra det trefligt för dem, hvaremot vi i affären begagna det som ett medel att komma åt kundernas penningar.»

Äfven med den bästa uttolkning af de affärsvanor, som äro gängse bland menniskor nu för tiden, måste man medgifva, att de synas erkänna två särskilda rättsnormer eller rättsgrundsatser: den ena teoretisk och den andra praktisk; den ena att tala om och rekommendera, den andra att praktisera. Få äro de som förneka eller ogilla sådana grundsatser som dessa: »Hellre förlust än orättfärdig vinst»; »Oärlig vinst är ingen vinst»; »Dygden allena är oöfvervinnelig»; »Rikast är den som minst behöfver»; »Stor förmögenhet är stort slafveri»; och alle skänka sin beundran åt skaldernas qväden:

»Guds ädlaste verk är en ärlig man.»*)
»Den trefaldt väpnad är som har en ädel sak.»**)
»Vår lön
»Är just den kamp vi kämpa, icke priset.»†)

Och sedan man i teorien erkänt och beprisat dessa ovedersägliga satser, så går man ut i den jägtande, vinningslystna affärsverlden och förnekar dem i praktiken hvar enda en; man medgifver att det ej finnes mera än en regel om rätt och orätt, men handlar ändå som om det funnes två.

Orubblig rättskaffenshet är det enda pansar, som kan skydda ynglingen mot dessa frestelser och hjelpa honom att både i ekonomiskt och moraliskt hänseende vinna seger. Om Samuel Appleton, en af Bostons ädlaste och rikaste köpmän i den äldre tiden, sade dr Peabody: »Han var en *ärlig* man. Främmande för

*) Pope. **) Shakespeare. †) Rogers.

allt sken och förställning, fiende till alla omvägar och smygvägar, befattade han sig aldrig med svek eller underslef för egen del, och allt hvad som stötte på hemlighetsmakeri var honom till börda och besvär. Han förstod sig blott på ett sätt att tala, och det var att säga sanningen rätt fram. Det var en grundsats som hade blifvit en nödvändighet för hans moraliska lif. 'De rättsinniges redlighet leder dem rätt; men bedragarens falskhet bringar dem på fall'.» En kund stod en gång inne i boden hos Gideon Lee, den berömde köpmannen, som var ett mönster af köpmannaärlighet och köpmannalycka, och skröt inför honom öfver att han lurat honom på ett köp. »Godt och väl», svarade Lee, »det må så vara! Men om ni lofvar mig att aldrig mera komma in i min bod, så skall jag gifva er den der getskinnspackan till skänks.» Hur underligt det än kan synas, så gick verkligen den karakterslöse kunden in på förslaget och lemnade boden med sin present. Femton år derefter hände icke bättre än att mannen bröt öfverenskommelsen och inträdde i Lee's magasin. »Ni har brutit ert ord», sade Lee, som genast kände igen honom; »betala mig för getskinnen.» »Ack», svarade mannen med sorgset anlete, »jag har drabbats af många olyckor sedan jag såg er sist, och jag är nu alldeles utfattig.» »Ja, det kommer ni alltid att blifva», svarade Lee; »er olyckliga lust att lura folk skall alltid hafva det med sig.» »Den som vandrar redligt går trygg, men den som går krokiga vägar varder röjd.»

Den välkända satsen: »*ärlighet är bästa politik*» är en sats som har fört mången yngling på afvägar. Den satsen gifver vid handen, att våra handlingar skulle få bestämmas af någon viss politik eller klokhetsberäkning; men detta är icke sant. Ärlighet är en dygd; politik eller beräkning kan vara raka motsatsen till dygd. Ärlighet och klokhet skulle aldrig nämnas till samman under samma rubrik; ty ärlighet

väljer ett visst handlingssätt derföre att det är *rätt*, hvaremot politik eller beräkning väljer det handlingssätt som främjar de egna fördelarne. Den nämda grundsatsen kan bringas i utöfning af den som är en verklig skälm i hjertat. Antag att en handelsexpedit frestas till att svika sin principals förtroende genom att taga hans penningar. Han ser på saken och väger skälen för och emot. Han öfverräknar bekostningen, han tänker på möjligheterna att blifva upptäckt och öfverväger följderna i händelse han öfverbevisas om sitt brott. Han kommer till den slutsatsen: »Om jag begår denna handling och blifver upptäckt, så förlorar jag min plats och skadar mitt rykte: jag vill icke begå den.» Inför menniskors ögon är nu visserligen denne yngling fortfarande en hederlig karl; men i sitt inre är han en bof. Ty den som bara af fruktan för att blifva upptäckt låter bli att stjäla, han är en tjuf ändå. Tag bort fruktan för upptäckt, så är han genast färdig till brottet. Han fortfar att vara ärlig inför menniskor bara derföre att »ärlighet varar längst», eller, som det engelska ordspråket lyder, derföre att ärlighet är för honom den »bästa politik». Men i hjertat är han ändå en skurk. Hvarje ung man bör akta sig för att taga politik eller klokhetsskäl till regel för sitt handlingssätt, ty den regeln är låg, usel och föraktlig.

En annan grundsats, som är mycket gängse, är den som lyder så: »*Den som är bland romarne, må göra som romarne*», eller, hvilket kommer på ett ut: »*Man måste tjuta med ulfvarne.*» Skulle man i allo tillämpa denna regel, så fins det intet bofstreck som ej skulle kunna försvaras dermed. Ett dylikt tänkesätt möter oss dock alltför ofta i det dagliga lifvet. Man anför andras exempel som en ursäkt för sin oärlighet. »Ansedda personer göra så och så.» »Gör icke jag så, så fins det andre, som göra så.» »Det är något som anses *väl gå för sig* i affärslifvet.» »Det är allmän praxis bland affärsmän.» Och så vidare.

Dylika grundsatser och ursäkter föra ofelbart de unge, för att icke tala om de äldre, in på en farlig, slutande stråt, der de försvara hvad dubbelhet och svek som helst och slutligen lida skeppsbrott på både karakter, välstånd och allt.

En annan sak, för hvilken ärligheten ofta måst stryka på foten, är hänsyn till det *tjenliga* eller det *nyttiga* — ett motiv som är närmare slägt med den nyss nämda politiken eller klokhetsberäkningen. Hvad som icke befrämjar de egna fördelarne, det anser man icke tjenligt eller nyttigt. Detta är en skön hufvudkudde för sjelfviskheten. Ärlighet kan vara ganska bra, medgifver man, och till och med förträfflig, notabene om den är lämplig eller fördelaktig. Men kanske man finner det högst olämpligt att följa den gyllene regeln, och då lemnar man den naturligtvis utan afseende. Rätt och orätt blifver för denna medgörliga regel helt enkelt en smaksak. Hvad som bidrager till ens egen framgång, det är rätt; allt annat är orätt.

På det sättet tillåter man sig de vidsträcktaste afvikelser från det rättas stråt. Efter denna regel kan individen utan svårighet tillåta sig de mest himmelsskriande brott, och i nyttans namn tillfoga regeringarne sina undersåtar de gräsligaste orättvisor. England påtvingar Kina den förderfliga opiumhandeln till och med med bajonetter och bringar öfver det en förbannelse af lidande, elände och död, som trotsar all beskrifning, bara derföre att det är nyttigt att få inkomsterna deraf. Och af samma barbariska motiv är det andra länder legalisera rusdrycksförsäljningen och bidraga dermed att sprida laster och brott, fattigdom och nöd utan all ände. Sådana nyttighetsberäkningar må de unge akta sig för, ty de syfta direkt till intet annat än att drifva ärlighet på dörren. I dem alla finnes blott ett syfte, ett rättesnöre, ett motiv — och det är egennyttan, en bevekelsegrund, lika småsint som falsk, lika förnedrande som fördömlig!

För de unge männen i stora städer, synnerligast dem som hafva plats i affärer, är det särskildt några vissa frestelser, som, ehuru de af många aktas ringa, dock kunna blifva farliga och mäktiga nog att draga dem från ärlighetens väg. Hit höra följande: 1) Kärlek till kläder. Lönen räcker icke till att köpa den fina garderob som högmodet vill skaffa sig, och då vaknar oärligheten och erbjuder sin tjenst för att undanrödja svårigheten. 2) Kärlek till nöjen. De anspråk som ställas på kassan af sådana saker som teatrar, biljarder, hästar och vagnar och glada kamrater fyllas icke på långt när af inkomsterna, och nu ligger det så nära till hands att fylla balansen ur principalens kassa. 3) Kärlek till penningar. En passionerad åtrå att blifva rik har ledt tusentals menskor till att öfverträda sedlighetens bud och att fara efter rikedom, »på ärligt vis om det går för sig, men på oärligt vis i annat fall». Förbiseende det förhållandet, att rikedomen är de flesta menniskor vida mera till skada än till gagn, jaga de efter rikedom som det högsta goda, och under sträfvandet efter detta mål gå de så långt de möjligtvis kunna i oärlighet utan att blottställa sig för att komma i fängelse. 4) Att börja egna affärer frestar mången ung man till oärlighet. Lystne efter den äran att i en hast samla penningar, skynda de å stad med sådan fart att de ej gifva sig tid att vara ärliga. 5) Brist på verklig aktning för sig sjelf har för mången gjort det nästan till en omöjlighet att vara ärlig. »Jag bryr mig icke om hvad folk säger om mig», säger den unge affärsmannen; och resultatet blifver att han icke gör sig synnerligen förtjent af andras högaktning. Allmänheten har aldrig goda tankar om den man, som icke frågar efter hvad den tänker om honom. 6) »Jag måste lefva», utropar en annan för att på så sätt försvara sin oärlighet. Det är emellertid ett uselt skäl. Här vid lag finnes det icke något måste. Det är icke absolut nödvändigt för en

menniska att lefva, men hvad som är absolut nödvändigt är att vara ärlig. En ren och obefläckad ärlighet är bättre än ett oärligt lif under hvilka förhållanden som helst. Då Pompeji vänner besvuro honom att icke våga sitt lif på ett stormigt haf för att vara i Rom på bestämd tid, gaf han det storartade svaret: »Det är nödvändigt att jag reser; det är icke nödvändigt att jag blifver vid lif.» Vi säga till de unge: Det är icke nödvändigt för eder att lefva; men att vara ärlige det är eder ovilkorliga pligt. Bättre att dö än att lefva ett oärligt lif.

Huru vida vi härmed lägga en stor vigt på en ärlig karakter, derom kan läsaren sjelf lätteligen döma af ett enkelt exempel. Antag att en ung man, som för osedligt lefverne förlorat sin plats, skulle annonsera efter ny anställning med följande tillkännagifvande: »Jag är villig att arbeta om söndagarne, att taga kunderna med mig till krogen, teatern och dåliga nästen och plocka dem utan barmhertighet; jag vill göra mitt bästa att utvidga min principals affär och öka hans inkomster utan afseende på ärlighetens kraf, bara han betalar mig derefter.» Hvilken principal skulle väl för ett ögonblick tänka på att besvara en sådan annons? Icke ens den samvetslösaste skinnare skulle våga släppa en sådan bof in i sin rörelse. Ärlighet *är* dock ett vilkor som man fordrar och kräfver, då de egna fördelarne stå på spel.

I de ögonblick, då vigtiga poster skola besättas och vigtiga frågor stå på dagordningen, då är det den ärlige mannen man vänder sig till; så vände man sig till Abraham Lincoln, då det inbördes kriget hotade nationen med undergång; och så sökte man Washington nära ett århundrade förut, då den unga republiken hotades af yttre fiender. De ärlige männen äro också de ende som, när de gå hädan, hedras med de vackraste loford, så att både verldsliga och andliga tidningar täfla att upphöja deras rättskaffenshet och ärlighet såsom grundvalen till

deras personliga värde och inflytande. Följande inskrift på baron Stein's grafsten är ett exempel på den hyllning, som egnas ärligheten af en tacksam publik:

»Hans nej var nej — det var att lita på;
Hans ja var ja — kraft fanns i båda två;
Han gaf sitt ja med eftertanke god;
Hans ord och tanke väl till samman stod:
Hans ord var ett sigill.»

Slutligen har ärligheten den välsignelsen med sig, att menniskan derigenom vinner aktning för sig sjelf och ett godt samvetes tillfredsställelse. Den oärlige kan aldrig hysa aktning för sig sjelf. Han känner bättre än någon annan huru usel han är, så att aktning för sig sjelf är för honom en omöjlighet. Den der gossen, som icke ville stjäla äpplena, träffade spiken på hufvudet i det svar han gaf sin kamrat, som ville narra honom att stjäla och sade: »Ingen ser dig. »Jag ser det sjelf», svarade han. Af aktning för sig sjelf ville han bespara sig den obehagliga synen. Han kunde icke se sig sjelf såsom oärlig och känna sig nöjd och belåten dermed. En handelsexpedit i en butik i New York skulle just sälja tyg till en sidenklädning till en dam. Under det han mätte af de alnar som begärdes, upptäckte han en felaktighet i sidenet och fäste hennes uppmärksamhet derpå. Hon tog naturligtvis icke tyget. Principalen hörde samtalet dem emellan och skref genast till den unge mannens fader att komma och taga honom derifrån, ty han skulle »aldrig duga till köpman». Högst förvånad och oroad, skyndade fadern in till staden, helsade på köpmannen och frågade bekymrad: »Hvad är för ledsamheter med min son? Hvarföre duger han icke till köpman?» »Han har intet affärsgeni», vardt principalens svar. »För icke mer än ett par dagar sedan var det en dam, som skulle köpa siden af honom, och då sade han henne *af sig sjelf* att varan var skadad, och jag förlorade handeln. Köpare måste sjelfve se upp. Kunna de icke sjelfve upptäcka bristerna, så vore det dåraktigt af mig att peka ut dem.» »Är det hela hans förseelse?» sade fadern, som redan var betydligt lugnare till sinnes. »Ja», svarade köpmannen. »Är det så», tillade fadern med en tillfredsställelse och glädje, som inga ord kunna beskrifva, »så älskar jag min son mera än någonsin, och jag ville icke för allt i verlden, att han stannade en enda dag till i eder butik.» Fader och son lemnade till samman staden samma dag med den inre tillfredsställelse som endast ärliga menniskor veta om.

»Godt samvete för en timme uppväger hela år
Af galna begapare och skrikhalsars kår;
Och Marcellus i sin landsflykt långt lyckligare är
Än Cæsar med senaten, som hyllning honom bär.» — Pope.

SEXTONDE KAPITLET.

Välvilja.

För några år sedan dog i Philadelphia en ung köpman, om hvilken följande berättelse meddelades af hans pastor. Tre år förut hade han kommit från Cincinnati till Philadelphia. I den först nämda staden hade han utlånat några hundra dollars till en vän, och som han efter sin flyttning till Philadelphia kom i stort behof af penningarna för sin affär, gjorde han en resa till Ohio för att indrifva sin fordran. Återkommen tillfrågades han af en köpman af sina

bekanta huru det hade lyckats för honom. Svaret blef följande: »Jag frågade icke ens efter penningarne. Då jag kom dit, fann jag familjen just hålla på att packa i hop, i begrepp att flytta till Texas. Första ögonkastet öfvertygade mig om att min vän befann sig i små omständigheter och att, om jag pressade min fordran, hans hustru och barn skulle komma att lida deraf. Jag hade icke hjerta att göra det, och derföre lemnade jag dem utan att säga ett ord om skulden och återvände hit». Det *sinnelag* som framlyser i denna tilldragelse är just hvad vi mena med *välvilja*. Det är icke så mycket den välgörenhet, som visar sig i direkta gåfvor af penningar, mat eller kläder, som vi dermed afse, utan fast mera i allmänhet den ande eller det sinnelag som gifver åt hela lifvet en pregel af välvilja. Budgetts' biograf framställer saken förträffligt i följande ord: »Handel är ett sammanhängande helt af ömsesidiga tjenstebevisningar. I sjelfva dess väsende och beskaffenhet ligger en protest mot den uppfattning deraf, som vill göra det egna jaget till medelpunkten för sin verksamhet. Största belöning erhåller den handelsidkare, som med största framgång ställer sitt arbete i de allmänna behofvens tjenst. I detta afseende bär handelsyrket en pregel, som erinrar om den stora gudomliga lagen om alla menniskors gemensamma broderskap. Hvarje menniska, som gifver sig in i ett yrke, förklarar derigenom med eller mot sin vilja, att hon är kommen hit i verlden icke bara för att tjena sig sjelf utan för att i arbetet för sin nästa främja sin egen välfärd. Den som lär sig att göra skodon, gör icke detta bara för att hvarje dag lemna en uppsättning af nya skor, utan emedan han vet att skodon är något som alla menniskor behöfva. Den som lär sig att göra hattar, gör icke detta för att hvarje vecka göra i ordning en ny hatt, utan derföre att han vet att hattar är något som litet hvar behöfver. Den som lär sig att spinna bomull, tänker icke bara på att fabricera

hela berg af garn, utan han tänker på att fylla det ständiga behofvet af garn. Ynglingen, som studerar lagfarenhet, gör icke detta bara af lust att ständigt få ligga och processa, utan emedan han vet att det alltid kommer att finnas folk som behöfver råd. Den som lär sig att bota kolik, gör icke så emedan han tänker på att ständigt hafva ondt i magen, utan emedan han vet att det alltid fins sjuka som behöfva hjelp. Och så i alla förhållanden; öfver allt är det de allmänna behofven som påkalla och bestämma den enskildes verksamhet och utveckling. Sålunda möter oss Gud redan vid sjelfva inträdet i det praktiska lifvet med den tydliga förklaringen, att vi äro alle bröder; att ingen af oss lefver här i verlden bara för sitt eget nöje; att den värdigaste banan för en hvar är den som hans medmenniskors behof för honom tydligast anvisa; att det är under befrämjandet af det allmänna bästa, som vi skörda de bästa fördelar för egen del; att om vi försumma det allmänna bästa och endast följa våra egna tycken, så nedsjunka vi till uselhet och brist; och att följaktligen den man, som väl gifver sig ett sken af att arbeta för det allmänna men i verkligheten blott sträfvar att hjelpa sig sjelf framåt, derigenom gör sig skyldig till falskhet och svek. Han gäckar Guds afsigter, han sviker det allmänna menskliga broderskapet, han är otrogen mot sin egen kallelse och värdighet — han är en ömklig och beklagansvärd jordemask, som söker sin Gud, sitt arf, sin lön, sin himmel i denna förgängliga verlden allena.»

Det är denna sida af en lofvande karakter, som vi gifva namnet välvilja och som vi kraftigt betona som ett oundgängligt vilkor för den största framgång. Hos Budgett visade sig denna välvilja icke blott i form af penningegåfvor till de behöfvande, utan äfven på en mängd andra sätt: han försåg sina biträden med rena och beqväma bostäder; han inskränkte arbetstimmarne från kl. nio förm. till sex på qvällen

genom att införa en arbetsordning som var lämpad derefter och genom att ingjuta hos sitt folk den raskhet och kraft som behöfdes för att uppnå detta resultat; han delade bland sina biträden den vinst af årets rörelse som gick öfver ett visst belopp, som förut bestämdes vid årets början; han beredde tillfällen till skolundervisning och gemensam gudstjenst för barnen och befolkningen i granskapet, och ådagalade för öfrigt i hela sitt förhållande en vänlighet, en frikostighet och ett ädelmod, som gjorde honom allmänt värderad och högaktad. Uti nästan alla de karakterer vi i detta arbete tecknat, särskildt i alla dem vi anfört som exempel på den största framgång, har denna egenskap intagit ett framstående rum. Om Appleton yttrar dr Peabody följande: »Sin förmögenhet begagnade han som ett medel att göra nytta, och knappast gick en dag af året förbi, på hvilken han icke lemnade mer eller mindre bidrag till något välgörande ändamål. Naturligtvis följde han sitt eget omdöme i fråga om att gifva eller icke gifva, och äfven i sin välgörenhet ådagalade han samma sunda förstånd och klara uppfattning, som utmärkte honom som köpman; men han skulle hafva tagit illa upp, om han blifvit förbigången af sina vänner, der det gälde att understödja något företag till det allmänna bästa eller någon välgörenhet af mera enskild art.» En af de sista tankar Peter Brooks gaf uttryck åt mot slutet af sin lefnad var denna: »Af alla sätt att använda penningar är det att skänka bort dem, det som gifver största tillfredsställelse.» Rika män torde i allmänhet icke vilja instämma med Markus Antonius som sade: »Jag har förlorat allt utom hvad jag har gifvit bort»; men vi tvifla ej på att de skola instämma med Brooks deruti att hvad som skänker största tillfredsställelse är att gifva. Amos Lawrence plägade upprepa den bekanta satsen: »Barmhertighet gifver ut och blifver rik; girighet spar och blifver fattig», och han brukade tillägga: »I den satsen

ligger en hel volym, och den som skref den förtjenar alla goda menniskors tack. Rik på det sättet, som han beskrifver det, ville jag gerna blifva; men att *bara samla och samla, det är djefvulen*, som den gamle fransmannen sade till George Cabot.» Två rum i sin bostad hade han särskildt undantagna för sådana artiklar, som voro afsedda till hjelp för de behöfvande. Här fans en hög med färdiggjorda kläder; der låg en hög med tyger, ämnade att sys till kläder; nära derintill såg man en hög med kryddbodvaror, i sorterade bundtar, färdiga att delas ut; och så vidare, hela utrymmet upptaget med hvad han kallade »höstackar». I dessa rum tillbragte Lawrence många af sina lyckligaste och nyttigaste stunder, sysselsatt med att lägga i hop paket för de behöfvande; såsom kläder till en ny drägt för en fattig studerande, eller för en landspastor i mindre omständigheter; lifsförnödenheter för en fattig familj, som rekommenderats af någon stadsmissionär; stundom till och med ett paket leksaker eller andra nöjsamma och nyttiga saker för barnen i någon familj, som han kände till. Ibland hände det att en skollärare fick sig tillsänd en låda med saker, en packe böcker, tyg till byxor och rock och ett och annat smått för fattige studerande, o. s. v.

Diakonen Moses Grant var en annan af dessa framgångens män i Boston, hvilkas välvilliga omtanke utbredde sig lik en välsignelse från ofvan öfver stadens fattige. Ehuru jägtad af en vidsträckt och inbringande affärsrörelse, fann han dock tid att taga del i alla de särskilda grenarna af filantropisk verksamhet. Med lätthet vann man hans varma sympatier för hvarje företag, som afsåg att förbättra de olyckligas och de behöfvandes ställning. Äfven hade han ett särskildt rum i sitt hus, försedt med sådana saker, som voro nyttiga och nödvändiga för dessa samhällsklasser. Med egen hand delade han ut lifsförnödenheter och mätte ut tyg, och hundratals familjer lyckliggjordes

genom hans frikostiga gåfvor. Hans välvilja vardt också ett ytterligare medel att främja hans framgång, ty den förvärfvade honom allas högaktning och förtroende, och af en hvar bemöttes han med den kärlek och de välönskningar, hvilka icke uteblifva för den som lefver för andra och ej söker blott egen fördel.

I hvarje exempel på framgång vi hittills anfört, skulle vi, om det behöfdes, kunna påpeka just denna egenskap såsom ett utmärkande drag. Det är denna dygd som så ofta inskärpes i bibeln och som der har så särskilda löften med sig, »Ära Herren med dina egodelar och med förstlingen af all din årsväxt, så skola dina lador varda öfverfulla, och dina pressar flöda öfver af must.» »Den frikostiga blir fet, och den som vattnar varder sjelf vattnad.» »Gifven, så varder eder gifvet! Ett godt mått, packadt, skakadt och öfverflödande, skall man gifva i edert sköte, ty med samma mått hvarmed I mäten, skall det ock mätas åt eder igen.» »Den som sparsamt sår, han skall ock sparsamt uppskära, och den som sår i välsignelse, han skall ock uppskära i välsignelse.» Hvad vi vilja betona är att dessa gudomliga löften både i bokstaflig och i bildlig bemärkelse gå i fullbordan, och att omisskänliga bevis på denna deras fullbordan lätt kunna upptäckas i allas deras lefnad, hvilka i sannskyldig mening haft framgång — bevis lika tydliga och klara som bevisen för någon annan erkänd bibelns sanning eller lärosats. Sjelfva kärnan i hela denna sak gaf Amos Lawrence, såsom vi redan sett, ett kraftigt uttryck i hela sitt storartade lif och verksamhet, men icke blott det; han sammanfattade den äfven i några rader han en gång skref i ett bref till sin son, så lydande: »Jag hoppas att du en dag skall få njuta det glada medvetandet om att du brukar en del af dina tillgångar på ett sådant sätt, som skänker dig lika mycken tillfredsställelse som jag nu erfar. Dina egna behof kunna inskränkas till ett ganska ringa omfång; och jag hoppas att du aldrig skall känna dig oförhindrad att förslösa på dig sjelf sådana medel som med urskilning och förstånd kunde användas till välsignelse för dem du har omkring dig. Till vår ledning i utöfvandet af sådana pligter har försynen gifvit oss ofelbara föreskrifter. Vår första pligt gäller dem som tillhöra vår egen familj, och sträcker sig sedan vidare till våra slägtingar och vänner, våra grannar eller vår nästa — och detta ord kan i sin vidsträcktaste bemärkelse omfatta hela menniskoslägtet — och derpå till medborgarne i vår stat och vårt land, och sedan till andra länder i verlden.»

En person kan vara strängt ärlig utan att derföre vara välgörande. Han kan så alldeles isolera sig från samhället, att han helt och hållet försjunker i sina egna affärer, till icke ringa men både för sin karakter och för sin framgång. En sådan person gagnar icke samhället mera än genom det exempel på ärlighet han gifver samt genom sitt kapital. Det goda exemplet kan emellertid motverkas af hans sjelfviskhet, så att den nytta han gör inskränker sig till det ringa gagn hans kapital kan göra samhället. Han hjelper ej någon duglig ung man att komma in i affärer. Han har ej intresse för något välgörande företag. Han har ingen lust att hjelpa en välförtjent stackare, som drabbas af motgångar, genom att erbjuda honom bara en tillfällig handräckning. Han är ej villig att afstå en affär, som han ej sjelf behöfver, åt en företagsam och välförtjent nybörjare, som kunde vara i behof deraf. Han ser begåfvade ynglingar törsta efter kunskaper, som de ej hafva tillfälle att skaffa sig, men han gifver dem aldrig en hjelpande hand. Ingenting annat intresserar honom än de egna affärernas ständigt enahanda, allt uppslukande kretslopp, och så lefver han sitt lif fram alldeles för sig sjelf och går och gäller för »egendomlig», »besynnerlig», »kall» och »sjelfvisk», på samma gång alla erkänna att han är ärlig, driftig och pålitlig. Men

att han för det allmänna bästa är af jemförelsevis liten betydelse, ligger i öppen dag. Någon betydelse för samhället kan aldrig den få, som så lefver bara för sig sjelf, huru ärlig och rättskaffens han än må vara. Vore halfva menniskoslägtet honom likt, så skulle den andra hälften kräla i okunnighet eller svälta i hjel i armod. Derutaf inses huru vigtigt det är att egna en så särskild uppmärksamhet åt välviljans och välgörenhetens dygd såsom ett vilkor för verklig framgång.

Många äro de som »lefva efter sina tillgångar», såsom man säger, och derföre är det dem omöjligt att gifva välviljans kraf någon uppmärksamhet. Kan hända att deras inkomst är stor, men den går helt och hållet åt för att hålla upp den briljanta ytan och tillfredsställa sjelfviskhetens kraf, och detta är icke ett ädelt lif. Om en sådan karakter säger Harris, den begåfvade författaren till arbetet »Mammon», följande ord: »Att röra sig på stor fot inför verlden, att lefva i präktig stil, att gifva barnen en *respektabel* plats i lifvet, att spendera i allt möjligt bara för sitt eget höga nöje, — dessa äro de syften som uppsluka alla hans förtjenster och hålla honom i en oupphörlig feber af illa dold ängslan. Hans hjerta fylles med afund och girighet vid anblicken af andras välgång, han är rädd att afstå den minsta del af sin egendom för välgörande ändamål, och hvarje öre af hans penningar som så användes betraktar han som förloradt för sin förnämsta lifsuppgift. Nya kanaler för välgörenheten må öppna sig rundt omkring honom åt alla håll, men för så vidt det berodde på honom, skulle de alla blifva torra, ty lik öknens sand super han sjelf upp all den välsignelse himmelen gjuter ned öfver honom och vill jemt bara hafva mera. Hvad annat än detta är det som vanligen menas med det uttrycket man får höra om en sådan man, att han »lefver efter sina tillgångar»? Och hvilket lif! Allt för sjelfviskt för

att vara aktningsvärdt, och allt för inskränkt för att kunna betraktas som verklig framgång!

Men kan hända den sjelfbedragne mannen kommer fram med den ursäkten: »Välgörenhet skall börja i hemmet», en ny form för snikenheten, som man har gifvit namnet »girighet i nätt fickupplaga». Hvad man börjar med i hemmet, det är *sjelfviskheten;* och der sjelfviskhet börjar, der är det slut med välgörenhet. Det är den verkliga händelsen med alla dem som anföra den nämda satsen för att freda sig mot klander. Bakom den ursäkten hafva tusenden förskansat sig mot hvarje välgörenhetens anspråk och bilda dermed en slående motsats till den ädelmodige man, som då han en gång vardt tillfrågad: »Har ni icke ännu blifvit så rik, att ni kan draga er ifrån affärerna?» gaf det svaret: »Nej visst icke, min herre; jag är ännu icke så rik, att jag har råd att gifva ett blad af katekesen till hvarje medlem af min familj.» »Hur stor familj har ni då?» tillfrågades han vidare. »Nio hundra millioner», vardt mannens svar. Detta exempel visar oss den väsentliga olikheten mellan sjelfviskhet och välvilja i det praktiska lifvet. »Sjelfvet är den rike mannen i sitt ståtliga palats, klädd i purpur och lefvande kräsligen hvar dag. Välviljan är en fattig Lazarus som ligger vid hans port och får hålla till godo med de smulor, som falla från hans bord.»

Månge unge lycksökare börja sin bana med den hemliga om icke öppet uttalade föresatsen att hafva samlat förmögenhet vid fyrtio års ålder eller deromkring och att sedan draga sig till baka i lugn och ro. De drömma om detta såsom den lyckligaste bana som möjligen kan tänkas; men det är intet annat än en dröm. De lemna alldeles ur beräkning dessa välgörenhetens anspråk, som oupphörligen binda dem samman med slägtet i stort, och förverkligandet af deras förhoppningar blifver till slut intet annat än ett gyckel och narrverk. Till denna sortens folk hörde en

viss mäklare i New York, hvilken uppbjöd alla sina krafter för att vid fyrtio års ålder vara egare af en viss förmögenhet, utan att egna en tanke åt all den massa af nöd, lidande, olycka och elände som fans rundt omkring honom; och han lyckades. Han sade staden farväl och drog sig till baka till sin präktiga villa vid Hudson; huru det gick vidare, skola vi höra honom sjelf berätta. »I början var jag förtjust,» säger han. »Detta lif var för mig något alldeles nytt, och hvilan var ljuflig. Dagligen åkte jag ut, såg jernvägståget komma och gå och tog emot grannarnes besök. Jag promenerade kring egorna och gjorde upp planer till förbättringar, som voro nog att upptaga mig för ett halft år. Inom en månad var jag rigtigt sjuk. Jag kunde utantill hvarje mur och vägg och hvarje vändning af vägen. Jag somnade öfver mina böcker, och taflorna tröttade ut mig. Jag hade hvarken gas eller vatten, och tidningarne kommo först om qvällarne eller dagen efter. Men hvad som var värst af allt, verlden gick framåt mig förutan, och jag betraktades som en gammal drönare. Ingen frågade efter mitt råd i marknaden, och ingen lyssnade dertill om jag gaf det. Jag har nu vändt till baka till min syssla, och nu är det min mening att dö under arbetet.» Hade denne mannen från början gifvit välgörenheten ett rum, så hade han ej fattat det dåraktiga beslutet att draga sig till baka från affärerna vid fyrtio års ålder. Hela lifvet skulle ej hafva synts honom långt nog för det arbete han kunde vara duglig att uträtta både för egen del *och för andra.* Ej heller hade han begått det oförlåtliga misstaget att tro, att lifvets förnämsta uppgift är att ega förmögenhet vid fyrtio år och lefva den återstående tiden utan verksamhet. Är icke ett sådant lif ett förfeladt lif, då är intet lif förfeladt. Exemplet tjenar till bekräftelse af vår sats, att verklig framgång är omöjlig för en hvar som ej gifver välgörenheten ett rum på sitt program.

Vi besökte en gång en man af förmögenhet, och just medan vi voro der, inträdde en kollektör för att uppbära hans årsbidrag till ett välgörande ändamål. Då vi uttryckte vår tillfredsställelse öfver hans frikostiga bidrag, efter det kollektören aflägsnat sig, gaf han oss det svaret: »Vore det också bara af *klokhetsberäkning*, så skulle jag ändå gifva med ena handen medan jag får med den andra, för att slippa komma på dårhuset.» Derefter fortsatte han och omtalade till förklaring af sina ord flera exempel på personer bland hans bekanta, hvilkas kärlek till penningen blifvit en sådan passion, att de vände döförat till för hvarje nödens och eländets rop och slutligen grepos af den inbillningen, att de sjelfva voro på väg att lida nöd och hängåfvo sig till den grad åt denna plågande tanke, att de till slut miste förståndet. »Välvilja», sade han, »är icke allenast ett nödvändigt vilkor för en aktningsvärd karakter, utan den är rent af nödvändig för både själens och hjertats helsa.»

Då vi så tala om välvilja må läsaren icke tänka allenast på den välgörenhet, som visar sig i penningegåfvor. Vi upprepa hvad vi förut sagt, att vi här egentligen åsyfta det hjertelag och tänkesätt, som drifver menniskan till handlingar af vänlighet, ädelmod och oegennytta. I hvarje lefnadskallelse kan detta sinnelag göra sig gällande, såsom också exempel visa. Hos William Carey visade sig detta karaktersdrag redan tidigt i hans förhållande mot kamrater och vänner och dem som voro lika fattiga som han sjelf; och i hans senare lif steg det ännu mera storartadt fram i hans ädelmodiga missionsverksamhet i österlandet, der han i ordets egentliga bemärkelse icke skonade sig sjelf under arbetet för andras bästa. Det är en omständighet som förtjenar nämnas, att han var son till en mycket obetydlig skomakare, och de två män som understödde honom på det aflägsna missionsfältet voro i sin ungdom ytterst fattiga, den ene af dem son till en timmerman

och den andre son till en väfvare, — och alla tre utvecklade de i mannaålderns dagar en verksamhet, som pryddes af den dygd vi här skildrat. De två senares penningar i förening med den först nämdes personliga arbeten upprättade ett storartadt läroverk i Serampore, grundade sexton missionsstationer, öfversatte bibeln på sexton språk och införde en väldig andlig omskapelse i Britiska Indien. Hos Carey var denna egenskap förenad med ett oförskräckt hjeltemod, och det var en sådan karakter som gjorde att han trotsade alla faror och vann seger öfver hvad mången annan skulle hafva kallat oöfvervinneliga hinder. Redan från hans gossår omtalas en händelse, som vittnar om detta samma karaktersdrag. Han föll ned från ett träd och bröt af sig ena benet, så att han måste ligga inne i flera veckor. Men det första han gjorde, sedan han blifvit fullt återstäld, var att han klättrade upp igen i samma träd ända upp till samma ställe i trädet, hvarifrån han hade fallit ned — för att dermed bevisa att *han kunde göra det*. En sådan oförskräckthet, i förening med en välvilja som ej af något kunde kufvas, var det som gjorde honom till en af de mest framgångsrike missionärer i hela verlden.

Hos George Stephenson visade sig denna egenskap i hans beredvillighet att på alla möjliga sätt lätta sina medarbetares bördor. Liksom Carey var han oförskräckt, på samma gång hans ädelmod och vänlighet voro i hvars mans mun. En dag då han satt i sitt hem, nådde honom det ropet: »Eld i grufvan!», och genast rusade han till grufvan, begaf sig ned i schaktet midt in i det rasande elementet (medan andra flydde derifrån för att rädda lifvet) och lyckades att släcka elden. Det fans knappast en enda möjlighet att han skulle kunna undgå döden; men hans brinnande angelägenhet att frälsa en mängd grufarbetares lif gjorde att han alldeles glömde bort att tänka på sin egen räddning. Sedermera uppfann han en säkerhetslampa, och då tiden var inne att man skulle pröfva dess egenskaper, fans icke en enda grufarbetare, som vågade gå med honom ned i grufvan. Man väntade en explosion i samma ögonblick lampan skulle komma i beröring med de eldfarliga gaserna. Då vågade sig den heroiske mannen ensam åstad; angelägen att rädda andras lif, tog han sitt eget lif i sin hand och försökte ensam sin lampa. En sådan karakter, som glömmer sig sjelf, blifver en kraft som ej tål något motstånd och tvingar en hvar till beundran.

Vi afsluta detta kapitel med några ord af pastor John Newton, hvilka uttrycka precis den tanke vi här velat betona: »Jag ser här i verlden», säger han, »två högar — den ena en hög af mensklig lycka, och den andra af menskligt elände. Om jag nu kan lyckas att taga vore det blott det allra minsta stycke från den senare högen och lägga det till den förra högen, så har jag ändå gjort något. Om jag under vägen hem möter ett barn, som har tappat en tvåöring, och jag lyckas aftorka dess tårar genom att gifva det en annan i stället, så känner jag mig lycklig. Jag skulle visst vara glad att äfven få göra *stora* ting, men jag vill icke försumma sådana små saker som dessa.»

SJUTTONDE KAPITLET.

Bibeln.

»Bibeln!» utropar en tanklös rikedomskandidat; »hvad har bibeln att göra med framgång?» Hans ord äro ett uttryck för den tanklöshet, som utmärker tusenden.

»Bibeln i affärer!» anmärkte en skarpsynt spekulationskarl, och han återupprepade sitt utrop i föraktlig ton: »Bibeln i affärer!» Jo, det är just der den behöfves. Det är der den har sin rätta plats. Utan den skall aldrig den största framgång kunna vinnas. De framgångsrikaste män i vårt land, inom alla det menskliga arbetets olika områden, de vunno sitt mål just genom att följa grundsatser, som voro hemtade direkt ur bibeln eller som stodo i öfverensstämmelse dermed. Detta är en bokstaflig sanning i fråga om alla de framstående personer vi i detta arbete framdragit till belysning af vårt ämne. Vare sig att de uttryckligen erkände sin skuld till bibeln i detta afseende eller ej, så vittna dock sjelfva de grundsatser, hvarefter de bedrefvo sina affärer, om rigtigheten af vår uppgift. Vi hafva meddelat de förhållningsregler, hvilka sådana män som Franklin, McDonough, Allen med flere togo sig till rättesnöre, och utan ett undantag äro de alla hemtade från bibeln. Besök de af framgången mest gynnade männen i vår tid, vare sig inom handelsverlden eller inom andra näringsgrenar, och spörj dem om den vigtigaste lefnadsregel som varit dem till hjelp i deras arbete, och hvilken denna regel än må vara, så skall du alltid finna den i full öfverensstämmelse med den heliga skrift. Du kan vara säker på, att i någondera af dessa tre källor — den mosaiska lagen, Ordspråksboken eller Kristi bergspredikan — eller ock i dem alla tre finnes just det ställe, som gifver den sin helgd och kraft. Saken förhåller sig nemligen så, att det finnes ej någon efterföljansvärd lefnadsregel för det enskilda eller det offentliga lifvet, som icke i Guds ord finner sin högsta bekräftelse. En regel som ej håller stånd för en pröfning efter bibeln är ej värd att få rum i det menskliga affärslifvet; den bör ej tålas inom ett civiliseradt samhälle. Ett sådant påstående är naturligtvis det samma som att uttala en fördömande dom öfver en mängd regler och sedvänjor

som äro gängse i sällskapslifvet och i samhället; och det är just detta vi på förgående sidor sökt att göra. För sådana böra de unge på allt sätt taga sig till vara och visa sin afsky. Sätta de verkligen värde på en fläckfri karakter och en ädel verksamhet, så böra de behandla motsatsen med djupaste förakt.

Att en sådan åsigt af saken står i direkt strid med de åsigter, som hysas af en mängd unge män, och äfven äldre, det veta vi väl. »Bibeln är mycket bra på sin plats», mena de, »och den platsen är på förmaksbordet, i sammankomsten och i söndagsskolan, men icke i handelsboden eller på kontoret.» »Till att ordna församlingar och kyrkosamfund duger den nog», säga de, »men att försöka ställa med verkstäder och varumagasin efter dess föreskrifter vore en galenskap.» Kanske de gå ännu ett steg längre och säga: »Det betyder ingenting hvad en menniska tror, bara hon är uppriktig; bara en person lefver ordentligt, gör det ingenting till saken hvad han har för åsigter; en sak är hvad han tror, en helt annan sak är hans handlingssätt; för öfrigt fins det goda menniskor inom alla bekännelser och i alla samfund.» Hvarje tänkande ung man skall vid minsta eftertanke blifva öfvertygad om att en sådan åsigt af saken är egnad att undergräfva all verklig sedlighet. Sedliga grundsatser blifva ju sålunda utan den ringaste betydelse! Det ena moralsystemet skulle vara lika så godt som det andra! Den som tror lögnen, skulle lika väl kunna vara en dygdig menniska som den som tror sanningen! Vanligt sundt förnuft ryggar dock till baka för så orimliga läror. Den yngling som bekänner sig till dem, gifver dem dock dagligen en praktisk vederläggning. Han skänker ju hellre sitt förtroende åt den som tror på dygden än åt den som tror på lasten! Han gör helst affärer med den köpman eller fabrikant som är känd för moraliska grundsatser, och han visar derigenom, att hvad en menniska tror, har dock något att göra

med hennes handlingssätt, och det är just detta bibeln lärer.

Vi hafva nyss nämt den mosaiska lagen. Hvad beträffar allmän verldslig moral, så äro de tio budorden ett tillfredsställande uttryck för alla fordringar inom familjen och samhället, inom politiken och handelsverlden. Hvarken snillet eller fromheten kan i dem önska en förändring eller förbättring, vare sig genom att taga något ifrån eller att lägga något till. Utan afseende på hvad man tänker om inspiration för öfrigt, måste en hvar erkänna i dem en absolut fullkomlig lefnadsregel för alla menniskor, unga eller gamla, lärda eller olärda, bildade eller vilda, kristna eller hedningar. En framstående jurist i New York, som bekände sig vara fritänkare, hade en vän som också var jurist, men som derjemte var den äldste i presbyterianska församligen. Den förre mötte en gång den senare och frågade honom: »Hvilka böcker skulle ni vilja råda mig att läsa för att lära känna bevisen för kristendomens sanning?» »Läs bibeln», svarade den senare. »Ni förstår mig ej», svarade fritänkaren, »jag har lust att undersöka bibelns *sanning*. Jag ville veta hvilka böcker, som handla *om* bibeln, jag bör läsa.» »Jag förstår er alldeles», svarade vännen; »och jag påstår, att de bästa bevisen för kristendomens sanning finnas i bibeln. I, fritänkare, ären mycket okunniga i bibeln; I tron honom icke, emedan I icke veten hvad han innehåller.» »Hvar skall jag börja att läsa — skall jag börja med Nya testamentet?» frågade fritänkaren. »Nej, börja naturligtvis med Första Mosebok», svarade hans vän. Fritänkaren köpte sig en bibel och började läsa den med uppmärksamhet. Vissa delar deraf läste han om och om igen och med särskild omsorg. Efter några veckor mötte honom vännen och frågade honom huru det gick. »Jag har hållit på att studera de tio budorden», anmärkte fritänkaren. »Nå, hvad tycker ni om dem?» frågade

vännen. »Jag skall säga er min mening», svarade fritänkaren. »Jag har betraktat denna lagens inre väsen och beskaffenhet. Jag har försökt att se efter, om jag kan göra den bättre genom att lägga något dertill eller taga något derifrån. Men jag har funnit, jag kan icke. Den är *fullkomlig.*» Han tillade vidare: »Jag har tänkt på, hvarifrån det var Mose fick denna lag. Jag har läst historien; egyptierne och de kringliggande folken voro afgudadyrkare; grekerne och romarne likaså; och de visaste och bäste bland greker och romare utfärdade aldrig en sedelag lik denna. Hvarifrån fick då Mose denna lag, som i visdom och filosofi står så långt framom de mest upplysta tidehvarf? Han lefde i ett jemförelsevis barbariskt tidehvarf, och dock har han gifvit oss en lag, i hvilken alla de följande tidehvarfvens lärdom och skarpsinnighet ej kunnat upptäcka en enda brist. Hvarifrån fick han den? Han kunde ej hafva svingat sig så högt öfver sin egen tid, att han kunde hafva tänkt ut den sjelf. Jag är viss om hvarifrån han fick den. Den kom ned från himmelen.»

Denna händelse är ganska lärorik: den kan tjena hvarje ung man till en påminnelse om att vi i den mosaiska sedelagen hafva ett fullkomligt rättesnöre som duger för alla förhållanden — på landtbruket, i fabriken och i butiken, vid pulpeten, i banken och i lagstiftande församlingen — hvar helst menniskan kallas af pligten. Utan afseende på den frågan, hvar Mose fick den ifrån, är den i alla händelser en lefnadsregel, som skulle, om den efterlefdes, vara till mera nytta i affärsverlden än alla lagböcker och bestämmelser som någonsin skrifvits af blott menskliga snillen. Ja, man vågar påstå, att hvarje regel eller ordningsstadga, som af menniskor skulle upptänkas i strid mot denna sedelag, skulle snart få ett snöpligt afsked från hvarje hederligt handelshus.

Samma anmärkningar gälla äfven om Herrens

bergspredikan, och det till och med om vi tillämpa den uteslutande på lifvets verldsliga angelägenheter, utan någon tanke på det stora härefter, det andra lifvet, dit dess guddomlige upphofsman hänvisar. Äfven många andra delar af bibeln äro i lika mån värda vår uppmärksamhet och vår betraktelse såsom innehållande praktiska visdomsregler blott och bart för detta lifvet; men utrymmet tillåter oss ej att vara utförliga. Det är några andra omständigheter vi här önska påpeka.

Vi hafva i föregående kapitel talat om vigten af att bilda sig sjelf, uppodla sin själ och förvärfva sig de förståndets och hjertats egenskaper, utan hvilka ingen framgång är att vinna, såsom den enhet i syftemål som håller sig till ett, en vaken iakttagelseförmåga, flit, ihärdighet, ärlighet och dermed beslägtade dygder. Här vilja vi lägga de unga på hjertat att vända sig till bibeln såsom en bok, hvilken är synnerligen egnad att hjelpa hvarje ung man att blifva »sin egen lyckas smed». Månge af de unge betrakta bibeln som en bok, som endast duger till gudsfruktan och till söndagsläsning. De tänka aldrig på honom såsom en hjelp till själsodling och förståndsutveckling, såsom ett medel att inhemta kunskaper och vinna bildning. Men det är just i detta hänseende vi här vilja rekommendera bibeln till deras uppmärksamhet. Utan att här vilja inlåta oss på det religiösa området i egentlig bemärkelse, vilja vi rekommendera bibeln hos hvarje ung man blott och bart ur synpunkten af dess historia, dess litterära värde och dess allmänt bildande kraft, blott och bart för dess öfverlägsna snille, dess sköna språk och dess upphöjda tankar. Att fästa deras uppmärksamhet på bibeln och förmå dem att studera honom just såsom »ett alster af inspireradt snille och klassisk smak; att egna sig åt dess utforskande såsom ett vidsträckt kunskapsfält, en grufva af visdom, ett mönster af vältalighet, ett mästerstycke af poesi, en

källa af omätlig kraft, en lärobok utan like», detta är vårt syftemål i detta kapitel.

Först ett ord om bibeln såsom en *historia*. Bibeln är den enda bok, som gifver oss någon tillförlitlig berättelse om verldens äldsta tider. Att dessa berättelser äro fullkomligt att lita på, har tillräckligt ådagalagts af vetenskapsmännens forskningar i österlandet. Om den saken är intet tvifvel. Den kommer till oss, såsom någon har sagt, »lastad med de rika förråden af forntida orientalisk visdom — en samlad skatt från de första fyrtio seklen af menniskoslägtets historia». Bibelns äldsta böcker äro också »de äldsta monument af skrifvet språk, som nu finnas i verlden». Ingen ung man är väl bekant med verldens historia, om han icke är hemmastadd uti *denna* historia. John Quincy Adams gaf denna sanning ett träffande uttryck, då han sade: »Det är icke så mycket en heder att vara bekant dermed, som det är en skam att vara okunnig derom.»

Så kommer dess *litterära* värde. De lärdaste män i alla tider äro öfver ens derom, att bibeln, betraktad som ett litterärt alster, står högst på listan, och detta både med hänsyn till dess tankar och stil, dess prosa och poesi, dess historia och biografi. I detta hänseende skrifver hr Adams, som vi förut hafva citerat, följande ord: »Genom det gripande i sina berättelser; genom sitt framhållande af tilldragelser som tala direkt till hjertat; genom sina målande skildringar af seder och karakterer; genom sitt urval af omständigheter, som tjena till att teckna de olika personernas individualitet; genom sitt rika, präktiga och upphöjda bildspråk; genom sin ovederläggliga och slående bevisning och sin oemotståndliga kraft att öfvertyga, står denna bok alldeles enstaka, så att ingen bok i verlden är så förtjent af att flitigt studeras och djupt begrundas som just bibeln.» Och William Jones afgifver följande omdöme: »Regelmessigt och uppmärksamt har jag läst

bibeln, och min mening är den, att denna bok, äfven utan afseende på dess gudomliga ursprung, har att bjuda på mera verklig upphöjdhet i stil, mera utsökt skönhet, mera opartisk historia, mera finesser i poesi, och vältalighet och mera ädel moral, än hvad som kunde inom samma ringa omfång föras till samman från alla andra böcker, som i något tidehvarf blifvit författade.» Sir Matthew Hale säger: »Det fins ingen bok, som i fråga om upphöjd visdom, nyttig undervisning och allmänt gagn kan jemföras med bibeln.» Den store amerikanske juristen och talaren, Fisher Ames, rekommenderade bibeln såsom en förträfflig lärobok, väl värd att studeras af talare, och han säger derom: »Jag går så långt, att jag vågar påstå, att aldrig har någon blifvit och aldrig kommer någon att blifva en verklig vältalare utan att på samma gång vara en flitig bibelläsare och en varm beundrare af denna bokens sköna och upphöjda språk.» Daniel Webster rekommenderade bibelns studium både för vältalare och skalder, och om Jobs bok fälde han det yttrandet: »Den är det mest storartade epos som finnes i hela den menskliga litteraturen.» Adam Clarke, bibelkommentariernas författare, sade en gång: »Våra bibelöfversättare hafva icke blott gifvit oss en mönsteröfversättning, utan de hafva gjort sin öfversättning till det förnämsta mönstret för vårt språk.» Bibeln räknas för närvarande af de lärdaste män i verlden till de arbeten, som man kallar *klassiska*. »Bibeln», säger dr Galsey, »är en klassisk bok af allra högsta anseende i alla frågor som röra uppfostran, snille och smak; inom lärdomens verld intager den samma framstående rum som inom Guds församling . . . Den är ett klassiskt arbete fullt ut så mycket som Homerus eller Virgilius, Xenofon eller Cicero, Milton eller Addison. Den fyller en plats inom den antika och den moderna litteraturen, som ingen grekisk eller romersk författare någonsin fylt eller kan fylla. Den har gjort för alla de civiliserade folkens

litteratur hvad ingen grekisk eller romersk bok någonsin kunde hafva gjort.»

På samma gång bibeln erbjuder oss de bästa mönster i litteratur, har den också lemnat stoffet för de upphöjdaste skaldestycken i nyare tider. Det var från Mose som Milton lånade ämnet för sitt »Förlorade Paradis». Shakespeare och Byron hemtade från bibeln några af sina skönaste ämnen. Att *Macbeths* gestalt är lånad från Ahab och *Lady Macbeths* från Isebel, att Byron lånade idén till sin *Apostrophe to Rome as the Niobe of Nations* från Jeremias Klagovisor öfver Jerusalem och till sitt *Ode to Napoleon* från Esaias klagosång öfver den babyloniske konungens fall, är något som af ingen bestrides. Och sammalunda hafva alla de mest begåfvade bland skalderna från bibeln fått inspiration till sina ädlaste alster.

Bland förflutna tiders lysande författare intager kanske Walter Scott det förnämsta rummet i den lärda verlden, och hvilka höga tankar han hyste om bibelns litterära värde är allmänt bekant. Ibland de många karakterer, som tecknats af hans mästarehand, utmärker sig i synnerhet *Rebecka* i *Ivanhoe* — det var en gestalt han lånat från bibeln. Djup var den beundran han egnade bibeln såsom ett äkta snilleverk, och djup var den vördnad han egnade honom såsom en andlig läromästare och vägvisare. Då han låg på sin dödsbädd i Abbotsford, omgifven af de högsta litterära utmärkelser, bad han en af sin omgifning att läsa något för honom. »Hvilken bok skall jag läsa?» frågade denne. »Hvarföre gör ni mig en sådan fråga?» svarade Walter Scott, »det fins nu bara en bok; tag fram bibeln.»

Det samma gäller äfven om de bäste målare: sina skönaste ämnen — de ämnen, som förvärfvat dem det högsta beröm — hafva de lånat från bibeln. Vi behöfva blott nämna sådana mästerstycken som *Syndafloden* af Trumbull, *Moses på Nilen* af Rembrandt,

Mose slående klippan af Poussin, *Belsazars gästabud* af Martin, *Mose mottagande lagen*, *Pauli skeppsbrott*, *Kristus förkastad* och *Döden på den hvita hästen* af West, *Nattvarden* af Da Vinci, *Kristus i örtagården* af Guido, *Uppståndelsen* af Rubens, *Kristi förklaring* och *Madonnan med barnet* af Rafael — alla samman mästerstycken, som lånat sina ämnen från bibeln!

Är det fråga om *biografi*, så fins ingen bok i verlden, som erbjuder oss så rika tillfällen till karaktersstudier som bibeln. Huru karakterer eller exempel kunna tjena de unga såsom rika källor till undervisning och välgörande kraft, hafva vi redan nämt. I detta hänseende har bibeln ej sin like. I vexlande mångfald och i slående naturtrohet intaga dess karaktersmålningar främsta rummet: vi se i den teckningar af alla de olika slags karakterer, som finnas i vår verld, höga och låga, rika och fattiga, lärda och olärda, ädla och oädla, män och qvinnor. Somlige voro konungar som David och Salomo; somlige voro lärde som Mose och Paulus; andre åter olärde som Andreas och Petrus; somlige gode som Josef och Samuel; andre åter onde som Absalon och Amnon; och så vidare: regenter och undersåtar, doktorer och jurister, prester och statsmän, lagstiftare, herdar, åkerbrukare, fiskare och tältmakare. Huru de lefde och verkade, hvarföre somlige af dem hade framgång och andra icke, allt detta får man der veta med visshet.

I bibeln hafva vi att söka den verkliga källan till all väl ordnad *regering* och all verklig *medborgerlig frihet*. Såsom dr Spring säger, »Hela den borgerliga och juridiska författningen öfver allt i Nya England så väl som i de stater, der afkomlingar från Nya England först slogo sig ned, vittnar på det allra tydligaste om, att de hvilka uppsatte dem voro väl förtrogna med bibeln och i hufvudsak erkände de af Gud genom Mose gifna rättsbestämmelserna såsom bindande och reglerande för alla deras rättsförhandlingar.» Den förut omnämde store statsmannen Fisher Adams sade en gång: »Ingen duger till lagkarl, som icke är grundligt hemma i Mose lagar», och denna åsigt delas af alla utmärkta jurister öfver allt i verlden. En anmärkning, som ofta gjorts af Amerikas förnämsta statsmän är den, att »Bibeln är vår *frihets* urkund». Läran om alla menniskors medfödda frihet och jemlikhet är en lära, som vi fått af bibeln. Den grundläggande tanken i våra fria amerikanska institutioner — nämligen *att deras fortfarande giltighet beror på folkets karakter* — är i grund och botten en biblisk grundsats. Dess utom möta oss i detta sammanhang några klart framstående sakförhållanden; som väl må behjertas; t. ex. detta, att just de menniskor, hvilka varit bibelns ståndaktigaste vänner, såsom lollarderna i England, Luthers anhängare i Tyskland, Knox och hans vänner i Skottland och puritanerne i Nya England, hafva alltid varit de trognaste vänner af borgerlig frihet, drifvande den läran, att »motstånd mot tyranner är lydnad mot Gud», beredvillige att för den strida och för den gifva sitt lif. Aldrig har det funnits ett fritt land, i ordets sanna bemärkelse, der bibeln ej funnits eller ej varit erkänd. Vi läsa aldrig om någon fri stat eller fri styrelse före den judiska republiken. I de länder, som lyda under hednisk, muhammedansk eller kristendomsfiendtlig regering, finnes nu för tiden ingen borgerlig frihet. Det folk som bäst känner sin bibel och håller honom i högsta ära, det folket känner också bäst sina egna rättigheter och sina styresmäns ansvarigheter. Der bibeln har största inflytande på folkets hjertan, der är också den borgerliga friheten renast, starkast och med största hänförelse försvarad. Dessa sanningar äro så klara, att ingen ung man med intelligens kan förneka dem. Att motsäga den skulle skada antingen hans förstånd eller hans hjerta eller ock bådadera.

Det *inflytande* bibeln utöfvat i verlden är rent af

underbart. Lika tydligt som vattendragets fåra genom ett öde land kan spåras af grönskan vid dess stränder, lika tydligt utmärkt är bibelns färd genom historien: under dess lifgifvande och omskapande kraft är det »öknen och ödemarken blomstrar som en lilja». Förslafvade, barbariska stammar blifva genom kristendomen civiliserade folk. Förståndet väckes upp till ädel verksamhet; skolor springa fram såsom genom ett trollslag och sprida sin välsignelse till det växande slägtet; lärdomen drifves fram af dess inspirerande kraft att öppna sina rika förråd; uppfinningsförmågan lyssnar till dess mäktiga väckelserop och frambringar sina skapelser; upptäcktshågen rör på sig, vågar sig ut och gör hundrafaldiga rön; och konster och vetenskaper komma att ställa sig såsom villiga tjenare under dess mäktiga spira, redo att tjena såsom medel för menniskoslägtets utveckling och verldens frälsning. Der bibeln får makt öfver menniskors hjertan, får deras lif ett ädlare syfte och ett rikare innehåll; penningar, gåfvor och inflytande lägges på offeraltaret; barnkrubbor, sjukhus och hem för de fattiga och olyckliga resas upp; kyrkor och bönehus byggas på berg och i dal; missionärer gå ut till de mörka länderna med salighetens glada budskap; med ett ord, öfver allt der denna himmelska kraft gör sig känd, der ser man gudsfruktan och sedlighet växa upp och breda ut sig till välsignelse för vårt slägte och till prydnad för vår jord.

Detta är den bibel, som är oumbärlig för hvarje ung man, som på allvar vill komma så långt som möjligt fram; den bok som alla goda och sanna menniskor i hvarje land och hvarje tidehvarf skänkt sitt bifall, men som de onda sätta sig emot; den bok som upprepade gånger blifvit bränd och bannlyst, fördömd och begrafven af fritänkare och tyranner, men likväl ständigt blifvit allt mera läst och allt högre aktad än förut, den bok som Voltaire förklarade

att han skulle drifva bort från jordens yta — ehuru den tryckpress han satte upp för att trycka sina smädelser sedermera blef använd just till bibelns tryckning och spridning vida omkring! —; den bok som Tom Paine profeterade skulle vara utrotad inom femtio år, men som nu i stället mångfaldigas af bibelsällskapen till ett antal af milliontals exemplar årligen; den bok, på hvars utarbetande Gud använde sextonhundra år, ehuru han skapade verlden på sex dagar; den bok, som har blifvit öfversatt på nära tvåhundra språk, och om hvilken den vaknade menniskoanden skrifvit tiotusentals volymer; detta är den bok, som vi påstå är mäktig att mera än alla andra böcker lyfta menskligheten till den högsta utveckling och högsta framgång, äfven om den intet annat vore än ett verk af naturligt snille.

Du lefver i ett kristligt land — ett land som har bibeln att tacka för sin storhet och sin ära. Behandla då icke med liknöjd försummelse denna bok, så full af nyttig undervisning och moralisk kraft. Vägra den icke ett framstående rum i ditt sträfvande efter framgång! Stäng icke ut den från din mänskliga verksamhet, derföre att den är af gudomligt ursprung! Vänd dig icke med förakt bort från dess förmaningar och dess löften! Drif icke gyckel med dess heliga ord, då det blottar dina svagheter eller bestraffar dina fel! Den skall lefva längre än alla sina fienders liknöjdhet, gyckel och motstånd; och då *undergång* blir slutet för hvarje ung man, som gäckas med dess myndighet, skall den dock fortfarande förblifva böckernas bok. Det var den ytliga och häcklande hopen, som yttrade sig med liknöjdhet eller förakt om förslaget att återuppbygga Eddystones fyrbåk, då den af en rasande storm hade begrafvits i hafvets djup. »Ett öfverdådigt företag!» utropade somlige. »En vild fantasi af en svärmare!» sade andre. »Första svårare storm skall slunga den i djupet.» »Omöjligt!» Men arkitekten skred till verket,

utan att bry sig om vare sig de okunnigas gyckel eller de förståndigas olycksprofetior. Vid en väldig klippa i hafsbotten nitade han fast med jern och cement de första ofantliga stenblocken af byggnadens grundval; och vid dessa fogade han fast andra block, och så vidare, stenblock på stenblock, hvarf på hvarf, allt högre och högre, med bultar och cement, till dess byggnaden slutligen stod färdig. Det likgiltiga föraktet, de otrogna olycksprofetiorna och det grinande gycklet hafva länge sedan gått sin kos, men fyrbåken står der, trotsande böljor och storm, ett vårdtorn för seglaren och en talande sinnebild af bibelns förblifvande storhet!

ADERTONDE KAPITLET.

Religion i affärer.

Moral är en sak, religion en annan sak. Den förra kan finnas utan den senare, den senare kan icke finnas utan den förra. Moralen omfattar de synliga och timliga tingen. Religionen omfattar icke blott dessa, utan sträcker sig äfven till de osynliga och eviga tingen. Kanske är det af detta skäl, som en del menniskor, hvilka gerna vilja hafva moral med i affärerna, dock vilja utestänga religionen derifrån. De erkänna att moral är absolut nödvändig i affärslifvet, men att religion skulle passa deruti eller vara nödvändig dertill, det förneka de. De vilja förvisa den till kyrkan, till familjelifvet och bönemötet. »Låt den stanna qvar på sin plats», säga de, och dermed vända de sig derifrån och gå ut till sina landtgårdar, sina handelsbodar

och sina embeten för att drifva sina affärer efter verldsliga grundsatser och uppgöra sina handelstransaktioner utan Gud. Bland de unge äro sådana tänkesätt ganska allmänt rådande, och der icke orsaken dertill är okunnighet, så är det kärlek till verlden som är den egentliga orsaken — en snara och bedrägeri, hvar helst den finnes.

Menniskorna kunna dock icke, äfven om de ville, helt hålla religion ifrån affärerna. Det fins mera religion i affärslifvet nu för tiden än någonsin förut: och dock hafva menniskorna beständigt försökt att stänga den ut derifrån. I tider som komma skall religionen utöfva en ännu större makt på det området, trots alla bemödanden att förhindra sådant. Orsaken är den, att Gud begagnar alla denna verldens transaktioner som ett medel att gifva åt alla dem som göra hans vilja den högsta framgång här i lifvet och den största härlighet i det tillkommande. Derföre måste också hans verksamhet i sin plan och sin utveckling omfatta båda dessa verldar. »Söken först efter Guds rike och hans rättfärdighet, så skall allt detta läggas eder till.» Hvilket allt? — »Hvad vi skola äta, och hvad vi skola dricka, och hvad vi skola kläda oss med» — med ett ord alla detta lifvets förnödenheter. Såsom ett exempel till belysning af vår egen mening kunna vi hänvisa till den stora missionsverksamhet, som är det religiösa lifvets högsta utveckling i våra dagar. Denna verksamhet åsyftar verldens frälsning; och emellertid begagnar den sig af konst, vetenskap, lärdom, handel, skicklighet, upptäckter, uppfinningar, arbete och kapital — allt saker som till samman utgöra affärslifvet — för att uppnå detta höga och kristliga syfte. Män och qvinnor, som predika och undervisa i hvarje land, äro blott en enda af de talrika posterna i den långa förteckningen öfver de medel som härvid behöfvas och tagas i anspråk. Biblar, skrifter och traktater behöfvas i milliontal, och för att anskaffa

dessa måste man inrätta bibelsällskap och traktatsällskap; vidare måste man kalla till hjelp lärdomsidkare, redaktörer och författare, pappersfabrikörer, garfvare, stilgjutare, gravörer, boktryckare, bokbindare, bokhandlare, bokhållare, bokräknare, bärare, åkare, snickare — och detta är bara början. Så måste handeln komma till hjelp och anskaffa skepp och sjömän för att öfverföra missionärerna och deras materiel till främmande länder; der måste nu inrättas skolor, läroverk och seminarier till de okunnigas undervisning och utbildning, äfven i sådant som hör till konst och industri och civilisation för öfrigt. På detta sätt blifva yrken och handaslöjder, manufaktur och handel så väl som det andliga lifvets krafter i allmänhet, alla samman tagna i beslag och använda som medel för detta religionens högsta och ädlaste mål. Så att långt ifrån att religion ej skulle hafva med affärer att göra, är det tvärt om tydligt att religion skapar affärer och bedrifver dem efter de gudomliga föreskrifter bibelordet gifver: »Icke tröge i det I hafven för händer, brinnande i anden, tjenande Herren». »Allt hvad din hand finner att göra, det gör med all din makt.» Religionen kan icke utföra sin himmelska mission utan att taga det jordiska arbetet i sin tjenst. Det är detta vi mena, då vi säga att menniskor ej kunna utestänga religionen från affärslifvet, äfven om de ville.

Men någon ung man torde här anmärka: »Den samvetslösaste köpman jag någonsin känt var just en sådan, som slutit sig till en församling af religiösa; hans religion var en vanära för hans affärer». Nej, säg icke alldeles så; det var hans *skrymteri* som vanärade allt hvad han rörde vid. Det var saknaden af verklig religion, som gjorde honom till en skälm. Vi tala här om äkta religion, verklig gudaktighet, icke den fromhet, som bara har skenet. Det är en verklig, lefvande gudsfruktan som vi yrka på för affärslifvet. Att det fins usla bedragare, som

vilja gifva sig sken af att vara fromme, får icke anföras såsom en invändning mot verklig fromhet. Skrymtaren är lika oefterrättlig i sina affärer som i sitt religiösa lif och verksamhet. Men på intetdera området är han representant för verklig religion eller verklig gudaktighet — en skrymtare är han, och skrymteri är det enda han kan representera. Han företog sig att göra efter religion, men det vardt ett sådant fuskverk, att efterapningen genast vardt upptäckt. Ingen må fördöma eller ogilla den sanna gudaktigheten derföre att det finnes förfalskade exemplar deraf. Man ogillar ju icke eller kastar ifrån sig en god banksedel, derföre att man en gång har fått en dålig i händerna. Nej aldrig. Förfalskade sedlar äro ett bevis för att det fins äkta. Så är ock förfalskad eller förfuskad gudsfruktan ett bevis för att det fins en äkta; och den senare bör för den förras skull så mycket mera värderas i stället för att förkastas.

Men låtom oss betrakta ett exempel på gudsfruktan i affärer, taget ur verkliga lifvet. Se här ett exempel från ett handelshus, som sköttes helt och hållet efter strängt religiösa grundsatser. Samuel Budgett skötte sina affärer icke blott efter strängt moraliska grundsatser utan på samma gång med allvarlig gudsfruktan. Han tog religionen med sig i affärerna, så att den visade sig verksam och praktisk; och sina biträden behandlade han såsom varelser begåfvade med själ. Ett stort rum i hans etablissemang var ett kapell, der »husbonde och folk» samlades till gemensam andakt morgon och afton. Vi anföra detta exempel, emedan det gifver oss den skönaste bild af gudsfruktan i affärslifvet, och emedan invändningar, om de annars alls vilja göra sig gällande, skola här vid lag finnas till hands. En person, som besökte etablissemanget en gång, beskrifver gudstjensten på följande sätt:

»Morgonen efter Budgetts begrafning var jag i magasinsbyggnaden före klockan half åtta. De sär-

skilda afdelningarne voro i full verksamhet, och förmännen lassade sina vagnar. Half åtta ringde klockan. Jag gick in i kapellet. Det var snart fullt med folk, alla i arbetsdrägt. En son till den aflidne principalen satt vid bordet. Han tog upp Fletchers »Familjebetraktelse» och läste det bestämda bibelstället för dagen med dertill hörande betraktelser. Stället var det som innehåller berättelsen om Zelofhads döttrar och deras begäran. Betraktelserna syntes vara särskildt skrifna för att tjena till en passande anslutning till den minnesvärda tilldragelse, som de alla dagen förut hade varit med om — de handlade nämligen om pligten att ära de hädangångnes minne. Den unge köpmannen sjelf, hvars känslor voro särskildt gripna af omständigheterna och af det sammanträffandet, att denna bibeltext kom fram just den morgonen, stälde nu till folket några hjertliga ord af kristlig förmaning. Sedan angaf han en sång som sjöngs af hjertat, hvarefter han nämde en af männen vid namn och uppmanade honom att bedja. Alle knäböjde, och mannen anropade Herren i en varm och allvarlig bön om andlig välsignelse öfver dem alla, om hugsvalelse för den sörjande familjen och om framgång i arbetet. Sedan han slutat, tog den unge principalen upp en sång, och så förenade de sig alla, herre och tjenare, att till samman tillbedja den store Herren Gud, som anvisar en hvar hans särskilda lott. Gudstjensten tog omkring en half timmes tid.»

Men tänk ändå! Ett kapell i ett varumagasin! Handelsbiträden dagligen tillkallade från sina brådskande sysslor för att deltaga i bönemöten! Det är något ovanligt, det medgifves; men hvad giltig invändning är deremot att göra? Skulle väl bönen vara egnad att göra handelsbiträdena lata och opålitliga? Skulle den kunna skapa missnöje och oordning bland menniskor? Skulle ordning, företagsamhet, drift och framgång kunna afbrytas genom bön? Hvar

och en vet bättre. En af expediterna, som i tjugu år haft anställning i firman, tillfrågades: »Hvad har det för nytta med sig?» och han gaf det svaret: »Hvad för nytta? Se sjelf och döm; det fins intet etablissemang i hela England så utmärkt för harmoni, verksamhet och framgång». En annan tillfrågades: »Hvad är hemligheten i Budgett's framgång?» och han svarade: »Hans verkliga gudsfruktan». Den ofvan nämde personen, som besökte etablissemanget, tillägger att åskådaren alltid derutaf fick det intrycket, att denna affär ej hölls i gång bara af egennytta utan äfven för andras bästa, och att den för att vara viss om verklig framgång beständigt sköttes med verklig gudsfruktan. Kan väl någon verklig invändning göras mot sådant?

Se här ett exempel på gudsfruktan inom lagkarlarnes stånd. Charles Chauncey, en framstående jurist i Philadelphia, var allmänt känd för sin gudsfruktan äfven i den juridiska praktiken. Vardt väl hans praktik derföre mindre? Eller var han väl mindre skicklig som jurist för den orsakens skull? Eller kanske allmänheten hade mindre förtroende till honom, derföre att han praktiserade i lagfarenhet som en verklig kristen? Dr Boardman sade om honom: »Han är alltid redo att använda sina rika förmögenheter till de fattigas, de förorättades och de hjelplösas bästa; att gå dem till handa med hjelpräckning af tid, arbete och uppmärksamhet; att lemna sitt beskydd åt dem, hvilkas tillgångar voro små, och sina upplysningar åt dem, hvilkas kunskap var ringa. Detta var så allmänt bekant, att det sannolikt ej fanns någon man i detta samhälle, hvilken man så ofta frågade om råd. Utmärkte rättslärde och unge jurister, kanske äfven värdige domare med sina kinkiga frågor; kapitalister, angelägne att placera sina penningar; köpmän, invecklade i svårigheter; förmyndare, förbryllade med afseende på sina myndlingar; föräldrar, sökande råd om sina barn; enkor, ange-

lägna att betrygga sin förmögenhet, samt dess utom rättsökande af olika slag: — sådana voro de skaror som ej sällan stötte till samman på hans kontor. Han kunde utan förmätenhet hafva tillämpat på sig dessa Jobs ord: »Det öra som hörde mig, prisade mig lycklig, och det öga som såg mig, gaf mig det vittnesbördet, att jag halp den fattige som ropade och den faderlöse som ej hade någon hjelpare. Den öfvergifnes välsignelse kom öfver mig, och enkans hjerta gladde mig. Jag klädde mig i rättfärdighet, och hon iklädde sig mig; min redlighet var mig såsom mantel och hufvudbindel. Jag var öga åt den blinde, och jag var fot åt den halte. Jag var en fader för de arma, och på den okändes sak tog jag reda. Och jag afbröt den orättfärdiges oxlar och ryckte rofvet ur hans tänder.» Af alla de grafmonument som pryda våra begrafningsplatser, finnes icke något som mera förtjente att få dessa ord till grafskrift, än den graf som gömmer Charles Chauncey. Hvad tänker du nu, käre läsare, om religion vid domarebordet? Vore det icke en underbar vinst, om ett så lyckligt inflytande kunde göra sig gällande i vårt lands juridiska praktik? »Ve ock eder, I lagkloke! ty I läggen odrägliga bördor på menniskorna och rören icke sjelfve vid bördorna med en enda af edra fingrar!» I en gudsfruktan sådan som Chauncey's finnes det enda botemedlet för det onda.

Religion i det politiska lifvet — deremot kan väl ingen vilja invända; politiken är i ett sorgligt behof deraf. Wilberforce är ett välbekant exempel på gudsfruktan inom detta område. Wilbeforce förspilde sin första ungdom i lättsinne, utan några högre syften eller sträfvanden, och han deltog flera år i det offentliga lifvet innan han vardt kristen, men åstadkom ej något särskildt och intet som lofvade någon särskild verksamhet af större och värderikare betydelse. Men så snart han vardt kristen, väcktes hans själsförmögenheter till nytt lif. Han afsade sig icke sin plats i parlamentet, menande att politiken vore en alltför smutsig sak för en kristen att söla sig med; utan han väckte upp sig sjelf till ädla bemödanden och skred till verket såsom en man, den der trodde att det var såsom Guds tjenare allena han kunde taga del i Stor-Brittaniens regering. För första gången tycktes han vakna upp öfver att han hade inom sig krafter, med hvilka han kunde göra sitt land bättre, och han gjorde nu till sin uppgift att arbeta för uppnäendet af tvenne mål, slafhandelns undertryckande och sedernas förbättrande. Att han i detta hänseende lyckades utföra ett stort verk, det var en frukt af hans religion. Ja, det är att betvifla, att Wilberforce någonsin blifvit känd utom en ganska trång krets, om han ej hade blifvit en lefvande kristen. En författare säger, att han var icke mindre utmärkt för sin djupa kristliga erfarenhet och sin insigt i kristendomens inre väsende än för den framgång, hvarmed han tog itu med de vigtiga allmänna frågor, i hvilkas behandling han ansåg det vara sin pligt att deltaga. Ingen kan således påstå, att det politiska lifvet vardt lidande på Wilberforce's gudaktighet. Det vann tvärt om betydligt just genom föreningen med denna nya kraft af så välgörande och välsignelsebringande art. Kunde denna kraft lika fullkomligt göra sig gällande i tänkesättet hos våra statsmän nu för tiden, så skulle visst länderna få fröjda sig åt befrielsen från mycken politisk ruttenhet och många nationela förbrytelser.

Vi nämde att Wilberforce icke visste om sin intelligens och sin praktiska förmåga, förr än han vardt i sanning gudfruktig. Lefvande gudaktighet är ofta den första väckande orsaken till en sann sjelfkännedom och den enda kraftiga väckelsen till sjelfbildning. Månne väl den okunnige, sjunkne och gudlöse kittelflickaren John Bunyan hade någon aning om de krafter, som bodde i hans själ, innan han vardt ett Guds barn? Hade väl någon kunnat dröm-

ma, att af sådant material skulle utveckla sig en man så utmärkt för både godhet och begåfning? Ingenting annat än gudaktighetens kraft hade kunnat åstadkomma något sådant. Motstycken till denna Bunyans omskapelse får man ej sällan bevittna i våra samhällen — då argsinte män, sådana som alldeles försumma gudtjensten, som föra ett plumpt språk, vältra sig i smädelser och sätta sin ära i skam, helt plötsligt hejdas i sitt vilda lopp af den kallande nåden, omvändas till Gud och blifva nya skapelser i Kristus, redo att gifva kristlig verksamhet sitt stöd och sitt försvar; och nu arbeta de för sina medmenniskors bästa, gifva goda föredömen af renhet, företagsamhet och ärlighet — med ett ord i allting utmärkte medborgare. Ingen kraft på jorden kan åstadkomma sådant mera än religionen. »Vi minnas exempel», säger Foster, »der förändringen, isynnerhet den intellektuella förändringen, inom en kort tid varit så i ögonen fallande, att till och med fritänkare, som gifvit akt derpå, måste hafva afstått från hvarje anspråk på sundt förnuft, om de ej velat erkänna förhållandet och betyga sanningen deraf, att 'det som I kallen Guds nåd, det må vara hvad det vill, är dock i verkligheten den underbaraste kraft i fråga om att väcka de slumrande själsförmögenheterna till lif'. Och för ett gudälskande sinne är det ett skådespel af hänförande skönhet att så bevittna, huru den odödliga själen, som under sextio eller sjuttio års tid varit gömd under olycksaliga inflytanden, slutligen slår ut i en blomma af utvecklad lifskraft.»

Af det föregående är alldeles tydligt att religionen på hvarje ung man ställer följande billiga fordringar: att han sträfvar att utveckla sig sjelf i högsta möjliga grad: att han passar på tillfällena och gör af dem det bästa bruk; att han vinnlägger sig om flit, rättskaffenshet, pålitlighet och raskhet; att han begagnar sina pund, de må vara ett eller tio, efter yttersta förmåga; att han ej slösar bort vare sig tid eller penningar; samt slutligen att *pligten*, ej nöjet eller beqvämligheten, bör vara hans ständiga lystringsord. Och detta är alldeles samma fordran, som vi hafva sett ställas på alla unga män i de butiker och kontor som äro respektabla. Religionen gör sig till godo alla de tillåtliga bevekelsegrunder, som verldslig visdom gifver vid handen, men lägger till dem de högre motiv, som i evigheten hafva sin grund. Ja, vi kunna nästan säga, att religionen fordrar *framgång*, och att den yngling, som ej lyckas vinna verklig framgång, icke motsvarar dess kraf. Härutaf är tydligt, att den unge man, som på ärligt vis kämpar sig igenom till framgång, kan ej finna någon bättre vän än en sann gudaktighet.

Vidare märke man, att religion alldeles omöjligt kan stå till samman med dubbelhet och »bakslughet», ja, icke ens med den verldsliga beräkning, som lärer menniskan »att bara tänka på numro ett» eller det egna jaget. Religionen förbjuder oss att söka narra Gud genom att söka narra hvarandra, eller att narra oss sjelfva genom att förakta bibeln, qväfva samvetet eller använda söndagen till sådana saker som att afsända bref, läsa romaner och sköta våra nöjen. Gudaktigheten vill utöfva en styrande makt öfver våra passioner och böjelser; den sätter sig emot högmod och kastanda bland menniskor; den lärer de rike att icke förtrycka de fattige och de fattige att icke röfva från den rike; den gör rikedomen meddelsam och fattigdomen respektabel; den fordrar med ett ord, att vi »gifva kejsaren hvad kejsaren tillhörer, och Gud hvad Gud tillhörer». Om icke detta är just det inflytande som är af nöden i affärslifvet här i verlden, hvar skola vi då söka det samma?

Samuel Slater i Providence, en af de rikaste männen i Rhode Island, uppmanades af några bland sina vänner att bygga sig en mera dyrbar bostad och

lefva på ett sätt, som kunde motsvara och vittna om hans stora förmögenhet, med hästar och vagn, flera tjenare o. s. v. I det svar han gaf dem skönja vi den återhållande och tyglande kraft, som ligger i en sann gudsfrukan: »Mina herrar, jag medgifver gerna, att jag är i de omständigheter, att jag kan hålla mig ett stort och präktigt hus med rik möblering och en mängd tjenare att se efter det; att jag har råd att hålla mig en vagn med både kusk och betjent. Det är icke derföre att jag är en gnidare, som jag icke håller mig dessa saker; utan derföre att det är min pligt att gifva ett föredöme af förståndig hushållning, i synnerhet åt mina barn. Verlden är alltför mycken benägen att slå på stort. Om det lefnadssätt I rekommenderen skall betraktas som ett bevis på rikedom, och jag på den grunden skulle antaga det, då torde andre, som icke hafva råd, taga efter mitt exempel bara för att blifva ansedde för rike. I veten att jag har sex gossar. Om de växa upp och få familjer, så skola de alle samman vilja lefva i samma stil som deras fader. *Jag vill gifva mina barn ett godt exempel.*»

Ett annat exempel visar oss gudsfruktan i affärslifvet från en annan sida. Dr Van Dorn berättar, att en ung man som var medlem i hans församling, kom i tjenst hos en ogudaktig köpman. Den senare kom snart under fund med, att han i den unge mannen hade en utmärkt pålitlig kontorist, och han gaf honom följaktligen vigtiga förtroendeuppdrag. Slutligen anförtrodde han honom hela öfverinseendet öfver magasinet. Denna nya befattning ålade honom emellertid efter någon tid att tillbringa i magasinet äfven en del af sabbatsdagen, och det kunde den unge mannen icke gå in på. Religionen fordrar att vi med största omsorg helga sabbaten, och ingen tänkande ung man skall förneka, att äfven affärsverlden behöfver denna hvila. Den unge mannen vägrade att deltaga i söndags-

arbetet. »Då måste ni afstå er plats åt någon som är villig dertill», sade principalen. »Må så ske», svarade bokhållaren, och han beredde sig till slutuppgörelse för att lemna affären. Men då han infann sig hos principalen för att göra upp, underrättade honom denne, att han endast hade velat pröfva hans grundsatser, att han önskade att han skulle stanna qvar, och att han vore villig att befria honom från söndagsarbetet och dertill ändå gifva honom ökad lön. Denne affärsman, som hvarken fruktade Gud eller satan, förstod ändå att religion var en sak att lita på, och emedan ett pålitligt biträde var för honom vigtigare än söndagsarbete, så valde han det förra. Det var intet annat än ett drag af mensklig klok beräkning, men just derföre låg deruti ett ännu högre erkännande af gudaktighetens värde äfven i affärslifvet. Den man, som gjorde invändningar mot att införa religion i sin affär på den grund, att »religionen skulle hindra affären, och affären skulle hindra religionen», finner ej något stöd derför i en händelse sådan som den nyss anförda.

En ung man i Philadelphia, som hade en anställning i en affär af mindre god karakter med en lön af tvåtusen femhundra dollars, vardt omvänd till Gud och fattade snart sitt beslut. »Antingen måste jag öfvergifva Kristus eller ock lemna min plats», sade han till sin fromma hustru. »Lemna då hellre din plats», svarade hon genast. »Men hvad skola vi då lefva af?» frågade han. »Vi vilja sätta vår förtröstan till Gud i den delen», svarade hon. Han lemnade sin plats och var nu i fem månader utan sysselsättning. En morgon besökte honom en person, som erbjöd honom öfverinseendet af en dylik affär mot en årlig lön af fyratusen dollars. »Jag kan icke gå in derpå», svarade han utan tvekan. »Jag vill gifva er *fem* tusen dollars», svarade den andre. »Ni har icke

penningar tillräckligt att narra in mig i en sådan affär en gång till», sade den unge mannen med bestämdhet. Det dröjde icke länge innan denne rättsinnige unge man åter fick sig en plats, som gaf honom en anständig bergning; väl icke fem tusen dollars, icke en gång fyra tusen; men en mindre lön och ett rent samvete voro honom till större välsignelse än en stor lön och ett ondt samvete. Det är endast dåliga eller smutsiga affärer som gudsfruktan vill »hindra»; hvarje god eller hederlig affär deremot vill den underlätta och befrämja. Kunde religionens upplyftande och omskapande kraft sålunda bringas i beröring med hvarje ohederlig affär, omvända dem som bedrifva den och sätta dem i harnesk deremot, så skulle verlden snart frigöras från ofantliga bördor af skuld och brott.

I Paulus se vi ett vackert exempel på den pålitliga affärsmanna-karakter, som utvecklas af en sann gudsfruktan. Paulus var en man af lärdom och vältalighet; redan före sin omvändelse utmärkt för sin rika begåfning och sitt mäktiga inflytande; allmänt känd för kraft och energi, ihärdighet och okuflig vilja. Alla dessa förmögenheter tog religionen i sin tjenst, och så vardt han den främste bland apostlarna. Han hade utan tvifvel blifvit utmärkt äfven såsom landtbrukare eller handtverkare eller köpman eller statsman; hvilken af dessa sysselsättningar han än hade valt, så hade han visst gifvit deruti ett föredöme af ärlighet och strängt kristliga grundsatser — och utan tvifvel hade han i en hvar af dem kunnat hinna mästerskap. Han var utrustad med den naturliga begåfning som gjorde honom till en man af verksamhet; religionen hindrade icke denna hans begåfning utan ingöt tvärt om deruti det allvar som medföljer de högsta bevekelsegrunder, som kunna inverka på en menniskosjäl. Gudsfruktan kan icke göra till affärsman den menniska

som ej eger någon naturlig begåfning åt det hållet; men den som af naturen har den drift, kraft och verksamhetsförmåga, som behöfves i affärer, han kan genom religionens inflytande få dessa förmögenheter stärkta och helgade och sålunda gifva ett exempel på en upphöjdare och ädlare karakter i affärslifvet.

Vi vilja icke härmed hafva sagt, att den gudfruktige är säker för motgångar. Olyckor kunna ju drabba den allra bäste; men ingen förstår så väl som han att göra sig dem till godo. Han kommer också ut ur eldprofvet med okränkta grundsatser. Olyckan drabbade också Napoleon i Ryssland, och i det märkvärdiga återtåget kommenderade marskalk Ney den väldiga krigshärens eftertrupp. Ständigt förföljde af fienden och blottställde för nästan oerhörda försakelser, blefvo hans soldater slutligen trötte och otålige, och då armén hann fram till floden Niemen vid gränsen af det ryska området, så rymde de i stora massor. Med utomordentliga ansträngningar lyckades han emellertid att samla omkring sig trettio man, med hvilka han för någon tid höll fienden på afstånd. Desse tappre män voro snart försvunne, somlige voro skjutne, andre rymde, och då den heroiske marskalken hade gått öfver bron öfver Niemen, var han alldeles allena — en ensam soldat af den armé, som lemnade det ryska området. Han fortsatte sin väg till den första stad, der föda och hvila voro att få, och träffade der en gammal vapenkamrat, en högre officer, som icke kände igen honom. »Hvem är ni?» frågade honom officeren. »Jag är den stora franska arméns eftertrupp, marskalk Ney. Jag sköt det sista skottet på bron öfver Niemen och kastade det sista af våra vapen i floden — och jag har nu, som ni ser, vandrat ensam hit genom skogen.» Se der en bild af en verklig kristen, som af motgångarna tvingas att draga sig till baka från affärslifvet: hvarje fiende till kristlig dygd möter han med käckt mod och

håller dem på afstånd som en god korsets stridsman; han lemnar sina penningar, sin vackra bostad, sin beqvämlighet och sina många tjenare, allt för att kämpa ut den hårda kampen mot alla de frestelser till svek och bedrägeri som ansätta hans karakter; och lösgörande sig från hvarje börda af den synd, som bara vill snärja honom fast, slår han sig slutligen igenom och kommer väl ut ur den farliga fejden, med en karakter utan sår och med ett rykte, som ej ens luktar af bataljen.

Och till slut — ehuru icke derföre det minst vigtiga — han är framför alla andra den man som alltid träffas på sin post. Dit *pligten* bjuder, dit går han. Der mästaren ställer honom på vakt, der står han qvar liksom den romerske skiltvakten. Tusen år efter det staden Pompeji förstördes genom ett vulkaniskt utbrott, uppgräfdes ruinerna, och der fann man invånarne begrafna just på den plats, der de upphunnos af den brinnande lavan. Somlige träffades nere i djupa hvalf, dit de hade flytt för att söka skydd; några träffades på gatorna, der de hade öfverraskats af den förödelsens flod som svallade fram öfver den olyckliga staden. Andre hittades uppe i de högsta kamrarne, dit de hade flytt undan för den brinnande floden. Men vid stadsporten träffades ännu den romerske skiltvakten, stående qvar på sin post; skelettets hand var ännu knuten kring svärdet, och hela gestalten stod der som en trogen, pålitlig väktare. Den ström af smältande glödmassa, som rullade ned utför bergets sidor och begrafde den rika staden i sin flytande eld, rubbade honom icke från sin plats; och der fans han tusen år efter det staden förstördes, just på den punkt der pligten hade stält honom. En trogen vakt! måste vi utropa. Salig den korsets kämpe, som så är trogen på sin post, som ehuru blottstäld för affärslifvets besmittelser och omgifven af verldens förströende omsorger, dock bär bördorna med lätta

vingar, med blicken fäst på »Guds höga kallelse i Kristus Jesus», och genom de svåraste pröfningar håller sin ande till slutet obesmittad, i trogen lydnad mot sin frälsare och förhärligande hans namn! Den »lifvets krona», Herren gifver en sådan trogen kämpe, skall äfven lända honom till vittnesbörd, att han följde pligtens bud och dog på sin post.

På *P. Palmquists Aktiebolags förlag* hafva utkommit följande för den mognare ungdomen synnerligen lämpliga arbeten:

Stark och Fri.

En bok för unga män

af **George Everard.**

Pris: kart. 85 öre; i fint klotb. 1: 40.

»Jag är glad att kunna säga, det jag vågar räkna eder bok bland de allra bästa arbeten jag känner till ledning och undervisning för unga män — unga män i hvarje samhällsställning och på hvarje bildningsståndpunkt.»

(Lord Shaftesbury.)

Från Nybyggarhemmet till Hvita Huset.

Presidenten Abraham Lincolns lif

af **W. M. Thayer.**

Pris: häft. 2 kr.; kart. 2: 40; klotb. 3 kr.

»Detta arbete kan med skäl sägas fylla ett tomrum i vår literatur. Deri lemnas oss i en vårdad och lättläst öfversättning en fängslande skildring af Abraham Lincolns skiftesrika lefnad.» *(Vårt Land.)*

Från kojan till palatset.

Presidenten James A. Garfields lif

af **W. M. Thayer.**

Pris: häft. 1: 75; kart. 2 kr.

Om de två ofvanstående arbetena yttrar en resencent i Vårt Land:

»Båda äro lika förträffliga och synas oss vara särdeles lämpliga som julgåfvor åt ungdomen . . . Med lika nöje och nytta läsas de af såväl gammal och ung, hvadan vi ock kunna med skäl rekommendera dem till inköp åt sockenbibliotek» . . .

Garfvaresonen President.

General Ulysses Grants lif

af **W. M. Thayer.**

Pris: häft. 1: 40; kart. 1: 75; klotb. 2: 25.

»Samma författare, som förut på ett särdeles sympativäckande sätt tecknat Abraham Lincolns lif, har äfven af Ulysses Grants lif lemnat en skildring . . . Den enkla, okonstlade och behagligt jemnflytande stilen samt det lärorika innehållet gör den till en läsning af stort intresse.»

(Vårt Land.)

»Detta är en utmärkt skrift för gossar och ynglingar samt för hvem som helst. Innehållet är på samma gång intressant och lärorikt, båda delarne i hög grad.»

(Hemlandsvännen.)

»En intressant och uttömmande biografisk teckning.»

(Göt. Posten.)

DEN UNGA FLICKAN

af **M. Farmingham.**

Pris: häft. 50 öre; kart. 75 öre.

Våra Döttrar.

Deras timliga och eviga lif

af **Mrs. G. S. Reaney.**

Pris: häft. 75 öre; kart. 1 kr.; klotb. 1: 50.

»På ett tilldragande och praktiskt sätt gifvas en mängd goda råd rörande såväl detta som det tillkommande lifvet . . . Boken är förträfflig, och vi hoppas att många skola hafva gagn af att läsa henne.» *(Hemlandsvännen.)*

Flit, kraft och karakter.

Vägen till framgång

af **W. M. Thayer.**

Andra upplagan.

Pris: häft. 1: 50; kart. 2 kr.; i klotb. 2: 50.

Om detta arbete yttrar en af Englands förnämsta religiösa tidskrifter:

»En beundransvärd bok! Af hela vårt hjerta anbefalla vi den till unga män och till alla som vilja ungdomen väl.»

DEN UNGA QVINNAN.

Hennes kallelse och utsigter för detta lifvet och det tillkommande

af J. A. James.

Sjette upplagan.

Pris: häft. 1: 40; kart. 1: 75; klotb. 2: 50; guldsnitt 2: 75.

Om femte uppl. af denna bok yttrar Göteborgs-Posten:

»Det är nu *femte* upplagan, som här bjudes af denna bok, för hvars uppskattande värde redan den siffran talar. Den sysselsätter sig ej med qvinnans rättigheter i det offentliga, i statens eller kommunens lif; den sysslar ej med könsförhållandena eller förbindelserna, och likväl är det en bok så god och värdefull för och om qvinnan».

DEN OLJADE FJÄDERN

af P. B. POWER.

Femte upplagan.

Pris: häft. 20 öre: kart. 30 öre.

»Den som ej har denna förträffliga bok, bör så fort som möjligt skaffa sig och med eftertanke läsa henne»

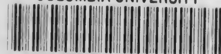
(*Hemlandsv.*)

HIMMELSKT MANNA.

En samling af bibliska böner och löften för hvarje dag i året.

Tredje upplagan.

Pris: häft. 15 öre; kart. 25 öre; klotb. 60 öre.

COLUMBIA UNIVERSITY
0026049961

Om detta arbete yttrar en af Englands förnämsta religiösa tidskrifter:

»En beundransvärd bok! Af hela vårt hjerta anbefalla vi den till unga män och till alla som vilja ungdomen väl!»

På *P. Palmquists Aktiebolags* förlag ha utkommit följande arbeten af

W. M. THAYER:

Från kojan till palatset.

Presidenten JAMES A. GARFIELDS lif.

Pris: häft. 1: 75; kart. 2 kr.

Från Nybyggarehemmet till Hvita huset.

Presidenten ABRAHAM LINCOLNS lif.

Pris: häft. 2 kr.; kart. 2: 40; kloth. 5 kr.

Om ofvanstående arbeten yttrar »*Vårt Land*»:

»Båda äro lika förträffliga och synas oss särdeles lämpliga såsom julgåfvor åt ungdomen.»

GARFVARESONEN PRESIDENT.

General ULYSSES GRANTS lif.

Pris: häft. 1: 40; kart. 1: 75; kloth. 2: 25.

»Den enkla, okonstlade och behagligt jemnflytande stilen samt det lärorika innehållet göra den till en läsning af stort intresse.» **(Vårt Land.)**

»Detta är en utmärkt bok för gossar och ynglingar samt för hvem som helst. Innehållet är på samma gång intressant och lärorikt, båda delarne i hög grad.» **(Hemlandsv.)**

STOCKHOLM, CENTRAL-TRYCKERIET